

RELECTIONES HISTORICÆ.

RELECTIONES HYEMALES, DE RATIONE ET METHODO LEGENDI *utrasq; Historias*, CIVILES ET ECCLESIASTICAS.

Quibus Historici probatissimi, non solùm *ordine*, quo sunt *legendi*, catenatim recensentur; sed *doctorum* etiam virorum *de singulis judicia* subnectuntur.

Nec non

Unde singulorum in Historia vel *brevitas* dilatari, vel *defectus* suppleri, vel *perplexitas* expediri; vel *mutilationes* denique, temporum injuria factæ, resarciri possint, indicatur

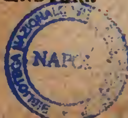
à

DEGOREO WHEAR,
Prælectore CAMDENIANO.

Juxta Exemplum Oxoniense.

NORIBERGÆ,
Typis & Sumpt. MICHAELIS ENDTERI.
ANNO M.DC.LX.

Prohibitus

AD LECTOREM
PRÆFATIO.

Ardinalis Nicæni & Constantinopolitani Patriarchæ, *Bessarionis*, idoneus ille (capta, proh dolor, à Turcis Constantinopoli) in Italiam comes, *Theodorus Gaza*, fertur rogatus: *Si necesse foret, libros in mare dare præcipites; quem postremò esset demersurus?* respondisse: *Plutarchum*. Quodsi quis idem me, ex Anglia in Belgium redeuntem, olim interrogasset, quemnam ex libris, Oxoniæ comparatis, sacra faciens in litore, Litorali-

Vossius lib. II. de Hist. Græc. c. 10.

ralibus, vel etiam Marinis Diis eſſem daturus? quemlibet, credo, potiùs dediſſem, quàm *Hiſtoricas* haſce *Relectiones*; quas in Academia diligenter legebã, immò ſtudioſè & multùm volutabam. Sequenti verò tempore non exiguam bibliothecæ meæ partem navi commiſeram, quæ dein apud *Roterodamum* in hiemato (ut cum Plinio dicam) litore frangebatur. Nõ mora: Nautæ ſingulari induſtria, & incredibili conatu navem, licet onuſtam hiantemq; obturantes, cuncta propemodum bona ſalva præſtitére. In mentem tunc erat illud Romani Sapientis: *Quicquid eſt*, ait, *cui dominus*

Seneca ep. 98. *inſcriberis, apud te eſt, tuum non eſt; nihil firmum infirmo, nihil fragili æternum & invictum eſt. Tam neceſſe eſt perire, quàm perdere: & hoc ipſum, ſi intelligimus ſolatium eſt, æquo animo perdere, quod periturum eſt. Quid ergo adverſus has amiſſiones auxilii inveniemus? Hoc, ut memoria teneamus amiſſa; nec cum ipſis fructum excidere patiamur, quem ex illis percepimus. Habere, eripitur: habuiſſe, nunquam.*

Hujus igitur libelli (qui quaſi *naufragus picta ſe tempeſtate tuetur*) caſus hîc, velut in tabula, ſine cupreſſo tamen, viventis adhuc depingens, *bonum doctumq́; Lectorem* omnibus optimis proſequor; & gra-

Juv. ſat. XIV. v. 302.

gratulatione utendum censeo, quod ex naufragio servatus, denuò in Germania imprimitur liber ille, cujus *repetitam impressionem utilissimam esse*, incluta librorum Censura breviter quidem, sed ex æquo & bono judicavit.

Antè autem, quàm Relectiones illas legentium oculis subjiciam; Auctoris, hoc est, *Prælectoris Camdeniani* admonebo, quale nomen, vel munus illud sit? Quem nos *Professorem*, Angli *Lectorem* vel *Prælectorem* vocant; & *Camdenianum* eò, quòd vir ille celeberrimus, *Guil. Camdenus*, maximè necessariam Historiarum professionem in

Univerſitate *Oxonienſi* inſtituit. Teſtor equidem *Statuta ſelecta è Corpore Statutorum Univerſitatis Oxon.* excuſa ibidem, *cum Licentia An. Dom. 1638.* ubi inter alia hoc ipſum lemma: *De Prælectore Hiſtorices, per celeberrimum virum, Guil. Camdenum inſtituto.* Statuti verba illicò ſequuntur: *Prælector Hiſtorices bis in qualibet ſeptimana, diebus ſcilicet Lunæ & Veneris, inter horas primam & ſecundam, poſt meridiem, in Schola Hiſtorica deſignata, Lucium Florum, aut alios quosvis antiquioris & melioris notæ Hiſtoricos prælegat. Ejusq; lectiones frequentare teneantur ſinguli Artium Baccalaurei, poſt Quadrageſimam immediatè ſequentem primæ Præſenta-*

Tit. IV. ſect. 1. §. 11.

ſentationis ſuæ diem; donec ad gradum Magiſterii promoveantur: Item Juris Civilis ſtudioſi, quousq; Baccalaurei juris præſentati fuerint. Hactenus ſtatuti verba.

Deinde benevolo animo Lectorem præmoneo, ut ne quis fortè ob *ſectionem 43. de Magdeburgenſium Centuriatorum erroribus* nobis ſuccenſeat; ſincera enim & integra fide in ſcriptis aliorum recenſendis agendum autumo, nihil mihi, nihil aliis indulgens; nedum ex alterius vultu ac nutu pendens: Caſtrent Adverſarii, moroſiſſimè (Tranquilli vox) alia omnia penſitantes; ac reſecent ea, quæ ſtomachum fa-

cere poſſint; nos integrum librum modeſtis legentium ingeniis, conjecturæq; eorum, queis pectus ſapit, committimus; quò faciliùs de ſingulis exiſtimare queant. Judica, mi Lector, percenſe, fruere, & vale.

C. ARNOLD, in Æ.de Mar. V. D. M. Eloq. Poëſ. & Gr. Ling. P. P.

CLARISSIMIS CELEBERRIMÆ OXONIENSIS Academiæ Luminibus,

DN DOCTORI BAYLIE, PROCANCELLARIO,

Cæterisq;

COLLEGIORUM & AULARUM Præfectis,

Viris mihi plurimùm venerandis,

L. M. D. C. Q.

ITA *sine fuco palàm profiteor (Viri mihi plurimum venerandi) Vobis,* Relectiones istas, *lubens meritò, dico consecroq;*

Neq; ut id faciam, una simplici adducor ratione: Seu Vos contemplor, seu tenuem hanc opellam, seu meipsum deniq;. Vos enim, uti eruditione ac virtute multipliciter; ita dignitate atque auctoritate eminenter polletis. A dignitatis Vestræ splendore huic opusculo stricturam luminis aliquã mutuandam putavi; ab auctoritate Vestra patrocinium ac tutelam implorandam. Deinde Vobis potissimùm, ac Vestræ inspectioni concredita est Eccle-

siæ, Reique publicæ spes florescens proxima, Juventus Academica. *Ejus autem cumprimis utilitati, bonoq; communi, à me hîc velificatum sedulò, præ me fero: Quàm dextrè, Vestrum erit arbitrari. Postremò quemadmodum Vos, pervigili cura solerter prospicitis, ut eadem* Juventus *optimis in artibus moribusq; magis indies crescat, & vigescat: ita & nos, quotquot hoc in circo bonarum literarum professorio desudamus, in id ipsum quoq; toto*

pectore incumbimus. Quid hac ex parte mea conata sit industria, ecce Vobis specimen, exile (fateor) ac levidense; sed majoris (auguror) momenti censebitur, quod Vestra in frontispicio præclara gestet nomina. Neq; enim dubitare possum, quin & acriùs animos Juventutis feriat, promptiusq; fidem inveniat, quicquid hîc elucubraverim; ubi Vestra auctoritate munitum, Vestroq; calculo comprobatum in apricum pervenerit.

Jam

Jam verò oculos in meipſum convertenti, ſi quid hinc Vobis acceſſerit honorificentiæ, id, (ut cum Symmacho *loquar) à me ſolutum videtur eſſe magis, quàm præſtitũ. Quis enim Veſtrum eſt omnium, cui ego me nominibus obſtrictũ graviſſimis, non libens agnoſcam? vel beneficentiæ, vel benevolentiæ, vel humanitatis? nonnullis etiam hiſce univerſis. Nec eos tantùm puto, quorum amicitia ac familiaritate, ſub ipſo ætatis flore cœpta, ad*

hanc

hanc usque canitiem, usus fretusque sum conjunctissima; sed alios etiam plures: etiam eos, quos merita sua, & excellens virtus ac doctrina ad sublimiores in Ecclesia dignitates provexerunt. Quorum oppidò propensam in me voluntatem & adfectum, certis expressisque indiciis, haud semel cognovi; aut raro expertus sum. Quid comitatem humanitatemq; erga me Vestram omniũ loquar, obviam, expositam, planè singularem? quam tum præsertim

ſertim intellexi, poſtquam in Veſtrum ordinem adſcriptus, homo inferioris ſubſellii, nullius æſtimii, nec doctrinæ inſignibus, nec fama aut meritis cum Veſtrûm minimis comparandus; ſenſi tamen (quod tacito quidem ſinu mecum gaviſus ſum) ſenſi inquã, me non faſtiditum; nec meam pullam præ Veſtra purpura deſpicatui habitã. Scilicet (cum Romano Sapiente *illo) Vos colorem veſtium non adſpicitis, oculis de homine non creditis.*

Sed nec ex subsellii humilitate quenquam depretiatis, aut ex fastigio solo (quod vulgus indoctum solet) æstimandum putatis: Melius certiusq; lumen sequimini: Defæcatos mores, atq; interna illa animi bona, magis spectatis. Macti estote, Viri Clarissimi, hac judiciorum & adfectuum sinceritate, & (quæ inde fluunt) morum concordi suavitate, animorum benignitate, affabilitate sermonum; quibus, & auctoritatis amplitudinem, &

graduum ſublimitatem, dignitatumq; Veſtrarum faſtigium ita eleganter & prudenter conditis; ut hinc potiùs, quàm ab ipſa ſacra, qua fulgenter ſplendetis, purpura, verè venerabiles audiatis. Hiſce permotus rationibus (Viri undequaq; doctiſſimi) lucubrationum mearum hoc tenue libamentum Vobis inſcripſi; ſimul ut obnoxiæ meæ voluntatis pignus aliquod extaret; atque ita demum quàm meritò debiti, tàm libenter Vobis præſtiti cultus

& ob-

& obsequii monumentum. Salvè agite (Viri mihi plurimùm venerandi) meque (quod facitis) favore Vestro (si merear) porrò prosequimini.

Ab Aula Glocestrensi,
Kal. Jul. 1637.

DD. VV.

Cultor observantissimus

Degoreus Whear.

RELECTIONUM CONSPECTUS.

ANTELOGII.

Occaſio *harum Relectionum.* *Item exempla.* Scopus *publica utilitas. Haud temerè tamen publicandæ.* Scripturientium *hujus ævi* præſidentia *perſtringitur. Modeſtia ſuadetur, exemplo Plinii Secundi.* Mos *antiquus* recitandi *apprimè utilis. Et quomodo? Hoc ævo optabilis. Sapientibus gratiſſimus. Non oſtentationis, ſed modeſtiæ potiùs argumentum. Viva vox. Quo* præſtet auditio *lectioni? Hiſtoriæ* definitio, finis, diviſio, ſpecies.

PARTIS PRIMÆ Sectiones & Lemmata.

Sect. I.

Ad fructuoſam *Hiſtoriarum lectionem* tria *requiruntur. Inde tres*

hujus

hujus dissertationis partes proponuntur.

SECT. II.

Historicorum series *qualis* instituenda? *Quomodo* ordinanda? *Temporum* intervalla tria *observanda.* Epocha *quid? Quotuplex?* Cataclysmi. *Quibus temporibus inciderint? Intervallum* ἄδηλον. Μυθικόν. Olympiades. *Intervallum Historicum.*

SECT. III.

Summorum Imperiorum series & successio. Fatalis *perhibetur.* Quadruplex *eminenter probatur. Medorum & Persarum* unicum *Imperium asseritur. Singula Prophetarum oraculis præmonstrata.* Summorum *appellatio frustrà à* Bodino *cavillata. Romanum omnium maximum Imperium.*

SECT. IV.

Assyrio-Chaldaici *Imperii institutio ac duratio. Item* Medo-Persici, *inde* Græcanici. Romani *Imperii*

ini-

initium ante Jul. Cæſarem. *Inde ad* Carolum M. *quot anni interceſſerint? Deniq; ad* Carolum V?

SECT. V.

Quatuor iſthæc imperia *quare dicebantur* ſumma?

SECT. VI.

Hiſtoriarum lectio unde *auſpicanda? Epitomæ* juſtæ non *penitus* damnandæ. *Synopſis Hiſtoriarum. Chronologi. Alia etiam* cõpendia *nominatim* commendantur. *Qui deniq; Auctores præcipuè circa univerſalem Hiſtoriam ſint conſulendi?* Raulæus *inter præcipuos. Sed Hiſtoria* Biblica *omnium prima, &* primò ediſcenda.

SECT. VII.

Aſſyrio-Chaldaica unde petenda Hiſtoria? De Beroſo, Cteſia, Megaſthene, *eorumq; ſuppoſititiis ſcriptis. Ad* Joſephum *potiùs in eorum defectu recurrendum. In* Diodoro Siculo *magna jactura aliunde ſarcienda. Præſertim ex*

Joſe-

Josepho, & Historia prophetica. Diogenes Laërtius *laudatur.*

SECT. VIII.

Herodotus *unde suam inchoaverit Historiam, ubiq; desierit? Ejus laus. Quo tempore floruerit?* Secundæ Monarchiæ *initium. Argumenta singulorum librorum* Herodoti *recensentur.* Musarum *nomina cur eis imposita? Contra* Lud. Vivem *excusatur. Ex quibus Auctoribus locupletior, vel etiam illustrior fieri possit ejus Historia?*

SECT. IX.

De Thucydide. *Ejus elogia. Unde & quousq; deducat Historiam suam, quam* octo libris *complexus est? Eorum* argumenta *breviter & singulatim explicantur. Quinam Auctores de iisdem temporibus ac bellis cum Thucydide scripserint, indicatur.*

SECT. X.

De Xenophonte. *Laudes ejus & elo-*

elogia. Quando & quo ordine legendus? Quadraginta octo annorum Historiam *dedit. Quam ex* Plutarcho, Justino, Diodoro Siculo *amplificare licet.*

SECT. XI.

Diodori Siculi *pulcherrimum elogium. Historiam scripturus varias regiones peragravit:* Xenophonteam continuat *Historiam lib.15. circa finem. Inde* Philippi Maced. *res gestas narrat l. 16. Mox ad* Alexandrum M. *pergit, &* tertiæ Monarchiæ *institutionem describit.*

SECT. XII.

Alexandri M. res *gestas varii Scriptores exequuti sunt.* Arrianus *&* Q. Curtius. *Eorum elogia. Quo tempore floruerint?* Successores Alexandri *prosequitur Diodorus. Cui utiles suppetias alii Auctores ferre possunt.*

SECT. XIII.

Polybius *ubi legendus? Quorum*

temporum historiam scripserit? Quomodo animum ad scribendũ appulerit? Quantus vir fuerit? Quibus elogiis celebratus? Ejus Historiæ *pars maxima periit, aut in* fragmenta *dissipatur. Librorum superstitum contenta.*

SECT. XIV.

De quarta Monarchia *Romanorum. Ad ejus Historiam transitio. Utriusq; laudes. Historicorum Romanorum fata deplorantur.*

SECT. XV.

Romanæ Historiæ cursus unde auspicandus? L. Annæus Florus *commendatur. Doctorum de eo judicia. Non est idem cum* Livii Epitomaste. *Ejus* hallucinationes *excusantur. Ejus scribendi methodus. Unde errores verosimiliter irrepserint?* Sigonii & Onuphrii Fasti Consulares, *item* Pighii Annales *laudantur.*

SECT. XVI.

In lectione Romanæ Historiæ quo ordine

dine pergendum? Dionysius Halicarnass. *laudatur. Historia ejus* quot annorum *seriem contineat?* Cur *ei* principem locum *tribuamus, ratio redditur; & ex J. Bodino confirmatur.*

SECT. XVII.

T. Livius *abundè, nec immeritò, laudatur. Quo tempore vixerit?* Quot libros *scripserit? Eorum divisio unde? Quo ordine legendi? Quomodo eorum Historia vel amplificanda, vel in defectu supplenda?* Plutarchi *laudes & elogia.*

SECT. XVIII.

T. Livii Decas Secunda, *h. e. à libro 10. ad 21.* tota interiit. *Quomodo, & unde ea Historia suppleri possit?* Appianus Alexandrinus. *De eo quid censeant viri doctissimi?*

SECT. XIX.

Ad reliquos viginti quinq; *libros T. Livii ubi pergendum? Eorum Historiam quinam alii Auctores confirmare aut illustrare possint?* De-

cades novem posteriores cum dimidia *prorsus desiderantur. Unde resarcienda earum jactura?* Salustii *Historia laudatur. Item* Cæsaris *Commentarii, ab eruditis prisci ævi, juxta & modernis.*

SECT. XX.

De Dione Cassio, *& ejus Historia.* Quot libros *scripserit? Eorum* quot perierint *& quanta jactura? Inter optimos Scriptores quàm meritò censendus* Vellejus Paterculus? *Ejus* virtutes *indicantur. Sed &* nævi *non dissimulantur. Ad Cæsariorum temporum Scriptores transitur.*

SECT. XXI.

Historia Cæsarum à Suetonio *&* Tacito *primò petenda. De utroque præclara doctissimorum virorum testimonia.* Circa Tacitum variant *celeberrimorum Criticorum* judicia, *ne dicam, pugnant. Et Suetonio & Tacito lux à* Dione Cassio.

SECT.

SECT. XXII.

Quomodo ad alios Historiæ Augustæ Scriptores transeundum, videlicet, Spartianum, Capitolinum, Vulcatium, *& reliquos non leviter æstimandos Auctores?* Justi Lipsii *de iis* judicium, *item* Casauboni. Herodianus *suo loco cum superioribus legendus. Quousq; in Historia processerint isti: quos inter*, Aurelius Victor, *&* Pomponius Lætus *meritò admittendi.*

SECT. XXIII.

Post Constantium Chlorum, *uti & paulò antè*, Historia *nonnihil* perturbata *videtur; præsertim* apud Latinos *Scriptores.* Eusebius, Zosimus, Zonaras, *explicatiorem reddere possunt. De* Zosimo *&* Zonara *eorumq; scriptis; item de* Jornande. Ammianus Marcellinus *hîc locum habet.* Lipsii *&* Balduini *JCti de eo censura.*

SECT. XXIV.

Historia Miscella Diaconi, *item* Jor-

nandes *de Rebus Geticis, necnon* Procopius *&* Agathias *suum hîc locum habere possunt. Vel, si placeat* Zonaræ tomus tertius. *Quem sequatur* Nicetas Choniates? *Tum* Nicephorus Gregoras. *Aut, si prolixum nimis id videatur, post* Zosimum, Blondus Foroliviensis *legi potest. Vel aliter post* Vopiscum Sigonii *Historia* Occidentalis *admitti potest. Inde ad 7. vel 8. lib.* primæ Decadis Blondi *pergat Lector.*

SECT. XXV.

Breviorem adhuc Historiæ cursum ab initio Cæsarum ad hoc usq; seculum Lectori suppeditabunt Johannes Cuspinianus, Paulus Jovius *&* Augustus Thuanus.

SECT. XXVI.

Particularium *Historiarum* Scriptores *quidam lectu dignissimi recensentur.* Guicciardinus. Paulus Æmilius. Philippus Cominæus. *Quorum egregia memorantur*

rantur elogia. Meteranus, Chromerus, Bembus.

SECT. XXVII.

Ad Historiam Britannicam *transitio. Quomodo ad eam legendam Lector se accingat? Quo ordine in ea pergendum?* Camdeni Britannia, *&* Seldeni Analecta *primò legenda.* Georgii Lyllii *Chronicon. Historiæ Britannicæ compendium.*

SECT. XXVIII.

Gulielmus Malmesburiensis. Savilii *de eo judicium, Item* Camdeni. *Unde Historiam inceperit, & quousq; progressus sit?* Galfredus Monumethensis *quare prætermittendus? Super ejus Historia censura* Neubrigensis, Johannis Withamsted, Balæi *&* Johannis Twini. *A quibus omnibus dissentit* Virunnius. *Malmesburiensem sequatur* Huntingdoniensis, *eum* Hovendenus.

SECT. XXIX.

Asserii Menevensis *Historia laudatur.*

tur. Cum superioribus quo tempore legenda? Item Eadmeri *Historiæ novorum.* Matthæus Parisiensis. *De eo* Baronii *judicium.* Thomæ Walsinghami *Chronica. Gesta Regis* Stephani *ab Anonymo, & vita* Edwardi II. *à* Thoma Dela Moore *scripta, suo tempore interponenda.*

SECT. XXX.

Walsinghami *Hypodigma* Neustriæ, *& rerum* Normannicarum *Scriptores haud insuper habendi. Eos inter* Oldoricus Vitalis, *præcipuæ notæ. Ab* Henrico V. *ad* Richardum III. *Historia à* Polydoro Virgilio *petenda. De quo nobilissimi* Savilii *nostri judicium animadvertendum.* Richardum III. *descripsit* Thomas Morus, *Eques Auratus, & Angliæ Cancellarius.* Henricum VII. *Vice-Comes* Santalbanus. Henrici VIII. Edwardi VI. *&* Mariæ Reginæ *Annales,* Fr. Godwinus, *Landavensis*

sis Episcopus literis consignavit.
Sicuti Gulielmus Camdenus *Elizabetha.*

SECT. XXXI.

Etsi nostratis Historiæ corpus, integrum pro rei dignitate concinnatum Latinè nondum *habeamus,* Anglicè *tamen, qui id multa cum laude præstiterunt, habemus,* Johannis Speedæi Theatrum *Britannici Imperii oppido illustre, à nostris adolescentibus imprimis cõtemplandum. Præsertim ab iis, qui regiones exoticas visere cogitant.*

SECT. XXXII.

Ad Historiam Ecclesiasticam *transitio. Eam tractare cui imprimis convenit?* Duo *(in genere)* temporum intervalla *respicienda. Historiam* primi intervalli *Sacra Biblia continent. Cum iis* Josephi Antiquitates Judaicæ *legantur. De Josepho doctissimorum virorũ judicia.* Hegesippus *ille* pseudepigraphus. *Auctor haud penitus*

rejiciendus. Quo sensu utilis & laude dignus? Sulpitii Severi Historia Sacra *meritissimò hîc Lectori commendatur.*

SECT. XXXIII.

Secundi intervalli (*h. e. Ecclesiæ Christianæ*) *Historia, primò ab* Evangelistis, *& aliis* Novi Instrumenti libris, *ubi ejus incunabula narrantur, haurienda est. Qui porrò aliquam partem ejus infantiæ αὐτόπτ') descripserint, vix ulli extant:* circumferuntur nonnulli, *qui iisdem temporibus vixisse perhibentur, & primorum Martyrum certamina descripsisse; sed à doctis* suppostitii, *quòd fabulis scateant æstimati. Ei vitio recentiorum aliquot obnoxios fatetur* Baronius. *Idem* Vives *conqueritur, &* Melchior Canus. *Item veteres nonnulli. Ideoq; Ecclesiæ Historia cum cura legenda. Nimia tamen* incredulitas vitanda. *In lectione Historiarum quales*

esse

esse debeamus. Antiquissimi & *priores recentioribꝰ* præponendi.

SECT. XXXIV.

Tertio *demum* seculo, *florente Ecclesia*, florescere cœpit *Historia.* Eusebius Pamphili *inter Ecclesiæ Historicos princeps. In libris de vita Constantini* Xenophontis æmulus. *Multa ab eo scripta periére. Ejus auctoritas vindicatur. Quousq; Historia Eusebii procedat? De* Ruffino *Scaligeri judicium.* Tripartita Historia. *Panegyrici Eusebiani lectio commendatur.*

SECT. XXXV.

Socrates *quo tempore vixerit, unde & quousq; Historiam perduxerit? item* Theodoretus *quid quoq; libro complexus sit?* Photii *de eo censura.* Sozomenus Salaminius, *novem libris historiam continuat ad Ann. Chr. 423.* D. Gregorii *locus adversus* Sozomenum *expenditur. Eiq; respondetur.* Sozo-

meni *candor*, *de eo* Evagrii *testimonium.* Tripartitam *Historiam sequitur* Evagrius, *eamq;* continuat *ad Ann.597.* Theophylactus Simocattus *inde ad An. 601.*

SECT. XXXVI.

Seculo septimo, *& duobus vel tribus id* sequentibus, *qui Historiam Ecclesiæ pro dignitate tractaverint*, rarissimi. *Sanctorum* Legendæ. *Miraculorum & mirabiliorum Oceanus. Portenti-loquiorum &* ignorantiæ tempora.

SECT. XXXVII.

Nicephorus Constantinopolitanus *Simocattum sequi potest.* Nicephorus Callistus *erroribus plenus.* Georgius Cedrenus. *De eo* Scaligeri *&* Vossii *censuræ.*

SECT. XXXVIII.

Zonaræ *tertius tomus lectori commendatur, Historiam ad Ann.1118. continuavit.* Annæ Comnenæ Alexiada. *Egregiæ illius Heroinæ laudes.*

SECT.

SECT. XXXIX.

Nicetas Acominatus *Zonaram immediatè ſequitur. Nicetam* Gregoras. *In hoc cenſu quare ponantur?* Lipſii *de eorum utroq; judicium.* Gregoræ fides *in dubium vocatur.* Johannes Cantacuzenus *hoc loco à doctiſſimo* Voſſio *lectoribus commendatur. Superioribus ſubſequatur* Laonicus Calcochondylas.

SECT. XL.

Blondus Forolivienſis *Orientalium Scriptorum defectum in Hiſtoria Eccleſiæ ſupplere poteſt, unà cum aliis.* Sigebertus Gemblacenſis. *De eo ſententia* Card. Bellarmini. *Sigebertum continuat* Robertus Abbas *ad Ann. 1210.* Chronicon Hirshavenſe *ad Ann. 1370. Et Paraleipomena ei Chronico adjuncta ad ſeculum proximè elapſum.* Gobelini Perſonæ Coſmodromium. *Ubi & quando legendum?* *Ejus laus. Loco Coſmodromii legi*

potest Alberti Crantzii Metropolis, *in quam* multa è Gobelino *congesta; & Historia à Caroli M. temporibus ad Ann. 1504. perducta. Potest etiam* Nauclerus *horum vicem supplere. Et ut repetitiones vitet Lector, incipiat à mediis generationibus tomi secundi.* Joh. Sleidanus *Commentarios Ecclesiasticos scripsit ab Ann. 1517. ad Ann. 1556. quos continuavit* Caspar Lundorpius *ad Ann. 1609.*

SECT. XLI.

Venerabilis Beda & Usuardus *minimè prætereundi, neq; Pontificum Rom. vitarum Scriptores.* Anastasius Biblioth: Bartholomæus Platina; *eorum insignia elogia.* Platinam *recensuit* Onuphrius, *& continuavit ad Ann. 1566:* Sigonius *quoq; suis Historiis res Ecclesiæ intertexuit, & in hoc censu numerari meretur.* Sigonii & Onuphrii *elogia.*

SECT.

SECT. XLII.

Centuriatores Magdeburgici *opus in hoc genere* perquam utile *ediderunt. Rev.* Epiſcopi Ciceſtrenſis *de eo* judicium. *Quid in eo laudabile contineatur? Fundamentum ejus probè locatum. Materies adſtructuram unde collecta?* Defectuum excuſatio.

SECT. XLIII.

Centuriatores erroribus obnoxios *docet eruditiſſimus & Reverend.* Ciceſtrenſis. Caſaubonus *agnoſcit.* Opus ipſum *tamen* valdè utile *eſſe oſtendit idem Reverend. Antiſtes.*

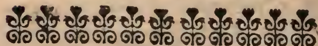
SECT. XLIV.

Baronii Annales *Centuriis pares. Opus planè ſtupendum.* Caſauboni *de eo judicium, item Reverend.* Præſulis Ciceſtr. *Annales iſti* cautè legendi *quare?* Spondanus *Jeſuita eorum* Epitomator.

SECT. XLV.

Priores Centurias Magdeburgicas

octo compendifecit Lucas Osiander, *nec inutiliter*. Ab octava ad decimam sextam *transilit. Ejus res meritò fusiùs tractat. Ad hanc Centuriã pertinet* Historia Concilii Tridentini. *Istius operis atq; etiam Auctoris encomia.* Jac. August. Thuanus *accuratæ suæ Historiæ res etiam Ecclesiasticas interseruit, ab Ann. 1546. ad Ann. 1608. inde continuatur* Historia *ad Ann. 1618.*

PARTIS SECUNDÆ Sectiones & Lemmata.

SECT. I.

Juvenis uti moralis Philosophiæ *auditor, ita &* Historiarum *Lector minus idoneus putandus. Quæ requirantur ad utrumq;? Finis &* scopus lectionis. *Doctissimi* Vossii *&* Kekermanni *circa hanc quæstionem sententiæ discrepantes.*

SECT. II.

Keckermanni *sententia defenditur.* Linguæ *absq; præceptis* haud optimè *discuntur. Linguarum atque actionum longè diversa ratio.* Philosophia practica *tam* legenti *Historias quàm* scribenti *requiritur.* Ubertus Folietta, Sebastianus Foxius, Viperanus *ab hac parte stare videntur. Etiam doctissimus* Vossius *argumenta subministrat non infirma.*

SECT. III.

Tertium doctiss. Vossii *argumentum contra* Keckermannum *haud satis firmum videtur.* Nuda rei gestæ cognitio *Lectori cordato* non sufficit. *Id ex* Ludov. Vive Dion. Halicarnasseo *& ipso* Vossio *probatur. Puerorum & virorum, in artibus versatorum, lectio Historiarum valdè diversa.*

SECT. IV.

Argumentum à Quintiliano *mutuatum expenditur, eiq; respondetur.*

SECT.

SECT. V.

Simonis Grynæi *sententia hac ex parte probatur. Quis sit idoneus Lector, fusius ostenditur.* Philosophiæ practicæ gustum *saltem habeat, requiritur. Item* Chronologia, *&* Geographia, *Historiæ oculorum.* Artium *deniq;* aliarum cognitio aliqualis *necessaria.*

PARTIS TERTIÆ

Sectiones & Lemmata.

SECT. I.

Caput ultimum tractandum proponitur. Consilium Lud. Vivis *circa ea, quæ sunt in Historiarum lectione notanda. Augusti* Cæsaris mos *in legendis Historiis. Quæ reperiantur* apud Historicos observanda, *& ad quid* conducant?

SECT. II.

Duo excerpendorum *genera:* Philologica, Philosophica: *sub utrumq; species*

ſpecies quænam contineantur? quomodo *ſingulæ ſint* diſponendæ, *&* quis *inde* fructus, *oſtenditur.* Locorum Communium formulas *multi ſcripſerunt.*

SECT. III.

Modus excerpendi, *& in uſum transferendi varius indicatur, ex* Annæo Seneca.

SECT. IV.

Modus excerpendi exemplis illuſtratur. *Primò Philologicis ex* Vell. Paterculo. *Magnorum virorum* ortus & obitus notandi. *Majoris* Catonis *triplex elogium. Ejus obitus. Circa ætatem ejus diſſenſio.* Odium *ejus adverſus* Carthaginem. *Urbis* Corinthi *conditus, duratio.* Ævum fatale urbibus *evertendis.* Cognominum ratio *antiqua.* Civium *Romanorum* diſcrimen. *Obſervationes* Criticæ *ſub Philologicis.* Scipio *non* fautor *tantùm, ſed &* auctor

auctor *(contra Lipſ.)* omnis doctrinæ *non ineptè dici potuit. Ejus præconia.* Otium *duplex.* Diſpungere *quid , & unde dictum ?* Expuncta *etiam quæ dicantur ? Exemplum ex Tacito.* Primores *Civitatis.* Optimates, *nobilium optimi ,* Principes *qui dicti ?* Conſules, Exconſules, Exprætores *&c.* Senatorum diſtinctio. Patricii, Conſcripti, Pedarii *unde dicti?*

SECT. V.

In Philoſophicis *quæ ratio tenenda? Exemplo* Herodoti , Polybii *& aliorum Hiſtoricorum. Duplex uſus exemplorum.* J. Lipſius, Jo. à Chokier, *&* R. Dallingtonus *noſtras, Hiſtoriarum & exemplorum uſum luculenter indicarunt. Specimen unum atq; alterum à nobis ſubjicitur. Ex* L. Floro, Juſtino , Herodoto, Romuli *&* Remi *Hiſtoriam veram ſupponit* Auguſtinus. *Quis inde uſus ?* Camilli

milli & Fabricii *fides*, *atq; inde axiomata.* Xerxis *ingens* apparatus *bellicus*, *ejusq́;* expeditionis ſucceſſus *quid nos doceant? Confirmatur* Darii *ultimi exemplo.* Caligulæ, Neronis, *ac* Valentiniani *exemplis oſtenditur* malignitas philautiæ, invidiæ *ac* livoris. *Polybius* frequens in *Hiſtoriarum* uſibus.

SECT. VI.

Chriſtiani Ethnicorum exemplis *utiliter inſtrui poſſunt; & non* in virtute morali *tantùm, ſed in* actibus *etiam* pietatis *ac* vitæ Chriſtianæ *promoveri. Id docetur ex* D. Auguſtino, D. Hieronymo *& aliis. Talia imitationum præcepta ab Ethnicis quoq; nonnullis adimpleta. Quos deniq́; eleganter expreſſit* D. Ambroſius.

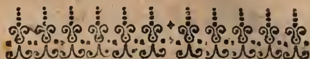
SECT. VII.

Fructus *uberiores atq; etiam præſtantiores* ab Eccleſiæ Hiſtoria. *Ethnicorum* bona opera, ſplen-

dida

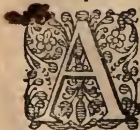
dida peccata. *Ethnica Historia* secundam *tantùm* Decalogi tabulam *illustrat*: *Ecclesiastica* totam Legem. *In illa* virtutum simulachra: *in hac vera virtutes leguntur. In illa* jucunda *quidem cognitu &* utilia: *in hac etiam* necessaria *memorantur. Inde hortatione ad sedulam Ecclesiasticæ Historiæ lectionem dissertatio concluditur.*

ANTELOGIUM
AD
AUDITORES HIST.

Occaſio *harum Relectionum. Item exempla.* Scopus *publica utilitas. Haud temerè tamen publicandæ.* Scripturientium *hujus ævi* præfidentia *perſtringitur. Modeſtia ſuadetur, exemplo Plinii Secundi.* Mos *antiquus* recitandi *apprimè utilis. Et quomodo? Hoc ævo optabilis. Sapientibus gratisſimus. Non oſtentationis, ſed modeſtiæ potiùs argumentum. Viva vox. Quo* præſtet auditio *lectioni? Hiſtoriæ* definitio, finis, diviſio, ſpecies.

Nnorum luſtra jam facta ſunt duo (ſpectatiſſ. Academici) & ſi rectè calculum pono, menſes aliquot amplius; ex quo de ratione

&Me-

& Methodo legendi Historias, dissertatio hoc ipso è suggesto, non infrequente circumstante corona, à me habita fuit. Inde paulo post meditationes illas primas, quales-quales ut evulgarem, & publica luce donarem, ex iis, qui tunc auditores fuissent nonnulli, importuna quadam flagitatione mihi extorserunt. Easdem verò nuper, alii quidam amicorum, & ipsi non ineruditi, ut sub incudem denuò revocarem, vehementer hortati sunt. Quod à me ut impetrarent, adhuc instant, urgent, inculcant: priora exempla ab aliquot retrò annis omnino defecisse; haud parum à plurimis iterum desiderari: novam editionem rem gratissimam, juxta & utilissimam studiosæ juventuti fore; idque nequaquam ambigendum. Postremò, sunt inter eos, qui hac tempestate aurium operam mihi præbere sæpius dignantur; nonnulli, quos aliquoties impensius optantes audivi,
ut

ut relectiones super eodem subjecto publicas instituerem, easque postea (si ita visum foret) cum literata plebe communicarem, & in lucem proferrem. Adnui tandem, votis utrorumque, pro viribus facere satis: quamvis propriæ voluntati, nedum judicio, idem vix aut ne vix quidem facere possim. Priores igitur meditationes illas, novis cogitationibus auctas, nec non alicubi emendatas, proximis lectionibus, vobis (Auditores) propitiante Deo, repræsentare animus est; ita inquam, novis cogitationibus auctas, & cum cura emendatas; ne fortasse vestrûm quispiam, vulgatum illud Satyrici mihi obvertat:

Occidit miseros crambe repetita magistros. *Iuven. Sat. 7.*

Et tamen, dum vos cogito, quid si per omnia easdem ipsas, planè nudèque proponerem? quotusquisque vestrûm, qui nunc dierum hæc subsellia occupare soletis, non di-

cam ab ore meo eas auribus exceperit, ſed vel ſcriptis mandatas, uſpiam oculis uſurpaverit? Nemo hercule; nemo: vel duo, vel nemo; & qui de iis fando inaudiverint, haud multò plures (inter vos) eſſe auguror. Porrò, ante editas concedamus; dummodò aliquando, alicubi, aliquanti æſtimatas noverimus, cum aliquo fructu etiam à nonnullis lectas, atque ita leviuſcula quadam commendatione non indignas habitas: cur apud novitios meos, quos non ita pridem ſortitus ſum, Auditores, pleroſque Hiſtoriarum ſacris nondum initiatos, eaſdem relegere, & retractare, mihi vitio verteretur? nova planè hiſce videbuntur, quæ aliis fortaſſe novata. Neque rem inauditam, aut factum inſolens ita faciendo me auſurum arbitremini. *habeo bonorum exemplum, quo exemplo mihi licere id facere, quod illi fecerunt, puto.* Obtinuit enim illa olim in tradendis diſciplinis lauda-

Ter. Heaut.

Eiſeng. ep. M. Can.

bilis

bilis consuetudo, etiam hodieque obtinet, ut, præter quotidianam lectionem, aliquid accuratiùs elaboratum Magistri relegerent; quo, velut adipe selecto, discipulorum animi vegetati, avidiùs ad suam quisque professionem allicerentur. Ita Patrum nostrorum memoria, *Franciscus à Victoria*, suas habuit Relectiones Theologicas: *Melchior Canus*, ejus discipulus, etiam suas: ambo inter Pontificios magni nominis *Theologi*. Recentiori memoria, *Henningus Arnisæus*, clarissimus Philosophus & Medicus, suas Relectiones politicas edidit. Sed & alii plures, diversarum professionum, homines docti, suas lucubrationes simili modo repetitas, in medium protulerunt. Verùm hisce tantis quorsum opus defensoribus? quando certam res ipsa sibi fidem & auctoritatem faciat, promptamque defensionem suppeditet? quicquid enim semel placuerit, si meritò id,

neque temerè contigisse opinemur; ejusdem haud integratam repetitionem fore, meritò speremus. δὶς καὶ τρὶς τὸ καλὸν, vetus est verbum. De præclara Poësi etiam *Venusinus* ille vates:

Horat. de Arte Poët.

Judicis argutum quæ non formidat acumen,
Hæc placuit semel, *hæc* decies *repetita placebit.*

Sed quod de præclara Poësi Venusinus sibi spondet, oppido nimis hîc præclarum foret, longèque gloriosius, quàm ut ipse in votis haberem. Neque sanè adeò sum mihi *Suffenus*, aut ineptè φίλαυτος, ut meas hasce lucubrationes rudes & impolitas, tali fato dignas putem. Juvandi quidem certè utilitatem mihi scopum destinavi; eamque, placendi curæ, non hîc modò, sed in universa etiam suscepti muneris executione semper prætuli. Quanquam apud rectas mentes hæc duo sejungi non oporteat; par enim est &

æquum,

æquum, eadem ſemper placere, quæ ſemper prodeſſe poſſunt. Quapropter hæc mecum dum reputo, ne tenuem hanc noſtram opellam, gratam minùs, parumve acceptam mei nunc Auditores habituri ſint, cauſam ſubverendi nullus video. Quin & amicorum quoque (illorum, quos ſupra dixi, velle priores meditationes meas reproduci, & à paucis hactenus viſas, omnibus exhiberi) hortatibus ac deſideriis obſequendi, non deeſt voluntas; eoque promptior, quò fidentiùs de juventute Académica, & Hiſtoriarum amatoribus, me ſic non leviter promeriturum affirment. Quorum judiciis, quaſi præ amore non ſinceris, licet haud planè diffidam; cogito tamen feriò & frequenter (cum *Plinio Secundo*, emendatiſſimo Scriptore) *quàm ſit magnum, dare aliquid in manus hominum; nec perſuadere mihi poſſum, non & cum multis & ſæpè tractandum, quod pla-* Lib. 7. ep. 17.

cere & ſemper & omnibus cupias. Hac propter (Academici) me non ita pridem ſtatuiſſe, dixi, meditationes illas diligenter & accuratè recognoſcere, recognitas parte non contemnenda augere, auctas meis demum Auditoribus recitare, adeòque exponere; neq; ſic tamen prius orbi literato ſiſtere, quàm ab aliis pluribus, edecumati judicii viris, harumque literarum peritis, non improbabiles habitas cognoverim. Paucis incompertum opinor, nec me quidem latet, quot & quanta hujus atque omnis ævi ingenia abripere ſoleat, ſui ſuſpectus & nimia confidentia. Hanc igitur (Adoleſcentes) ſuadeo, tanquam peſtem fugiamus omnes, & à nobis procul
„ amandemus. Parcè de nobismet
„ ipſis ſentiamus. Noſtro pede ac
„ modulo nosmet ac noſtra metia-
„ mur; nec quicquam de nobis ma-
„ gnificentiùs credamus, quàm cujus
„ reverà conſcii ſumus. Modeſtia,
mode-

modestia est, quæ omnem decet ætatem; omnemque ducit recto calle ad solidam gloriam. Sine ea præcipites ferimur; & pro gloria ludibrium hominibus debemus; pro fama dedecus, ignominiam, contemptumque reportamus. Sed ut pergamus; legistis unquam vel audivistis illud *Mimographi*? *Animus vereri qui scit, scit tutò ingredi*, vel ut alii legunt, *scit tutò aggredi*? Dubium mihi non est, quin audiveritis; effatum ἀξιόπιστον credite, sed & monitum quantivis precii, in re militari præsertim: ac reverà non magis verum, in illis militiæ sagatæ (quam vocant) periculis, quàm in istis nostræ togatæ & Scholasticæ palæstris. Id quidem probè novit (quem modò nominavi) elegantissimus *Plinius Secundus*; ideoque suo parum fisus ingenio, aliorum sæpè judiciũ consiliumque, immò semper requisivit, quoties quid meditatus fuisset, quod in publicum prodire

Lib. 5. ep. 13. vellet. Audite ipſum : *Recitaturus* (inquit) *oratiunculam, quam publicare cogito, advocavi aliquos, ut vererer paucos, ut verum audirem.* Lib. 7. ep. 17. Atque alibi: *Nullum emendandi genus omitto; ac primum, quæ ſcripſi, mecum ipſe pertracto; deinde duobus aut tribus lego, mox aliis trado adnotanda, notasque eorum, ſi dubito, cum uno rurſus aut altero penſito; noviſſimè pluribus recito.* Amo hercule, immò veneror (politiſſime *Secunde*) hanc tuam cautam modeſtiam, prudentem hanc ingenii diffidentiam; quam examuſſim imitari vehementer ipſe cupio; & aliis imitandam fidenter propino. Nec tantùm ſingularem ejus modeſtiam (Auditores) & unicam ferè μετριοφροσύνην vobis hîc commendo; ſed ipſum etiam *recitandi morem* imprimis laudo. O pulchrum valdè morem! ac noſtro hoc ſcripturientium ævo magnopere expetendum! Scribimus indocti, doctique

» paſſim,

paſſim, & effrænata quædam libido "
chartas commaculandi, ubique do- "
minatur; hinc tot effœta, arida, je- "
juna; tot cruda ſemper & inchoata "
in vulgus trudi ſolent. O igitur ſi "
mos ille antiquus recitandi, ſaltem
privatim & inter amicos poſſet re-
vocari! Quàm utilis foret *vel ſiſten-* Lipſ. ep.
dis præcocibus quibuſdam & diſflu- 48. cent.
entibus ingeniis, vel aliàs dirigendis! 2. ad Belg. ubi
quàm gratum etiam & optabile vi- multa
deretur cordatis hominibus, erudi- de Recitat.
torum & benevolentium judiciis,
ſenſibusq; ſcripta, ac publicanda,
priùs cenſenda ſubmittere! *Vix* Amb.
quenquam enim invenias, quem ſua Epist. 6.
nō fallant ſcripta, & auctorem ipſum ep. 40.
(divi Ambroſii verba) *frequenter* ad Sabinum.
prætereant; & ſicuti deformes liberi
ſuos, ut plurimùm, delectant paren-
tes: ita etiam indecores ſermones, ſuos
plerumque palpant Scriptores. Cor-
datis itaque hominibus pergratus
indubiè foret mos iſte, quem ſecu-
tus eſt *Plinius*; quemque ego nùnc

jam imitator non otiosus affectari decrevi. Atqui fortasse (dicet quispiam) ostentatio hæc plerisque videbitur, & κενοδοξία, inanis gloriolæ ambitiosa quædam cupiditas? immò inquam ego, nihil minus; quin potiùs modestia, prudentia, verecunda sui æstimatio, αὐθαδείας καὶ ἀλαζονείας fuga & detestatio; ideo enim sua recitat ipse scripta, vel aliis perlegenda submittit, *ut aliorum judicia noscat, consilia exquirat, verum audiat*; ut, si quid eum fugerit, admoneatur; si quid obscurius dictum fuerit, illustretur; si quid non rectè, corrigatur; juxta illud: Αἱ ἀναγνώσεις ποιοῦσιν ἐπανορθώσεις. *Recitationes pariunt emendationes.* Vultis iterum *Plinio* aures præbere, & suas recitandi causas juxta & utilitates audire? Sic igitur ad *Aristonem* scribit: *Has* (inquit) *recitandi causas sequor; primùm quòd ipse, qui recitat, aliquantò acriùs scriptis suis auditorum reverentia intendit: deinde quod*

Theophrasti.

Lib. 5. ep. 3.

quòd de quibus dubitat, quasi ex consilii sententia statuit: multa etiam à multis admonetur: & si non admoneatur; quid quisq; sentiat, perspicit ex vultu, oculis, nutu, manuum motu, murmure, silentio; quæ satis apertis notis judicium ab humanitate discernunt, atque adeò si cui fortè eorum, qui interfuerunt, cura fuerit, eadem illa legere; intelligat, me quædam aut commutasse, aut præteriisse, fortasse etiam ex suo judicio; quamvis ipse nihil dixerit mihi. Videtis jam (Auditores) quales fuerint Plinianæ recitandi causæ; quotuplicesque inde exurgant utilitates, satis manifestum est. Quòd si nostri temporis Scriptores, eisdem rationibus moti, eundem recitandi morem de industria æmulari satagerent; ecquis eos reprehensione dignos pronunciaret? ecquis ambitiosæ vanitatis reos ageret? quid si *M. Catonis* vitilitigatores passim occurrant? qui nihil quicquam tam

rectè ab aliis dictum factumve agnoſcant, quod vellicare non audeant? quid ſi hariolatores etiam non vereantur eſſe? ac de aliena mente, tam promptè quàm pravè conjicere? eorum malignas præcipitesque conjecturas prudentes omnes & cordati viri præterfluere ſinunt; rectæque conſcientiæ præmio libenter acquieſcunt. Quin & ultrò fatemur, olim id moris fuiſſe ambitioſorum quorundam, ac φιλοδόξων hominum, vulgi famam actionum ſuarum finem ſtatuere, auram popularem captare; grande & inſanum plebeculæ *Sophos* aucupari: euge! bellè! facetè! atque ejusmodi nugatorias audientium acclamationes recitando conſectari. O inepti, vani, futiles homunciones! ô miſera gloriolæ mancipia! liberaliora noſtris ſperamus ingenia; pectora magis generoſa. Norint id minimè ſapientis eſſe, opinioni ac famæ tantùm velificare: Ὁ σοφὸς ὐδὲν ἐπιτηδεύς

δεῖν ἢ πράττειν τῶν εὐδοκιμούντων χάριν, dixit Græcorum non ignobilis auctor. Alium igitur volumus, ut nostri sibi recitandi, aut scripta cum aliis communicandi finem proponant; aliud sequantur consilium; nimirum, ut quæcunque in publicum rei literariæ bonum elucubrare atq; evulgare concessum fuerit, diligentiùs emendata, limatiùs expolita, omni denique modo probabilia in manus hominum perveniant. Nempe hæc castigatissimi *Novocomensis* unica cura fuit, non *ut, dum recitaret, sed dum legeretur, laudari posset.* Plin. l. 7. ep. 17. Et tamen (neque dissimulamus) haud displicet nobis illa *Satyrici* responsio:

Non ego dum recito, si fortè quid aptius exit, Pers. sat. 1.
Laudari metuam; nec enim mihi cornea fibra est.
Sed recti finemque extremumq; esse recuso
Euge tuum & bellè!

 Jam

Jam verò (Academici) meipſum quod attinet, ſi provinciam, quam nactus ſum, commodiſſimè adminiſtrare velim; ſi in ea plurimùm prodeſſe cupiam (cujus rei deſiderio flagrare me profiteor) quis veſtrûm (niſi planè tyro ſit, & horum ſtudiorum omninò rudis) non novit recitandi ac relegendi neceſſitatem quandam ſæpè mihi impoſitam, pro ratione auditorum meorum, qui quotidiè mutant, & ſucceſſione ac viciſſitudine quotidiè renovantur? præſertim quum acceſſerint novitii, & qui ſuper hoc argumento, quod præ manibus jam tenemus, inſtrui atque informari multum opus, ne dicam, neceſſe habeant. At regerit fortaſſis eorum nonnemo, dicendo: Fruſtrà nos recitationibus moraris, quandoquidem hæc ipſa publici juris facere in animum nuper induxeris; quod ſi feceris, penſiculatiùs & tranquillo motio ea legere cuivis licebit. At, inquam,

inquam, jam anteà dixi, ideò me recitare, ut pleniora & correctiora prodeant. Addo aliam rationem, nec inferioris momenti: Præcepta cujuslibet disciplinæ, sicuti omnes concedunt, ab ipso dictantis sive docentis ore, feliciùs imbibuntur, quàm è libris hauriuntur; & cur non idem sentiamus de lectionis Historicæ regulis? Certè ea fuit Plinii, toties à nobis citati, hac ex parte sententia; siquidem ad *Nepotem* suum scribens: *Dices*, inquit, *habeo hîc, quos legam, non minùs disertos; etiam: at legendi semper erit occasio, audiendi non semper. multò magis, ut vulgò dicitur, viva vox afficit. Nam licet acriora sint, quæ legas; altiùs tamen in animo sedent, quæ pronuncatio, vultus, habitus, gestus etiam dicentis affigit.* A nobis etiam stat D. Hieronymus, in epistola ad Paulinum, Habet, inquit, *nescio quid latentis energiæ viva vox; & in aures discipuli, de auctoris ore transfusa, fortiùs sonant.* Lib. 2. ep. 3.

sonant. Ideoque *Fab. Quintilianus,* maximus artis Rhetoricæ magister, in Oratoris sui gratiam ita præcipit: *Præceptor* (inquit) *aliquid, immò multa quotidiè dicat, quæ secum audita referant discipuli; licet enim satis exemplorum ad imitandum ex lectione suppeditet, tamen viva illa (ut dicitur) vox, alit pleniùs; præcipuèq; præceptoris, quem discipuli, si modò rectè sint instituti, & amant & verentur.* Neque aliam fuisse mentem *Marci Tullii*, liquidò constat; quippe in perfecto Oratore, *carent* (inquit) *libri spiritu illo, propter quem majora eadem illa cum aguntur, quàm cum leguntur, videri solent.* Hinc illud: in *Demosthene magna pars Demosthenis abest, quod legitur potiùs, quàm auditur.* Atque huc optimè quadrant *Horatiana* illa, quibus facetè & admodum urbanè deridet Epicureum illum, à quo *Catius* in arte culinaria institutus fuerat:

Lib. 1. c. 2.

Val. Max. l. 8. c. 10.

Docte

Docte Cati, per amicitiam Di- Lib. 2.
vosq; rogatus Sat. 4.
Ducere me auditum, perges quo-
cunq; memento.
Nam quamvis referas memori
mihi pectore cuncta,
Non tamen interpres tantundem
juveris: adde
Vultum habitumq; hominis: quem
tu vidiſſe beatus
Non magni pendis, quia contigit:
at mihi cura
Non mediocris ineſt, fontes ut adi-
re remotos,
Atq; haurire queam vitæ præce-
pta beatæ.

Hæc quum ita ſe habeant (Auditores) quid deinceps obſtat, quo minus ad opus deſtinatum noſmet alacriter accingamus? quod ſecuri veſtræ benevolentiæ jam nunc facimus, & proxima lectione opus ipſum aggrediemur. Interim, ne dum nos de ratione & methodo legendi Hiſtorias diſſertamus, contra metho-

methodum peccemus, si novitiis Auditoribus nostris (quorum gratia imprimis susceptus est hic labor) minùs constet, quasnam Historias intelligamus; operæ precium fore putamus, primò *definitionem*, inde *divisionem* Historiarum præmittere; easque breviter explicare; quò majori cum perspicuitate munus nostrum pensumque modò susceptum ad extremum usque exequamur. *Definitio* igitur à nobis olim posita est hujusmodi, quam hic retinere placet: *Historia est notitia, & explicatio rerum singularium, eo fine suscepta, ut earum memoria conservetur; atque inde universalia evidentiùs confirmentur, quibus ad benè beatèque vivendum instruamur.* Dico, *notitia juxta & explicatio*; quia de Historia, quatenus legenda, nos acturi sumus; cujus genus *notitiam atque explicationem* statuimus. Pro *objecto* sive materia, *res singulares*, pono; hoc est, res gestas publicas

vel

vel privatas, memoria hominum dignas. *Finem* multiplicem assigno, ut memoria rerum singularium conservetur; necnon ut ex singularibus præcepta universalia eliciantur, & confirmentur; denique ut hisce instructiores fiamus ad benè beatèque vivendum. Hinc enim est, quòd *M. Tullius* Historiam *vitæ magistram* dixerit. Atque huc spectant lactea *Titi Livii* verba in præfatione ad Historiam suam: *Hoc illud est præcipuè in cognitione rerum salubre ac frugiferum, omnis te exempli documenta in illustri posita monumento intueri: inde tibi, tuæq; Reip. quod imitêre capias: inde fœdum inceptu, fœdum exitu, quod vites.*

Secundum hanc nostram definitionem, subjiciamus quoque *divisiones*, minimè subtiles, aut argutas (neque enim hujus loci esse putamus) sed populariores, & magis communes. Ab antiquis scio, uti etiam à recentioribus nonnullis, Histo-

Hiſtoria diſtribuitur in *Divinam*, quæ de Deo, rebusq; divinis tractat, *Naturalem*, quæ de rebus naturæ earumque cauſis agit; & *Humanam*, quæ hominis actiones, vitam in ſocietate agentis explicat. Hanc poſtremam ſolummodo reſpicit noſtra definitio; & hanc diſtinguimus in *Politicam*, & *Eccleſiaſticam*. Atque harum utramque, in *Univerſalem*, ac *Particularem* Hiſtoriam. *Politica* Hiſtoria, quam etiam civilem dicimus, eſt, quæ imperiorum, Rerumpublicarum, civitatum initia, conſtitutiones, incrementa, converſiones, res denique geſtas exponit. *Eccleſiaſtica*, quæ præcipuè res Eccleſiæ tractat, etſi *Monarchiarum* & regnorum negotia interponat. *Univerſalis*, ſive Politica ſit, ſive Eccleſiaſtica, eſt, quæ univerſorum, vel etiam multorum, maximèque illuſtrium populorum, Rerumque publicarum, aut Eccleſiarum res geſtas per omnia ſecula

com-

complectitur. *Particularis*, quæ unius populi, civitatis, vel Reipub. aut unius particularis Ecclesiæ actiones, sive res gestas comprehendit. De hisce omnibus distinctè, & suo ordine legendis, nostra *methodus* instituenda est. *Alia* porrò Historiarum *divisio* est, quæ nostræ considerationi sese offert, & à junioribus præsertim notatu digna hæc est; à circumstantiis & methodo narrandi, sive explicandi ducitur. Siquidem Historiæ aliæ dicuntur *Chronica*, eæ scilicet, quæ tempus, in quo res quælibet gesta sit, denotant. Aliæ *Vitæ* appellantur, quæ personas singularium quorundam virorum, eorumque res gestas, juxta & mores descriptos complectuntur. Aliæ denique *Relationes* indigitantur; quibus id operæ imprimis datur, ut actiones hominum memoratu dignæ, & quævis Rerumpub. negotia, utcunque fideliter & perspicuè narrentur. Quod primum

mem-

membrum attinet, omnes Historiæ tempus, in quo res gestæ fuerint, adnotare aut solent, aut debent; *caca* enim est quælibet *narratio*, similisque fabulæ, *sine temporis notatione*: & tamen omnes eadem temporum intervalla haudquaquam observant; nec eundem in rebus narrandis ordinem tenent. Hinc Chronici generis varias species esse dicimus: *Annales*, *Fastos*, *Ephemerides* sive *Diaria*, *Menologias*, *Bimestria*, *Trimestria*, *Semestria*, *Decades*, *Centurias*, *Commentarios*. De quibus omnibus, inter *Prametia* Historica fusiùs disputavimus. *Chronici* generis Scriptores sunt *Herodotus*, *Diodorus Siculus*, *Dionysius Halicar.* *Justinus*, *T. Livius*, *Sabellicus*, & hujusmodi. Βιογράφοι seu *Vitarum* Scriptores personas (uti dictum est) repræsentandas sibi proponunt, ad easque (quod notandum esset) maxima ex parte concurrunt mixti generis actiones; *publi-*

publica, privata, civiles, domestica &c. In hoc censu reponuntur *Suetonius, Plutarchus, Cor. Tacitus, Dion Cassius, Æmilius Probus,* atq; alii. Διηγηματογράφοι sive *Relationum* Scriptores sunt Historici, qui rerum memorabilium narrationes integras, rerum gestarum & negotiorum omnis generis relationes plenas perpetuasque instituunt: quales sunt *Xenophontis* Κύρου ἀνάβασις, sive, *expeditio Cyri. Sallustii Catilinaria. Halicarnassei Legationes,* & hujusmodi. De quibus omnibus legendis sequenti dissertatione (propitiante Deo) audietis.

Dixi Octob. 17. 1635.

DE

DE RATIONE ET METHODO legendi Hiſtorias,

PARS PRIMA.

Sect. I.

Ad fructuoſam *Hiſtoriarum lectionem* tria *requiruntur. Inde tres hujus diſſertationis partes proponuntur.*

UT fructuoſa magis fiat Hiſtoriarum lectio, largumque ſecum ferat operæ ſuæ precium, *tria* mihi videntur ſtudioſo cuique inſigniter neceſſaria: *Primò*, ut rectus idemque conſtans ſervetur *ordo*; ne confuſè, vagè, deſultoriè legat. *Secundò*, perſpicax adſit & intelligens *judicium*; ut quæcunque legerit, dextrè capiat, & quæ ſint eligenda, probè diſcernat. *Tertiò* ſedula & accurata adhibeatur *induſtria*;

ut electa cujuscunque generis, velut annona, in horrea quædam dispositè recondantur. Tria igitur quasi capita, præsentis nostræ dissertationis statuere animus est: Quorum *primum* Auctores præcipuè legendos continebit, eorumque ordinem, quo sint legendi, indicabit. *Secundum*, quis sit idoneus Historiarum lector habendus, docebit. *Tertium* fructus colligendi perspicuam monstrabit viam; nec non modum & rationem eos tanquam in cella quadam promptuaria dispensandi explicabit.

SECT. II.

Historicorum series *qualis* instituenda? *Quomodo* ordinanda? *Temporum* intervalla tria *observanda*. Epocha *quid? Quotuplex?* Cataclysmi. *Quibus temporibus inciderint? Intervallum* ἄδηλον. Μυθικόν. Olympiades. *Intervallum Historicum.*

QUod *primum* attinet, Auctorum series & catena ejusmodi instituatur, quæ temporum intervalla *summorumq́, Imperium* successiones ἀκριβῶς, & ad amussim imitetur. Temporum autem intervalla, quatenus Historiam & rerum gestarum memoriam respiciunt, ex *Varrone* notat *Censorinus* tria: *Primum*, ab hominum principio ad *Cataclysmum* priorem, quod propter ignorantiam (inquit) ἄδηλον vocatur. *Secundum* à *Cataclysmo* priore ad *Olympiadem* primam; quod, quia in eo multa fabulosè referuntur, μυθικὸν nominatur. Tertium à prima *Olympiade* ad nos (ubi intelligit *Cæsares* & tempus deinceps) quod dicitur ἱστορικὸν, quia res in eo gestæ veris Historiis continentur. Hæc temporum intervalla (uti videtis) quibusdam *Epochis* distinguuntur: *Epocha* verò illustre quoddam temporis principium dicitur, à quo reliqua tempora numeramus,

De Die Natali c. 21.

ramus. Et duplices quidem obſervamus *Epochas*: *Eccleſiaſticas* & *Politicas*. Illæ in *Sacris Scripturis* & *Hiſtoriis Eccleſiaſticis* uſurpantur, quales ſunt: Ab *Orbe condito*, ſive à Creatione: à *Cataclyſmo* ſive Diluvio: à *Turre Babylonica*, vel à linguarum confuſione: à migratione ex *Ægypto*; & hujusmodi. Hæ autem ſequentes in *profanis* Hiſtoriis & Auctoribus *Ethnicis* legi ſolent. Exempli gratia: Ab *Excidio Trojano*: ab *Olympiade* prima: ab *Expeditione Cyri*: à Tranſitu *Xerxis*: &c. Ita hoc in loco *Cenſorini*: ab hominum principio ſive ab initio *Mundi* ad *Cataclyſmum*. Et notandum eſt, quod dicit *Cataclyſmum* priorem: *Cataclyſmi* enim, ſive *Diluvia tria magna* in Hiſtoriis memorantur: *Primum* erat Diluvium univerſale, tempore *Noachi Patriarchæ*; de quo in *Sacro Codice* ſcribit *Moſes*, quod in Annum Mundi 1656. incidit. *Secundum* erat *Ogygium* in

Achaia, quod totam ferè provinciam vastavit; & quia *Ogygii* (qui tunc *Elusinæ* conditor & Rex) temporibus effusum est, nomen loco & tempori dedit, juxta *Orosium*. Hoc in A.M. 2185. incidit, florente tunc *Jacobo* Patriarcha. *Tertium* erat *Deucaleonum*, à *Deucaleone* sic di- ctum; cujus tempore *aquarum illuvies* (*Orosii* verba) *majorem partem populorum Thessaliæ absumpsit, paucis per refugia montium liberatis; maximè in monte Parnasso, in cujus circuitu Deucaleon tunc regno potiebatur: qui tunc ad se ratibus confugientes susceptos, per gemina Parnassi juga, fovit aluitq;*; à quo propterea genus humanum reparatum ferunt. Hoc diluvium incidit in A.M. 2437. Tempore *Cecropis Atheniensium* Regis; & quasi annos ter quinos ante *Israëlitarum* Egressum ex *Ægypto*.

Oros. l. 1. c. 7.

Lib. 1. c. 9.

* Chronologiâ sequimur Scaligerianâ, quod semel in universum monitum velim.

Aug. de C. D. l. 18. c. 10. v. Iust. l. 2. c. 6.

Jam verò primum illud intervallum, quod *Varroni* (doctissimo licet) ἄδηλον videbatur, Nobis *Christianis*

εὔδηλον potiùs, & ex ſacra pagina meridiano Sole clarius eſt; Annosque novimus continere *mille ſexcentos quinquaginta & ſex*. Quorum Hiſtoriam, *primis ſex* capitibus *Geneſeos*, à *Moſe* breviſſimo compendio deſcriptam habemus. Neque alibi per omnia, quæ extant, literarum monumenta, aut quæ reperiri poſſunt, occurrit certi quicquam, de rebus, ante *Diluvium* geſtis ullibi legendum.

Secundum intervallum à *Diluvio* * primo, ad primam *Olympiadem* (hoc eſt, ad primum illud certamen, quod quarto quoque anno in honorem *Jovis Olympii à Græcis* celebrabatur; & in annum quartum, aut quintum ſupra triceſimum, *Uzziæ* Regis *Judæorum* incidit) annos cōplectitur, *mille quingentos octodecim*, nimirum ab A. M. 1656. ad A. M. 3174. *Mythicum* autem fabuloſumque à *Varrone* dicitur hoc intervallum, idque non ſine ratione; quan-

D 3 doqui-

* *Olympia*, πενταετηρικὸς ἀγών *Hercules instituit Iphitus instauravit A. M. 3174. & ab hoc anno numerantur Olympiades, ſive quaternorum annorum circuitus.*

doquidem huc poëticarum fabularum argumenta pleraque referri solent. Et licet in poëmatis *Græcis*, nec non in Historicorum nonnullis, de rebus paullò antiquioribus, *de bello Trojano*, expeditione *Argonautica*, de *Perseo*, *Oedipo*, *Hercule*, *Theseo* &c. narrationes quædam extent; quas *Ovidius* in suo *Chronico* plerasque complexus est: tamen verè, ut *Africanus* inquit, omnia plena sunt confusionis & dissonantiæ, & certa annorum distinctione carent; nec de toto illo intermedio 400orum annorum tempore, quod inter excidium *Trojæ* & *Olympiadem* primam interjectum est, quicquam ἀξιόλογον in *Græcorum* monumentis proditum est. Multò minùs de rebus ante tempora *Trojana* gestis. Hinc *Justinus Martyr*: Οὐδὲ τοῦτο ἀγνοεῖν ὑμᾶς προσήκει, ὅτι οὐδὲν Ἕλλησι πρὸ τῶν ὀλυμπιάδων ἀκριβὲς ἱστόρηται. &c. *Neq; hoc vos ignorare decet, nihil à Græcis ante Olympiadas accuratè*

v. Scal. Animadv. in Euseb. p. 66.

In Oratione ad Græcos

ratè scriptum esse. Et *Eusebius* μέχρι μὲν τῶν ὀλυμπιάδων &c. *Usq; ad Olympiadas nihil certò perscriptum est à Græcis; sed omnia sunt confusa, neq; ante id tempus uspiam consentiunt.* Nihilominus, totius hujus fabulosi intervalli certam nos Christiani habemus Historiam, & (quod Ecclesiam spectat) amplam satis & luculentam, à *Mose* ac *Prophetis*, divinis illis *Sancti Spiritus* amanuensibus, literis consecratam: Cui etiam de *Gentium Nationumq;* imperiis, & de rebus ab iis gestis, haud pauca immiscentur; quorum ad veritatem dubiosa illa & incerta narrationum, quæ de iisdem temporibus in profanis plerisque Historicis habentur, examinanda censemus.

De Præpar. Evang. cap. 10.

Denique *Tertium* intervallum, (quod solū volunt Historicum esse & *Varro* & *Censorinus*) ab *Olympiade* prima ad *Censorini* ætatem, *annos supra mille & quatuordecim* comprehendit; ad quos refertur Histo-

Scripsit Censorinus circa Ann. C. 240. ab V.C. 991. uti ipse cap. 21.

riæ veteris profanæ totum illud, quicquid hodieque extat integrum, & certa temporum notatione distinctum.

SECT. III.

Summorum Imperiorum series & successio. Fatalis *perhibetur.* Quadruplex *eminenter probatur. Medorum & Persarum* unicum *Imperium asseritur. Singula Prophetarum oraculis præmonstrata.* Summorum *appellatio frustrà à* Bodino *cavillata. Romanum omnium maximum Imperium.*

QUapropter, cùm intra duo posteriora temporum intervalla (*Mythicum* videlicet, & *Historicum*) quatuor summa, & (in quantum sciri possit) in genere humano præcipua, successivè inciderint *Imperia*; quibus terrarum orbis pars maxima paruisse dicitur, & sub quibus eorũ pleraque, quæ in tota Historia continentur, gesta fuisse memoran-

morantur, placétne, ut quænam summorum istorum *Imperiorum* fuerit series, qualisque successio, proponamus? Id pro nobis faciet, nescio quis *Æmilius Sura*, apud *Velleium Paterculum* : *Assyrii* (inquit ille) *Principes omnium gentium, rerum potiti sunt, deinde Medi, postea Persæ, deinde Macedones; exinde duobus Regibus, Philippo & Antiocho, qui à Macedonibus oriundi erant, haud multo post Carthaginem subactam devictis, summa Imperii ad populum Rom. pervenit.* Hanc ipsam *summorum Imperiorum* successionem, fatali quadam necessitate, eo ordine dispositam, *Arrianus Nicomediensis* asserere videtur: ἐχρῆν ἤδη καὶ Πέρσαις πρὸς Μακεδόνων ἀφαιρεθῆναι τῆς Ἀσίας τὴν ἀρχὴν καθάπερ οὖν Μέδοι μὲν πρὸς Περσῶν &c. h. e. *oportebat Asiæ Imperium Persis à Macedonibus adimi, quemadmodum Persæ Medis, ac prius Medi Assyriis ademerant.*

Lib. 1. cap. 6.

Lib. 2. de exped. Alexand.

 Planè

De laudibus Stilic. l. 3.

Planè idem *Claudianus* poëta;

---- Sic Medus ademit
Assyrio, Medoq; tulit moderamina Perses:
Subjecit Persen Macedo; cessurus & ipse
Romanis, hæc auguriis firmata Sibylla.

Eandem omninò successionem *Imperiorum Dionys. Halicarnasseus* memorat in procemio *Antiquitatum Romanarum*, ubi collationem singulorum instituit; & reliquis omnibus *Romanum* longè præfert. Verùm hîc obiter notemus, quod licet *Æmilius Sura*, *Arrianus*, *Halicarnasseus*, aliique satis multi *Auctores* vetusti, inter summa, *Medorum* distinctè numerent *Imperium*; nos tamen *Medos* & *Persas* unicum constituisse Imperium, è sacris literis docemur; tunc præsertim, ubi summo dominatu *Assyrios* privassent:

Ideò-

Ideoque quatuor tantùm numero fuisse *Monarchias* illustres, & maximè notabiles, *Ecclesiæ* veteri cum primis infestas vulgò observatum est. Quas visione quatuor *Bestiarum*, *Daniels Propheta*; quatuor quadrigarum *Zachariæ*; Regi *Nabuchodonosori* ingentis *Colossi* imagine, *quadruplici materia* constante, repræsentatas, sacra volumina testantur. Ità enim & *Patres* antiqui, & recentiores etiam plerique interpretes, istas prophetias intelligunt. Recentiores autem ut missos faciamus, ex antiquioribus tres tantùm nobis sufficient ad probandum, quod jam olim à multis seculis receptum fuerit, quatuor *Monarchias* prædictis tribus *visionibus* designari. *Isidorus Pelusiota*, ante annos mille ducentos, quatuor *Bestiarum visionem* ad hanc mentem interpretatus est: Τοῦ θεσπεσίου Δανιὴλ ἡ πρεσβύτου ὅρασις &c. *Divini viri Danielis illa celebris atque hominum sermone*

*Isai. 21. Dan. 6. 9. Esth. 8. 3. &c.

1. Dan. 7. 17.

2. Zach. 6. 2.

3. Dan. 2. 37. 38.

Lib. 2. ep. 218.

mone pervulgata visio, Assyriorum & Medorum ac Macedonum regnum, ut uniusmodi atque ex una quodq; natione conflatum, uni belluæ comparavit; aliud nimirum Ursæ, aliud Leænæ, aliud Pardo. Quarta autem visio, hoc est, horrenda bellua (utpote ingentem stuporem afferens) ferreis dentibus septa, æreisq; unguibus armata, devorans & comminuens, & conculcans, nec ad ullius animantis similitudinem accedens, Romanorum Imperium perspicuè designabat; utpote ex omnibus nationibus & tribubus compactum, omniq; robore ac gloria in seipso præditum: neque enim uno nomine exprimendum vidit propheta principatum illum, qui potentiæ suæ jugum in omnes extendit, atque dominicæ incarnationis tempore in infinitum Imperium processit. Hactenus *Pelusiota* de quatuor *Bestiis.* Jam *Zachariæ* quadri- *Hieron. in Zach. 6. 3.* gas *Beatus Hieronymus, Pelusiota* paullò antiquior, huc etiam refert:

in

In quadriga prima (inquit) *equi ruſi erant, cruenti & ſanguinarii, & Babylonica crudelitate terribiles. In quadriga ſecunda equi nigri regnum Medorum atque Perſarum &c. In quadriga tertia equi albi Macedones, ſub quorum rege Antiocho, Maccabæorum victoriam legimus. In quadriga quarta equi varii fortes; ſcimus enim Romanorum Reges, alios in gentem Judæam fuiſſe clementes*, ut *Cajum Cæſarem; Auguſtum, & Claudium; alios perſecutores atque terribiles; ut* Caligulam, *Neronem, Veſpaſianum.* Hæc *B.* Hieronymus de *Zachariæ* quadrigis. Denique ſtupendus ille *Nabuchodonoſoris Coloſſus*, explicatione *Danielis* ipſius, quatuor regna ſignificat: Beatus autem *Sulpitius* diſertim applicat, & quatuor iſtas, quas diximus, *Monarchias* prænunciatas fuiſſe nominatim affirmat: *Secundum prophetæ interpretationem* (inquit) *imago viſa mundi figuram gerit. Caput au-* *Sacræ Hiſt. lib. 2.*

reum Chaldæorum Imperium est. Siquidem id primum & opulentissimum fuisse accepimus. Pectus & brachia argentea secundum regnum annunciant. Cyrus enim, victis Chaldæis atque Medis, Imperium ad Persas contulit: in ventre æreo tertium regnum portendi pronunciatur: idquè impletum videmus: siquidem Alexander ereptum Persis Imperium, Macedoniæ vindicavit. Crura ferrea Imperium quartum, idq; Romanum intelligitur; præ omnibus ante regnis validissimum: pedes verò partim ferrei, partim fictiles; dividendum esse Romanum regnum, ita ut nunquam inter se coëant, præfigurant. Quod aquè impletum est, ita *B. Sulpitius.*

Hæc aliquantò longiùs produximus, à quibus tamen superfedisse poteramus, nisi hanc opellam à nobis expressisset *Johannis Bodini* viri impensè docti argutatio; qua decantatam illam regnorum antiquioris mundi divisionem in quatuor

*Metho-dic. 7.

Monar-

Monarchias, nupera autoritate, & insulsa Neotericorum quorundam opinione niti adstruit. Nobis verò ex supradictis contra liquido patet, *summa* quatuor *Imperia*, antiquitùs observata, & designata fuisse. Quorum *priora duo*, in *Asia* successivè floruerunt, ideoque *Asiatica* dicta: *duo reliqua*, suo ordine in *Europa* eademq; ratione *Europaea* nuncupata. Has appellationes, nec non *Imperiorum* distinctiones probare, suaque auctoritate confirmare nobis videtur ipse etiam *Velleius* loco suprà citato. *Insequenti tempore* (inquit) *Imperium Asiaticum ab Assyriis, qui id obtinuerant annis mille septingentis, translatum est ad Medos, &c.* Lib. 1. c. 6. Verùm, inquam, haud tanti quidem est, ut de appellatione, sive etiam de distinctione *Imperiorum* prolixiùs litigemus. Breviter ergo dicimus; longè testatissimum illud esse, apud omnem etiam antiquitatem notissimum, adeò latè olim

olim per totam *Asiam* dominatos fuisse *Assyrios & Chaldæos*; postea *Medos* & *Persas*, ut *Summa* tenuisse totius orbis (quà tunc habitabatur) *Imperia*, jure meritoque dicantur: idem etiam de *Græcis* suo tempore, atque inde multo magis de *Romanis* affirmari potest; à quibus non *Asiæ* modò, & *Europæ*, sed & *Africæ* quoque partem, si non maximam, certè potiorem subjugatam, ex Historiis novimus. Unde *Megalopolitanus*: Ῥωμαῖοι γε μὲν οὔ τινα μέρη, σχεδὸν δὲ πᾶσαν πεποιημένοι τὴν οἰκουμένην ὑπήκοον αὐτοῖς &c. *Romani non partibus solummodo aliquot, sed universo ferè terrarum orbe, in jus ditionemq́; suam coacto, Imperium suum in tantum evexerunt fastigium, ut prædicare quidem illius felicitatem præsens ætas meritò queat; superare verò illud nulla unquam secula sint valitura.*

SECT. IV.

Assyrio-Chaldaici *Imperii institutio ac duratio. Item* Medo-Persici, *inde* Græcanici. Romani *Imperii initium ante* Jul. Cæsarem. *Inde ad* Carolum M. *quot anni intercesserint? Deniq; ad* Carolum V?

UT progrediamur igitur, primum illud Imperium *Assyrio-Chaldaicum* (sic enim lubet appellare) à *Nimrodo* (qui etiam à nonnullis *Belus* dicebatur) institutum est A. M. 1717. aut circa. Durationis erat longissimæ, utique annos plus minus *mille septingentos* complectens; nam per totum quasi intervallum secundum *Censorini*; & porrò ad anum usque ducentesimum tricesimum octavum tertii intervalli excurrit illud Imperiũ; haud quidem semper integrum, sed factũ nonnunquam, atque imminutum; sicuti à doctissimo *Josepho Scaligero* notatum est. Amplitudo enim ejus initio quidem immensa fuit, postea (*Scalig. Can. Isagog. l. 3. p. 315.*)

per

per ſubditarum nationum defectiones in multas quaſi lacinias divulſum eſt, Regibus Aſſyriorum in luxum ſolutis; & quodvis potiùs quàm arma, & ſalutem regni ſui meditantibus. Verùm à prima ejus origine, ad captam à *Cyro Babylonem*, quo tempore ad *Medos* & *Perſas* transferebatur, intercesſerunt anni paulò minùs *ſeptingenti ſupra mille*. Nam licet *Aſſyrios* Imperium tenuiſſe annos ter centenos tantùm ſupra mille, autumet *Juſtinus*; *Georgius Monachus*, ter centenos ſexaginta; *Diodorus Siculus* quadringentos: Omnes tamen intelligendos auguror de ſpatio, quo regnabant poſteri *Nimrodis* & *Nini*; qui illius Imperii fundamenta jecerunt circa A. M. 1717. præſertim *Nini*, à quo *Sardanapalus* (teſtante *Velleio*) tertio & triceſimo loco (ità ut ſemper ſucceſſor regni paterni foret filius) ultimus regnabat. *Nini* verò familiam excepit *Phul Belochus*, &

Vellej. Pat. l. 1. cap. 6. *A. M. 3076.*

ejus

ejus posteritas; inde *Merodach Baladan*, ejusque progenies, usque ad interitum *Baltazaris*; qui Regum *Babylonicorum* extremus, urbe à *Cyro* capta periit. Ita quidem *Funccius, Reinerus Reineccius, Viginerius*, atque alii ex sacra Scriptura ferè colligere videntur. Verùm *Josephus Scaliger, Dionys. Petavius*, *Jac. Capellus*, atque alii ex *Beroso, Megasthene* ac *Ptolomæo* interitum *Baltazaris* prævertisse *Babylonis* expugnationem per *Cyrum*, annos circa septendecim contendunt. *Baltazar* enim conspiratione suorum, quos ob pravam indolem à se alienos fecerat, interfectus est Olymp. 55. cui successit *Nabonidus* quidam, origine *Medus* (à *Daniele Darius Medus* appellatus) idque communi sententia conjuratorum. Hic autem decimo septimo imperii sui anno ab *Cyro Persarum* Rege bello superatus, ac *Babylone* exutus, vita & *Carmaniæ* præfectura donatur; atque

sic-

sic Imperium ad *Persas* translatum; anno videlicet secundo *Olympiadis* 60. & A.M. 3412. Haud igitur difficile videtur, ex præmissis demonstrare, *Monarchiam Assyrio-Chaldaicam* à prima sua inchoatione, ad hunc, quem posuimus, Epilogismũ durasse, paullò minùs annis *mille septingentis*. Quod insuper ex iis confirmari potest, quæ retulisse perhibetur *Callisthenes*, *Aristotelis* discipulus: Is enim *Alexandrum M.* in expeditione *Asiatica* secutus, rogatu magistri sui, capta *Babylone*, diligenter à *Babylonicæ* antiquitatis peritis astrorum observationes, & Regum primæ illius & antiquissimæ *Monarchiæ* successiones, nec non annorum numerũ inquisivit. Quascunque autem nancisci potuit *Babyloniorum* antiquitates, καὶ τηρήσεις ἀστρονομικὰς, in *Græciam* transmisit; quas *mille nongentos & tres* annos complexas fuisse testatur alicubi *Simplicius*.

Secun-

Secunda *Monarchia Medo-Persica* indigitata, à capta *Babylone* per *Cyrum*, ad eandem ab *Alexandro Macedone* occupatam (*Dario Codomano*, Rege decimo & ultimo *Persarum* victo) non ultra *decem* annos *supra ducentos* continuasse dicitur. *Alexander* enim *Babylonem* intravit anno tertio Olympiadis 112. A. M. 3620.

Tertia verò *Monarchia, Græca* vocata, & ab *Alexandro M.* post *Darium* victum inchoata, usque ad *Perseum, Philippi* Secundi *Macedonici* filium, à *Paullo Æmilio* debellatum, & *Macedoniam* in provinciam redactam perdurasse æstimatur; quod spatium annos paullò plus centum sexaginta comprehendit. *Perseus* enim à *L. Æmilio Paullo* victus, captus, ac triumphatus est Ann. ab U. C. 586. A. M. 3782. Atque circa id tempus, ad immensam illam magnitudinem suam, à *Polybio* Lib. 1. in tantum prædicatum accreverat

Impe-

Imperium Romanum; quod postea latiùs adhuc sese extendit: Verùm ab hoc tempore quarta *Monarchia* facta est. Siquidem huc ejus initium disertis verbis refert *Æmilius* ille *Sura*, quem ex *Paterculo* suprà citavimus: *Duobus*, inquiens, *Regibus Philippo* & *Antiocho devictis, summa Imperii ad populum R. pervenit.* Quod eisdem ferè verbis af-
Lib. 3. p. 159. & 160. firmat etiam *Polybius*: *Regno Macedonico everso, Romani orbem terrarum suo Imperio subjecerunt*, πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ὑπήκοον αὐτοῖς ἐποιήσαντο. Immò, uti ex eodem *Polybio* colligere est, certatim sese addixerunt populi eorum obsequio, ab iisque pacis inter se, ac belli arbitria sumpserunt. Quod *Florus* iti-
Lib. 2. c. 7. dem noster confirmat: *Quippe jam gentium Reges, Duces, populi, nationes, præsidia sibi ab hac urbe petebant.*
Lib. 3. p. 161. Iterum *Polybius*: *Hoc tempore in confesso apud omnes erat, atque adeò confessionem hanc necessitas omnibus expri-*

exprimebat, parendum porrò esse Romanis, & illorum jussa capessenda. Denique huc ipse Propheta *Daniel* Monarchiæ quartæ initium refert, si rectè opinetur doctissimus *Melanchthon*, qui hunc in modum loquitur: *Cum Daniel quartam Monarchiam nominat & pingit, non tantùm à Julio & Augusto eam orditur; sed complectitur tempus, quo urbs Roma summum Imperium tenuit, etiam ante bella civilia.* Chron. lib. 3. p. 146. Quapropter si hinc initium durationis hujus *Monarchiæ* putemus, ad *Jul. Cæsarem* anni numerantur, 118. inde ad *Constantinum M.* 356. post ad *Augustulum*, qui ab *Odoacro* Rege *Herulorum* coactus est sese abdicare, reperiuntur anni supra 170: inde denique ad *Carolum M.* 325. sic ut ab eversione regni *Macedonici* ad *Carolum M.* intersint Anni 978. inde ad *Carolum V.* sequuntur Anni 720. ita à victo *Perseo* ad *Carol. V.* numerantur Ann. 1688.

SECT.

SECT. V.

Quatuor isthac imperia *quare dicebantur* summa?

NOn me latet, alias multas respub. & dynastias alia regna atque imperia, hinc illinc, per orbem terrarum, superiorum etiam trium *summorum Imperiorum* tempore floruisse; imprimis autem dum prima & secunda vigebat *Monarchia*: e.g. *Ægyptiorum, Sicyoniorum, Spartanorum, Æthiopum,* aliorum; de quibus frequens mentio apud antiquos habetur; horumque nonnullos latè aliquando rerum potitos legimus: *Venit ad occasum, mundiq; extrema Sesostris, Et Pharios currus Regum cervicibus egit*; ita cecinit *Lucanus*. Et *Justinus*, *Vexore* tradit Regem *Ægypti*, ad *Pontum* usque produxisse imperium. *Strabo* etiam *Tearchonem Æthiopem* usque in *Europam* cum exercitu processisse, testis est. Denique rerum dominos aliquando

Lucan. lib. 10.

Lib. 1.

Lib. 15.

Æthio-

Æthiopes fuisse, claros & potentes, usque ad *Trojana* tempora, *Memnone* regnante, scribit *Plinius*. Præ cæteris tamen omnibus prædictas quatuor *Monarchias* longè eminuisse, notiùs est, quàm ut probationi diutiùs immoremur. Namque id « semper meminisse oportet, haud ita « à nobis quatuor *summa Imperia* « *Monarchias* vocatas, quasi omnes « omninò regiones & gentes com- « plecterentur, sed quòd magnam « orbis terrarum partem tenuerint, « tantamque habuerint potentiam, ut « cæteros Reges compescere, iisque « leges imponere facili labore pos- « sent. Siquidem *idcircò voluit Deus Monarchias constitui* (*Melanchthonis* verba) *ut homines legibus, judiciis, & disciplina probabili regerentur.*

Lib. 6. c. 29.

Chron. l. 1. p. 10.

SECT. VI.

Historiarum lectio unde *auspicanda? Epitomæ* justæ non *penitùs* damnandæ, *Synopsis Historiarum.*

SECT. V.

Quatuor isthac imperia *quare dicebantur* summa?

NOn me latet, alias multas respub. & dynastias alia regna atque imperia, hinc illinc, per orbem terrarum, superiorum etiam trium *summorum Imperiorum* tempore floruisse; imprimis autem dum prima & secunda vigebat *Monarchia*: e.g. *Ægyptiorum*, *Sicyoniorum*, *Spartanorum*, *Æthiopum*, aliorum; de quibus frequens mentio apud antiquos habetur; horumque nonnullos latè aliquando rerum potitos legimus: *Venit ad occasum, mundiq; extrema Sesostris, Et Pharios currus Regum cervicibus egit*; ita cecinit *Lucanus*. Et *Justinus*, *Vexore* tradit Regem *Ægypti*, ad *Pontum* usque produxisse imperium. *Strabo* etiam *Tearchonem Æthiopem* usque in *Europam* cum exercitu processisse, testis est. Denique rerum dominos aliquando *Æthio-*

Lucan. lib. 10.

Lib. 1.

Lib. 15.

Æthiopes fuiſſe, claros & potentes, usque ad *Trojana* tempora, *Memnone* regnante, ſcribit *Plinius*. Præ cæteris tamen omnibus prædictas quatuor *Monarchias* longè eminuiſſe, notiùs eſt, quàm ut probationi diutiùs immoremur. Namque id ‹‹ ſemper meminiſſe oportet, haud ita ‹‹ à nobis quatuor *ſumma Imperia* ‹‹ *Monarchias* vocatas, quaſi omnes ‹‹ omninò regiones & gentes com- ‹‹ plecterentur, ſed quòd magnam ‹‹ orbis terrarum partem tenuerint, ‹‹ tantamque habuerint potentiam, ut ‹‹ cæteros Reges compeſcere, iisque ‹‹ leges imponere facili labore poſ- ‹‹ ſent. Siquidem *idcircò voluit Deus Monarchias conſtitui* (*Melanchthonis* verba) *ut homines legibus, judiciis, & diſciplina probabili regerentur.*

Lib. 6. c. 29.

Chron. l. 1. p. 10.

SECT. VI.

Hiſtoriarum lectio unde *auſpicanda? Epitomæ* juſtæ non *penitùs* damnandæ. *Synopſis Hiſtoriarum.*

E Chro-

Chronologi. Alia etiã compendia *nominatim* commendantur. *Qui deniq, Auctores præcipuè circa universalem Historiam sint consulendi?* Raulæus *inter præcipuos. Sed Historia* Biblica *omnium prima, &* primò ediscenda.

QUapropter, si quis *Monarchiarum*, sive *Imperiorum* istorum, adeoque totius mundi Historias cum uberiori fructu percurrere cupiat; priusquam illud immensum pelagus ingrediatur, compendium aliquod (suadeo) degustet; & à succincta aliqua *Chronologia*, aut brevi aliqua Historiarum *Synopsi* incipiat. Inde enim series temporum, *Imperiorum* successiones, generis humani præcipuas mutationes, insimul discere poterit. Inde exemplar ideamq; τῆς οἰκουμενικῆς ἱστορίας, totius universalis Historiæ, uno quasi intuitu contemplandum facili negotio (si voluerit) comparabit. Id

Ludo-

Ludovici Vivis consilium: *A principio* (inquit) *legendus aliquis, qui ab ultimis temporibus ad nostram memoriam, aut ei proximam Historiam tenore uno contexat, ut summa quadam proponantur omnia.* Namque revera, licet negari non possit, quod vulgò dici solet, compendia nonnunquam dispendia fuisse; Auctoribusque præstantissimis cladem atque interitum attulisse: *Epitomas* tamen cum abbreviationibus justis, si via quadam plana & ad incedendum expedita, rationem proficiendi demonstrent, haud prorsus contemnimus. Quinimmò, sicut infantes modicè manu aliena ducti, passibus incertis ambulare discunt: Ita in re Historica, ab epitomis & abbreviationibus, juvenibus ordiendum esse omninò persuasum habeamus; donec probè jactis fundamentis, processu temporis, fontes ipsi cum fructu & utilitate ab iis frequentari, adeoq; exhauriri possint.

Lib. 5. de trad. Discip.

Franck. l. 1. Inst. Hist.

Proderit igitur haud parum, vel *Synopsin Beureri* legisse, vel *Sleidani* compendium de quatuor *Summis Imperiis*, eleganti, concinno, rotundo orationis generis scriptum; (ita de eo *Reineccius*) & quod ex eorum numero statuere nos oportet, de quibus Poëta:

Epist. ad Henr, Meibomium.

Victurus genium debet habere liber.

Vel denique *Melanchthonis Chronicon; quod qui non degustaverit* (si *Stephano* cuidam *Prætorio* auscultemus) is verè bardus est. Quippe inquit, *eruditissima & elegantissima Epitome est omnium ferè Historiarum totius mundi.* Alia etiam nec inferioris notæ scripta, Lectori nostro Historiæ studioso, commendari jure meritoque possunt: Quale est *Reineri Reineccii Syntagma de Familiis*, quæ in *Monarchiis* rerum potitæ sunt, opus quidem laboriosum, & exquisitum; cujus ceu χειραγωγίᾳ per amœnos Historiarum cam-

Lib. de formandis stud. p. 37.

campos, faciliùs multò, jucundiùs, feliciùsque iter suum instituere poterit. Sed & *Jacobi Capelli* (viri multæ eruditionis, & harum literarum callentissimi) *Historiam Sacram & Exoticam*, accurata quidem diligentia ad temporum rationem concinnatam, merita sua laude neutiquam privandam censeo: dignam videlicet lectione perquam seria, & in ipsis studii Historici primordiis; quam utinam ad hæc nostra tempora produxisset, nam in *nativitate Augusti* desinit. Verùm eodem in genere singularem navavit operam nuperrimè *Dionysius Petavius*, è *Societate Jesu*, qui *Temporum Rationarium* dedit; in quo ætatum omnium, sacra profanaque Historia, Chronologicis probationibus munita, summatim traditur, ab Orbe condito ad Annum Christi 1632. Inter *Chronologos* autem *celebriores* si cupiat assuescere paulisper (quod ut faciat, etiam plurimùm intererit) A. V. c. 6. 91.

præter *Capellum* & *Petavium*, quos in eodem censu pono, *Funccium* adire poterit, *Buntingum*, *Bucholcerum*, *Helvicum*, aut denique *Sethum Calvisium*; qui nupera suæ *Chronologiæ* editione, operosam adeò diligentiam adhibuit, ut nihil quicquam omiserit, quo verum Historiarum tempus exquisitè doceatur. Quòd si post *Chronologos* diutiùs adhuc & pleniùs in *universali Historia* libeat versari, *Justinus* legi potest; qui sub *Antoninis* floruisse putatur; neque *eo quisquam alius inter Latinos tot Imperiorum tempora politiùs aut elegantiùs perstrinxit*. Inde *Herodotus*, tum *Diodorus Siculus*, postea *Polybius*; de quibus plura mox erunt dicenda. Hos autem sequi possunt nonnulli ex recentioribus; quos inter principem locum obtinere meretur *Gualterus Raulæus* nostras, Eques auratus, vir clari nominis, & ob singularem fortitudinem ac pruden-

Voss. de H. Art. l. 2, c. 1.

tiam

tiam meliori fato dignus. Is univerſalem Hiſtoriam ab initio Mundi usque *Macedonici* Imperii ſive *tertiæ Monarchiæ* occaſum ex probatiſſimis Auctoribus coagmentavit; noſtræ quidem gentis *idiomate vernaculo*, ſed accurato admodum judicio, methodo perſpicua, ſtylo elegante ac virili. Quin & omnis ævi res geſtas ante aliquot annos digerere aggreſſus eſt, vir incomparabilis, *Gerardus Johannes Voſſius*; illud opus videre, & unà vobiſcum frui (Auditores) utinam daretur? quid enim aliud, quàm eximium, & ſupra ingeniorum; non hujus tantùm ſeculi, ſed ſuperiorum etiam multorum aleam poſitum, à tanto antiquitatis & Hiſtoriarum condopromo expectandum? Utcunque tamen hoſce univerſos præcedat *Hiſtoria Biblica*, quæ omnium antiquiſſima eſt, atque ἀναντιῤῥήτως veriſſima. Atque huc tendit gravis admodum & ſeria *Caroli Sigonii* mo-

v. Epiſt. ded. lib. de Art. Hiſt.

ris vulgati in ſtudio antiquitatis inſtituendo reprehenſio, juxta & monitio: *Ut in plerisq; aliis rebus inſtituendis* (inquit) *ſic in jaciendis ad rerum veterum temporumque præteritorum cognitionem fundamentis, neſcio quo modo pravæ cujusdam conſuetudinis æſtu abrepti vehementer erramus, ab iis fermè luſtrandis monumentis exordientes; quæ falſorum Deorum traditiones & commentitias fictorum Heroum actiones à Græcis, acutiſſimis hominibus, ſed planè veritatis ignaris proditas complectuntur: Quibus neque ad aliquem prudentiæ uſum, neque ad ullum pietatis fructum excolimur. Cum ſi quid in nobis ſenſus, ne dicam, ſanitatis ineſſet; ab iis potiùs, quæ ſacris continentur Hebræorum literis, initium ducere deberemus. Nam ſi prima rerum principia quærimus, non altiùs repetere, quàm ab ipſo mundi hominumque, quod ibi tractatur, opificio poſſumus; ſi vera, nihil tam verum exi-*

ſtit,

stit, quàm quod Dei ipsius viventis ore prolatum est; si gravia, quid magnificentiùs iis inveniri monumentis potest; in quibus sancta Dei mandata, salutaria promissa, certa oracula, cæteraq; his adnexa salutis nostræ adminicula concluduntur? Porrò autem unde aut virtutum exempla præstantiora ad persequendum, aut vitiorum detestationes acriores ad declinandum, aut actiones insigniores ad memorandum, quàm ab ipsis Hebræo*rum commentariis peti possunt? in quibus solis apertè docetur, quantum humanum genus, aut religione colenda summo præsentis Dei auxilio sublevetur, aut ea negligenda acri ejusdem iracundia conteratur.*

SECT. VII.

Assyrio-Chaldaica unde petenda Historia? De Beroso, Ctesia, Megasthene, *eorumq; suppositітiis scriptis. Ad* Josephum *potius in eorum defectu recurrendum. In*

Diodoro Siculo *magna jactura aliunde sarcienda. Præsertim ex Josepho, & Historia prophetica.* Diogenes Laërtius *laudatur.*

JAm verò si ad partes per *Imperia summa* descendere placeat, & Historias eorum separatim suo ordine persequi; Res *Assyrio-Chaldaicas* qui narrant, *Berosum* habemus; *Ctesiam, Megasthenem*: habemus dixi? immò (quod maximè dolent Historiarum cultores) non habemus. Fragmenta quædam *Ctesiæ*, fortasse non notha, atque ista de rebus tantùm *Persicis* (nam *Assyriaca* protinus interierunt) habemus; paucas *Megasthenis* lacinias, & adulteratas quasdam *Berosi* rapsodias, à *Viterbiensi Monacho*, institore subdolo suppositas; quibus parum fidei adhibendum censent viri longè doctissimi. Etenim de *Ctesia Josephi Scaligeri*, maximi Philologi, tale est judicium, nimirum, *ineptum esse*

Gra-

Græculum, & modò Herodoto adversetur, nihil pensi habere: multa ab eo humanitùs, multa etiam consultò per ζηλοτυπίαν peccari; atque id non obscurè cognosci ex Photi parietinis. Scalig. de Em. Temp. in notis.
Floruit temporibus *Cyri* junioris, & ab *Artaxerxe* prælio captus, ei medicinam fecit. *Megasthenì* quoque fidem detrahit ipse *Strabo*, etiam genuino illi, quem toties citat; quantò magis viri eruditi fictitio isti *Anniano, Metasthenì* ignoranter dicto? Strab. l. 14. Lib. 2.
Ille autem cum *Seleuco Nicatore* vixit, teste *Clemente Alexandrino*; iste figmentum planè *Annianum*, ejusdem furfuris *Berosum* illum esse, qui circumfertur, autumant pleriq; doctorum. Audite *Ludov. Vivem: Libellus* (inquit ille) *circumfertur, Berosi Babylonii Antiquitates; sed commentum est, quod indoctis & otiosis hominibus mirè allubescit. Cujusmodi sunt,* Xenophontis Æquivoca, *tum* Archilochi, Catonis, Sempronii, & Fabii Pictoris frag- Strom. l. 1. Lib. 5. de trad. Disc.

menta; *quæ eodem ſunt libro ab Annio Viterbienſi conferruminata, commentisq́; reddita magis ridicula. Non, quin inſint quædam in illis vera, nam alioqui frontem non haberet narratio; ſed ipſum Hiſtoriæ corpus commentitium eſt, nec illius, cujus titulum mentitur.* Hactenus doctiſſimus *Vives.* Atque idcircò tum ipſe, tum alii nos ad *Joſephum, Juſtinum* (*Trogi Epitomatorem*) & *Diodori Siculi Antiquitates* mandant. Et meritò quidem ad *Diodori Siculi Antiquitates* (ſi extarent integræ) quas veterũ nonnulli ἁπλῶς βιβλιοθήκην, vel etiam βιβλιοθήκας, nominare non dubitarunt. Siquidem ipſe ſua præfatione nos docet, qualem ſeculorum priſcorum memoriam libris ſuis conſignaſſet. Ejus enim hæc ſunt verba: *Ex libris noſtris* (inquit) *primi quidem ſex continent res ante Trojanum bellum geſtas, eaq́; quæ fabulis de ſeculo iſthoc prodita fuerunt; horumq́; priorum*

Lib. 1. p. 5. edit. Rhod.

rum

rum tres Barbarorum, proximè sequentes Græcorum Antiquitates continent. In sequentibus undecim res ubique locorum gestas, à bello Trojano usque ad Alexandri interitum descripsimus. Ita *Siceliota.* Verùm quinque illi, qui sequebantur post quintum (quem βίβλον νησιωτικὴν ipse indigitat, quia in eo de *Insulis* tractat) immensâ rei Historiæ jacturâ periêre. Nam *in illis erat memoria totius vetustatis regnorum Orientis*: quæ multum *Historiæ Sacræ* (*Veteris* nimirum *Instrumenti* libris) allucere possent; uti notat doctissimus ille *Jos. Scaliger.* Hanc tam deplorandam jacturam æquiore animo ferendam censemus, si præter illos, suprà nominatos, superessent *Theopompus*, *Ephorus*, *Callisthenes*; *Timæus*, atque alii; *ex quibus sua* assiduo labore *congesserat Diodorus.* De quibus videte eruditissimum *Vossium* lib. de Hist. Gr. Habet quidem, fateor, *Siceliota* suos

Ad Euseb. An. 1967.

reprehensores, propter libros illos priores, quos diximus hîc in primis legendos; eosque inter *Ludov. Vivem*, qui miratur *Plinium* dicere potuisse, *Diodorum primum apud Græcos nugari desiisse*; cum nihil (inquit) *sit eo nugacius*. Sed eruditum illum *Censorem* dicimus non satis

Lib. 2. de caus. corr art. & lib 5. de trad. Disc.

» animadvertisse *Diodorum* non dif-
» fiteri, istorum temporum Histo-
» riam fabulis multis esse permistam,
» easque aliter atque aliter apud *Vete-*
» *res* traditas; sed contentum esse re-
» ferre, quæ veritati maximè consen-
» tanea putaret: ac ne sic quidem ha-
» beri ea vult pro usquequaque veris,
» sed satiùs putat, quomodocunq; res
» priscas nosse, quàm eas penitùs
» ignorare. Sicuti vir acerrimi judicii, summæque eruditionis, *Gerardus Joh. Vossius* observavit; quem videte. In defectu igitur Auctorum, quos nominavimus, & ad farciendam utcunque jacturam factam inter *Sicelotæ* libros priores, advocanda sunt subsidia ab *Eusebii Chronico*,

Lib. 2. de Hist. Gr. c. 2.

nico, ubi prisca multa digito desi-
gnata videbimus; à *Plutarchi Theseo, Licurgo*, & *Solone*; à descriptione *Veteris Graciæ* per *Pausaniam*; ab *Orosii* libro primo. Præsertim verò ab *Historia Prophetica*, in qua sola pleraque eorum, quæ certæ ac indubitatæ fidei de *Assyriis* & *Chaldæis* (post interitum *Sardanapali*) haberi possunt, reperiuntur; etiam usq; ad initium *Monarchiæ Medo-Persicæ*, & paullò ulteriùs: Neque alibi uspiam ferè apud *antiquos* de Rep. *Judaica* (si *Josephum* excipiamus) quidquam legere conceditur. Is revera, ubi vetus *Testamentum* desinit, reliqua gentis *Judaicæ*, usque ad annum decimum tertium principatus *Domitiani Cæsaris*, ætatis verò suæ quinquagesimum sextum, in *Archæologia* deducit. Sed de *Josepho* suo loco. A *Diogenis Laërtii* vitis quoque hauriri possunt multa scitu dignissima, quæ primæ *Monarchiæ* Historiam locupletare possunt:

Præ-

Præsertim Historiam centuriæ postremæ; qua floruerunt septem *Græciæ* Sapientes, nec non *Pythagoras* ille περιβόητος, aliique *Philosophi* multi, quorum vitas descripsit Laërtius, aureo libello illo (sicuti H. Stephanus) opere utilissimo & auro contra non caro, sicuti doctissimus *Vossius* affirmare non dubitat l. 2. de Hist. Gr. c. 13.

SECT. VIII.

Herodotus *unde suam inchoaverit Historiam, ubiq; desierit? Ejus laus. Quo tempore floruerit?* Secundæ Monarchiæ *initium. Argumenta singulorum librorum* Herodoti *recensentur.* Musarum *nomina cur eis imposita? Contra* Lud. Vivem *excusatur. Ex quibus Auctoribus locupletior, vel etiam illustrior fieri possit ejus Historia?*

H*Istoriam* propheticam immediatè sequitur *Herodotus: Ethnica*

nica pater Historiæ; idque divina cùm bonitate, tum providentia factum, ut ferè in eo ipso quasi momento, quo desinit *Prophetica Historia, Halicarnassensis Herodotus* ordiatur suam. Nam cum *Prophetæ* ea, quæ *Spiritui Sancto* digniora essent visa, in sacris suis scriptis, ab ineunte Mundo ad *Cyrum* usque enarrassent; *Herodotus* à *Gyge, Lydorum* Rege (*Hezechiæ* & *Manassi Judæorum* Regibus *συγχρόνῳ*) auspicatus, circa Ann. M. 3238. quasi annos centum & quinquaginta ante *Cyri* regnum in *Persia*; mox ad *Cyrum*, Magnum illum *Medo-Persici* Imperii fundatorem, devenit. Atq; ita *Medorum* & *Persarum* Historiam stylo sine salebris, sedati amnis instar fluente (uti *Cic.* in *Oratore* loquitur) usque ad turpem illam atque ignominiosam *Xerxis* è *Græcia* fugam deduxit. Ea autem contigit anno secundo Olymp. 75. A. M. 3471. quo tempore etiam *Hero-*

dotus

Præsertim Historiam centuriæ postremæ; qua floruerunt septem *Græciæ* Sapientes, nec non *Pythagorás* ille περιβόητος, aliique *Philosophi* multi, quorum vitas descripsit Laërtius, aureo libello illo (sicuti H. Stephanus) opere utilissimo & auro contra non caro, sicuti doctissimus *Vossius* affirmare non dubitat l. 2. de Hist. Gr. c. 13.

SECT. VIII.

Herodotus *unde suam inchoaverit Historiam, ubiq; desierit? Ejus laus. Quo tempore floruerit?* Secundæ Monarchiæ *initium. Argumenta singulorum librorum* Herodoti *recensentur.* Musarum *nomina cur eis imposita? Contra* Lud. Vivem *excusatur. Ex quibus Auctoribus locupletior, vel etiam illustrior fieri possit ejus Historia?*

HIstoriam propheticam immediatè sequitur *Herodotus: Ethnica*

nicæ pater Hiſtoriæ; idque divina cùm bonitate, tum providentia factum, ut ferè in eo ipſo quaſi momento, quo deſinit *Prophetica Hiſtoria*, *Halicarnaſſenſis Herodotus* ordiatur ſuam. Nam cum *Prophetæ* ea, quæ *Spiritui Sancto* digniora eſſent viſa, in ſacris ſuis ſcriptis, ab ineunte Mundo ad *Cyrum* usque enarraſſent; *Herodotus* à *Gyge*, *Lydorum* Rege (*Hezechiæ* & *Manaſſi Judæorum* Regibus συγχρόνῳ) auſpicatus, circa Ann. M. 3238. quaſi annos centum & quinquaginta ante *Cyri* regnum in *Perſia*; mox ad *Cyrum*, Magnum illum *Medo-Perſici* Imperii fundatorem, devenit. Atq; ita *Medorum* & *Perſarum* Hiſtoriam ſtylo ſine ſalebris, ſedati amnis inſtar fluente (uti *Cic.* in *Oratore* loquitur) usque ad turpem illam atque ignominoſam *Xerxis* è *Græcia* fugam deduxit. Ea autem contigit anno ſecundo Olymp. 75. A. M. 3471. quo tempore etiam *Herodotus*

dotus floruit, & usque ad initium belli *Peloponnesiaci* vixit. Id *Dionysius*, ejus popularis, hisce verbis docet: Ὁ δ' Ἁλικαρνασσεὺς Ἡρόδοτος γεννόμενος ὀλίγῳ πρότερον τῶν Περσικῶν, παρεκτείνας δὲ μέχρι τῶν Πελοποννησιακῶν. Nimirum ab anno primo Olymp. 74. ad primum belli Peloponnesiaci. h. e. Olymp. 87. annum secundum (ita enim ejus ætatem putat magnus *Scaliger*) & intervallum, Olympiadum præcisè XIII. facit, h. e. annorum ϛβ. *quot*, inquit, *vixit dulcissima* τῆς Ἰάδος μούσα. Atque ita pergit *Scaliger* in ejus præconio: *Vetustissimus omnium solutæ orationis Scriptorum, qui hodiè extant; scrinium originum Græcarum & barbararum, Auctor à doctis nunquam deponendus, à semidoctis, & pædagogis, & simiolis nunquam tractandus.* Cæterùm utcunque diutiùs vixerit *Herodotus*, Historiam suam non ultrà *Xerxis* tempora propagavit. Continuam autem

Anim. in Eus. Chron. p. 97.

ducen-

ducentorum triginta-quatuor annorum ſeriem, libris *novem* complexus eſt; quot *novem Muſarum* nominibus diſtinxit. Vultis ſingulorum librorum argumenta? dabo quàm breviſſima. Libro *primo* præter ea, quæ de *Lydorum* regno Regibusq; à *Gyge* ad *Crœſum*, de vetere *Jonia*, de moribus *Perſarum*, *Babyloniorum*, ac nonnullis aliis narrat; *Cyri* principis *Monarchæ Medo-Perſicæ* nataleis exponit: Inde miraculoſam ejus conſervationem; porrò educationem & res geſtas eleganter deſcribit. Libro *ſecundo Ægyptum* univerſam graphicè depingit, *Ægyptiorum* mores prodit, Regumq; ſeriem commemorat. *Tertio Cambyſis* Hiſtoriam contexit; inde *Magi*, *Smerdim Cyri* ſimulantis, atque ita menſes ſeptem regnantis, dolum interitumque explicat. Tum *Darii Hyſtaſpidæ* electionem ſubjungit; mox provinciarum *Imperii Perſici* enumerationem inſtituit: *Babylonis* deni-

Clio.

Euterpe.

Thalia.

denique à *Dario* receptionem adnectit, opera nimirum fidelissima *Zopyri*, in cujus laudibus concludit.

Melpomene. *Quartus* liber *Scythiæ* descriptionem satis accuratam exhibet, nec non infelicem *Darii* contra *Scythas* expeditionem. Ibidem etiam *Myniarum* legimus Historiam urbemque *Cyrenem* ab eisdem in *Lybia* conditam; regionis insuper illius gentes prolixè descriptas.

Terpsichore. Liber *quintus* legationem *Persarum* ad *Amyntam, Macedoniæ* Regem, continet; nec non *Sisamnis*, injusti justam vindictam; *Aristagoræ Milesii* seditionem & exitum: Statum denique *civitatis Atticæ, Lacedæmoniorum* & *Corinthiorum*, qualis tempore *Darii Hystaspidæ* fuerit, ostendit.

Erato. *Sextus* seditiosi *Histiæi* supplicium tradit: Regum *Laconicorum* originem indicat: *Darii* apparatum & bellum adversus *Græcos* exponit, pugnamque ad *Marathonem*; qua *Miltiades Persas* fortiter

pro-

profligavit. *Septimus* deliberationem luculentissimam de bello suscipiendo adversus *Græcos*, à *Xerxe* habitam; deinde famosissimam ejus expeditionem in *Græciam*, & prælium ad *Thermopylas* complectitur. *Octavus* prælium ad *Salaminam* insulam describit. *Nonus* præter *Lycidæ* cujusdam pœnas, duas narrat pugnas, uno eodemque die pugnatas: ad *Plateas* primam, diluculo diei; alteram ad *Mycalen*, *Asiæ* promontorium, eamque vesperi; quibus utriusque *Persæ* devicti, & è *Græcia* penitùs ejecti fuere. Atque hisce novem libris, præter *Medorum* ac *Persarum* Historiam, *Lydorum*, *Ionum*, *Liciorum*, *Ægyptiorum*, *Myniarum*, *Græcorum*, *Macedonum*, aliarumque nationum res gestas, mores, religiones intertextas reperietis; tanta sermonis puritate, elegantia, suavitate, ut ipsæ Musæ, à veteribus fingantur ore *Herodoti* locutæ esse; eamque ob causam libris hisce

Polymnia.

Vrania.

Calliope.

hisce *Musarum* nomina ab aliis (non ab ipso Auctore) imposita nonnulli opinantur, Doctissimus tamen *Vossius* (quod hîc notare placuit) aliter sentit: *Eaq; ratione* (inquit) *opus suum novem Musarum nominibus inscripsit, qua tres Æschinis orationes ob numerum, simulq; gratiam sermonis, Gratias dixere: & novem ejus epistolas Musas vocarunt, à Musarum numero; teste Photio, tmem. 61.* Satis autem liquere asserit idem vir doctissimus, *non ita nuncupari* Herodoti *libros, ut mendacia titulo ipso excusentur, quod censuit Ludovicus Vives; nempe quasi in ipso operis ingressu commoneri nos opus fuerit, quædam in eo ad animos oblectandos aliquantò licentiùs dici, quod Musis permittitur.* Nam licet quasdam narrationes recitet *Herodotus*, fabulis non absimiles; totum tamen Historiæ corpus singulari fide & diligenti veritatis studio coagmentatum est. De aliis

Lib. de Scr. Græc. 1. cap. 3.

verò

verò narrationibus plerumque præfatur ipſe, ſe eas, non quòd veras eſſe exiſtimet, ſed ut ab aliis acceperit, recitare: Ἐγὼ δὲ (inquit) ὀφείλω λέγειν τὰ λεγόμενα, πείθεσθαί γε μὴν οὐ παντάπασιν ὀφείλω. i. e. Ego, *quæ fando cognôvi, exponere narratione mea debeo omnia, credere autem vera eſſe omnia non debeo: quod in tota Hiſtoria meminiſſe lectorem volo.* Jam temporum iſtorum Hiſtoriam, de quibus ſcripſit *Herodotus*, nonnihil amplificare poſſumus, aut confirmare, lectione *Juſtini* lib. 2, 3. & 7. lectione etiam vitarum; ducum iſtorum celebrium, *Ariſtidis, Themiſtoclis, Cimônis, Miltiadis*, & *Pauſaniæ*, à *Plutarcho* & C. *Nepote* deſcriptarum. Adjicere porrò licet *Philoſophorum* συγχρόνων vitas à *Laërtio*, videlicet; *Anaximandri, Zenonis, Empedoclis*, He*racliti, Democriti*, & aliorum ejuſdem ævi.

hisce *Musarum* nomina ab aliis (non ab ipso Auctore) imposita nonnulli opinantur. Doctissimus tamen *Vossius* (quod hîc notare placuit) aliter sentit: *Eaq; ratione* (inquit) *opus suum novem Musarum nominibus inscripsit, quâ tres Æschinis orationes ob numerum, simulq; gratiam sermonis, Gratias dixere: & novem ejus epistolas Musas vocarunt, à Musarum numero; teste Photio, tmem. 61.* Satis autem liquere asserit idem vir doctissimus, *non ita nuncupari* Herodoti *libros, ut mendacia titulo ipso excusentur, quod censuit Ludovicus Vives; nempe quasi in ipso operis ingressu commoneri nos opus fuerit, quædam in eo ad animos oblectandos aliquantò licentiùs dici; quod Musis permittitur.* Nam licet quasdam narrationes recitet *Herodotus*, fabulis non absimiles; totum tamen Historiæ corpus singulari fide & diligenti veritatis studio coagmentatum est. De aliis

Lib. de Scr. Græc. 1. cap. 3.

verò

verò narrationibus plerumque præfatur ipse, se eas, non quòd veras esse existimet, sed ut ab aliis acceperit, recitare: Ἐγὼ δὲ (inquit) ὀφείλω λέγειν τὰ λεγόμενα. πείθεσθαί γε μὴν οὐ παντάπασιν ὀφείλω. i. e. Ego, quæ *fando cognòvi, exponere narratione mea debeo omnia, credere autem vera esse omnia non debeo: quod in tota Historia meminisse lectorem volo.* Jam temporum istorum Historiam, de quibus scripsit *Herodotus*, nonnihil amplificare possumus, aut confirmare, lectione *Justini* lib. 2. 3. & 7. lectione etiam vitarum; ducum istorum celebrium, *Aristidis, Themistoclis, Cimonis, Miltiadis*, & *Pausaniæ*, à *Plutarcho* & C. *Nepote* descriptarum. Adjicere porrò licet *Philosophorum* συγχρόνων vitas à *Laërtio*, videlicet; *Anaximandri, Zenonis, Empedoclis*, Heracliti, *Democriti*, & aliorum ejusdem ævi.

SECT.

SECT. IX.

De Thucydide. *Ejus elogia. Unde & quousq; deducat Historiam suam, quam* octo libris *complexus est? Eorum* argumenta *breviter & singulatim explicantur. Quinam Auctores de iisdem temporibus ac bellis cum Thucydide scripserint, indicatur.*

HErodoto succedit *Thucydides*, dicendi artificio juxtà & fide clarissimus Historicus, cujus elogia à doctissimis viris posita, hîc etiam repetere non gravabor; inde enim fortassis Historiarum studiosi ad seriam ejus lectionem acriùs accen-
De Orat. lib. 2. dentur. M. T. *Cicero* sic: *Thucydides* (inquit) *omnes dicendi artificio, mea sententia, facilè vicit, ut verborum propè numerum, sententiarum numero consequatur: ita porrò verbis aptus & pressus, ut nescias, utrùm res oratione, an verba sententiis illu-*
De Inst. Orat. l. 10. c. 1. *strentur.* *Fabius Quintilianus* sic: *Densus & brevis & semper instans sibi*

ſibi Thucydides: *dulcis & candidus & fuſus Herodotus : ille concitatis, hic remiſſis affectibus melior : ille concionibus, hic ſermonibus : ille vi, hic voluptate.* Recentiorum etiam audiamus judicium. *Juſtus Lipſius* ita de eo loquitur : *Thucydides* (inquit) *res nec multas nec magnas nimis ſcripſit, ſed palmam fortaſſe præripit omnibus, qui multas & magnas. Elocutione tota gravis, & brevis; denſus ſententiis, ſanus judiciis, occultè ubiq; inſtruens, actionesq; vitamq; dirigens; orationibus & excurſibus penè divinis; quem quo ſæpiùs legas, plus auferas, & nunquam tamen dimittat te ſine ſiti.* Iſaacus Caſaubonus : *Magnus & vir & ſcriptor, Thucydides; qui à gerendis rebus ad easdem ſtylo perſequendas quum ſeſe contuliſſet, Hiſtoria ad uſum ſcripta mortalium, credo, primus exemplum poſtfuturis mirandum potiùs, quàm imitandum dedit.* Chriſtophorus Colerus : *Thucydides Hiſtoriam*

In not. ad Pol. l. 1, c. 9.

Præfat. ad Pol.

Epiſt. de ſtud. politico.

ſtoriam conſummavit, cùm Herodotus prior exornaſſet. Volve, volve, & in ſinu geſta illum theſaurum. Bellum Peloponneſiacum deſcripſit, vidit, & partim etiam attigit; & tu illud apud eum non legere, ſed ſpectare videare. Præterea apud eundem tantum verborum graviſſimorum, quantum ſententiarum reperias. Res explicat prudenter, ſeverè, graviter. Unde planum fit, quantum homini politico conferre poſſit, qui de bello & pace deliberant, hunc arctiſſimo ſibi nexu devinciant conſiliarium, & omne punctum ferat Thucydides. Is igitur (ut pergamus) à *Xerxis* è *Græcia* diſceſſu (ubi deſinit *Herodotus*) usque ad viceſimum primum *Belli Peloponneſiaci, annorum ferè ſeptuaginta* Hiſtoriam *octo libris* definivit. Etſi enim bellum ſuo tempore geſtum inter *Athenienſes* & *Peloponneſios* (cujus & ipſe pars magna fuit) ex profeſſo deſcribendum ſuſceperat; libro tamen primo, ſub ipſo ingreſſu,

greſſu, *veteris Græciæ* ſtatum ab *Argonautarum* usque & belli *Trojani* temporibus repetit; magnitudinemque *Peloponneſiaci* cum anteactis bellis conferens, ejusq; cauſas, prætextus, & occaſiones exponens, annorum quinquaginta (qui inter *Xerxis* fugam & hujus belli initium interceſſêre) Hiſtoriam, à propoſito nonnihil digrediens, præmittit. Horum verò quinquaginta annorum, ſi lector plenam & perfectam deſideret Hiſtoriam, priusquam ulteriùs progrediatur in *Thucydide*, adjungat hoc in loco *Plutarchi*, vel etiam *Cornel. Nepotis Themiſtoclem, Ariſtidem, Pauſaniam* & *Cimonem. Diodori Siculi lib. 11. & 12. Juſtini* etiam *l. 2. & 3.* huc facere poſſunt. Tum demum pergat in *Thucydide*, qui libro *ſecundo* bellum ipſum narrare aggreditur, ejus initii tempus primo limine deſignans, ordinemque totius operis exponens; nec non quæ fuerint primæ belli faces,

& à quibus pugna primùm inita, ostendit. Inde ſequitur Regis *Laconici* ad ſuos hortatio: *Periclea* auctoritatis juxta & eloquentiæ prædicatio; horrendæ peſtis *Atticæ* deſcriptio: Poſt hæc *Phormionis*, *Athenienſium* ducis, præſtantiam, victoriasque navales celebrat. Tum *Potideæ* deditionem, *Plateenſium* obſidionem, *Thracum* denique adverſus *Perdiccam Macedonem* casſam expeditionem commemorat. Atque ita *trium primorum* annorum Hiſtoriam nobis exhibet. Libro *tertio* trium immediatè ſequentium annorum res geſtæ continentur: *Mitylenæorum* ſcilicet, ac reliquorum *Lesbiorum* ad *Lacedæmonios* defectio; quibus in poteſtatem denuò ab *Athenienſibus* redactis, illuſtris admodum de eorum ſupplicio habetur deliberatio: *Pachetis*, *Attici* ducis, crudelitas notatur. Urbs *Platea* capta, & ſolo æquata. *Corcyræorum* ſeditio deſcripta: Belli *Siculi* ſemi-

ſemina: *Demoſthenis* adverſus *Ætolos* infauſta pugna: adverſus *Ambraciotas* magis proſpera. Libro quarto *Pylus* communita, obſeſſa, defenſa; & *Nobilitas Spartana* ibidem victa & capta legitur. Res à *Braſida*, inſigni *Lacedæmoniorum* duce, feliciter in *Thracia* geſtæ narrantur; atque hæc *trium* etiam *annorum* hiſtoriam conficiunt. *Quintus* inde liber *ſeptem* ferè annorum res geſtas comprehendit; nimirum *Braſidæ*, ducis *Spartani*, & *Cleonis Attici* prælium ad *Amphipolim*, *Thraciæ* urbem; ubi interiêre ambo, pœnasque inquietudinis ſuæ meritas pertulére. Tum varia utrinque fœdera, infirma omnia, & inconſtantia. *Meliorum* ſtolidam & amentem pertinaciam, cujus denique triſtis narratur eventus. Libro *ſexto* Auctor primò *Siciliæ antiquæ* deſcriptionem, Hiſtoriasq; veteres nonnullas repetit. Tum prætextus belli *Siculi*, & pulchras quasdam

circa illud proponit deliberationes; dissuadente *Nicia*, *Alcibiade* verò impellente atque incitante. Ad hæc portenta nonnulla, quæ expeditionem *Siculam* antecessêre, memorat. Denique *Alcibiadis* ad *Lacedæmonios* defectionem, & res nonnullas in *Sicilia* gestas post *Attica* classis appulsum recenset, quæ *anno decimo septimo* hujus belli acciderunt. Libro *septimo Micalessus* Bœotiæ civitas capitur à *Thracibus*, qui ibidem immaniter sæviunt; inde bellum *Siculum* persequitur Auctor, quod quidem Atheniensibus oppidò infeliciter cessit, easque ingenti admodum clade mulctavit; ducibus *Demosthene* & *Nicia* captis, atq; invito *Gylippo*, cui sese dediderant, interfectis. Hæc autem annis *decimo octavo* & *decimo nono* belli *Peloponnesiaci* gesta sunt. Libro deniq; *octavo*, post cladem *Athenis* nunciatum, sequitur defectio fœderatorum *Atheniensium* ad *Lacedæmonios*

hostes;

hoſtes; fœdus etiam inter *Perſici* regis *Satrapas* & *Spartanos*. Poſthæc *Democratia Athenienſium* mutatur in ſtatum *quadraginta virorum*; qui paullò poſt iterum diſſolvitur: *Alcibiades* ad claſſem *Atticam* revocatur. Poſtremò claſſem *Laconicam* & ducem *Mindarum Thraſybulus* ac *Thraſylus Athenienſes* poſt dubium certamen ad *Abydum* vicerunt. Atque hæc victoria contigit anno ſecundo Olymp. 92. anno hujus belli viceſimo primo, tempore æſtivo, quo deſinit *Thucydidis* Hiſtoria A. M. 3539. Cum *Thucydide* legendi ſunt *Plutarchi* & *Cornelii Nepotis Pericles, Alcibiades, Chabrias, Thraſybulus, Nicias.* Item *Diodori Siculi lib. 13. Juſtini 4. & 5.* denique *Oroſii lib. 1. c. 14. 15.* ex quibus plenior aliquantò fiet Hiſtoria, & locupletior.

SECT. X.

De Xenophonte. *Laudes ejus & elogia. Quando & quo ordine le-*

gendus? Quadraginta octo annorum Historiam *dedit. Quam ex* Plutarcho, Justino, Diodoro Siculo *amplificare licet.*

THucydideæ Historiæ filum continuat *Xenophon, Attica Musa* & *Apis Attica*, ob melleam dicendi suavitatem, nuncupatus. Cujus etiam voce *Musas* quasi locutas vulgò ferri solitum testatur *Cicero* in *Oratore*. Luculentum *Xenophontis* elogium extat apud *Dionem Chrysostomum* in oratione de dicendi exercitio, ubi mirè ad ejus lectionem adhortatur; atque inter alia ait, vel ejus solius lectionem *sufficere* posse *homini politico*. Neque inter ejus laudes minima hæc est, quam refert *Diogenes Laërtius* in ejus vita circa finem: *Fertur* (inquit) *Xenophon Thucydidis libros eatenus latentes, quum subducere posset, ipse primus, in ejus viri gloriam, in lucem dedisse.* Quo suo facto quantam sibi ab omnibus sive eloquen-

Laërt. & Suid. in ejus vita.

tiæ,

tiæ, ſive Hiſtoriæ *Græcæ* ſtudioſis mereatur gratiam, nemo non intelligit. Hiſce paria ei recentiores etiam Critici tribuunt elogia: *Xenophon* (inquit *Lipſius*) *in Hiſtoria ſuavis quidem & fidus; certè circumſpectus Scriptor: è quo tamen hauriαs magis prudentiam civilē, quàm ut eam propinet.* Et tamen *Chriſtoph. Colerus*: *Prudentia certè in libris Xenophontis ante cæteras virtutes palmam obtinet: elucet eximiè ex Cyri inſtitutione, & expeditione illa in Artaxerxem; in qua etiam patefecit, quantus ipſe imperator eſſet.* Regibus itaque & principibus ἔσοπτρον: Imperatoribus, ut *Alexandro Homerus*, ἐφόδιον ſit *Xenophon*. *Tergemina Xenophontis gloria* (inquit *Voſſius*) *nam de facundia viri nihil dicam; fuit & Philoſophus, & Hiſtoricus, & bello dux bonus, &c.* Revera, hic à Philoſophia profectus, princeps Hiſtorias ſcribere aggresſus eſt. Elegantes illos de pædia, ſive

In not. ad 1. Polit. c. 9.

Epiſt. de ſtud. politico.

inſtitutione *Cyri* libros miſſos faciemus, quòd ſuperiora ſpectent tempora (de quibus *Herodotus*) neque ad Hiſtoriæ fidem, ſed ad imperii juſti effigiem concinnati dicantur. Ἑλληνικῶν, ſive, *Rerum Græcarum* ſui temporis Hiſtorias compoſuit, *ſeptem libris*; quorum *primus* & *ſecundus* legendi: reſiduum enim belli *Peloponneſiaci* complectuntur. Ac ubi deſinit *Thucydides*, inde (quaſi narrationis telam pertexens) orditur *Xenophon*; quæque porrò inter *Athenienſes* ac *Lacedæmonios* geſta fuerint, poſt illam anno ſecundo Olymp. 92. juxtà Abydum Thraſybuli de Mindaro victoriam navalem (de qua ſupra dictum) usque ad *Athenas* à *Lyſandro* captas, anno 4. Olymp. 93. luculenter exponit. Quædam etiam *Medo-Perſica* hiſce libris interſerit; nimirum quomodo *Medi* à *Dario* Rege *Perſarum* defeciſſent, ſeque denuò ejus imperio ſubmiſerint: quomodo

Floruit Ann. 4. Ol. 94. Laërt. A. M. 355.

do *Cyrus* minor, *Darii* filius, ad patrem, valetudine laborantem, in *Aſiam* ſuperiorem abierit, datis, in uſum belli, contra *Athenienſes Lyſandro* pecuniis. Quomodo denique vivendi finem fecerit *Darius Nothus*, regnique ſucceſſionem *Artaxerxis Mnemon*, ejus filius natu major, conſecutus ſit. *Extremò* demum libro ſecundo, *triginta Tyranni*, qui per biennium *Athenis* enormiter graſſati eſſent, à *Thraſybulo* ſublati ſunt. Pax etiam atque *ἀμνηστία*, ſive injuriam oblivio, inter *Athenienſes* jurejurando ſancita. Atque in bello *Peloponneſiaco* finis impoſitus; quod bellum *Thucydides* *ἀξιολογώτατον* vocat *τῶν προγεγενημένων*, & *μακρότατον*; Ac verè quidem: in annum enim viceſimum ſeptimum, ſive etiam octavum (uti ex *Xenophonte* liquet) protractum eſt. Hæc, inquam, *Xenophon* duobus primis Ἑλληνικῶν libris; quibus abſolutis Ἀναβάσεως *ſeptem libros,*

hisce *Musarum* nomina ab aliis (non ab ipso Auctore) imposita nonnulli opinantur. Doctissimus tamen *Vossius* (quod hîc notare placuit) aliter sentit: *Eaq; ratione* (inquit) *opus suum novem Musarum nominibus inscripsit, qua tres Æschinis orationes ob numerum, simulq; gratiam sermonis, Gratias dixere: & novem ejus epistolas Musas vocarunt, à Musarum numero; teste Photio, tmem. 61.* Satis autem liquere asserit idem vir doctissimus, *non ita nuncupari* Herodoti *libros, ut mendacia titulo ipso excusentur, quod censuit Ludovicus Vives; nempe quasi in ipso operis ingressu commoneri nos opus fuerit, quadam in eo ad animos oblectandos aliquantò licentiùs dici; quod Musis permittitur.* Nam licet quasdam narrationes recitet *Herodotus*, fabulis non absimiles; totum tamen Historiæ corpus singulari fide & diligenti veritatis studio coagmentatum est. De aliis

Lib. de Scr. Græc. 1. cap. 3.

verò narrationibus plerumque præ- «
fatur ipſe, ſe eas, non quòd veras eſſe «
exiſtimet, ſed ut ab aliis acceperit, «
recitare: Ἐγὼ δὲ (inquit) ὀφείλω «
λέγειν τὰ λεγόμενα, πείθεσθαί γε μὴν «
οὐ παντάπασιν ὀφείλω. i. e. Ego, *quæ* «
fando cognòvi, exponere narratione «
mea debeo omnia, credere autem ve- «
ra eſſe omnia non debeo: quod in tota «
Hiſtoria meminiſſe lectorem volo. «
Jam temporum iſtorum Hiſtoriam, de quibus ſcripſit *Herodotus*, nonnihil amplificare poſſumus, aut confirmare, lectione *Juſtini* lib. 2, 3. & 7. lectione etiam vitarum; ducum iſtorum celebrium, *Ariſtidis*, *Themiſtoclis*, *Cimonis*, *Miltiadis*, & *Pauſaniæ*, à *Plutarcho* & C. *Nepote* deſcriptarum. Adjicere porrò licet *Philoſophorum* συγχρόνων vitas à *Laërtio*, videlicet; *Anaximandri*, *Zenonis*, *Empedoclis*, *Heracliti*, *Democriti*, & aliorum ejuſdem ævi.

SECT.

SECT. IX.

De Thucydide. *Ejus elogia. Unde & quousq; deducat Historiam suam, quam* octo libris *complexus est? Eorum* argumenta *breviter & singulatim explicantur. Quinam Auctores de iisdem temporibus ac bellis cum Thucydide scripserint, indicatur.*

HErodoto succedit *Thucydides*, dicendi artificio juxtà & fide clarissimus Historicus, cujus elogia à doctissimis viris posita, hîc etiam repetere non gravabor; inde enim fortassis Historiarum studiosi ad seriam ejus lectionem acriùs accendentur. M. T. *Cicero* sic: *Thucydides* (inquit) *omnes dicendi artificio, mea sententia, facilè vicit, ut verborum propè numerum, sententiarum numero consequatur: ita porrò verbis aptus & pressus, ut nescias, utrùm res oratione, an verba sententiis illustrentur.* Fabius *Quintilianus* sic: *Densus & brevis & semper instans sibi*

De Orat. lib. 2.

De Inst. Orat. l. 10. c. 1.

ſibi Thucydides : dulcis & candidus & fuſus Herodotus : ille concitatis, hic remiſſis affectibus melior : ille concionibus, hic ſermonibus : ille vi, hic voluptate. Recentiorum etiam audiamus judicium. *Juſtus Lipſius* ita de eo loquitur : *Thucydides* (inquit) *res nec multas nec magnas nimis ſcripſit, ſed palmam fortaſſe præripit omnibus, qui multas & magnas. Elocutione tota gravis, & brevis; denſus ſententiis, ſanus judiciis, occultè ubiq; inſtruens, actionesq; vitamq; dirigens, orationibus & excurſibus penè divinis; quem quo ſæpius legas, plus auferas, & nunquam tamen dimittat te ſine ſiti.* Iſaacus Caſaubonus : *Magnus & vir & ſcriptor, Thucydides; qui à gerendis rebus ad easdem ſtylo perſequendas quum ſeſe contuliſſet, Hiſtoriæ ad uſum ſcriptæ mortalium, credo, primus exemplum poſtfuturis mirandum potiùs, quàm imitandum dedit.* Chriſtophorus Colerus : *Thucydides Hiſtoriam*

In not. ad Pol. l. 1, c. 9.

Præfat. ad Pol.

Epiſt. de ſtud. politico.

storiam consummavit, cùm Herodotus prior exornasset. Volve, volve, & in sinu gesta illum thesaurum. Bellum Peloponnesiacum descripsit, vidit, & partim etiam attigit; & tu illud apud eum non legere, sed spectare videare. Præterea apud eundem tantum verborum gravissimorum, quantum sententiarum reperias. Res explicat prudenter, severè, graviter. Unde planum fit, quantum homini politico conferre possit, qui de bello & pace deliberant, hunc arctissimo sibi nexu devinciant consiliarium, & omne punctum ferat Thucydides. Is igitur (ut pergamus) à *Xerxis* è *Græcia* discessu (ubi desinit *Herodotus*) usque ad vicesimum primum *Belli Peloponnesiaci, annorum ferè septuaginta* Historiam *octo libris* definivit. Etsi enim bellum suo tempore gestum inter *Athenienses* & *Peloponnesios* (cujus & ipse pars magna fuit) ex professo describendum susceperat; libro tamen primo, sub ipso ingressu,

gressu, *veteris Graciæ* statum ab *Argonautarum* usque & belli *Trojani* temporibus repetit; magnitudinemque *Peloponnesiaci* cum anteactis bellis conferens, ejusq; causas, prætextus, & occasiones exponens, annorum quinquaginta (qui inter *Xerxis* fugam & hujus belli initium intercessêre) Historiam, à proposito nonnihil digrediens, præmittit. Horum verò quinquaginta annorum, si lector plenam & perfectam desideret Historiam, priusquam ulterius progrediatur in *Thucydide*, adjungat hoc in loco *Plutarchi*, vel etiam *Cornel. Nepotis Themistoclem, Aristidem, Pausaniam* & *Cimonem. Diodori Siculi lib. 11. & 12. Justini* etiam *l. 2. & 3.* huc facere possunt. Tum demum pergat in *Thucydide*, qui libro *secundo* bellum ipsum narrare aggreditur, ejus initii tempus primo limine designans, ordinemque totius operis exponens; nec non quæ fuerint primæ belli faces,

& à quibus pugna primùm inita, ostendit. Inde ſequitur Regis *Laconici* ad ſuos hortatio: *Periclea* auctoritatis juxta & eloquentiæ prædicatio; horrendæ peſtis *Atticæ* deſcriptio: Poſt hæc *Phormionis*, *Athenienſium* ducis, præſtantiam, victoriasque navales celebrat. Tum *Potideæ* deditionem, *Plateenſium* obſidionem, *Thracum* denique adverſus *Perdiccam Macedonem* caſſam expeditionem commemorat. Atque ita *trium primorum* annorum Hiſtoriam nobis exhibet. Libro *tertio* trium immediatè ſequentium annorum res geſtæ continentur: *Mitylenæorum* ſcilicet, ac reliquorum *Lesbiorum* ad *Lacedæmonios* defectio; quibus in poteſtatem denuò ab *Athenienſibus* redactis, illuſtris admodum de eorum ſupplicio habetur deliberatio: *Pachetis*, *Attici* ducis, crudelitas notatur. Urbs *Platea* capta, & ſolo æquata. *Corcyræorum* ſeditio deſcripta: Belli *Siculi* ſemi-

ſemina: *Demoſthenis* adverſus *Ætolos* infauſta pugna: adverſus *Ambraciotas* magis proſpera. Libro quarto *Pylus* communita, obſeſſa, defenſa; & *Nobilitas Spartana* ibidem victa & capta legitur. Res à *Braſida*, inſigni *Lacedæmoniorum* duce, feliciter in *Thracia* geſtæ narrantur; atque hæc *trium* etiam *annorum* hiſtoriam conficiunt. *Quintus* inde liber *ſeptem* ferè annorum res geſtas comprehendit; nimirum *Braſidæ*, ducis *Spartani*, & *Cleonis Attici* prælium ad *Amphipolim*, *Thraciæ* urbem; ubi interiêre ambo, pœnasque inquietudinis ſuæ meritas pertulêre. Tum varia utrinque fœdera, infirma omnia, & inconſtantia. *Meliorum* ſtolidam & amentem pertinaciam, cujus denique triſtis narratur eventus. Libro *ſexto* Auctor primò *Siciliæ antiquæ* deſcriptionem, Hiſtoriasq; veteres nonnullas repetit. Tum prætextus belli *Siculi*, & pulchras quasdam

circa illud proponit deliberationes; dissuadente *Nicia*, *Alcibiade* verò impellente atque incitante. Ad hæc portenta nonnulla, quæ expeditionem *Siculam* antecessêre, memorat. Denique *Alcibiadis* ad *Lacedæmonios* defectionem, & res nonnullas in *Sicilia* gestas post *Attica* classis appulsum recenset, quæ *anno decimo septimo* hujus belli acciderunt. Libro *septimo Micalessus* Bœotiæ civitas capitur à *Thracibus*, qui ibidem immaniter sæviunt; inde bellum *Siculum* persequitur Auctor, quod quidem Atheniensibus oppidò infeliciter cessit, easque ingenti admodum clade mulctavit; ducibus *Demosthene* & *Nicia* captis, atq; invito *Gylippo*, cui sese dediderant, interfectis. Hæc autem annis *decimo octavo* & *decimo nono* belli *Peloponnesiaci* gesta sunt. Libro deniq; *octavo*, post cladem *Athenis* nunciatum, sequitur defectio fœderatorum *Atheniensium* ad *Lacedæmonios*

hostes;

hoſtes; fœdus etiam inter *Perſici* regis *Satrapas* & *Spartanos*. Poſthæc *Democratia Athenienſium* mutatur in ſtatum *quadraginta virorum*; qui paullò poſt iterum diſſolvitur: *Alcibiades* ad claſſem *Atticam* revocatur. Poſtremò claſſem *Laconicam* & ducem *Mindarum Thraſybulus* ac *Thraſylus Athenienſes* poſt dubium certamen ad *Abydum* vicerunt. Atque hæc victoria contigit anno ſecundo Olymp. 92. anno hujus belli viceſimo primo, tempore æſtivo, quo deſinit *Thucydidis* Hiſtoria A. M. 3539. Cum *Thucydide* legendi ſunt *Plutarchi* & *Cornelii Nepotis Pericles*, *Alcibiades*, *Chabrias*, *Thraſybulus*, *Nicias*. Item *Diodori Siculi lib. 13. Juſtini 4. & 5.* denique *Oroſii lib. 1. c. 14. 15.* ex quibus plenior aliquantò fiet Hiſtoria, & locupletior.

SECT. X.

De Xenophonte. *Laudes ejus & elogia. Quando & quo ordine le-*

gendus? Quadraginta octo annorum Historiam *dedit. Quam ex* Plutarcho, Justino, Diodoro Siculo *amplificare licet.*

THucydideæ Historiæ filum continuat *Xenophon*, *Attica Musa* & *Apis Attica*, ob melleam dicendi suavitatem, nuncupatus. Cujus etiam voce *Musas* quasi locutas vulgò ferri solitum testatur *Cicero* in *Oratore.* Luculentum *Xenophontis* elogium extat apud *Dionem Chrysostomum* in oratione de dicendi exercitio, ubi mirè ad ejus lectionem adhortatur; atque inter alia ait, vel ejus solius lectionem *sufficere* posse *homini politico.* Neque inter ejus laudes minima hæc est, quam refert *Diogenes Laërtius* in ejus vita circa finem: *Fertur* (inquit) *Xenophon Thucydidis libros eatenus latentes, quum subducere posset, ipse primus, in ejus viri gloriam, in lucem dedisse.* Quo suo facto quantam sibi ab omnibus sive eloquen-

Laërt. & Suid. in ejus vita.

tiæ,

tiæ, sive Historiæ *Græcæ* studiosis mereatur gratiam, nemo non intelligit. Hisce paria ei recentiores etiam Critici tribuunt elogia: *Xenophon*(inquit *Lipsius*) *in Historia sua-vis quidem & fidus; certè circumspectus Scriptor: è quo tamen hau-rias magis prudentiam civilẽ, quàm ut eam propinet.* Et tamen *Christoph. Colerus: Prudentia certè in libris Xenophontis ante cæteras virtutes palmam obtinet: elucet eximiè ex Cyri institutione, & expeditione illa in Artaxerxem; in qua etiam patefecit, quantus ipse imperator esset.* Regibus itaque & principibus ἔσοπτρον: Imperatoribus, ut *Alexandro Homerus*, ἐφόδιον sit *Xenophon. Tergemina Xenophontis gloria* (inquit *Vossius*) *nam de facundia viri nihil dicam; fuit & Philosophus, & Historicus, & bello dux bonus, &c.* Revera, hic à Philosophia profectus, princeps Historias scribere aggressus est. Elegantes illos de pædia, sive

In not. ad 1. Polit. c. 9.

Epist. de stud. politico.

institutione *Cyri* libros missos faciemus, quòd superiora spectent tempora (de quibus *Herodotus*) neque ad Historiæ fidem, sed ad imperii justi effigiem concinnati dicantur. Ἑλληνικῶν, sive, *Rerum Græcarum* sui temporis Historias composuit, *septem libris*; quorum *primus* & *secundus* legendi: residuum enim belli *Peloponnesiaci* complectuntur. Ac ubi desinit *Thucydides*, inde (quasi narrationis telam pertexens) orditur *Xenophon*; quæque porrò inter *Athenienses* ac *Lacedæmonios* gesta fuerint, post illam anno secundo Olymp. 92. juxtà Abydum Thrasybuli de Mindaro victoriam navalem (de qua supra dictum) usque ad *Athenas* à *Lysandro* captas, anno 4. Olymp. 93. luculenter exponit. Quædam etiam *Medo-Persica* hisce libris interserit; nimirum quomodo *Medi* à *Dario* Rege *Persarum* defecissent, seque denuò ejus imperio submiserint: quomo-

Floruit Ann. 4. Ol. 94. Laërt. A. M. 355.

do *Cyrus* minor, *Darii* filius, ad patrem, valetudine laborantem, in *Asiam* superiorem abierit, datis, in usum belli, contra *Athenienses Lysandro* pecuniis. Quomodo denique vivendi finem fecerit *Darius Nothus*, regnique successionem *Artaxerxis Mnemon*, ejus filius natu major, consecutus sit. *Extremò* demum libro secundo, *triginta Tyranni*, qui per biennium *Athenis* enormiter grassati essent, à *Thrasybulo* sublati sunt. Pax etiam atque ἀμνηστία, sive injuriam oblivio, inter *Athenienses* jurejurando sancita. Atque in bello *Peloponnesiaco* finis impositus; quod bellum *Thucydides* ἀξιολογώτατον vocat τῶν προγεγεννημένων, & μακρότατον; Ac verè quidem: in annum enim vicesimum septimum, sive etiam octavum (uti ex *Xenophonte* liquet) protractum est. Hæc, inquam, *Xenophon* duobus primis Ἑλληνικῶν libris; quibus absolutis Ἀναβάσεως *septem libros*,

hoc est, de *Cyri junioris* expeditione, sive de *ascensu* ejus in *Asiam* superiorem contra *Artaxerxem Mnemonem*, fratrem suum natu majorem, ab eodem *Xenophonte* scriptos interponat Lector. Quibus memoriæ proditum habemus, quo pacto *Cyrus* copias *Græcas* collegerit; & cum iis adversus fratrem adscenderit: tum qui pugna commissa fuerit, & ipse perierit: inde qua ratione duces Græcorum (post pugnam) contra fidem datam occisi fuerint. Denique ut ipse *Xenophon*, *Cyri* in hac expeditione sequutus signa, post ejus mortem, dux à militibus *Græcis* electus, eos à penitissima quidem *Perside*, quotidiè contra *Barbaros*, aut aliàs difficultates dimicans, in patriam reduxerit Ann. 1. Olymp. 95. His jam expeditis, redeat Lector ad Ἑλληνικῶν libros, quibus rerum cum Persicarum tum Græcarum narrationes luculentæ continuantur, usque ad pugnam *Man-*

Mantinensem, qua *Thebani Lacedæmonios* vicerunt, sub ductu *Epaminondæ:* qui dum non ducis tantùm, verùm etiam fortissimi militis officio fungitur, graviter vulneratus, paullò pòst occubuit; & cum eo vires quoque reip. *Thebanorum* ceciderunt. Anno 2. Olymp. 104. sic ut quadraginta & octo annorum Historiam, facundam quidem, nec revera minus rerum fœcundam, nobis suppeditaverit *Grylli* filius. Hanc tamen ampliorem & locupletiorem efficere poterit Lector, si (uti inter legendum *Thucydidem*, *Plutarchi Periclem*, *Niciam*, *Alcibiadem*) ita cum *Xenophonte* adjunxerit *Plutarchi & Nepotis Lysandrum*, *Agesilaum*, *Artaxerxem*, *Thrasibulum*, *Chabriam*, *Cononem*, *Datamen*. Namque hi omnes, intra illud temporis intervallum, de quo *Thucydides* & *Xenophon* scribunt, floruêre; & eorundem temporum Historiæ, materiam minimè con-

temnendam suffecêre. *Justini* quoque *4.5. & 6.* huc advocari possunt; etiam *13.14.15.-libb. Diodori Siculi.* Quem auctorem proximo in loco diligenter legendum propono.

SECT. XI.

Diodori Siculi *pulcherrimum elogium. Historiam scripturus varias regiones peragravit:* Xenophonteam continuat *Historiam lib.15. circa finem. Inde* Philippi Maced. *res gestas narrat l. 16. Mox ad* Alexandrum M. *pergit, &* tertiæ Monarchiæ *institutionem describit.*

Floruit Diodor. Siculus temporibus Iul. Cæs. & Aug. Olymp. 183.

NAm licet aliquot annorum centurias antiquitate *Xenophonti* cedat, in hac nostra tamen Auctorum serie succedat, velim, immediatè *Diodorus Siculus*; non unus de multis, sed celeberrimus scriptor, & cui antiquitatis cognitione vix habet Græcia, quem conferat,

ferat. Quod quidem judicium, Theologi cujusdam nostratis valdè eruditi, abundè confirmari potest elogio illo, quo Præsul admodum Reverendus, & harum, immò omnis generis literarum peritissimus, super hoc Auctore usus est: *Laudatissimus cumprimis* (inquit) *Auctor, Diod. Siculus, qui summa fide, labore immenso, cura & solertia singulari, Historicas construxit Bibliothecas (quemadmodum loquitur Justinus Martyr) suas & aliorum, in hoc ipso genere πραγματείας, humanarum actionum buccinam, sed ut ipse illas nominavit, commune quoddam χρηματιστήριον*, & ἀκίνδυνον τοῦ συμφέροντος διδασκαλίαν. Rectè dixit, *immenso labore*, doctissimus Præsul; nempe triginta annos (uti de se fatetur Auctor) huic scribendæ Historiæ impendit, variis interim regionibus discendi gratia peragratis; periculisque (ut fit) obitis, & superatis. Rectè & ipse, κοινὸν χρημα-

Cicest. Episc. in præf. ad Apparatum.

χρηματιστήριον: Apud hunc enim varias antiquitates, *Ægyptiacas*, *Assyriacas*, *Libycas*, *Persicas*, *Græcas*, aliarumque nationum, res gestas ante bellum *Trojanum*, summatim *prioribus* * *quinque libris* explicatas habemus; sicuti jam suprà notavimus. Insequentes *quinque* libri, *à quinto* videlicet *ad undecimum*, periêre. Ab initio verò libri *undecimi*, ad *decimum sextum*, eorum temporum Historia, de quibus *Thucydides* & *Xenophon* (uti suprà jam dictum est) scripsêre, continetur. Extremo autem *decimo quinto* Historiam *Xenophonteam* continuare, & quasi pertexere haud temerè dici potest. Ipse enim in fine Ann. 2. Olymp. 104. ita expresse loquitur: *Hoc anno* (inquit) *Xenophon Atheniensis Græcorum Historiam cum Epaminonda interitu concludit.* Atq; inde pergit *Siceliota* ad annum 3. ejusdem Olympiadis, quo bellum *Artaxerxis* cum rebellibus *Persis*, & cum

* *Priores editiones Latinæ sex libros numerant: Erroris ansam præbuit libri primi divisio in partes duas, ab Auctore ipso instituta; unde interpres Latinus, & Volaterranus, atque alii decepti fuerunt, qui sex libros ex illis quinque conficiunt.*

& cum *Ægyptio*, perstringit: ibidem etiam reliqua *Agesilai* facinora exponit. Nec non utriusque mortem, *Agesilai* scilicet & *Artaxerxis* (cui in regno *Persarum* successit *Ochus*) denarrat A.M.3588. Libro *decimo sexto*, *Philippi Macedonis*, *Amyntæ* filii, res gestas recenset ab ingressu in regnum, ad vitæ usq; exitum. Eodemque libro alia, quæ per cognitas terræ partes accidêre, commemorat. Istius libri *decimi sexti* Historiam illustrare atque amplificare possunt *Corn. Nepotis Chabrias, Dion, Iphicrates, Timotheus, Phocion*, & *Timoleon*. Horum ducum præstantissimorum gesta hæc tempora admodum clara reddidêre. Ab Olymp. CV. ad Olymp. CXI. à cujus anno 2. incipit *Diodori* liber *decimus septimus*, *Alexandri* Magni egregia narrare facinora; & quomodo is *Monarchiam tertiam* instituerit, docere; videlicet Olymp. 112.

SECT,

SECT. XII.

Alexandri M. res *gestas varii Scriptores exequuti sunt*. Arrianus *&* Q. Curtius. *Eorum elogia. Quo tempore floruerint?* Successores Alexandri *prosequitur Diodorus. Cui utiles suppetias alii Auctores ferre possunt.*

MAgni autem illius *Monarchæ* res gestas alii tam *Græci* quàm *Latini* uberiùs exposuerunt: Nimirum *Plutarchus* in *Alexandri* vita, nec non duobus aliis libris de *Alexandri* fortuna peculiariter scriptis. Et *Arrianus Nicomediensis* septem libris, eleganti ac planè *Xenophonteo* dicendi genere compositis. *Septem libris* dico, quia *octavum* illum, qui vulgò circumfertur, de *Alexandri* expeditione *Indica*, singularem esse librum constat ex *Photio*; tum ex fine libri septimi, quemadmodum notavit doctissimus *Vossius*. Hi duo Græcè: Latinè verò *Justinus libb. 10. & 11.*

Plutarchi elogia vide infra § 16.

Lib. 2. de Hist. Gr. c. 11.

Q. etiam *Curtius, Rufus*, Scriptor valdè bonus & argutus, sed ἀκέφαλος vel hominum, vel temporum, vel utrorumque iniquitate factus. *Arrianus* & *Quintus Curtius, floridus uterq;* (inquit *Colerus*) *sed nitidior Curtius; & quovis melle dulcior: lectorem citiùs defatigatum, quàm satiatum, dimittat; sententiæ passim directæ & obliquæ, quibus mirè illustretur vita humana.* Idem de *Curtio J. Lipsii* judicium: *Historicus* (inquit) *me judice probus, legitimusq;, si quisquam fuit. Mira in sermone ejus felicitas, in narrationibus lepos. Adstrictus idem & profluens, subtilis & clarus, sine cura illa accuratus. Verus in judiciis, argutus in sententiis, in orationibus suprà, quàm dixerim, facundus. Acidalius:* Q. Curtius *rerum Alexandri M. Latinus super omnes Græcos diligens, verus, candidus & prorsus integerrimus scriptor, si integrum haberemus.* Sub *Vespasiano* floruisse *Cur-*

Epist. de studio politico.

Præf. ad l. 4.

Curtium, & Historiam suam edidisse, prolixa disputatione probabiliter ostendit doctissimus *Vossius*. Neq; suo privandus est elogio *Arrianus*; qui inter Historicos *Græcos* tantæ in scribendo integritatis esse perhibetur, ut φιλαληθής, veritatis consectator, studiosusque cognominatus sit; atq; ita etiamnum honestetur in libris *Cœlii Rhodigini*. Fuit autem Philosophus ex *Nicomedia* oriundus, atque *Adriano*, ac *Antonino*, imperantibus *Romæ*, clarus, *novus Xenophon* cognomento indigitatus; uti testatur *Catanæus* in Commentariis ad *Plinii* Epistolas. Hi, inquam, de Magno *Alexandro* fusiùs scripserunt. Ejus successorum Historiam prosequitur idem *Diodorus Siculus lib. 18. 19. & 20.* ab Olympiadis CXIV. anno secundo, ad finem Olympiadis CXIX. A. M. 3650. Cujus intervalli Historiam pleniorem adhuc reddere poterit Lector, si admittere placeat *Justini* libros

Lib. de Histor. Lat. 1. c. 28.

Lib. 1. c. ultimo.

Lib. 1. ep. 3.

libros 13. 14. & 15. Plutarchi Demetrium, atque *Eumenem*. Et quia *Siceliotæ* noſtri *poſteriores viginti* libri, quibus Hiſtoriam univerſalem usque ad expeditionem *Julii Cæſaris* in *Britanniam* (h. e. usque ad Olympiadem CLXXX.) continuasſet, periêre; velim,ut Hiſtoriæ ſtudioſus *Juſtinum* adhuc non dimittat, ſed reliquos ejus percurrat libros, usque ad *viceſimum nonum*; quibus ſubjungat *Plutarchi Pyrrhum, Aratum, Agidem, Cleomenem* & *Philopœmena*. Nec non Eclogas illas, ſive *Excerpta* ex *Diodori lib. ſex*, qui viceſimum ſequuntur, & in editione *Laurentii Rhodomanni* extant. In illis haud pauca de *Agathocle*, *Siciliæ* Tyranno; de rebus in *Sicilia* geſtis; de *Pyrrho* ibidem belligerante, de primo bello *Punico*, notatu non indigna reperiet. Neq; multum puto à recta methodo legendi Hiſtorias deviabit, ſi à *Juſtino* nequicquam nunc recedat; do-

nec

nec libros reliquos *usque ad penultimum* absolverit.

SECT. XIII.

Polybius *ubi legendus? Quorum temporum Historiam scripserit? Quomodo animum ad scribendũ appulerit? Quantus vir fuerit? Quibus elogiis celebratus?* Ejus Historiæ *pars maxima periit, aut in* fragmenta *dissipatur. Librorum superstitum contenta.*

SIn autem; post *Diodorum Siculum*, *Polybius* legendus accedat: prudens Scriptor si quis alius. Eorum temporum res gestas literis consignandas sibi proponit, quibus & cœpisse, & consummata fuisse traduntur Romani Imperii incrementa. Quod ut feliciùs ac certiùs effectum daret, *itinera* quoq; longinqua, & pericula haud mediocria *suscepit*, *in peragrandis Africa*, *Hispaniis*, *Galliis*, *ipsisque* Alpibus; inde *Historiam* suam composuit *uni-*

universalem, annorum quinquaginta trium. Qualis autem quantusq; vir fuerit, ex eo promptum est conjicere, quòd *tot statuas* ei erexerint Græci ad *Palantium, Mantinæam, Tegæam, Megalopolim,* & alias Arcadiæ urbes. Quarum inscriptiones (inquit *Pausanias*) testabantur: Alia, *vagatum enim fuisse, per terras & maria omnia; amicum & socium Romanorum fuisse, quos etiam iratos Græcis placavit.* Alia, *Græciam nihil ab initio offensuram fuisse, si Polybii consiliis paruisset; jam verò graviter affectæ unum illum præsidio fuisse.* Quid quòd ipse *Pausanias* testatur, tantum eum fuisse politicum, ut quæcunque monitu ejus gesserit Romanus Imp. omnia bene ei evenisse; in quibus verò minùs se ejus viri dicto audientem præbuit, in iis offendisse. Tantum etiam, ut civitates planè omnes, quæ se *Achæis* contribuissent, eum Rerum suarum publicarum Auctorem,

Pausan. in Arcad.

Lib. 8.

rem,

rem, legumqe latorem habuerint. Hinc non dubitamus, quin meritissimò à doctis viris amplissima elogia Historiæ ejus sint tributa. Exempli gratia à *Joh. Bodino*: *Polybius non modò æqualis ubiq;, & sui similis; sed etiam intelligens, gravis, in laudibus parcus, in reprehensionibus acerbus, ac veluti prudens legislator, & bonus Imperator. Multa de re militari, urbanaq; disciplina, multa de Historici officio disputat.*

Method. cap. 4.

Neque differt ab hisce *Justus Lipsius*, diffusior in ejus laude: *Polybius, judicio & prudentia Thucydidi haud dispar, cura & stylo solutior; qui excedit, abrumpit, diffundit, & sæpè non tam narrat, quàm ex professo docet. Sed recta & salutaria ubiq; ejus monita, & quem ego hoc magis Principibus commendatum velim, quòd anxia in eum inquisitione non opus; sed sensus suos aperit, & revelat ipse, &c.* Verùm *Polybii* excellentiam, & in quantum aliis præstet

Inter not. ad 1. lib. Pol. c. 9.

ſtet Hiſtoricis, luculenter demonſtravit eruditiſſimus *Caſaubonus*, in præfatione ſua ad *Polybium*. Scripſit *libros quadraginta*, quorum ſolos *quinque priores*, ſua integritatè conſpicuos habemus; reliquorum fragmenta tantùm, & excerpta quædam, multò labore, & ſingulari induſtria dicti *Clariſſimi Caſauboni* in unum collecta, & quatenus licuit, ſuo nitori reſtituta. *Primis duobus* libris, quos Apparatus, ſive præparationis libellos nuncupat, *Reip. Romanæ tempora* ſtrictim attingit; à capta *Roma* per *Gallos*, duce *Brenno*, ad primum extra *Italiam* cum claſſe tranſitum; & paullò uberiùs, à prima trajectione in *Siciliam*, quando bellum *Punicum* primò eſt conflatum, ad *Punici* ſecundi annum primum. Quas ille res cum *Græcanicis*, aliorumque populorum, ratione temporum congruentibus, in illa *duorum librorum* præparatione comparat. *In quibus* (verba ſunt

Olymp. 98. V. C. 365. Ol. 128. V. C. 489. Olymp. 140. V. C. 534. A. M. 3731.

G ipſius

ipſius doctiſſimi *Caſauboni*) *multa ſtudioſi invenient, nuſquam alibi tam bene deſcripta: Quædam omninò apud alium nullum, neque Græcum, neque Latinum invenienda.* *Tres* qui deinde ſequuntur, propter ſubjecti magnitudinem, varietatem ingentem, accuratam ejus tractationem, doctrinæ denique, quà civilis, quà bellicæ, uberrimam copiam, ut magni duces ac viri politici, eos diligentiſſimè frequentiſſimeq; verſent, meritò merentur. *Reliqui libri* (quorum fruſta quædam & fragmenta ſuperſunt) pari accuratione compoſiti, Hiſtoriam continuabant ad finem belli *Macedonici ſecundi* cum *Perſeo*, & ad ultimam regni *Macedonici* everſionem. Ita ut jam conſtet Hiſtoriarum ſtudioſis, me in hac lectionis Hiſtoricæ diſpoſitione atque ordine viam eo uſque monſtraſſe; quò digitum intenderat (ille, quem ſuprà nominavi, neſcio quis) *Æmilius Sura*. Nempe ad

ad illud ævi, quo populi Romani magnitudo in tantum creverat, ut penes eos summum totius ferè orbis Imperium fuisse, non immeritò dicere possimus. Id autem eo anno adimpletum autumamus, quo *Macedonia in provinciam* redacta est, uti suprà probavimus; nimirum, Ann. ab V. C. 587. A. M. 3784.

SECT. XIV.

De quarta Monarchia *Romanorum. Ad ejus Historiam transitio. Utriusq; laudes. Historicorum Romanorum fata deplorantur.*

QUapropter quum inter eminentia illa quatuor, & *summa* Mundi *Imperia*, de quibus loquuti sumus, *Romanorum* istud maximè eminuisse constet; quumque eorum Respub. (uti prudenter observat, ex *Polybio*, eruditissimus *Casaubonus*) si qua unquam alia, omnes temporum diversitates, secundum naturæ communis leges, sit experta;

noſtro Hiſtoriarum Lectori plurimùm expediet, retrò hîc tempora aliquantum ſpectare, & ipſa *Romanorum* primordia (quæ durante adhuc prima *Monarchia* contigerunt) repetere; atque inde ad incrementa deſcendere; poſtea ipſorum ad interitum inclinationem contemplari, recto temporum atque Auctorum ordine diligenter obſervato; atque ita demum ad exitum hujus intervalli perveniet, quod nobis tertio loco definivit ex Varrone *Cenſorinus*. Et reverà ut Lector noſter Hiſtoriarum ſtudioſus magis prompto, attentoque magis animo huc ſeſe applicet, *Juſt. Lipſium*, virum inter Philologos haud immeritò magnum, & de Hiſtoria *Romana* optimè meritum, ſeriò invitantem
Cent. 3. miſc. ep. 61. ,, audiat: *In Romana* (inquit) *Hiſto-*
,, *ria, ubertim rerum & eventuum*
,, *eorumq; inſignium; & quæ plures*
,, *Scriptores illuſtrarunt. O magnum,*
,, *O pulchrum imperium! & addo*
diu-

diuturnum. Ideoq; non mirum, si viris factisq; brevia illa & fugacia Graecorum superavit. Graeci praeceptis valent (*ait quispiam*) Romani exemplis. *Et Hercules ita est: non fuit gens, puto, non erit, quae plura, vel in militia, vel in pace, laudis & virtutis suppeditabit. Itaq; ad hanc (mi adolescens) ad hanc segetem veni, manipulos frugum collige, & in usum tuum reconde.* Et meritò quidem (*Juste Lipsi*) Nam quod olim T. *Livius: Aut me amor negotii suscepti fallit, aut nulla unquam Resp. nec major, nec sanctior, nec bonis exemplis ditior fuit.* *Livius in proœm. lib. 1.* Et M. T. Cicero: *Quae tanta gravitas, quae tanta constantia, magnitudo animi, probitas, fides? quae tam excellens in omni genere virtus in ullis fuit, ut sit cum majoribus nostris comparanda?* *Cicer. Tuscul. qu. l. 1.* Firmat omnia *Val. Maximus: Nostra urbs omni genere mirificorum exemplorum, totum orbem terrarum replevit.* *Lib. 2. c. 7. 6.* Atq; hinc sanè *Romanorum*

 Histo-

Historicorum fata lugendi justa nimis emergit occasio. Nam ut parentes leviùs ferunt, non natos sibi liberos, quàm postea denatos: Sic nobis fortassè, si de principum illorum Historicorum scriptis nunquam audissemus, dolor nullus advenisset. Nunc cùm fragmenta intuemur, & titulos pulcherrimorum operum videre contingit, angimur desiderio; & torquemur animitùs, quòd magna pars eorum penitùs interierit; quòd reliqua, aut vetustate corrupta, aut temporum invidia fœdè mutilata, aut sciolorum manibus interpolata, pessimèque tractata fuerit: id quod neminem antiquitatis indagatorem fugere queat. *Trogus*, optimus Auctor, & quem disertissimis viris in *Probo* annumerat *Vopiscus*, desideratur totus, nisi quòd ejus operis *Epitomam* habemus satis elegantem; ex qua tamen de integro *Trogi* opere judicare, desipere esse, affirmat doctissimus

ſimus *Bongarſius*. *Salluſtii* optima periit Hiſtoria. De T. *Livio* minimum ſupereſt. Non multum de *Tacito*. Dimidiatus extat *Ammianus*. Eandem paſſi ſunt temporum injuriam *Græci* rerum *Romanarum* Scriptores (quemadmodum ſuprà quoque notavimus) *Polybius, Diodorus, Dionyſius, Dion Caſſius*; qui ſi extarent integri, perfectam haberemus Rerum *Romanarum* memoriam, ab V. C. ad annum paullò minùs milleſimum. Sed contenti ſimus hoc *Catone*; divina factum providentia eſt, „ ut ex iis, quæ adhuc ſuperſunt, reli- „ quiis, Hiſtoriæ Romanæ corpus cō- „ cinnari poſſit venuſtum ſatis; cujus imaginem, ab Auctore noſtro *L. Annæo Floro*, brevi quadam tabella graphicè depictam reperietis.

In Annot. ad Iuſtin.

SECT. XV.

Romanæ Hiſtoriæ curſus unde auſpicandus? L. Annæus Florus *commendatur*. *Doctorum de eo judicia*. *Non eſt idem cum* Livii Epi-

 toma-

tomaste. *Ejus hallucinationes excusantur. Ejus scribendi methodus. Unde errores verosimiliter irrepserint?* Sigonii & Onuphrii Fasti Consulares, *item* Pighii Annales *laudantur.*

HAnc igitur tabellam *Historiæ Romanæ* studiosum oculis atq; animo intentis perlustrare, intueri, contemplari, primo loco hortantur viri doctissimi, & rei Historicæ peritissimi. Nec immeritò; cùm sit rerum *Romanarum* compendium (si quid in *Justo Lipsio* sit judicii) compositè, disertè, eleganter scriptum. Neque ibi sistit ejus censura; addit porrò: *Subtilitas quidem, & brevitas sæpè mira; & sententiarum quædam gemmulæ, cum judicio insertæ, & veritate.* Nec divertit ab hac censura (quem suprà sæpiùs advocavi) *Christoph. Colerus*, JC. vir insigniter doctus. Ejus verba sunt. *Nihilo me Hercule injucundius tersissimum illum libellum legas, quam*

Elect. l. 2. c. 5.

Epist. de stud. politico.

quàm Apellis tabulas intueare; ita compositus, ita elegans est. Miror judicium, quod ubique cum subtilitate & brevitate sententiarum, in tanto rerum acervo & varietate, inserit. Horum utrique præivit jam olim Auctorum censor prædoctus *L. Vives*, in libro de tradendis disciplinis, ubi palàm affirmat, eo opusculo nihil posse fingi in suo genere vel acutius, vel lepidius. In eo tamen frustrà esse, tum ipse *Vives*, tum alii viri docti putantur; qui *Florum* hunc nostrum eundem esse censent, cum *T. Livii* Epitomaste, qui singulorum ferè *Livii* librorum argumenta reliquit: multò magis illi, qui *Florum* nostrum *Livianæ* Historiæ Epitomen hoc suo compendio dare voluisse opinantur: siquidem nec *Livianam* observat Methodum, & à *T. Livio* sæpè discedit. Atqui ut huic *Floro* detrahant nonnulli, latæ cum culpæ reum esse objiciunt, *tempora confundendo*; id, quod priùs

Lib. 5. p. 356.

gestum est, posteriùs commemorando; *Imperatorum nomina & munia* frequenter aut *perturbando*, aut permiscendo: sic ut non possit non sæpiùs hallucinari, qui hunc ducem sequi velit. Haud ibo inficias, hujusmodi *errores* apud hunc Auctorem *nonnunquam reperiri*; nec dicam, utrùm per incogitantiam, an per negligentiam, an dènique per inscitiam admissi fuerint? In quibusdam tamen excusari eum posse, mea fert opinio. Nam quòd temporum confusionem objiciunt, sciant, quòd narrationes suas per capita & species instituat potiùs, quàm per tempora: homogenea ab heterogeniis, & contrà, segregans: bella à conjurationibus: civiles discordias à militaribus expeditionibus distinctè exponens. Utcunque quod de *Paulo Diacono* magnus quidam *Philologus*, id ego de *L. Annæo Floro* lubens

usur-

usurpaverim: *Nemo Chronologorum tam fatuus fuerit, ut exactam Fastorum seriem à L. Floro petat; ceu calculatore jurato.* Deinde quod nominum & muniorum perturbationem attinet, ejusmodi sphalmata quis nescit *librariorum incuria* nonnunquam, nonnunquam *veterum notarum imperitia*, irrepere solita? præsertim in nominibus Imperatorum ac Magistratuum Rom. nec non in annorum numeris transcribendis. Nec me latet, quid *Andreas Schottus*, vir impensè doctus, alicubi conquestus est: *Nominum affinitas* (inquit) *vocumq; cognatio, dici non potest, quantas in Historia Romanæ Reipub. familiisq; ipsius dijudicandis, tenebras semper offuderit; & quantum hodieq; facessat hominibus Antiquitatis studiosis, veterum Scriptorum interpretibus.* Itaque duces hac ex parte longè certiores sibi adsciscere Lector, noster, si velit, potest (&, ut velit, suadeo) *Caroli Si-* *Observ. Hist. l. 3. c. 34.*

gonii, vel *Onuphrii Fastos Consulares & Triumphos*; nam in iis Historiam *Romanam*, breviter & ordine adumbratam, reperiet. Vel etiam *Stephani Vinandi Pighii Annales Magistratuum*, & *Provinciarum S. P. Q. R.* Extra quos nullum aptiorem commentarium, non ad *Florum* nostrum modò, sed ad ipsum *T. Livium* etiam, ad *Dionys. Halicarnasseum*, *Dionem*, omnesque adeò *Romanarum* rerum Scriptores, nec sperari, nec optari quidem posse, affirmat eruditissimus ille Jesuita, *Schottus*,
„ modò nominatus. Denique quum
„ in pulcherrimo alicujus puellæ cor-
„ pore, ob cæteras eximiæ formæ do-
„ tes, si quid fortè nævi occurrat in-
„ spectanti, facilè condonetur; cur
„ non pauculos quosdam errores,
„ in tam concinno alioquin utilique
„ opere, non promptè Auctori igno-
„ scamus?

SECT. XVI.

In lectione Romanæ Historiæ quo or-

dine pergendum? Dionyſius Halicarnaſſ. *laudatur. Hiſtoria ejus* quot annorum *ſeriem contineat?* Cur *ei* principem locum *tribuamus, ratio redditur; & ex J. Bodino confirmatur.*

POſt imaginem verò & umbram attentiùs inſpectam, corpus ipſum *Romanæ* Hiſtoriæ, per ſuas partes, luſtrare & explorare pergat; quod hoc Auctorum ordine, ſi me audiat, faciet. *Dionyſius Halicarnaſſeus*, omnium confeſſione, Scriptor graviſſimus, & in *Romanis* Antiquitatibus perveſtigandis deſcribendisque accuratiſſimus perhibetur. Eum igitur agmen ducere volo. Quippe ut liquidò liqueret, unde genus ſuum hauſerint *Romani*, ea primùm, quæ de *Aboriginum* populo, & priſcis *Italiæ* gentibus, non ex fabulis tantùm & vulgi rumoribus inaudiverat, ſed ex libris etiam *Portii Catonis, Fabii Max. Valerii Antiatis*, aliorumque plurium didi-

cerat, refert; mox pertexit Historiam *viginti libris*, usque ad *primum* bellum *Punicum*; quod cœpit An. 3. vel 4. Olymp. 118. Ann. V.C. 488. Verùm ex iſtis viginti libris, quos teſte *Photio* reliquit, *undecim* tantùm ad nos pervenerunt, in quibus *annorum tercentûm & duodecim* Hiſtoriam, multa fide & cura deſcriptam habemus. Nec temerè primus huic *Dionyſio* tribuitur locus in hac noſtra Auctorum catena; facem enim lucidiſſimam prælucebit philiſtorico noſtro, ſine qua fieri non poteſt, quin frequenter hæreat, cæcutiatque, & in nocte denſiſſima ambulet, dum *Latinas* tantùm verſat Hiſtorias. Vultis rationem? multiplicem nobis ſuppeditabit *Johannes Bodinus Methodi cap. 4.* ubi de hoc Auctore ſententiam ſuam profert hiſce verbis: *Dionyſius Halicarnaſſeus, præter moderatum dicendi genus, & Atticam puritatem, Antiquitates Romanas ab ipſius Urbis origine,*

gine, tanta diligentia conscripsit, ut Græcos omnes & Latinos superâsse videatur. Nam quæ Latini quasi pervulgata neglexerunt, puta sacrificia, ludos, triumphos, Magistratuum insignia, tum universam Romanorum in gubernanda Rep. disciplinam, censum, auspicia, comitia, totiusq; populi difficilem in classes ac tribus partitionem; postremò Senatus auctoritatem, jussa plebis, Magistratuum imperia, populi potestatem; unus omnium accuratissimè tradidisse mihi videtur. Quæ ut planiùs intelligerentur, Græcorum leges ac ritus, cum Romanis institutis comparat; ut cùm jura clientelarum, quæ Romulus instituit (quanquam ea quoq; Gallorum communia fuisse tradit Cæsar) ab Atheniensibus & Thessalis altiùs repetit. Ac Romanorum Dictatorem parem potestatem habuisse, atque Harmosten Lacedæmoniorum; Archum Thessalorum; Æzymneten Mytelenæorum. Leges autem

tem Romuli, Numæ, Servii, unà cum antiqua Romanorum origine, ſine hoc Auctore, penitùs interiiſſent: quæ Latini quaſi pervulgata negligenter
„ *omiſerunt. Atque id ferè omnibus*
„ *Hiſtoricis contigiſſe videmus, ut, quæ*
„ *vulgò cognita ſunt, Reipub. inſtituta*
„ *prætermittant; quaſi exteris æquè ac*
„ *civibus nota, vel etiam immutabilia*
„ *fore judicarent.* Hactenus *Bodinus.* Quantus autem vir fuerit *Dionyſius Halicarn.* ſi quis ſcire porrò deſideret, quantæque ſint ejus Hiſtoriæ utilitates, legat operas varias *Henrici Stephani*, Hiſtoriæ Halicarn. adjectas. Vixit ſub *Auguſto Cæſare*, ita ipſe in præfat. *Varroni* domeſticum fuiſſe & familiarem, & ex ejus fontibus optima quæque hauſiſſe, vult *Johannes Bodinus lib. 3. de Rep. c. 3.*

SECT. XVII.

T. Livius *abundè, nec immeritò, laudatur. Quo tempore vixerit?*

Quot

Quot libros *scripserit? Eorum divisio unde? Quo ordine legendi? Quomodo eorum Historia vel amplificanda, vel in defectu supplenda?* Plutarchi *laudes & elogia.*

POst hunc *Dionysium* sequatur Latinæ princeps Historiæ, *T. Livius*, eloquentiæ ac fidei præclarus imprimis: Id ei enlogium tribuitur apud *Tacitum* à *Cremutio Cordo*, quod prolixiùs confirmat *Quintilianus*, ubi eum cum *Herodoto* componit: *Non indignetur* (inquit) *sibi Herodotus æquari T. Livium, cùm in narrando miræ jucunditatis, clarissimiq́; candoris, tum in concionibus suprà quàm enarrari potest eloquentem, ita dicuntur omnia, cùm in rebus, tum personis accommodata. Sed affectus quidem præcipuè eos, qui sunt dulciores (ut parcissimè dicam) nemo Historicorum commendavit magis; ideoq́; immortalem illam Sallustii velocitatem diversis virtutibus consecutus est.* Ann. 4. Lib. 10. cap. 1.

Neque

Neque hisce inferius (licet recentius) est *Casauboni* viri clarissimi atq; eruditissimi de eo testimonium: *Magnus (Deus bone!) auctor T. Livius, lactea quadam ubertate dictionis divinitùs facundus, amans virtutum, osor vitiorum, rectus judicii, rerum togæ, rerum sagi (etsi non eo usu neque experientia, egregiè tamen) peritus: denique, si quid judico, hoc solum ingenium (de Historicis* loquor) *Pop. Romanus par imperio suo habuit.* Solidæ sunt hæ laudes, & satis prolixæ, quibus ornatur *T. Livius*; neque tamen mihi possum temperare, quin huc etiam adscribam Johannis *Alariensis Episcopi* de eo censuram; quam adeò miratur *Lud. Vives.* Et reverà spero, me quoque sic facturum rem studiosis utilem juxta & gratam; siquidem virtutes ostendet, quas in Historia sequamur, & quæ fugiamus vitia: sive hæc ille in *T. Livio* observarit, sive in ratione Historiæ com-

In præfat. ad Polyb.

De ratio dicen. l. 3. p. 194. t. de Hist.

componendæ, sive in collatione ambôrum: *Non illum* (inquit) *varietas confusum, nòn simplicitas Historiæ fastidientem reddit. In tenui, quod persæpè accidit, atque humili rerum materia non est exanguis, aridus & jejunus; in copia verò ac magnitudine, non turgescens ac vastus; plenus citra tumorem, æquabilis ac lenis citra mollitiem, nec luxuriosè effluens, nec nimia sterilitate tabescens. In asperis rebus non salebrosus, neq; languens; in mollibus non violenta & coacta oratione subsultans; non ita tamen copiosus, ut nimius; neque ita suavis, ut lascivus; nec adeò levis, ut remissus; non sic tristis, ut horridus; neque ita simplex, ut nudus; aut adeò comptus, ut affectata compositione calamistris videatur inustus: par verbis materia, par sententia rebus. In re gesta exprimenda, gravis atque magnificus, & tamen succinctus ac proprius. In narratione naturalis, & semper spectatus;*

tus, ordinem minimè confundens, & rerum eventa non præcurrens; minimè in gratiam adulator, aut reprehendendo parcus in veniam, non amarulentus in noxam. Ipsi quoque Senatui, ordini illi orbis terræ moderatori venerando, Populoq; Rom. terrarum principi, si vel temeritate præcipites, vel errore lapsi, vel quacunq; forent ratione suprà modum justumq; evecti, nequaquam parcens. Res etiam adversariorum debita commendatione non defraudans, ut modò narrator tantùm, modò censor esse videatur; atque ita severus & tetricus, ut ne Censoribus quidem gravissimis, quibus nihil Romæ sanctius fuit, ubi facto usus fuerit, unquam ignoverit. At verò in concionibus ante omnia verborum parcus, sententiarum dives, multò est verbis, quàm sensu restrictior atque concisior; in qua parte non cæteros Scriptores tantùm, sed seipsum quoq; longè antecellit. Hæc ille de Livio, inquit *Lud. Vives,*

atque

atque adeò de Historico optimo. Sub *Augusto* suam edidit Historiam; quarto *Tiberii* anno mortem obiit. *Libros* scripsit *centum & quadraginta* (quos in *Decades*, non ipse, sed fastidiosa legentium scindit ignavia *Petrarchæ* opinione. Verùm ex his *triginta quinque* soli supersunt. *Variarum Epist.* 22.
Quorum *tres* quidem *priores* multa habent cum *Dionysio* communia; tanta tamen sermonis suavitate atq; elegantia descripta, ut repetitionis Lectorem pigere nequaquam possit. Reliquis *septem libris primæ decadis* Historiam continuat Auctor, ad Annum V. C. 461. Jam verò, priusquam ulteriùs progrediatur Lector noster, quamvis locupletissimam fortassis primorum temporum *Romanorum* ex *Dionysio Halicarnasseo*, & ex prædictis *T. Livii* libris Historiam nactus jam fuerit; hoc in loco tamen haud inutiliter legi possunt *Plutarchi Romulus*; *Numa Pompilius*; *Valer. Poplicola*;

Co-

Coriolanus & *Camillus*. Haud inutiliter, dixi; ecquid ejus Auctoris sine magno emolumento & operæ pretio legi potest? præsertim si Lector seriùs accedat, perspicax & judicandi peritus? Thesauros sapientiæ, doctrinæ, Historiæ, in *Plutarcho* reperire est. Immò sunt, qui ejus monumenta (*Parallela* dico majora, & *Moralia*) omnium veterum Historiæ Scriptorum, omnium denique qui præclarè, rectè, ac sapienter aliquid aut fecerunt aut dixerunt (seu Græcos seu Latinos putemus) *Bibliothecas* esse affirmarunt. Ut non immeritò *Theodorus Gaza*, interrogatus aliquando, quemnam Auctorem sibi reliquum fieri vellet, si cæteris omnibus carendum esset? unum *Plutarchum*, responderit. Hac propter eum toties Historiarum studiosis, suprà & deinceps, commendamus; atque per partes legendum, sed suo quasque tempore præcipimus. Per partes

tes (inquam) quia uti *J. Lipsius* non propriè Historiam, sed particulas Historiæ scripsit, & *ablegit illustrium virorum vitas*. Et tamen inibi (si *Coleri* judicio stemus) omnibus numeris leges Historiæ absolvit magis, quàm *Suetonius*, aut alius talis. *Utcunque, dignus Herculè, si quis alius* (opinione *Lipsii principe Scriptor*, *qui judicium mirificè format, & diffusa ac plana quadam scribendi via ad virtutem ubique & prudentiam ducit.*

In not. ad polit. lib. 1. c. 9.

Epist. de stud. polit.

SECT. XVIII.

T. Livii Decas secunda, *h. e. à libro 10. ad 21.* tota interiit. *Quomodo, & unde ea Historia suppleri possit?* Appianus Alexandrinus. *De eo quid censeant viri doctissimi?*

SEd ut pergamus, quò eundum erat in *T. Livio*, à libro ejus decimo ad vicesimum primum, *tota Decas secunda* desideratur. Historia scilicet *annorum septuaginta*, ab anno videlicet V. C. 461. ad annum

V. C.

V. C. 531. intra quod temporis intervallum (præter alia notatu apprimè digna) incidisse dicuntur Bellum *Tarentinum* cum *Pyrrho Epyrota*; Bellum *Punicum primum*; Bellum *Ligusticum*, *Illyricum*, & *Gallicum*. Huic igitur defectui supplendo inserviunt *Epitomastis* illius (Auctoris nostri cognominis) argumenta. Ad consummandam verò istorum temporum Historiam, adsciscendus est *Plutarchi Pyrrhus*, nec non *Justini* liber *decimus septimus*, inde *decimus octavus*. Denique *vicesimus secundus*, & *vicesimus tertius*. Hisce adjungenda *quatuordecim* capita libri *quarti Orosii*: Et *quatuor prima* capita libri *tertii* Historiæ *Miscellæ Diaconi*. Præcipuè verò *Polybii* lib. 1. & 2. Ubi de bello *Punico* primo, licet plenam non habeamus Historiam, plura tamen, quàm apud omnes *Latinos*, qui extant, inveniemus. Idem de bellis, quæ *Romani* gesserunt cum *Gallis*, in *Italia* degenti-

gentibus, censendum. Huc etiam possunt advocari *Fabius Maximus Plutarchi*, & M. *Marcellus*; qui fortiter inprimis & feliciter contra *Ligures* & *Gallos Cisalpinos* pugnavêre: sicuti postea fecerunt bello *Punico secundo* adversus *Carthaginenses*, siquidem ille primus *Annibalem* mora fregit; hic eum posse vinci primus docuit, uti scribit auctor de *Viris Illust.* Postremò *Johannes Zonaras*, qui res *Romanas* ab urbe condita ad *Constantinum Magnum* breviter perstrinxit, tomo *secundo Annalium*, potest fortassis adminiculi huc aliquid conferre, ad lacunam illam in Historia *Liviana* explendam: nonnihil etiam *Appianus Alexandrinus* in *Punicis* & *Illyricis*, Scriptor ex censura *Photii*, quoad ejus fieri potuit, veritatis amans. Militaris disciplinæ (si quis alius) enarrator: sed unus est ex omnibus Historicis, qui Romanorum provincias, opes, exercitus, to-

cap. 45.

Biblioth. cod. 57.

V.C. 531. intra quod temporis intervallum (præter alia notatu apprimè digna) incidisse dicuntur Bellum *Tarentinum* cum *Pyrrho Epyrota*; Bellum *Punicum primum*; Bellum *Liguſticum*, *Ilyricum*, & *Gallicum*. Huic igitur defectui ſupplendo inſerviunt *Epitomaſtis* illius (Auctoris noſtri cognominis) argumenta. Ad conſummandam verò iſtorum temporum Hiſtoriam, adſciſcendus eſt *Plutarchi Pyrrhus*, nec non *Juſtini* liber *decimus ſeptimus*, inde *decimus octavus*. Denique *viceſimus ſecundus*, & *viceſimus tertius*. Hiſce adjungenda *quatuordecim* capita libri *quarti Oroſii*: Et *quatuor prima* capita libri *tertii* Hiſtoriæ *Miſcellæ Diaconi*. Præcipuè verò *Polybii* lib. 1. & 2. Ubi de bello *Punico* primo, licet plenàm non habeamus Hiſtoriam, plura tamen, quàm apud omnes *Latinos*, qui extant, inveniemus. Idem de bellis, quæ *Romani* geſſerunt cum *Gallis*, in *Italia* degenti-

gentibus, censendum. Huc etiam possunt advocari *Fabius Maximus Plutarchi*, & M. *Marcellus*; qui fortiter inprimis & feliciter contra *Ligures* & *Gallos Cisalpinos* pugnavêre: sicuti postea fecerunt bello *Punico secundo* adversus *Carthaginenses*, siquidem ille primus *Annibalem* mora fregit; hic eum posse vinci primus docuit, uti scribit auctor de *Viris Illust.* Postremò *Johannes Zonaras*, qui res *Romanas* ab urbe condita ad *Constantinum Magnum* breviter perstrinxit, tomo *secundo Annalium*, potest fortassis adminiculi huc aliquid conferre, ad lacunam illam in Historia *Liviana* explendam: nonnihil etiam *Appianus Alexandrinus* in *Punicis* & *Illyricis*, Scriptor ex censura *Photii*, quoad ejus fieri potuit, veritatis amans. Militaris disciplinæ (si quis alius) enarrator: sed unus est ex omnibus Historicis, qui Romanorum provincias, opes, exercitus, to-

cap. 45.

Biblioth. cod. 57.

tiusq; Imperii descriptionem ad intuendum, velut in subjecta tabula, proponit; uti observavit *Johannes Bodinus*. In eorum tamen antiquitate sæpissimè offendit, inquit idem *Bodinus*. Et *Josephus Scaliger* in *Animadversionibus Eusebianis* eum in Historia *vel admodum infantem fuisse* autumat, vel *multa ejus Syriacis esse adsuta.* Quin & doctissimus *Vossius*, eum *Polybio* multum debere, ac *Plutarchum* ad verbum exscribere solitum, affirmat. Reverà *Franc. Balduinus* aliquot *Plutarchi* in *Crasso* paginas, de bello *Parthico*, in libris quoque *Appiani* repetitas legi fatetur. Verùm id esse factum suspicatur, non ab ipso *Appiano*, qui *Plutarcho* fuit æqualis; sed à librariis, ut supplerent aliquam in *Appiani* commentariis lacunam.

Methodi 8. cap. 4.

Balduin. lib. 1. de Instit. Hist. p. 87.

SECT. XIX.

Ad reliquos viginti quinq; libros T. Livii ubi pergendum? Eorum Histo-

ſtoriam quinam alii Auctores confirmare aut illuſtrare poſſint? Decades novem poſteriores cum dimidia *prorſus deſiderantur. Unde reſarcienda earum jactura?* Salluſtii *Hiſtoria laudatur. Item* Cæſaris *Commentarii, ab eruditis priſci ævi, juxta & modernis.*

HIſce utcunque ſubſidiis auctus, Lector noſter, Hiſtoriæ ſtudioſus, ad librum XXI. *T. Livii* procedat, h. e. ad *Decadem tertiam.* Inde continenter pergat omnes reliquos, quotquot ſuperſunt, diligenter ordine percurrere (*duas* videlicet *Decades* & *dimidiatam*) in quibus, Hiſtoriam minimè interciſam, annorum quinquaginta & ſex, videre poteſt, usque ad annum V. C. 587; ſed & unà cum iſtis *T. Livii viginti quinque* libris (totidem enim poſt primam *Decadem* commune naufragium evaſerunt) præter illos *Plutarchi* ſuprà nominatos, *Fabium*

& *Marcellum*, conjungit *Hannibalem, Scipionem Africanum, T. Quinctium Flamininum, Paullum Æmilium, Catonem Majorem*, sivę *Censorium* vocatum. Horum enim quilibet intra spatium prædictum floruit, eorumque singulares Historias, & unà rerum *Romanarum* successus, *Plutarchus* literis aliquantò fusiùs, nec minùs luculenter consignavit. A libro 45. *T. Livii novem Decades* cum *dimidia* (quatuordecim enim scripserat) h. e. *nonaginta & quinque libri*, communi (inquam) illo & deplorando naufragio periêre: Historia nimirum annorum 157. usque ad mortem *Drusi Neronis, Augusti Cæsaris* privigni; qui bellum *Germanicum* ultra *Rhenum* administrans, fato est functus A. V. C. 744. Horum librorum periochæ, ab *Epitomatore* suprà nominato collectæ, extant; quibus amplificandis, post *Majorem Catonem Plutarchi*, sequantur legen-

legendi duo *Gracchi, Marius, Sylla, Cato Minor* sive *Uticensis, Sertorius, Lucullus, Pompejus M. M. Crassus, Cicero, Antonius,* & *M. Brutus,* suo quisque tempore. Hoc inter *Sallustii* bellum *Jugurthinum* ponat Lector. *Catilinarium* adjungat, & *Cæsaris* Commentarios. Quos Auctores etiam inter principes Historicos numeravit Antiquitas. *Sallustium Quintilianus Thucydidi* opponere non veretur. (Lib. 10. cap. 1.) *Tacitus* eum *rerum Romanarum Auctorem florentissimum* nuncupat. (Hist. 1.) *A Martiale Epigrammatista, Crispus Romana primus in Historia,* dicitur. (Lib. 14.) Inde *Colerus* ad *Stanislaum Zelenium*: (Epist. de Stud. politico.) *Cogita* (inquit) *in Sallustio omnia fuisse, quæ in perfectum Historicum cadunt, vel antiquorum testimonio.* Et postea: *Bellum Catilinarium memoriter tenes: sed frustrà, nisi consideras profundam illius viri Reipub. scientiam, quam ille vel breviculo illo libello prodidit. Non minori arte*

bellum Jugurthinum confecit. Duæ illæ epistolæ de Repub. ordinanda ad Cæsarem, nonne cœlo delapsæ videntur? Justus Lipsius: *Sallustium, si mei arbitrii sit, in hoc lustro, principem Senatus Historici legere non dubitem.* Jam verò *Cæsaris* Commentarios quis non laude dignissimos, & diligenter à juventute legendos unquam censuit? *Cicero* valdè probandos affirmavit. *Aulus Hirtius* etiam admirandos: *Adeò probantur* (inquit) *omnium judicio, ut prærepta, non præbita facultas Scriptoribus videatur. Cujus tamen rei* (pergit) *major nostra, quàm reliquorum, est admiratio. Cæteri enim, quàm bene atque emendatè, nos etiam quàm faciles atque celeriter eos perscripserit, scimus.* Quid Critici hodierni? haud minoris æstimant. Clarissimus Vossius: *Scriptor est purus & elegans, inq; verborum structura accuratus, ac omninò placidi instar fluminis precurrens: interea πολιτικὸς, ac*

Epist. ad Max. Imp.

Cic. in Bruto. In præf. l. 8. de Bello Gall.

Lib. 1. de Histor. Lat. c. 13.

ac gravis in ſententiis; quo Xenophontem exſuperat: cæteroquin ei non diſſimilis multùm. Et poſtea: *Sanè ex èo haurire eſt maximarum & utiliſſimarum rerum copiam; quam qui verborùm elegantia contenti negligunt, minùs etiam pueris ſapiunt, qui nunquam ſe ita arboris frondibus oblectabunt, ut egregios ejus fructus contemnant.* Librum de bello *Africano*, ſive ſit *Cæſaris*, ſive *Oppii*, ſive *Hirtii*, reliquis omnibus præfert *Colerus*: Ita non *ſanguine* & *colore tantùm, ſed robore ac nervis ea commentatio* (inquit) *præſtat: habent certè Principes, & militares viri, quod legant & imitentur, aut mirentur potiùs. Quis enim Cæſarem imitetur?* *A Colero* & *Voſſio J. Lipſius* de *Cæſare* nonnihil diverſum ſentit. Sic enim ſcribit: *Ex iis, qui ſuperant Hiſtoricis, C. Cæſar laudatur inprimis. Si ut diſertus narrator, libens aſſentior; eſt enim ejus viri pura oratio, ſine fuco & calamiſtris ornata,*

Epiſt. de Stud. polit.

Epiſt. ad Maximil. Imp.

vel Romanis vel Atticis Musis dignissima: Sin ut perfectus Historicus, dubitare me dicam, cùm & nonnulli fidem ejus in Historia civili requirant, & tertium illud ἠθικὸν καὶ πολιτικὸν totum ei desit. Itaq; ipse Cæsar, cæteroqui minimè sui contemptor, Commentarios inscripsit, non Historias; & hoc ipso laudem veram meruit, quòd falsam contempsit.

SECT. XX.

De Dione Cassio, *& ejus Historia.* Quot libros *scripserit? Eorum* quot perierint, *& quanta jactura? Inter optimos Scriptores quàm meritò censendus* Vellejus Paterculus? *Ejus* virtutes *indicantur. Sed &* nævi *non dissimulantur. Ad Cæsariorum temporum Scriptores transitur.*

POssunt etiam post *Lucullum Plutarchi*, *Dionis Cassii*, sive *Cocceji* (inter nobiles Historicos meritò numerati) *Reliquiæ* huc accersiri.

cerſiri. A *Quinti Metelli* rebus in *Creta* geſtis, Anno V. C. 686. incipiunt. Dein *Pompeji* egregia facinora exponunt, à bello pyratico auſpicando; atque ita *Romanam* continuant Hiſtoriam ad mortem *Claudii Caſaris*, Ann. V. C. 806. Scripſit quidem *Dion* Hiſtoriarum *libros octoginta*, inchoando ab *Ænea* in *Italiam* adventu, & *Alba* urbe, ac *Roma* condita. Unde continenter pergebat, & in ejus, qui *Heliogabalus* eſt cognominatus, cæde finivit. Sed *primi triginta quatuor* libri periêre: ſequentes *viginti quinque* extant; qui inde ſequebantur, pariter interciderunt. Quanta autem fuerit iſtorum *quinquaginta quinque* librorum jactura, ex iis, quæ de eo refert *Johannes Bodinus*, æquo cuivis rerum æſtimatori facile eſt conjicere: (*Cùm enim* (inquit) *Dio totum vitæ ſuæ tempus in repub. gerenda conſumpſerit, ac per omnes honorum gradus, bis ad Conſulatum*

Phot. Bibliotb. cod. 71.

Methodi cap. 4.

evectus, deinde Proconsul factus, provincias summa cum sua laude gubernarit; magnam denique bonarum artium scientiam cum usu conjunxerit, quis dubitet eum inter optimos Scriptores censere? Profectò Comitio*rum, ac Magistratuum Romanorum totiusq́, publici juris disciplinam accuratè collegit. Principum verò consecrationes, & ἀποθεώσεις unus tradidit, & ea, quæ Tacitus Imperii Arcana vocat, penè solus evulgavit. Fuit enim publici consilii diligens indagator.* Aut si compendiosa magis via uti velit noster Lector, reliquamque Historiam, qua *T. Livius* deficit, uno quasi filo pertextam legere; *Vellejus Paterculus* non ineptè potest admitti, *explicator veteris Historiæ luculentus, & pressus, & efficax inprimis.* Ita de eo *Aldus Manutius: Probus & fidus, donec ad Cæsarum res venias, ubi haud usquequaque verus; adulatione enim multa celat, aut velat; immò & palàm*

In Scholiis ad Vell.

aliter

aliter narrat: disertus tamen ubiq; & eloquentia quadam facili, ac profluente. Ita *Just. Lipsius.* Ejus dicendi genere nihil purius, ac suavius fluere potest: Antiquitates Romanorum ab ultimo principio, tanta brevitate ac perspicuitate (siquidem integer extaret) comprehendit, ut nemini secundus esse videatur. *Laudes etiam illustrium virorum, egregia quadam oratione, & magno viro digna commendare solet.* Ita *Johannes Bodinus.* Duobus libris ejus compendium Historiæ *Romanæ* constare, vulgò receptum est: *Primoris* libri frusta tantum (uti loquitur *Rhenanus*) supersunt; à *nono* tamen *capite*, editionis *Gruterianæ*, si Lector incipiat, Historiam à *Perseo*, *Macedonum* Rege, devicto, ad *Tiberiani* Imperii annum *decimum sextum*, continuatam reperiet. Cum *Vellejo Plutarchi* vitas illas, quas suprà indicavi, suo ordine, & cùm libuerit, ad ampliandam Histo-

In Animadv. ad Vell. Paterc.

cap. 4. Meth.

riam conjungat; & sic denique ad *Cæsariorum* temporum *Scriptores* accedat.

SECT. XXI.

Historia Cæsarum à Suetonio & Tacito *primò petenda. De utroq; præclara doctissimorum virorum testimonia.* Circa Tacitum variant *celeberrimorum Criticorum* judicia, *ne dicam, pugnant. Et Suetonio & Tacito lux à* Dione Cassio.

EOs inter à *Suetonio Tranquillo* incipiat, emendatissimo & candidissimo Scriptore; id ei elogium à *Vopisco.* Floruit sub *Trajano* & *Adriano* Imperatoribus. Huic etiam ab epistolis fuit: *Plinio Secundo* valdè charus: nec immeritò; *probissimum, honestissimũ, eruditissimumq; virum* eum appellat in epistola quadam ad *Trajanum.* Unde recentiorum *Criticorum* de eo testimonia verissima esse conjicio. Quale est illud *Lud. Vivis: Græcorum* (inquit)

in Firmo t. 1. Spart. in Adriano, c. 11. lib. 10. ep. 95. Lib. 5. de trad. disc.

& Latinorum Scriptorum diligentissimus atque incorruptissimus: Res duodecim Cæsarum videtur mihi integerrimè exponere, qui in optimis Principibus nec vitia, nec suspiciones vitiorum tacet: in pessimis verò etiam colores virtutum non dissimulat. Vivem sequitur *Colerus* ferè, quoad rem, sed & de stylo addit: *Oratio ejus brevis & nervosa est. Nemo ritus publicos diligentiùs miscuit. Emendatissimus & candidissimus est, nemini obnoxius. Quis enim ingenia & mores Principum liberiùs unquam? Aulici & Politici non exiguum fructum ex hoc, & simul exemplum capiant fugiendæ adulationis ab ipso Suetonio.* Cum *Suetonio Tranquillo Tacitum* admittere potest Lector noster, magni & acerrimi ingenii Historicum; qui de temporibus iisdem cum *Suetonio* scribit. *Novæ cujusdam, gravis, concisæ, & sententiosæ eloquentiæ genere, eximiè præditum,* ajunt Critici. *Epist. de Stud politic.*

De usu tamen ac utilitate ejus Auctores variant, immò fortean pugnant doctissimorum virorum judicia. *Justus Lipsius*, Criticorum Coryphæus: *Utilem magnumq́; Scriptorem (Deus bone!) & quem in manibus eorum esse expediat, in quorum manu gubernaculum & Reipub. clavus.* Iterum: *Acer Scriptor (Dii boni!) & prudens; & quem si unquam in manibus hominum versari utile fuit, his certè temporibus, & hac scena rerum expediat. Non ille Annibalis funestas Romanis victorias, non speciosam Lucretiæ necem, non vatum prodigia, aut Etrusca portenta recenset; & quæ alia sunt oblectandi magis, quàm instruendi Lectoris: hîc mihi quisque Principum aulas, Principum interiorem vitam, consilia, jussa, facta consideret; & obvia in plerisque nostrorum temporum similitudine, ab iisdem causis pares exitus animo præcipiat. Invenies sub tyrannide adulationes,* dela-

Epist. ad Ord. Batav.

Ad Maximil. 2. Imp.

delationes, non ignota huic seculo mala; nihil sincerum, nihil simplex, & nec apud amicos tutam fidem; frequentatas accusationes majestatis, unicum crimen eorum, qui crimine vacabant; cumulatas illustrium virorum neces, & pacem quovis bello sæviorem. Tristia ex iis pleraque fateor, & legentibus mœsta; sed singulis nostrûm à Thrasea jam moriente dictum putemus. Specta juvenis, & omen quidē Dii prohibeant, cæterùm in ea tempora natus es, ut firmare animum expediat constantibus exemplis. *Accedit genus ipsum sermonis, minimè sordidum aut vulgare; distinctum crebris, & nescio unde ex abdito erutis sententiis; quas vel veritate vel brevitate vicem oraculi possit accipere.* Denique: *Mirabilis omninò Scriptor, & qui serio hoc ipsum agit, quod non agit. Nec enim Historia solùm est, sed hortus & seminarium præceptorum.* Not. ad lib. 1. Polit. Lipsii judicium planè sequitur *Colerus;*

rus; ita enim ſcribit: *Nos cenſuram Lipſii unà cum Tacito æſtimamus. Tu aulam & palatia cogitas? Et cogitas ſeriò? Amabo te, diſce priùs ex Tacito Aulicorum fortunam; & ingenium Principum parumper inſpice. Sit tibi ad latus Cornelius, verus ille comes Palatinus. Nec eſt, quòd te moveant Centauri nonnulli, aut rupicones; qui hæc talia antiqua nimis, & noſtris moribus aliena cavillantur. Non, inquam, ita eſt. Eadem fabula nunc luditur, quæ olim; eædem virtutes & vitia repræſentantur. Tantùm perſonæ mutatæ ſunt; ſed quæ doctum & prudentem ſpectatorem deſiderent.* A *Lipſii* & *Coleri* ſententia, hac ex parte, longè abit *Iſaacus Caſaubonus*, virtute atque eruditione juxta admirandus. Is enim, ubi alios Hiſtoricos cum *Polybio* ſuo comparat, de *Tacito* affirmat, *ſi à fortuna non eſſet deſtitutus*, quæ ei dignam ſua facultate materiam negavit, quemvis è Principibus,

Epiſtola de Stud. politico.

bus, ſive *Romanorum* ſive etiam *Græcorum* Hiſtoricorum, videtur potuiſſe provocare: *Sed ejusmodi tempora conſtat* (inquit) *ab eo præſertim in Annalibus eſſe deſcripta, quibus nulla unquam fuerunt turpiſſimis vitiis fœdiora; neque aut virtutum ſteriliora, aut virtutibus inimiciora.* Mox utriusque, *Polybii* ac *Taciti*, materias particulatiùs at ſummatim recenſens, tandem ſic concludit: *Tacitum igitur facilè nos quidem excuſamus: Illos excuſari non poſſe judicamus, qui nunc tam hunc Hiſtoricum omnibus aliis antepo- nunt: Unum Tacitum Politicis hominibus aſſiduè tenendum pronunciant: Unum eſſe, unde Principes & Principum Conſiliarii documenta regendæ Reipub. petere debeant. Cujus abſurditatem ſententiæ ſi vellemus exagitare, facilè probaremus, qui ita ſentiunt, eos tyrannidis Principes hodiernos accuſare, vel palàm tyrannidis inſtituta videri velle eos docere.*

Quid

Quid enim, præsertim juveni, lectione illorum Annalium esse queat perniciosius? Ut bona exempla, si sæpè ob oculos versentur, proficiunt; etiam non sentientibus nobis: Sic mala nocent; paulatim namq; descendunt in animos, & vim præceptorum obtinet, frequenter legere aut frequenter audire. Jam verò ut pergamus, utrumque, *Suetonium* & *Tacitum*, rectiùs intelliget Lector noster, & majori claritate percurret, post *Dionem* suprà nominatum; ita *Colerus* expresse suadet: *Tacitum tu & Suetonium vis rectiùs intelligere? Dionem obducito. Illud scire te velim, unam illam Mecœnatis orationem ad Augustum insignem ac politicam, reliquorum omnium instar esse. Est & Agrippæ illa satis splendida. In cæteris rebus ac narrationibus ἑλληνισμοῦ suspicionem non effugit.*

Epist. de Stud. polit. p. 109.

SECT. XXII.

Quomodo ad alios Historiæ Augustæ Scriptores transeundum, videlicet

cet

cet Spartianum, Capitolinum, Vulcatium, *& reliquos non leviter æstimandos Auctores*. Justi Lipsii *de iis* judicium, *item* Casauboni. Herodianus *suo loco cum superioribus legendus. Quousq; in Historia processerint isti: quos inter* Aurelius Victor *&* Pomponius Lætus *meritò admittendi*.

HIs expeditis, si *Nervæ Cocceji* & *Trajani*, duorum insignium bonitate Principum, vitas, ex *Aurelio Victore, Xiphilino*, aut alio quopiam ἐκ τῶν βιογράφων adnectat; immediatè & recto ordine sequetur *Spartiani Adrianus, Capitolini Antoninus*, cæterique Imperatores; quorum vitæ ac res gestæ à sex illis *Historiæ Augustæ* Scriptoribus non tam disertè quàm verè in literas referuntur; quos accuratè emendatos atque illustratos *Isaacus Casaubonus*, novissimi hujus seculi immortale decus, & *Claud. Salmasius*, rerum literarumque veterum

usque

usque ad miraculum doctus, haud ita pridem nobis dederunt. Hosce Auctores, licet exili quidem ac levidensi testimonio prosequatur *Caspar Barthius* alicubi, & ipso ævo *Theodosiano*, vel etiam *Justinianæo* latinitatem in plerisque deformiorem pronunciet; nolim quisquam, utilitatis parum ex eorum lectione comparari posse, putet. *Justo Lipsio* potiùs auscultet, atque etiam *Casaubono*; quorum ille breviter sic: *Alius Scriptor in aliam rem utilis. Spartiano, Lampridio, Capitolino, Vulcatio, & illis quasi partium secundarum Historicis, eloquentia non multum, rerum & morum veterum immensam copiam est haurire.* Iste verò fusiùs, & pleniore elogio: *Horum Auctorum lectio, cùm omnibus & Historiæ & morum antiquorum studiosis necessaria, nedum utilis; tum vel maximè iis, qui cognitione juris civilis Romanorum delectantur. Quàm multa enim toto sparsim opere inve-*

Adverſ. lib. 26. c. 16.

Epiſtol. quæſt. l. 5. ep. 2.

In Prolegum. ad Hiſtor. Aug.

invenias, quæ ad jurisprudentiæ studia propriè pertineant? quàm multis locis aut novum jus aliquod introductum, aut vetus antiquatum observatur? ut taceam, quòd absque his Scriptoribus fuisset, plurimos prudentes, quorum extant in pandectis & nomina & fragmenta, ignoraremus: taceam item dictionis genus, in multis commune cum antiquis jurisconsultis. Quid? tot principum pulcherrimas epistolas, tot gravissima Senatusconsulta, tot alia publica monumenta, è scriniis Augustorum, Actis Senatus & Populi, aut nescio unde ex abdito eruta, quanti censemus facienda? aut quem mihi dabis ex omni veterum Auctorum numero, cui propter similem vel fidem vel diligentiam tantum debeamus. Nec prætermiserim eruditas illas, neque longè petitas, sed è re natas digressiones; quibus hi libri, tanquam segmentis purpura veri luminis, variis locis sunt ornati. Ita *Casaubonus.* Hi

verò

verò Auctores *annorum* plus minus *centum sexaginta septem* (nisi me fallant Chronologi) Historiam Lectori nostro suppeditabunt. Certè *septuaginta*, atque eo ampliùs fuisse docebunt, qui horum temporum decursu, seu jure sive injuria, vel *Imperatorum*, vel saltem *Cæsarum* sint adepti nomina; quorum etiam nonnullorum vitas & res gestas politissimus ac judicii non vulgaris Auctor, *Herodianus*, disertè & eleganter *octo libris* descripsit. Eum igitur si cum superioribus *Biographis* suo tempore conjungat Lector noster; *Commodi* Imperatoris, *aliorumque septem*, qui eum sunt secuti, usque ad *Gordianos*, Historiam pleniorem, longèque illustriorem habiturus est. Siquidem in eo Scriptore negotiorum personarumque varietatem multam, multam rerum novitatem deprehendet; crebra in utramque partem fortunæ; ceu vacillantis, exempla habebit; consilia admi-

admirabilia & conſiliorum inopinatos eventus obſervabit. Graves pro tempore ſententias, & plenam ubique dignitatis, plenam ſuavitatis orationem comperiet. Denique *copioſam quandam ad inſtruendos mores ſupellectilem* (ita *Politianus*) Polit. in *inibi inveniet; & tanquam ſpeculum humanitatis agnoſcet, in quod* præf. ad Pont. Max. *inſpicere omnis vita poterit; unde ea* Innocent. 8. *capere atque haurire documenta queat, per quæ vel publicis vel privatis rationibus conſulatur.* Legat igitur, cenſeo, ſive Græcè ſive Latinè hunc Auctorem; nam haud ſcio, uter majorem laudem mereatur, *Herodianus*ne, quem in lingua ſua, ubere vena fluere non negaverim; an *Politianus*, qui *Herodiani* ſcripta tanta felicitate interpretatus eſt, ut non tranſtuliſſe, ſed ipſe compoſuiſſe videri poſſit. Utcunque, *ſex* illi priores *Biographi* (quorum ultimus eſt *Vopiſcus*, ſed eruditus admodum & præ cæteris accuratus)

Le-

Lectorem *ultrà annum V.C. millesimum tricesimum sextum* deducent; ad mortem scilicet *Carini Cæsaris*, qui cum *Numeriano* post *Carum* imperasse, aut imperium affectasse perhibetur. Fatendum est in hac serie, quam nobis exhibent Auctores illi sex βιογράφοι, superiùs nominati, hiatū quendam esse inter *Gordianum* Tertium & *Valerianum* Imperatorem: *Gordiano* enim non successit immediatè *Valerianus*, sed duo *Philippi*; iis *Decii*, deinde *Vibius Gallus*, cum filio *Voluliano*; tum *Æmilianus Libycus*, quem immediatè *Valerianus* excepit. Alios plures recenset clarissimus *Casaubonus*, usque ad *quindecim* Augustos vel Cæsares, intra *novem* vel ad summum *decem annorum* spatium; de quibus apud hos Scriptores nulla jam extat mentio. Huic itaque defectui supplementum quæratur ab *Aurelio Victore*, Auctore neque indiserto nec inarguto; quem, *virum*

In Not. ad Trebell. pol.

rum sobrietatis gratiâ multilaudum, dicit *Ammianus Marcellinus*; & *Casaubonus* opusculum ejus de vitis *Augustorum elegantissimum* appellat. Vel à *Pomponio Læto*, *Antiquitatis & bonarum literarum* (ut in ea ætate) *consultissimo*; ac *inter præclara sui seculi ingenia conspicuo*; qui *Romanæ* Historiæ compendium ab interitu *Gordiani Junioris* paullò ultra *Heraclii* mortem non ineptè concinnavit.

Lib. 21. c. 18.
In Not. ad Hist. August.
Polit. Miscellan. c. 73.
Paul. Iovius elog. 40.

SECT. XXIII.

Post Constantium Chlorum, *uti & paulò antè*, Historia *nonnihil* perturbata *videtur*; *præsertim* apud Latinos *Scriptores*. Eusebius, Zosimus, Zonaras, *explicatiorem reddere possunt. De* Zosimo *&* Zonara *eorumq́; scriptis*; *item de* Jornande. Ammianus Marcellinus *hîc locum habet.* Lipsii *&* Balduini *JCti de eo censura.*

SEd quoniam temporum istorum, *usque ad Constantini M. li-*

beros, Historia satis est perplexa, & tenebris involuta, præsertim si *Latinos* tantùm *Scriptores* consulamus; non erit operæ dispendium, à Græcis, *Eusebio*, *Zosimo*, *Zonara*, aliove aliquo Auctore suppetias petere, tam ad Imperatorum supradictorum, quàm ad sequentium *Diocletiani*, *Constantii Chlori*, *Galerii* & *Constantini M.* Historias illustrandas. Namque hac ætate floruit *Eusebius*, nempe sub ipso *Constantino* ac filiis ejus; & ob πολυμαθίαν καὶ πολυϊστορίαν valdè celebris fuit: De quo plura erunt dicenda, quum ad Scriptores Ecclesiasticos ventum erit. *Zosimus* Imperii declinationem descripsit, ab *Octaviano Cæsare* exorsus, ad urbem à *Gothis*, *Alarico* duce, captam, *libris sex*: Quorum primo *Cæsares* priores, usque ad *Diocletianum* breviter percurrit; reliquos paullò fusiùs & explicatiùs depingit, libris quinque posterioribus. Vixit tempore *Theodosii* Junioris.

nioris. *Dictio ejus brevis, perspicua, pura & suavis.* Ita de eo *Photius.* Homo fuit quidem *Paganus,* atque inde principes *Christianos frequenter suggillat;* propter quod tamen ei fidem non temerè idcircò abrogandam censet *Leunclavius.* Immò addit insuper: *Si quis eum seposito animi adfectu legerit, experietur hanc ipsius Historiam (ferè totam ex illarum rerum narratione contextam, quæ ab aliis memoriæ proditæ non sunt) ad cognoscendam jucundam, ad usum in vita civili sanè idoneam & fructuosam esse. Henricus* etiam *Stephanus* eum *veritatis & eruendæ è tenebris, & in lucem proferendæ valdè studiosum fuisse,* persuasum habet. *Johannes* quidem *Zonaras* Historiam καθολικὴν scripsit, ab initio mundi ad sui ævi Imperatoris *Alexii Comneni* obitum. Eam in *tres tomos* dispertivit: Tomo *primo* res *Orientales* inprimis ab orbe condito, ad excidium usque *Hieroso-*

Cir An. Ch. 410.

In praef. ad Sambucum.

Epistol. ad Phil. Sydneiũ

An Ch. 1118.

rosolymitanum summatim recensentur. Tomo *secundo* Historia *Romana* ab V. C. usque ad *Constantinum M.* breviter perstringitur. *Tertius* denique tomus *Christianorum* Imperatorum res gestas complectitur à *Constantino M.* ad *Alexii Comneni* mortem. Ex his igitur vel omnibus, vel aliquibus, Imperatorum suprà memoratorum Historia explanatior juxta & uberior fieri potest: Præsertim si, dum ea, quæ sub *Gallieno* proximisque Romanorum Principibus à *Gothis* gesta ordine apud *Zosimum* legantur, *Jornandes* advocetur; qui, bonâ fide singula fuisse narrata, testis idoneus ostendet. *Perpulchrè enim conveniunt* (*Leunclavii* verba sunt) *quæ ab utrisq; de Gothis commemorantur; nec aliud ferè discrimen est, quàm quòd à Jornande pleraque paullò pleniùs enarrantur, non omissis rerum circumstantiis; quas non perinde Zosimo ac Jornandi cognitas fuisse minimè mirum*

Præfat. ad Zosimum.

rum videri debet. Gothus enim erat, vel Alanica natione Gothis affini oriundus, Jornandes. Et rectiùs haud dubiè res ille patrias tenebat, & Gothicos Scriptores Græcis atque Romanis, ut ipsemet fatetur, adjunxerat. Hinc rectà *Amm. Marcellinum* adeat Lector, fidei ac judicii apud rigidissimos censores satis clarum; sua confessione styli militaris, ac scabrosi. *Rem militarem, ut miles, diligentissimè persequitur. Et descriptiunculis non rarò divertit, nec rarò sententias miscet.* Ita de eo *J. Lipsius.* Et *Balduinus: Homo quidem militaris, sed tam literatus miles, tamq; veterum literarum studiosus, ut nihil non pervestiget. Uno verbo dicam, diligentissimus Scriptor est. Est quidem scabra ejus (hominis nempè Constantinopolitani) oratio Latina; sed rebus est doctis referta, & variam, multiplicem, reconditamq; lectionem includit; & verò Historiam, quam alius non exposue-*

rit, copiosè explicat. Hæc & plura de eo *Balduinus.* Scripſit *libros XXXI*, à principatu *Cæſaris Nervæ* exorſus, aduſque *Valentis* (in cujus aula floruit) interitum; ſed ex his *XIII* communi naufragio *peſſum iverunt.* In iis, qui ſuperſunt, incipiens *Gallo Cæſare* circa A. C. 353. res *Conſtantii Cæſaris, Juliani, Joviani, Valentiniani* & *Valentis*, quarum ipſe magnam partem inſpector erat, enarratè deſcribit. Hic igitur ad Ann. V. C. 1128. Ann. ſcilicet à Chriſto Nato 378. Lectorem perducet.

SECT. XXIV.

Hiſtoria Miſcella Diaconi, *item* Jornandes *de Rebus Geticis, nec non* Procopius *&* Agathias *ſuum hîc locum habere poſſunt. Vel, ſi placeat,* Zonaræ tomus tertius. *Quē ſequatur* Nicetas Choniates. *Tum* Nicephorus Gregoras. *Aut, ſi prolixum nimis id videatur, poſt* Zoſimum, Blondus Foroli-

roliviensis *legi potest. Vel aliter post* Vopiscum Sigonii *Historia* Occidentalis *admitti potest. Inde ad 7. vel 8. lib.* primæ Decadis Blondi *pergat Lector.*

POst *Ammianum*, si *Pauli Diaconi* Historiam *Miscellam* accersat Lector, eique comitem adjungat (quem suprà in subsidium *Zosimo* assignavimus) *Jornandem*, de Regnorum ac temporum successione, nec non de Rebus *Geticis*; non inclinationem modò, quam à *Zosimo* didicit, sed etiam interitum ipsum *Romani* Imperii animadvertet. Et ne rerum fortè à superioribus memoratarum molesta nimis, & tædio plena sit repetitio; incipiat à 12 *libro* Historiæ *Miscellæ*, qui à *Valentiniano* auspicatur, & reliquos inde percurrat; quibus Historia usque *Michaëlis Curopalatæ* tonsuram cõtinuatur, h. e. ad Ann. Chr. 812. *Jornandem* etiam, ubi tempora & res gestæ requirere videbuntur, ad-

hibeat: Is enim de *Getarum* origine, nec non de rebus ab iis circa illa tempora gestis (uti suprà innuimus) Historiam non contemnendam scripsit. *Procopius* etiam, qui de bellis, *Persico, Gothico*, & *Vandalico, Justiniani* auspiciis, ductu *Bellisarii* gestis, *septem libros* composuit, hoc in loco opportunè & non sine fructu legi potest. Siquidem in ejus libris (si *Volaterrano* credamus) *tanta est rerum cognitio, ut quemvis curiosum alere; tot etiam (ut solet in hujusmodi bellis) ducum vertigines, stratagemata, consilia ordinandi, captandi, refellendi, tergiversandi, mitigandi; ut quemvis ignavum prudentem plane hominem, ac publicis & privatis actionibus idoneum reddere valeant. Magnum Scriptorem* eum vocat eruditissimus *Casaubonus*. Et *Johannes Bodinus* inter *selectos eum recensere* nullus dubitat. *Procopium* sequatur *Agathias* floridus, & non *contemnendæ prudentiæ* Scri-

Notis ad Spart. Meth. c. 4. Gruterus discurs.

Scriptor. Quòd si *Zonaræ* (cujus itidem suprà mentionem fecimus) *tomum tertium* perlegere & sequi placeat, *Nicetas Choniates* proximum locum vendicat; tum *Nicephorus Gregoras*: Qui quidem Auctores, narrationis quasi filum alter ab altero excipientes, Historiam, præsertim *Orientis* Imperii usque ad *Andronici Palæologi* posterioris mortem, hoc est, ad Ann. Ch. 1341. pertexunt. Nec fraudabimus hosce Auctores suis elogiis, quibus etiam à viris apprimè doctis honestantur: *Illi* (inquit *Christophorus Colerus*) *qui ab Oriente procedunt, floridum quoddam dicendi genus consectantur, & nimio sapè mundo studentes ab immundo propiùs absunt.* Gregoras *ad prudentiam civilem unicus est, fateor, & sententiarum uber quoddam.* Zonaras *Reipub. satis gnarus facere; & proficiant ex eo legum studiosi.* Choniates *ab ineptiis sapè non abstinet; piè tamen multa, & ali-*

quando de cauſis publicorum malorum non imprudenter diſſerit. Verùm de his etiam infrà, loco fortaſsè magis idoneo.

Si autem totidem Auctorum lectione φιλοίστωρ noſter defatigari videatur, & iter ſuum nonnihil cupiat in compendium contrahere, poſt *Dionem*, aut *Suetonium*, *Zoſimum* ſibi adſumat; is (uti jam monuimus) Imperii declinationem ex profeſſo contemplandam proponit. Ita ipſe de ſe teſtatur: Hiſto-

A.V.C. 1162. A.Chr. 410.

riamque ab *Octaviano Cæſare*, ad urbem à *Gothis* captam, perpetua ſerie continuat. Hinc ad id tempus, quo *Carolus Magnus* diadema Imperiale obtinuerat (quod hîc notatu indignum non eſt) per *quadringentos ferè* annos, Urbs *Roma*, & tota *Italia*, quæ multis ſeculis formidini & terrori exteris gentibus fuerat, calamitatum aut præſentium ſenſu, aut impendentium metu perculſa, nunquam quievit. Ab eo igitur tem-

tempore, quo Urbem victor ingressus est *Alaricus*, & desiit *Zosimi* Historia, pergit *Blondus Forliviensis*, *Gothorum*, *Vandalorum*, *Longobardorum*, aliarumque nationum, facta narrare; Historiamque *mille triginta annorum* pertexit. Nempe ad Annum Salutis Christianæ 1440. Aut si Lectori visum fuerit, ubi *Vopiscum* expediverit, haudquicquam à recta studii Historici methodo deviabit, si *Caroli Sigonii* Historiam de *Occidentali Imperio* admittat. Eam (uti profitetur ipse) primo singulari diligentia & accuratione collegit; deinde quàm verissimè, in maxima rerum obscuritate, temporum vetustate, scriptorum dissensione potuit, literis consignatam posteritati commendavit. Incipit ab Ann. Chr. 284. quo anno *Carinus* à *Diocletiano* ad *Murtium* victus occubuit. Desinit in morte *Justiniani*, qui obiit Imperii sui Anno 39. Chr. 565. *Posthac* (inquit) *Epist. prælim.*

ipso prorsus extincto Imperio, Res Romana in multa regna est distributa; Francorum & Burgundionum in Gallia, Gothorum in Hispania, Anglorum & Scotorum in Britannia, Longobardorum & Normannorum in Italia: Itemq; Sarracenorum in Africa. Atque à *Sigonio* ad *Blondum* (si libuerit) procedat Lector, & à *7. vel 8. primæ Decadis libro* incipiat, & sic ad finem usque pergat.

SECT. XXV.

Breviorem adhuc Historiæ cursum ab initio Cæsarum ad hoc usq; seculum Lectori suppeditabunt Johannes Cuspinianus, Paulus Jovius & Augustus Thuanus.

QUod si breviorem adhuc Lector desideret Historiæ cursum, nec multorum Auctorum lectione delassari sustinebit; Historiam *Cæsaream* scripsit *Johannes Cuspinianus*, solers antiquitatis indagator; à *Julio Cæsare*, usque ad *Maxi-*

Maximiliani I, mortem; luculentum ſanè opus, & omnium lectione digniſſimum: utpote quo, dum vitas omnium ordine Imperatorum deſcribat, non tantùm inſignia eorum exempla dicta & facta; quicquid in illis honeſtum eſſet vel ſecus, proponit; ſed univerſam etiam temporum ſeriem (*ſuprà mille quingentos & viginti annos*) integram connexámque, non interciſam aut mutilatam, poſteritati reliquit. Ab eo ferè tempore orditur *Paulus Jovius*, & Hiſtoriam non *Cæſaream*, ſed univerſalem, ſplendidè ſatis ac ornatè, per *quinquaginta annorum* ſpatium continuat. Sed parum fidus in aliquibus putatur, & ad gratiam non pauca ſcripſiſſe perhibetur; in tantum, ut *Gorræus Pariſienſis*, ſe, quas finxiſſet *Amadiſi* fabulas, non minùs veras ac probabiles, quàm *Jovii* ſcripta fore, confiſum affirmaverit. *Laudandus* tamen

Bodinus Meth. p. pen. H. 51. Melch. Canus p. 538. Paulus Iovius in quamlibet partem nimius odio & amore, gratia & ſimultate. Et quoniam pecuniam amabat, in Hiſtoria quoque ſcribenda pecuniæ ſervus fuit.

tamen (si *Justum Lipsium* audiamus) *legendusq; ob multiplicem & variam rerum seriem, quas redegit compositè & dilucidè in unum Historiæ corpus.* Eum excipit *Præses* ille celeberrimus, *Jacobus Augustus Thuanus*, qui inter Historicos postremæ hujus ætatis facilè principatum obtinuit; Historiamque rerum per totum orbem gestarum, ab Anno Chr. incarnati 1545. ad annum usque 1608. stylo perquam luculento propagavit.

SECT. XXVI.

Particularium *Historiarum* Scriptores *quidam lectu dignissimi recensentur.* Guicciardinus. Paulus Æmilius. Philippus Cominæus. *Quorum egregia memorantur elogia.* Meteranus, Chromerus, Bembus.

NOn sum nescius, multos esse alios Auctores, qui nationum quarundam particularium, & personarum

narum singularium etiam gesta, stylo sunt persecuti; non antiquos modò, sed & recentiores quoque suo tempore lectu dignissimos; hos inter *Franciscus Guicciardinus* occurrit, qui de rebus suo tempore in Italia gestis tractat. *Prudens peritusq; Scriptor, & qui tales Lectores suos facit* (inquit *Lipsius*) *liber est & verax; ab affectibus immunis, si tamen ab odio; quod retegere non semel videtur, in Ducem Urbinatem.* Largus est etiam *Johannes Bodinus* in *Guicciardini* laudibus, nec sine suo justo merito. Siquidem *in scribenda Historia, judicio gravissimorum virorum, suos æquales (atque haud scio, an veteres quoq; Historicos) superavit. Nam ubi quid in deliberationem cadit, quod inexplicabile videatur; illic admirabilem in differendo subtilitatem ostentat, & graves ubiq; sententias veluti sat accommodatè perspergit.* Et paullò pòst: *Mirum in eo studium veritatis inqui-*

In Notis ad Polit. 1. c. 9.

Cap. 4. Meth.

quirendæ; nihil enim temerè, sed omnia necessariis argumentis confirmat. Fertur enim epistolas, decreta, fœdera, conciones, ex ipsis fontibus hausisse, & expressisse. Denique fuit & rerum & locorum & personarum tam diligens investigator, ut omnes Italiæ urbes, municipia, castra, fluvios, quodq; maximum duco, publica monumenta penitùs inspexisse videatur. Eadem proavorum nostrorum ætate floruit *Paulus Æmilius Veronensis*, qui orsus à primis *Galliæ* Regibus, *mille ampliùs annorum Gallicam Historiam*, Laconica tamen brevitate perscripsit. Huic inclyto quidem *operi annos impendisse triginta* dicitur; eoque magnum sibi nomen paravit. Omninò Scriptor est *elegans & disertus*, opinione doctissimi *Gerardi Johannis Vossii*. Elogio etiam valdè præclaro eum donat *J. Lipsius*, hisce verbis: *Ille* (inquit) *ut rem dicam, panè unus inter novos; veram & veterem Historiæ viam*

Lib. 3. de Hist. Græc. cap. 12.

In Not. ad 1. lib. Pol. cap.

viam vidit; eam firmo pede calcavit. Genus scribendi ejus doctum, nervosum, pressum; ad subtilitatem & argutias inclinans, & relinquens defigensq; aliquid in animo serii Lectoris. Sententias & dicta sæpè miscet, paria antiquis. Rerum ipsarum sedulus scrutator, severus judex; nec legi nostro ævo, qui magis liber ab affectu. Paullò ante hunc *Paulum Æmilium*, *Philippus Cominæus* de rebus à *Ludovico XI. Gallorum* Rege gestis, ita laudabiliter scripsit, ut *J. Lipsius* nihil vereatur eum componere cum quovis Antiquorum: *Incredibile est* (inquit) *quàm* *Ibidem.* *ille omnia videat, penetret, arcana consiliorum eruat; & subinde instruat nos salutaribus rarisq; præceptis: Et id diffusè Polybiano quodam exemplo.* De *Cominæo*, & ejus Historia, testimonium haud illaudabile posteritati reliquit celeberrimus ille *Præses Parisiensis, Jac. Augustus* *Lib. Hist. 21. p. 571.* *Thuanus*: *In Historia* (inquit) *Ludovi-*

dovici undecimi, à Philippo Cominao prudentissimo Equite scripta, ut multa prudentiæ præcepta, tradi non inficias ierim; ita plura minùs ingenui, atque adeò parùm regii animi exẽpla reperiri minimè negari potest.

Historiam Belgicam scripsit *Emmanuel Meteranus: Polonorum* Historiam *Chromerus: Venetorum Petrus Bembus*: alii alias particulares Historias lectu dignissimas scriptis consignarunt: sed mihi animus non est singulas recensere, aut quis unus omnes potest? nedum legere. Id verò operam dedi, ut auditoribus meis, præsertim junioribus, Historicorum classem quandam, recto ordine dispositam proponerem, unde temporum vicissitudines ac varietates, rerumque per terrarum orbem gestarum series, usque ad hoc nostrum seculum distinctè haberi possint.

Quid Lipsius de Bembi Hist. censeat, vide ep. 57. cent. 2. Misc.

SECT. XXVII.

Ad Historiam Britannicam *transitio.*

Quo-

Quomodo ad eam legendam Lector se accingat? Quo ordine in ea pergendum? Camdeni Britannia, & Seldeni Analecta *primò legenda.* Georgii Lylhii *Chronicon. Historia Britannica compendium.*

NE tamen, exoticas dum scrutamur *Historias*, nostratium rudes prorsus, aut negligentes existimemur; lubet superiori catalogo, mantissæ loco, attexere rerum *Britannicarum* Scriptores nonnullos; atque unà ordinem, quo eos arbitramur legendos, quasi digito commonstrare. Inde enim gratiam, paullò fortassis ampliorem, ab nostra juventute Academica lucraturum me, haud temerè confido. Nimirum si viam ad Historiæ *Britannicæ* cognitionem (sicuti jam factum in Universali videtis) aliquantò vel certiorem, vel expeditiorem indicavero. Quotus enim quisque est, cui, in urbe propria si reperia-

tur

tur hoſpes, ſi in ſua patria peregrinus audiat, non videatur res digna, in qua erubeſcat? Ego herculè, quod olim *M. Cicero* apud ſuos *Romanos* de poëtis Latinis, apud noſtrates Anglos de Hiſtoricis *Britannis* fidentiùs pronunciaverim: *Mi-*
» *hi quidem nulli ſatis eruditi viden-*
» *tur, quibus noſtra ſunt ignota.* Quin immò ulteriùs, res aliarum gentium præclarè geſtas, curioſiùs inquirere, noſtræ nationis inſuper habere, aut inertiſſimæ eſt ſegnitiei, aut faſtidii nimis delicati. Nam licet apprimè verum ſit, quod nobiliſſimus *Henricus Savilius* (inter ſplendidisſima hujus Academiæ ornamenta æternum memorandus) ait; cui etiam ſuffragatur, non harum modò, ſed & omnium veterum literarum callentiſſimus, *Johannes Seldenus*, JCtus: *Neminem planè hactenus extitiſſe, qui noſtræ Hiſtoriæ corpus totum, ea fide eaq; dignitate ſcriptis complexus ſit, quàm ſuſcepti operis magni-*

Epiſt. prælim. ad Malmesbur. Anno 1601.

Epiſt. ad Aug. Vincent.

magnitudo postularet. Particulas tamen aliquas superioribus seculis non malè contextas fatetur ille; alias nostra ætate insigniter benè scriptas, agnoscit hic & prædicat: Pulchra nihilominus facinora haud pauca, resque contemplatione nostra, ac diligenti observatione dignissimas in plerisq; eorum, qui leguntur, reperiri posse audacter asseveramus. Hoc igitur ordine legendos, *Historiæ Britannicæ* studioso, Scriptores ejus præcipuos commendo. Primò clarissimi *Gulielmi Camdeni Britanniam* legat; unde (præter accuratissimam totius Insulæ descriptionem) primos incolas, *Britanniæ* nomen, *Britannorum* mores, *Romanorum* denique in *Britannia* Historiam; aliaque quàm plurima, cognitu dignissima, *non è fabellis, quas vani esset scribere, & imperiti credere* (uti ipse loquitur) sed ex incorruptis priscæ Antiquitatis monumentis summatim & carptim

ptim collecta edificat. Hunc, inquam, librum, seu Thesaurum potiùs ditissimum pervolvat, suadeo, idque primò loco. Nec pigebit operæ suæ, si hîc etiam accersat eruditissimi *Seldeni Analectôn Anglo-Britannicôn libros duos*; quorum uterque *octo* constat *capitibus*, quibus ea maximè, quæ ad civilem illius, quæ jam dicitur *Anglia, Magnæ Britanniæ* partis, antiquitùs administrationem pertineant; quæque res domi publicas, sacras, profanas, statusq; catastrophas usque ad *Normanni* adventum attingant, ex antiquis simul ac neotericis luculenter explicantur. Deinde (juxta methodum à nobis in principio cursus Historici propositam) *Chronicon* (sive brevis enumeratio Regum & Principum, in quos, variante fortuna, Britanniæ Imperium diversis temporibus translatum est, à *Georgio Lillio* scriptum, legi potest. Vel etiam *Commentarioli* quidam de re-

bus

bus geſtis Britanniæ; quos recudi fecit *Johannes Theodorus Claïn*, Anno M.DC.III. ſub titulo *Hiſtoriæ Britannicæ*. Compendium ſanè haud ineleganter formatum, atque inſtitutum.

SECT. XXVIII.

Gulielmus Malmesburienſis. Savilii *de eo judicium, Item* Camdeni. *Unde Hiſtoriam inceperit, & quousq; progreſſus ſit?* Galfredus Monumethenſis *quare prætermittendus? Super ejus Hiſtoria cenſura* Neubrigenſis, Johannis Withamſted, Balæi *&* Johannis Twini. *A quibus omnibus diſſentit* Virunnius. *Malmesburienſem ſequatur* Huntingdonienſis, *eum* Hovendenus.

QUod ſi inter Scriptores Hiſtoriæ noſtræ antiquiores, primùm ordine verſari potiùs libeat; poſt *Camdeni Britanniam*, ac *Seldeni Analecta*, *Gulielmum Malmesburienſem* ante alios admittendum

dum duco, idq; meritissimo suo; cùm inter Historicos nostros, & narrationis fide & judicii maturitate principem locum teneat. Tantundem de eo testatur vir nobilitate atque eruditione juxta celeberrimus *Henricus Savilius*: *Guil.* (inquit) *Malmesburiensis, homo, ut erant illa tempora, literatè doctus, qui* septingentorum *plus minùs* annorum, *res tanta fide & diligentia pertexuit, ut è nostris propè solus Historici munus explêsse videatur.* Et clarissimus *Camdenus ejus erudita industria tum Ecclesiasticam tum politicam Angliæ Historiam plurimum debere*, affirmat. Is igitur ab Anno Chr. 449, quo venerant *Angli* & *Saxones* in *Britanniam*, de gestis *Regum Anglorum* scripsit *libros 5.* ad Ann. Chr. 1116. qui fuit annus decimus sextus *Henrici I.* ac *novellarum* porrò *Historiarum libros duos*, ab anno vicesimo prædicti Regis, ad octavum usq; Regis *Stephani*, An. Chr. 1143.

Epist. præf. ad Rerum Angl. Scriptores.

Sunt

Sunt, qui *Galfredum Monumetensem* primo loco legendum præscribunt; quòd scilicet altiùs longè Historiam incipiat, & *Brutum* quendam, *Æneæ* pronepotem, atque *alios sexaginta octo ab eo Reges*, hîc Imperium per *mille ampliùs annos* ante *Cæsarem* tenuisse affirmat. Nos autem, quia res nimia vetustate obscuras, & fabulosis prorsus narrationibus involutas scribere videtur, eum de industria prætermittendum censemus. Neque ex privata opinione ita dicimus, facimusve; plurimi è Senatu literatorum in eandem sententiam pronunciârunt. Audite *Neubrigensem*, qui paullò post *Galfredum* vixit: *Quidam*, inquit, *nostris temporibus, pro expiandis Britonum maculis Scriptor emersit, ridicula de iisdem figmenta contexens; eosq́; longè supra virtutem Macedonum & Romanorum, impudenti vanitate attollens. Gaufridus hic dictus est, agnomen habens Arturi, pro eo,* *In proœmio ad Histor.*

K quòd

quòd fabulas de Arturo, ex priscis Britonum figmentis sumptas, & ex proprio auctas, per superductum Latini sermonis colorem, honesto Historiæ nomine palliavit. Qui etiam majori ausu cujusdam Merlini divinationes *fallacissimas, quibus utique de proprio plurimum adjecit; dum eas in Latinum transfunderet, tanquam authenticas, & immobili veritati subnixas prophetias vulgavit* &c. Cum *Neubrigensi* ex parte concinit *Johannes VVithamsted*, qui *Henrici Sexti* temporibus floruit: *Juxta Historias* (inquit) *alias, quibus quorundam judicio major adhibenda est fides, totus processus de Bruto isto, poëticus est potiùs, quàm historicus; opinativusq́, magis propter varias causas, quàm realis. Balæus* etiam, *Galfredi* Historiæ multa inesse, profitetur, quæ fidem excedant. Et *Johannes Tvvinus*, antiquitatum *Britannicarum* diligentissimus indagator, *Homerum Britanni-*

In Granario.

Comment. l. 1. p. 13.

cum,

eum, & *mendaciorum patrem eum* appellat. Sed meliùs de *Galfredo* ſenſit *Ponticus Virunnius* (vir *eruditiſſimus*, teſtimonio doctiſſimi *Voſſii*) qui ante annos vixit 130. ac *Galfridi* libros, præteritis fabulis, in epitomen redegit; eumque elogio iſtiusmodi ornavit: *Galfridus Hiſtoricus egregius, & Cardinalis, magnæ vir auctoritatis apud Robertum, Claudioceſtriæ Ducem, Henrici Regis filium, ac patriæ ſuæ curioſiſſimus fautor, ex ſumma Philoſophia, atque archivis regalibus, Hiſtoriam antiquiſſimam continua ſerie, ab ipſis Trojanis collectam, tranſtulit: veriſſimas eſſe Britannorum Hiſtorias, arguit Regum occidentaliũ conſuetudo; quæ erat, ſecum ſemper habere eos, qui veritate præcipua eorum geſta notarent.* Utcunque nos eum (uti jam dictum eſt) ob cauſas recenſitas prætermittimus, & Lectorem noſtrum ad *Malmesburienſem* potiùs vocamus. Poſt *Malmesburienſem*, *Henricus*,

Huntingdonienſis Archidiaconus, libris *octo* noſtræ gentis originem demonſtrans, ac prædicti Regis *Stephani* juxta, & deceſſorum ejus Hiſtoriam pertexens, progreditur ad Annum usq; 1153. Multa alia ſcripſit, quæ Hiſtoriam noſtram locupletare poſſunt; ſed quæ in Bibliothecis mſſ. latent, necdum publici juris facta à vulgo leguntur. Hiſtoricus egregius à *Polydoro Virgilio* audit. A *Johanne Lelando* Auctor *probatus* appellatur. Deinde *Gulielmus Neubrigenſis*, à morte *Henrici I.* exordium ſumens, Hiſtoriam ulteriùs paullò, ad Annum Chr. ſcilicet 1197. continuat. *Veridicus* Auctor, ſi *Polydorus* ſit opinione verus. A *Lelando* tamen reprehenditur, quòd in culpando *Galfredo Monumetenſi* modum non tenuerit. Denique *Rogerus Hovenden* Annalibus ſuis, quos in *duas* diviſit *partes*, Hiſtoriā eandem noſtram, ad Ann. 1202.

Voſſ. l. 2. de Hiſt. Lat. c. 51.

(qui

(qui fuit annus quartus *Regis Johannis*) deducit.

SECT. XXIX.

Asserii Menevensis *Historia laudatur. Cum superioribus quo tempore legenda? Item* Eadmeri *Historia Novorum.* Matthæus Parisiensis. *De eo* Baronii *judicium.* Thomæ Walsinghami *Chronica. Gesta Regis* Stephani *ab Anonymo, & vita* Edwardi II. *à* Thoma de la Moore *scripta, suo tempore interponenda.*

FAtendum est quidem, posteriores istos, quos nominavi, paucorum admodum annorum accessione *Malmesburiensis* Historiam propagare, illustrare tamen possunt, & materia nonnunquam fortasse haud contemnenda auctiorem reddere. Id etiam abundè factum reperiet Lector, si circa Annum Chr. 849. & deinceps *Alfredi* vitam & res gestas, ab *Asserio Menevensi*

conſcriptas, interponat. Quæ quidem Hiſtoria (inquit clariſſimus *Camdenus*) *non mediocrem menti tuæ voluptatem infundet; neque minorem adferet cum voluptate utilitatem, ſi in præclariſſimarum rerum contemplatione defixus, te ad earum imitationem & quaſi imaginem totum effinxeris.* Porrò ſi poſt Ann. Chr. 1060. *Eadmeri* Hiſtorias *Novorum* advocare placeat, in lucem nuper productas, notiſque ac ſpicilegio perquam docto illuſtratas, à ſuprà nominato *Johanne Seldeno*, eruditionis admirandæ *Juriſconſulto*. His etiam adnectat veram illam & fidelem *Matthæi Pariſienſis* Hiſtoriam, quæ Ann. Chr. 1067. (quo inaugurabatur *Guilielm. I. Conqueſtor* dictus) auſpicata, in mortem *Henrici III.* continuatur, h.e. in Annum 1273. De hoc Auctore quid arbitratus ſit *Baronius*, videre eſt ad Annum 296: *Quàm fuerit animo infenſiſſimo* (inquit) *in Apoſtolicam ſedem,*

In præf. ad Aſſerium.

ſedem, quivis facilè poteſt intelligere; niſi probra illa fuerint additamenta ejus, qui edidit. Quæ ſi quis demat, aureum ſanè dixeris commentarium: utpote quòd ex publicis monumentis totidem verbis redditis, egregiè contextum & coagmentatum inveniatur. Pariſienſis Hiſtoriam *Thomæ VValſinghami Chronica* ſequi volo: Is *S. Albani* quondam Monachus fuit, & Chronica ſua orditur ab *Edvvardo I.* quæ in *Henrico V. deſinunt.* *Ann. 1422.* Verùm ſicut, dum *Matthæum Pariſium* percurrimus, circa Ann. 1135. geſta Regis *Stephani* ab *Anonymo quodam* ejus contemporario ſcripta, commodùm ſeſe obferunt interſerenda, ad Hiſtoriam vel amplificandam vel illuſtrandam: ita poſt primum librum *VValſinghami*, circa Annum 1306. vita & mors *Edvvardi II.* à *Thoma de la Moore*, Equite aurato, & ejusdem *Regis famulo* conſcripta, non ſine materiæ incremento, interponi poſſe videtur. Is *Voſſ. de Hiſtor. Lat. l. 2. c. 64.*

quidem, ut Equeſtri dignitate conſpicuus erat, ita à voluntate benè merendi de poſteris, non minùs dignus fuit; fidemque eò magis meretur, quòd *Regi intimus* fuerit, ac ſub ejus auſpiciis ductuque ſtipendia fecerit.

SECT. XXX.

Walſinghami *Hypodigma* Neuſtriæ, *& rerum* Normannicarum *Scriptores haud inſuper habendi. Eos inter* Oldericus Vitalis, *præcipuæ nota. Ab* Henrico V. *ad* Richardum III. *Hiſtoria à* Polydoro Virgilio *petenda. De quo nobiliſſimi* Savilij *noſtri judicium animadvertendum.* Richardum III. *deſcripſit* Thomas Morus, *Eques Auratus, & Angliæ Cancellarius.* Henricum VII. *Vice-Comes* Santalbanus. Henrici VIII. Edwardi VI. & Mariæ Reginæ *Annales*, Fr. Godwinus, *Landavenſis Epiſcopus literis conſignavit. Sicuti* Gulielmus Camdenus *Elizabetha.* Expe-

EXpeditis *VValsinghami Chronicis*, pergat Lector ad ejus *Hypodigma Neustriæ*; Historiam superiorem, & illustratiorem faciet, & auctiorem, à tempore *Rollonis* primi Ducis, usque ad annum *Henrici V.* qui *Normanniam* per annos circiter *ducentos & viginti* abalienatam, sub jugum Regum *Anglorum* redire compulit, Ann. Chr. 1416. Neque temerè id à me datum consilii existimabit; nam (uti rectè ab eruditissimo *Seldeno* observatum est) *Normannorum* rebus vetustis, adeò nostræ plerumque intermistæ sunt, ut sine ignavia aut inscitia præteriri illæ non possint; si quis de nostris diligentiùs consulat. Rerum autem *Normannicarum* Scriptores varios uno volumine edidit *Andreas Duchenius* Anno 1619. quos inter *Oldericus* quidam *Vitalis* nostrâs, utpote in agro *Salopiensi*, apud *Attengham* natus eminet. *Tredecim* libros *Historiæ Ecclesiasticæ* scripsit, quorum

rum pars *secunda* & *tertia*, bellicos *Normannorum* eventus in *Francia*, *Anglia*, *Apulia*; plurimasque res alias memoratu dignas, usque ad Ann. Chr. 1141. *Stephano* regnante continent.

Sed ut redeamus ad Historiam *Anglorum*, post *VValsinghami Chronica* (quæ uti diximus, in *Henrico V.* desinunt) frustrà erit Lector noster, si aliquem è nostratibus requisiverit, qui temporum ab *Henrico V.* ad *Richardum III.* Historiam Latinè scripserit; nisi fortè manuscripti aliqui, in vetustatis antiquæ sacrariis delitescat; qui publicam nondum viderunt lucem: Ast ego meis Auditoribus parabilem commendo Historiam, talium scilicet Auctorum, qui vulgò prostant; & facili negotio comparantur; hîc igitur magnus erit hiatus, & *lacuna annorum* ferè *septuaginta*, nisi à *Polydoro Virgilio* supplementa accersere placeat. Quod quidem, in tanta Au-

ctorum

ctorum nostrorum penuria, non dedignabitur Historiæ studiosus. Quamvis enim (uti nobilissimus *Henr. Savillius* de eo scribit) *homo fuerit Italus, & in rebus nostris hospes, & quod caput est, neque in repub. versatus, nec magni alioqui judicii vel ingenii.* Quamvis *in rebus nostris tradendis sæpè erraverit, & multa memoratu dignissima silentio pertransierit, immò falsa pro veris sæpenumero amplexus, mendosam nobis reliquerit Historiam*; id tamen ego fuisse crediderim, ubi *Henrici Octavi* tempora describit maximè: nam præter quòd Linguæ nostratis prorsus ignarus, plurima eorum temporum nescire habuit necesse; plurima etiam, ut *Mariæ Reginæ* gratiam promtiùs demereri posset, scripsisse, non sine causa perhibetur. Priorum verò temporum eadem non suspiciò. *Henricos* igitur *duos* V. scilicet & VI. *duos* etiam *Edvvardos* IV. & V. à *Polydoro* petat Lector noster.

Qui proximè ſequitur, *Richardum Tertium*, hiſtoricè deſcriptum reliquit celeberrimus ille *Thomas Morus*, Eques Auratus, & *Angliæ Cancellarius*. Sed opus omninò imperfectum cenſet doctiſſimus *Voſſius*: quippe, *ut fusè*, inquit, *perſequitur, quibus ſceleribus ille ad regnum pervenit*; ita, *quomodo id geſſerit, non exponit: ac nec ea parte, quam habemus, ultimam manum accepit. Præterea elegantia Latini ſermonis, ab aliis ejusce viri operibus, longè vincitur. Richardum III.* excepit *Henricus Septimus*, cujus vitam & res geſtas haud ita pridem nobis repræſentavit Nobiliſſimus *Vice-Comes Sancti Albani*; adeò feliciter adeoque plenè, ut Hiſtoricorum præſtantiſſimos, ſi non ſuperaverit, certè prorſus æquaverit. Illud opus *vernacula* quidem lingua prodiit *primò*, ſed latinitate donatum poſtea, teſtatur epiſtola præliminaris, ad ejus libellum, cui *Guſtuum* Titulus.

De Hiſt. Lat. l. 3. cap. 13.

Poſt-

Postinde *Godvvini*, Præsulis admodum Reverendi, *Annales* adeat Lector, quibus Rerum *Anglicarum* series, *Henrico VIII. Edvvardo VI. Maria Regina* regnantibus, non magis succincta, quàm laudabili brevitate describuntur. Denique clarissimus *Gulielmus Camdenus*, munificentissimus hujus spartæ nostræ conditor olim, & patronus, *Annales* scripsit accuratissimos, Rerum *Anglicarum* & *Hibernicarum*, regnante *Elizabetha* gloriosissima, & omnium, quę unquam sceptrum gestârunt, felicissima fœmina. His elogiis eam olim decoratam ab illustriss. Heroina, *Anna Atestina*, Guisiorum ac Nemorosiorum parente, meminit *Thuanus*. Hos ultimo loco diligenter legat nostratis Historiæ studiosus; inde mihi dicat bona fide, utrum eos cum antiquorum *Annalibus* quibuslibet jure meritoq; componere non valeamus. *Histor. lib 129. p. 1051.*

SECT. XXXI.

Etsi nostratis Historiæ corpus integrum pro rei dignitate concinnatum Latinè nondum *habeamus*, Anglicè *tamen, qui ad multa cum laude præstiterunt, habemus*, Johannis Speedæi Theatrum *Britannici Imperii oppidò illustre, à nostris adolescentibus imprimis cõtemplandum. Præsertim ab iis, qui regiones exoticas visere cogitant.*

JAm verò si quis ex nostratibus, & nostræ Historiæ studiosus, adeò delicatus sit, ut pensum nimii laboris ac tædii arbitretur, totidem pervolvendos suscipere Auctores; malitque unum aliquem (quem reliquorum instar habeat) optare, eique soli insistere, atque adhærere: Meminerit suprà notatum, *neminem* talem *Latinè* extare, qui nostræ *Britanniæ* Historiam à primo incolatu, ad postrema hæc tempora satis dignè produxerit: lingua tamen vernacula nonnullos extare, qui

multa

multa cum laude hac ex parte deſudârunt. Quos inter clariſſimum virum *Johannem Speedæum*, principe lóco, Hiſtoriæ Britannicæ ſtudioſo commendare nullus dubitem. Is peragrata *Magna Britannia*, Scriptoribus patriis aliisq; curioſè pervolutatis, Archivis, Tabulariis, Monumentis publicis, veteribusque ſchedis excüſſis, *Theatrum* ſtruxit *Imperii Britannici*, ſplendidum mehercule, & meritò ſuſpiciendum: quod quidem operoſo admodum & valdè impendioſo *bis ſeptem annorum* labore, *libris* (quaſi ſcenis) *decem* abſolvit hoc ordine: Inde *prima ſcena*, totius Regni facies cum ſuis diſtinctis regionibus, urbibusque præcipuis, graphicè depingitur. *Scena ſecunda VValliæ* provincias accuratè etiam deſcriptas oculis repræſentat. *Tertia* totius Regni *Scotiæ* inſignem exhibet delineationem. *Quarta* Regnum *Hiberniæ*, ejusque partes ſingulas, ſuis tabulis

tabulis ostentat. Neque nudas tantùm imagines, aut chartas solummodò *Chorographicas*, exactissimè licet & exquisitissimè sculptas, in hisce primis quatuor scenis (tanquam κωφὰ πρόσωπα) spectandas proposuit; sed etiam memorabilia quæque potissima, in qualibet regione, notatu visúve dignissima, succinctis narrationibus adjunctis propalavit. Inde si ad *quintam scenam* Lector oculos convertat, situm, circuitumque *Britanniarum*, nomina prisca, primos incolas, mores; politias, Reges & Rectores primos agnoscet: ibi etiam priscorum *Britannorum* effigies, indumentorum vestiumque figuras pulchrè descriptas inveniet. Ad *scenam sextam* pergat; ibi *Monarcharum* Præsidumque successionem, resque gestas ediscat; eorum scilicet, qui, dum Romani hîc rerum potiti sunt, floruerunt. *Septima scena* Reges *Saxonicos*, & *Monarchas Anglicos* mon-

monſtrat ; ubi eorum quoq; temporum memoriam Auctor diligenter exponit. *Scena octava Danorum* originem, expeditiones atque incurſiones in *Angliam*, nec non facinora lectu digniora commemorat. *Nona Normannorum* appulſum, victoriam, *Conqueſtoris*, ſucceſſorumque cunctorum ejuſdem, Hiſtorias ordine pertexit. Denique *ſcena ultima* lætiſſimum regis *Jacobi* introitum, feliciſſimam duorum regnorum unionem, pacem cum univerſis Regibus Principibusque circumvicinis ſtabilitam complectitur: inde pro coronide venerabilis Auctor parricidium illud infandum, atrox, inauditum, horrendo ſulphurei pulveris impetu perpetrandum, ſed divinitùs & miraculosè patefactum oppreſſumque, ſtylo quidem (uti reliqua omnia) vivido minimeque affectato, luculenter exequitur. Quamobrem adoleſcentibus noſtris magnopere hortator

tator ſum, iisqne inprimis, *qui nobilitate ſtirpis præſtant, & ſtudio peregrinandi ducuntur*, ut hoc pulcherrimum ſuæ *Britanniæ Theatrum*, parteſque ejus ſingulas, oculis priùs diligenter obeant, quàm regiones exoticas peragrare, genteſve alienigenas inviſere aggrediantur: Licet enim haud inficias iverim, oppidò laudabile ſtudium eſſe, varia gentium inſtituta cognoſcendi, multorum populorum ritus moreſque explorandi, formas denique diverſarum urbium videndi; unde πολύτροπος multifariæ prudentiæ compos audivit *Ulyſſes*: præpoſterum tamen, ne dicam abſurdum, arbitror eſſe deſiderium, aliena & longuinqua luſtrare velle, citeriora & domeſtica prorſus negligere: exteras urbes, & procul hinc remotas quærere; noſtras & proximas vix ſemel vidiſſe, aut noſſe.

Turpe & cive ſubdito indignū, externa inquirere, & res peregrinas admirari; bona verò patria non conſiderare; nec poſitam ante oculos Principum ſuorum virtutem ſuſpicere & magnifacere. Georg. Fabric.

nosse. Præsertim cùm *Britannia* nostra una sit totius orbis insula celeberrima, multasque habeat civitates præclaras, multa templa religione augusta, antiquitate veneranda, ornatu & splendore conspicua; mōntes fama nobiles, fontes usu & efficacia mirabiles; fluvios navigabiles, portus tutos; atque alia plurima spectatu, cognituque dignissima. Primas itaque *Theatri* prædicti *quatuor scenas* (iterum vos hortor Adolescentes) diligentiùs intuemini, partemque *Geographicam* attentiùs perlustrate; fallor, si qua uspiam sub cœlis regio pluribus spectandorum monumentorum insignibus se jactet. Inde per *sex reliquas* ite *scenas*, partemque Historicam seriò percurrite; spondeo, res in omnes partes valdè memorabiles reperietis: neque sanè (opinor) terrarum ulla est, quæ tot illustrium alumnorum factis ingentibus tam meritò glo-

„ gloriari possit. Denique illud cer-
„ tò sciatis licet, quantò quis ve-
„ strûm hæc nostra magis habeat in
„ numerato, & cum aliis ubicunque
„ appulerit, promptiùs communi-
„ care dignatus fuerit (quod plerun-
„ que plurimum desideratur) tantò
„ gratior exteris hospes accedet; tan-
„ toque liberior ei dabitur potestas,
„ vicissim percontandi (sicuti à pere-
„ grinantibus fieri convenit) de mo-
„ ribus gentis, de legibus, de facie
„ cujusque urbis, de Principibus,
„ bellis, casibus; aut si quid aliàs even-
„ tuum, illuc insigne fuerit annotan-
dum. Atque ita demum optatis per-
egrinationis suæ fructibus longè
refertior domum redibit. Hacte-
nus autem de Historicis civilibus
sive politicis dictum; quo loco &
quo ordine sint legendi.

SECT.

Sect. XXXII.

Ad Historiam Ecclesiasticam *transitio. Eam tractare cui inprimis convenit?* Duo *(in genere)* temporum intervalla *respicienda. Historiam* primi intervalli *Sacra Biblia continent. Cum iis* Josephi Antiquitates Judaicæ *legantur. De Josepho doctissimorum virorũ judicia.* Hegesippus *ille* pseudepigraphus. *Auctor haud penitùs rejiciendus. Quo sensu utilis & laude dignus?* Sulpitii Severi Historia Sacra *meritissimò hîc Lectori commendatur.*

HUcusque cùm pervenissem, capite primo suscepti negotii, me planè ac plenè defunctum arbitrabar: Verùm enim verò aurem non ita pridem mihi vellicârunt docti quidam viri juvenes, ex Auditoribus quondam meis; monueruntque; optari plurimùm, ut de Scriptoribus *Historia Ecclesiastica*

pari modo nonnihil commentarer. Hanc operam licet à *Theologorum* nostrorum *Coryphæo*, *Professore Regio* longè dignissimo, potiùs expectendam putaverim; ut pote qui sicut omnium aliarum disciplinarum, ita quoque omnis generis Historiarum, quasi fons sit uberrimus; cujus haustu sitim ipse meam frequenter & cum summa voluptate sedaverim: mihi tamen nonnullis ex eruditioribus amicis ad id cohortantibus haud prorsus defugiendam censui. Quin & tandem Scriptorum *rerum Ecclesiasticarum* etiam catenam huc attexere constitui. Quisquis igitur *Ecclesiæ Historiam* rectè intelligere, & ordine cognitam habere cupiat, *duo* in universum (ut paucis rem conficiam) *temporum intervalla distinctè respectanda* animo proponat: *Unum* ab *ortu Mundi* ad Christi Redemptoris incarnationem; quo intervallo veteris *Testamenti* Ecclesia, *Judaica* dicta,

Doct. Ioh. Prideaux Exon. Coll. Rect.

dicta, nunc floruisse, nunc servitutem sub tyrannis duram serviisse legitur. *Alterum* ab *incarnatione Domini*, ad hoc seculum quod excurrit, quo militat *Novi Testamenti* Ecclesia, *Christiana* dicta. *Primum* intervallum continet annos *quater millenos quinquaginta minus*, si *Scaligero* (quem in superioribus etiam secuti sumus) credamus. *Secundum mille sexcentos*, & quos in fluxu adhuc ultrà putamus. Quapropter *Ecclesiæ Historiam* per *primum* illud temporis *intervallum*, è sacris utriusque Instrumenti voluminibus, primò petendam dicimus; quæ diligenter ac præ cæteris omnibus pervolvenda, studiosèque perscrutanda noverit Lector. Sed & iis, haud operæ suæ pretium grande defuturum sciat, si adhibeat libros *Antiquitatum Judaicarum*, à *Josepho* scriptos; nec non eos, de bello *Judaico*: Siquidem in his *Ecclesiæ Veteris Testamenti* Historia ab initio *Mundi* usque

usque ad postremum *Hierosolymæ* excidium *paullò supra Annum Mundi quater millesimum tricesimum*, eruditissimus *Matathiæ* filius contexuit; adeò fideliter, ut *Divus Hieronymus*, censor minimè obtusus, eum inter *Scriptores Ecclesiasticos* retulerit. Et magnus *Scaliger*, ei non solùm in rebus *Judaicis*, sed etiam externis tutiùs credendum censuerit, quàm omnibus *Græcis* & *Latinis*. Sunt quædam in *Josepho* peccata (inquit *Balduinus JCtus*) quis negat? *sed quàm multa sunt recta, præclara, necessaria, ad ipsam quoque sacram Historiam illustrandam?* Prætereà *peccata*, quæ objiciuntur, aliquantò mitiùs à *Melchiore Cano errores* dicuntur ignorantis, non *mendacia* fallentis. *Josepho* subnectere, sive potiùs cum ejus libris de bello *Judaico* conjungere, nonnemo suadet *Hegesippum* (*Melchioris Cani* judicio) bonum inprimis Auctorem, virumque probatæ fidei, ac gravem omni-

Lib. de Emen. Temp. in prol.

De Institut. Historiæ lib. 1.

Lib. 11. p. 546.

Lib. 11. Loc. Comm. cap. ult.

omninò Historicum. A magno *Scaligero* quidem, sicuti etiam ab eruditissimo *Casaubono*, doctissimoque *Vossio*, Scriptor ὑποβολιμαῖος ψευδεπίγραφος & *suppositius*, denique Auctor *infimæ vetustatis* perhibetur: vel saltem alius ab illo nobili *Hegesippo*, Apostolorum temporibus proximo, *Justino Martyri* & *Athenagoræ* æquali; cujus frequentem habemus mentionem apud *Eusebium* & *D. Hieronymum*. Non desunt tamen, qui eum haud aspernandum Auctorem putant, neque prorsus inutilem. Historiam quidem bellorum *Judaicorum*, à tempore *Maccabæorum*, usque ad *Christi Natalem*, & *Herodis* mortem libro 1. atque inde usque ad *Vespasiani* expeditionem in *Judæam*, & Annum *Christi* 69, libro 2, & deinceps libris 3, 4, 5, usque ad *Judæam* & urbem *Hierosolymam* per *Vespasianum* & *Titum* funditùs eversam, Anno Chr. 72, posteritatis memo-

Scal. Animadv. in Eus. Casaub. Exerc. 1. cont. Bar. Voss. de Histor. Græc. l. 2. c. 14.

Casp. Barth. lib. 25. Adv. c. 10. & l. 34. c. 11.

riæ consecravit. Atqui *ista omnia* (inquit *Joh. Bodinus*) *meliùs ac veriùs ipse Josephus, qui non modò adfuit, sed etiam præfuit; & captivus à Vespasiano ac Tito jus civitatis, & nomen Flaviæ gentis, ac statuam adeptus est.* Denique *principes illæ virtutes* Historici, nempe *summa eruditio, eximia integritas,* & *maximus rerum agendarum usus* in *Josepho* claræ fuerunt. Quin & contra fictitium istum *Hegesippum* objicitur porrò, quòd de rebus Ecclesiæ non agat, sed de *Judæorum* gestis tantùm, inde à *Maccabæis* usq; ad urbis excidium. At *Bodino* responderi potest primò, quòd ea, quæ à *Josepho* copiosè *libris 7. de Bello Judaico,* & sparsim in *Antiquitatibus* referuntur, breviter & arguté complexus est *Hegesippus* iste in hoc opere. Deinde nonnulla de *Servatore* nostro *Jesu Christo* à *Josepho* prætermissa, vel obiter (quòd esset fortassis à fide nostra alienus) indi-

Methodi cap. 4.

Gualter. in præf. ad Heg.

indicata, Auctor iste non minùs religiosè quàm verè explicat. Denique belli causas paucis recenset; fontes maximarum calamitatum eruditè commonstrat; cur populus ille à Deo singulater electus, multùmque dilectus, tam graviter attritus fuerit; cur *Hierosolyma* eversa, non solùm (ut *Plinius* ait) *urbium totius Orientis*, verùm si insignia Dei spectemus beneficia, totius *orbis* longè clarissima: Cur templum deletum; sacra ablata; gentis politeia, quæ per tot annos steterat, penitùs sublata. Harum enim rerum non otiosa consideratio præstantissimum, qui ex cognitione Historiæ peti solet, fructum pio prudentique Lectori affatim suppeditabit. Vel si nostro *Historiarum Ecclesiasticarum* studiosum supposititium hunc Auctorem prætermittere placeat, nec post sacros codices & *Josephi Antiquitates* exantlatas, gravetur retrò oculos conjicere, &

Lib. 5. cap. 14. Histor. Nat.

universam *Historiæ Sacræ* & *Ecclesiasticæ* imaginem, uno quasi intuitu ab orbe condito ad Christum natum, & inde porrò *ad Annum quasi quadringentesimum secundi intervalli*, contemplari, *B. Sulpitii Severi Historiam Sacram* accersat; quam à *Mundi* initio exorsus, *Synodo Burdigalensi* concludit. Vir erat doctrina & sapientia plurimùm pollens, Scriptor valdè politus. Dictione utitur adeò tersa & eleganti, ut Ecclesiasticorum *purissimus Scriptor* à *Josepho Scaligero* vocetur. Cujus præstantissimi viri judicium prolixiori, nec minùs eleganti testimonio *Victoris Giselini*, summæ eruditionis Medici ac *Philologi*, confirmare lubet. Ille sic: *Res à Mundi exordio sacris literis editas breviter constrinxit B. Sulpitius, & cum distinctione temporum ad suam usq; memoriam carptim perduxit. Quo opusculo non sanè magno, aliud an ullo unquam seculo Reipub. Christia-*

næ

næ utilius ac præstabilius editum sit, iis, quorum illud est judicium, judicandum relinquo. De elegantia verò præstare ausim, & affirmare me posse confido, nulli idem omnium Scriptorum Ecclesiasticorum quicquam concedere: alia verò omnia, quæ in eodem genere versantur, tanto intervallo omnimodis superare; ut ne sint quidem ad hoc comparanda. Magnum est, quod dico; & fortasse plurimis incredibile: Sed ejusmodi tamen, quòd non tam dicenti mihi, quàm testificanti pro me veritati creditum iri confidam; si, quibus operæ pretium erit, Orosium, Florum, Eutropium, aliosq; Epitomatum auctores cum hoc nostro omnibus partibus contendere. Eam verò palmam sola, ut mihi videtur, C. Sallustii, rerum Rom. auctoris florentissimi, imitatione consecutus est. In quo cùm multa virtutis locum obtinere videret, quæ tamen sub imitationem vix caderent; abruptum dico sermonis genus, quod au-

dientem Lectorem transvolat; nec, dum repetatur, expectat; sive, ut loquitur Seneca, amputatas sententias, & verba ante expectatum cadentia; eas virtutes, utpote Sallustio suas, integras reliquit. A verbis item antiquis, ex Catonis *(ut volebat Augustus) originibus excerptis consultò se abstinuit. At concinnam illam brevitatem, lectissimis ac significantibus verbis temperatam, suo instituto cumprimis accommodam, tanta arte expressit; ut propemodum quis dicat, non imitatum eum, sed æmulatum. Neque enim satis habuit eodem, quo ille, modo orationem ducere, secare, circumscribere, colligare, ac denique à re una ad aliam transire; nisi & principiis iisdem libros suos ordiretur; ita tamen, ut quæ ille, teste Fabio, nihil voluit ad Historiam pertinere, hic paullò propius ad rem accommodârit. Quæ omnia saltem Historiâ præclarè elucere, vel primo oculorum injectu facilè quivis animadver-*

vertit; confecta eſt enim, ut dixi, in primo ætatis flore, quum flagrans eloquentiæ ſtudium, ſevera Turronenſis contubernii diſciplina nondum reſtinxiſſet. Hactenus *Giſelinus.* Hanc *Severi* Hiſtoriam Sacram accuratè recenſitam atque emendatam & ad *Carolum*, ejus nominis *Quintum, Cæſarem*, ex *Sleidani* de *Quatuor Summis Imperiis* libro, non ineleganter continuatam, paucis ante annis emiſerunt *Elzivierii, Typographi Lugduno Batavi.* 1625. Habet quidem ſuos errores, de quibus vidéndus *Bellarminus* de *Scriptoribus Eccleſ.* A.420. Atque hactenus de iis, qui *primi intervalli Hiſtoriam Eccleſiaſticam* ſcripſerunt, & quos inprimis legendos cenſemus.

Sect. XXXIII.

Secundi intervalli (*h. e. Eccleſiæ Chriſtianæ*) *Hiſtoria, primò ab* Evangeliſtis, *& aliis* Novi Inſtrumenti libris, *ubi ejus incuna-*

bula narrantur, haurienda est. Qui porrò aliquam partem ejus infantiæ αὐτόπ) *descripserint, vix ulli extant:* circumferuntur nonnulli, *qui iisdem temporibus vixisse perhibentur, & primorum Martyrum certamina descripsisse; sed à doctis* suppositititii, *quòd fabulis scateant æstimati. Ei vitio recentiorum aliquot obnoxios fatetur* Baronius. *Idem* Vives *conqueritur, &* Melchior Canus. *Item veteres nonnulli. Ideoq; Ecclesiæ Historia cum cura legenda. Nimia tamen* incredulitas vitanda. *In lectione Historiarum quales esse debeamus?* Antiquissimi *&* priores *recentioribus* præponendi.

JAm verò alterum illud intervallum (quod à *Christo incarnato* sumere initium dixi, & ad ætatem nostrã excurrere) *Novi Testamenti Ecclesiæ* tribuitur, quæ *Christiana* dicitur *Ecclesia*; sicuti prior illa *Judaica* dicta est. *Ecclesia* verò *Christianæ*

ſtiana Hiſtoria, à ſanctiſſimis quatuor *Evangeliſtis*, Spiritus divini amanuenſibus fideliſſimis, primò requirenda eſt. Hi enim *Redemptoris noſtri, rerum Domini, Eccleſiæ fundatoris juxta & fundamenti* (verbis Reverendiſſimi *Ciceſtrenſis Epiſcopi* Præf. ad Appar. n 10. loqui mihi hîc liceat) Hiſtoriam literis conſignârunt. Deinde beatiſſimorum *Apoſtolorum Actus*, *Petri* præſertim atque *Pauli peregrinationes*, *pericula*, & ἀνδραγαθήματα, *Sanctus Lucas* ὁ πάνυ (eruditiſſimum hîc etiam agnoſcite Antiſtitem) *luculento quidem & puriſſimo ſermone Græco, adeò ut ne ipſæ quidem Athenæ magis Atticè loquantur*, æternitati conſecravit. Præter hosce *Novi Inſtrumenti* Scriptores (qui etiam ipſi *Chriſtianæ Eccleſiæ* tantùm incunabula exhibuerunt) pauci admodum ad manus noſtras pervenerunt; *pauci*, inquam, aut potiùs *nulli*, qui prima ſecula ut teſtes oculati deſcripſerint; aut qui res in

Ecclesiæ gestas, donec adolesceret, memoriæ tradiderint. Circumferuntur quidem varii Scriptores, qui primo illo *Ecclesiæ* ævo vixisse dicuntur; qualis *Prochorus* (unus ex *septem Diaconis*, quos Apostoli ipsi ordinârunt) qui vitam *Evangelistæ* & *Apostoli Johannis*, quæ in *Orthodoxographis* & *Bibliotheca Patrum* legitur, scripsisse perhibetur. *Abdias Babylonius* unus ex 72. *Discipulis* (si ei credere liceat) qui *de certamine Apostolorum libros decem* scripsisse dicitur *Linus* de passione Divorum *Petri & Pauli*. *Presbyteri Achaiæ* de passione Sancti *Andreæ Apostoli*, atque alii; quos omnes tamen suppositios, & inter *Apocrypha* reputandos censuerunt *Patres antiqui*; immò etiam *Baronius*, *Bellarminus*, *Sixtus Senensis*, *Melchior Canus*, aliique viri doctissimi hujus & superioris seculi: nimirum quòd fabulis adeò insulsis referti sint, ut nec in iis, quæ vera fortasse sunt, fidem

Voss. lib. 2. de Hist. Gr. cap. 9.

dem mereantur. Neque isti solùm *primæ antiquitatis* vulgò dicti Scriptores, huic vitio obnoxii esse perhibentur; sed è recentioribus etiam non pauci, de rebus vetustissimis scribentes, nimia credulitate laborantes, fabularum figmentis mirè scatent. Id quod ingenuè fatetur magnus *Cardinalis*: *Nulla res* (inquit) *ita hactenus negligi visa est, ac rerum Ecclesiasticarum gestarum vera, certa, & exacta diligentia perquisita narratio. Et ut de antiquioribus loquar, qui ejusdem argumenti commentarios ediderunt, invenire difficile est, qui veritatem in omnibus sit assecutus.* Tale quid antè Baronium graviter conquestus est *Johannes Ludovicus Vives*: *Maximum* (inquit) *sæpenumerò dolorem cepi, dum ipse mecum reputo, quàm diligenter, quanta cura, Alexandri, Annibalis, Scipionis, Pompeji, Cæsaris & aliorum ducum: Socratis, Platonis, Aristotelis, & aliorum* *Phi-*

Baron. in præf. ad Tom. 1. Annal.

Lib. 5. de tr. Disc. p. 360.

Philosophorum acta perscripta sint, & sempiternæ memoriæ infixa; ut periculum non sit, ne unquam excidant: Acta verò Apostolorum, Martyrum denique Divorum nostræ religionis, & ipsius sive crescentis Ecclesiæ, sive jam adulta, operta maximis tenebris ferè ignorari, tantò, sive ad cognoscendum, sive ad imitandum, quàm Ducum aut Philosophorum, fructuosiora. „ *Nam quæ de iis sunt scripta, præ-* „ *ter pauca quædam, multis sunt com-* „ *mentis fœdatas; dum qui scribit, af-* „ *fectui suo indulget, & non quæ egit* „ *Divus, sed quæ ille eum egisse vellet,* „ *exponit: & vitam dictet animus* „ *scribentis, non ipsa veritas.* Pergit porrò Vives: *Fuêre, qui magnæ pietatis loco ducerent, mendacia pro religione confingere; quod & periculosum est (ne veris adimatur fides propter falsa) & minimè necessarium; quoniam pro pietate nostra tam multa sunt vera, ut falsa tanquam ignavi milites, atque inutiles, oneri sint*

ma-

magis, quàm auxilio. Hactenus doctissimus ille *Hispanus*; cui cùm per omnia concinat popularis ejus *Melchior Canus*, magni etiam nominis apud Pontificios (nec immeritò) Theologus; verba ipsius hîc quoque repetere non gravabor: *Dolenter hoc dico* (inquit) *potiùs, quàm contumeliosè, multò à Laërtio severiùs vitas Philosophorum scriptas, quàm à Christianis vitas Sanctorum; longeq́; incorruptiùs & integriùs Suetonium res Cæsarum exposuisse, quàm exposuerint Catholici; non res dico Imperatorum, sed Martyrum, Virginum, & Confessorum. Illi enim in probis aut Philosophis, aut Principibus, nec vitia, nec suspiciones vitiorum tacent; in improbis verò etiam colores virtutum produnt. Nostri autem pleriq́; vel adfectibus inserviunt, vel de industria quoque ita multa confingunt, ut eorum me nimirum non solùm pudeat, sed etiam tædeat. Hos enim intelligo Ec-*

Lib. 11. Loc. Com. p. 533.

clesiæ Christi, cùm nihil utilitatis attulisse, tum incommodationis plurimum. Ita *Melchior Canus.* Neque putare debemus, hujus nostri solùm, aut superioris etiam seculi homines, doctos piosque, de corruptelis hujusmodi maculisque scripta Ecclesiasticā depravantibus, conquestos esse, quasi nuper irrepsissent; aut huius culpæ rei non forent Scriptores etiam nonnulli, inter antiquissimos numerati. Ante mille trecentos retrò annos, & cùm nondū adoleverat Ecclesia, reperti sunt, qui rerum *Ecclesiasticarum* monumenta falsitatibus turpiter inficere, aliisque vitiis infuscare satagerent. Id *Arnobius* contra Gentes expresse caussatur: *Sed neque omnia conscribi, aut in aures omnium pervenire potuerunt, gesta gentibus in ignotis & usum nescientibus literarum: aut si qua sunt literis conscriptionibusq; mandata, malevolentia dæmonum (quorum cura & studium est, hanc*

Lib. 1. p. 47.

inter-

intercipere veritatem) & consimilium his hominum, interpolata quadam, & addita; partim mutata atq; detracta verbis, syllabis, literis; ut prudentium retardarent fidem, & gestorum corrumperent veritatem. Sic Arnobius. Et reverà, quid ad corrumpendam contaminandamq; *veteris Ecclesiæ* memoriam valeret, quod dolo malo non fecerunt *Ethnici, Judæi, Hæretici?* quid fatua credulaque superstitio non affinxit? Hæc (Auditores) eò fusiùs persequi libuit, ut scirent *Historiarum* studiosi, & diligenter animadverterent, quanta cum cautione & cura *Historia Ecclesiastica* sit legenda? siquidem in ea multò magis, quàm in ulla alia Historia à fabulis cavendum: Quia hîc multò periculosius esse, quàm in rebus civilibus, erroribus implicari omnibus in confesso est. Cæterùm, uti hac ex parte operam dare non mediocrem convenit, ne *falsum pro vero*, temerè acci-

accipiamus; ita etiam attentè prospicere decet, ne *verum pro falso* inconsultè rejiciamus. *Fateor* (inquit doctissimus *Balduinus* JCtus) *ubi tot insidiæ sunt, & tantum periculi, laudandam esse timidam eorum εὐλάβειαν, qui meminerunt non temerè esse credendum. Sed quorundam rursus nimia est ἀπιστία, qui nihil credunt, quàm quod ab unius alicujus Scriptoris stylo consignatum erit.* Ut de *Apostolorum* temporibus nihil dici velint, quod ab ipso *Luca* non sit expressum. Atqui D. *Lucas Pauli* potissimum *Historiam* contexere voluit, & rursus in ea quædam *Lucam* prætermisisse, indicat ipsius *Pauli ad Galatas* Epistola. De *Simone Magno* loquens, simpliciter narrat *D. Lucas*, eum in sua *Samaria* commotum increpatione *Petri*, agnovisse suum peccatum. Sed an propterea clamabimus esse falsum, quicquid præterea de eo narrant vetustissimi & gravissimi Auctores,

De Inst. p. 93. edit. 16.

Ju-

Justinus, *Tertullianus*, *Arnobius*, *Eusebius*, *Epiphanius*, *Augustinus*? Quapropter illud semper teneamus & meminerimus, nos in lectione Historiarum esse debere, quales ab *Aristotele* esse dicuntur, qui neque pueri neque sunt: qui, inquam, ad credendum neque sunt nimium faciles, neque difficiles nimium. Οὔτε (inquit) πᾶσι πιστεύοντες, οὔτε πᾶσιν ἀπιστοῦντες. Scitum profectò est illud Hesiodi: Πίστεις δ' ἄρα ὁμῶς καὶ ἀπιστίαι ὤλεσαν ἄνδρας. *Lib. 1. Op. & D. ver. 370.* *Credulitas pariter ac diffidentia perdiderunt homines.* Verùm rectè quoque aliquis vicissim dixerit, modò πίστεις, modò ἀπιστίας esse utiles atque salutares. Nam non omne verisimile statim verum; uti neque, quod primum incredibile videtur, continuò falsum. *Crebrò faciem mendacii veritas retinet: & mendacium specie veritatis obcluditur*, uti alicubi *Seneca*. Quocirca (ut pergamus) quum Auctores non oc-

cur-

currant, qui testes oculati rerum earum, quas memoriæ mandant, aliquando fuerint; proximum est, ut eos, qui quod ab aliis acceperunt, bona fide narrant, audiamus: præsertim si & ætas ipsa, & antiquitas, & virtus fidem atque auctoritatem concilient. Inter hos enim, antiquissimos illos, atque (ut ita dicam) classicos Auctores recentioribus anteponere nos decet. Quod *Aristoteles* de testibus, id quidem hîc locum habere meretur: Πιςότατοι δὲ παλαιοὶ, ἀδιάφθοροι γάρ. Quin & ita fieri solet, ut quò posterior recentiorq; sit rei antiquæ narratio, tantò mendosior corruptiorq; evadat. Namque ut vinum, quò magis transfunditur, evanescit magis, tandemque fit vappa: & quemadmodum fama ipsa, quò longiùs progreditur, longiùs recedit à vero, plusq; colligit vanitatis: sic & persæpe Historia, quæ à pluribus repetita, variè jactatur, & aliis atque aliis verbis recitata

Rhet. lib. 1.

citata ſpargitur; tandem contaminatur, & in fabulam degenerat. Hæc quidem longiùs, quàm in animo erat, produximus; ſed Lectores cordati & veritatis amatores huic prolixitati veniam faciliùs concedent, ſi meminerint, omnia eò ſpectare, ut ſumma demum cautela in *Hiſtoriarum Eccleſiaſticarum* voluminibus pervolvendis adhibeatur. Jam igitur ad Auctorum catalogum & ſeriem, quos poſt *Novi Teſtamenti* libros viri doctiſſimi præſcribunt legendos, deſcendam, & qua par eſt brevitate, percurram.

SECT. XXXIV.

Tertio *demum* ſeculo, *florente Eccleſia*, floreſcere cœpit *Hiſtoria.* Euſebius Pamphili *inter Eccleſiæ Hiſtoricos princeps. In libris de vita Conſtantini* Xenophontis æmulus. *Multa ab eo ſcripta periêre. Ejus auctoritas vindicatur. Quousq; Hiſtoria Euſebii procedat?*

dat? De Ruffino *Scaligeri judicium.* Tripartita Historia. *Panegyrici Eusebiani lectio commendatur.*

QUandoquidem igitur Scriptores illi, qui cum *Apostolis* vixisse feruntur, pro supposititiis (uti suprà dictum est) rejiciantur; quique eos immediatè secuti sunt, *per duo prima secula*, aut vasta illa rei literariæ clade absorpti, non extant; aut de Historia Ecclesiastica (opinione doctissimi Casauboni) *magis videantur cœpisse cogitare, quàm ad eam illustrandam seriò se composuisse.* Oculos in *tertium seculum* conjiciamus, quod *cum duobus sequentibus* jure merito (inquit ille) ἀκμὴ τῆς ἐκκλησίας, flos ipse *Ecclesiæ*, & *ætas* illius *aurea*, nuncupari potest. Eo tempore sicuti Theologica studia ubiq; florebant, ita Historia quoq; Ecclesiastica, hactenus tantum non ignorata, cœpit

Prolegom. ad exercit.

pit efflorescere. In hoc stadio decurrere princeps (quod quidem novimus) aggressus est ὁ τοῦ παμφίλου, *Eusebius Pamphili* (quemadmodum propter amicitiam cum *Pamphilo Martyre*, teste *Hieronymo* vocabatur), *Cæsareæ Palæstinæ* (imperante *Constantino*) Episcopus (quemq; πολυμαθῆ καὶ πολυίστορα *Cedrenus* meritissimè indigitat) sui seculi sine controversia vir eruditissimus fuisse perhibetur. Is (inquam) uti ipse in *proœmio libri primi* affirmat, princeps animum ad *Ecclesiæ Catholicæ* Historiam *universalem* scribendam appulit, manum operi admovet, & à *Nativitate Domini* auspicatus, perq; tyrannorum tempora accuratè progressus, rerum in *Ecclesia* gestarum seriem, *Apostolorum* & aliorum illustrium in *Ecclesia Doctorum* successiones, doctrinam Evangelicam, martyria, persecutiones, quas tyranni quidam adversùs *Ecclesiam* move-

L. de Illust. viris.

moverunt, Hæreticorum etiam perversa dogmata, ad sua usq; tempora, *decem libris* singulari diligentia pertexuit. De *vita* etiam *Constantini Magni quatuor libris*, qui hodieque extant, ac pro genuinis à *Photio* agnoscuntur, scripsit. Verùm *Xenophontis* (qui *Historiam* παιδείαν καὶ ἐγκώμιον veriùs quàm *Historiam* descripsit, ut boni *Principis* imaginem contemplandam proponeret) exemplum secutus, *non tam Historiam*, quàm *Panegyricum* de laudibus *Constantini*, & præclaris ejusdem facinoribus concinnavit. Unde ἐγκωμιαστικὴν τετράβιβλον à *Photio* illud opus nuncupatur. Certè principis optimi vivum paradigma inibi subjecit oculis, quod cum fructu Reges etiam & Principes potentissimi contemplari possint; uti *Grynæus* rectè observat. *Martyrum* quoque Historias ex archivis *Ecclesiarum*, Notariorumque scriniis, tabulisque, eundem

V. Circestr. præf. ad App. n. 35.

In præf. ad Hist. Eccl.

dem *Eusebium* contexuisse, animadvertit Reverendiss. *Cicestrensis Episcopus: Nec erant illa* (inquit) *brevicula quædam, recitandis nominibus destinata; quale nunc est Romanum, quod prostat publicè Martyrologium, Bedæ, Usuardi, aut si quæ sunt istiusmodi aliorum; vel, qualia Græcorum Menologia; sed erant historicæ narrationes, rerum gestarum; commentarii scripti κατὰ πλάτος*: quod quidem probat eruditissimus Præsul, ex ipso *Eusebio*. Ubi de *Apollonio* agens, ait ipse: *Istius coram judice verba, & responsa quæ dabat, ad Perennii interrogata; orationem quoque apologeticam, apud Senatum habitam, si cui libitum fuerit accuratè cognoscere; legat ille librum à nobis compositum de veterum Sanctorum Martyrum rebus gestis.* Iste autem liber, nec non alia plura *Eusebii* opera (de quibus à *Divo Hieronymo* inter Scriptores Ecclesiasticos facta est mentio) periêre, neq; ad

Præf. ad App. n. 14 & 15.

Lib. 5. cap. 19.

Voss. l. 2. de Script. Gr. c. 17.

ad manus recentiorum ſeculorum pervenerunt. Sed auctoritati *Euſebianæ* multi detrahunt, Hiſtoriamq; Eccleſiaſticam à *Gelaſio Papa* in *Concilio* rejectam ajunt; atque *apocrypham* pronunciatam. Verùm ad *Euſebii* auctoritatem aſſerendam ſufficiet nobis, quòd ipſe *Gelaſius*, in principio ejusdem cenſuræ, *Chronicon Euſebii Cæſareenſis*, atque ejusdem *Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ* libros propter rerum ſingularem notitiam, usquequaque non renuendos dixe-
Lib. 5. rit; quod idem teſtatur *Volaterranus*. In jure Pontificio *Euſebii* tantùm *Chronica* ſimul & *Hiſtoria* recipiuntur. Sin minùs, accedat *Mel-*
Lib. 11. *chioris Cani* confirmatio: *In Hiſto-*
p. 543. *ria Eccleſiaſtica Euſebii ſatis Gelaſius oſtendit, cætera ſibi ac Concilio placuiſſe; dum quædam diſplicuiſſe commonuit. Itaq; ſi fabulam Abagari, laudesq; Origenis ab Euſebio demeres, digna ejus Hiſtoria eſſet, cui fides omninò haberetur.* Mihi quidem hæc

ex

ex parte judicium doctissimi *Sculteti* valdè arridet, quod hisce verbis explicavit: *Qui Ecclesiæ Historiam continent libri, luculenter demonstrant Historiam veteris Ecclesiæ illam demum esse veram, quæ ex germanis patrum Orthodoxorum libris est petita; quàm enim diu Justinum, Irenæum, Origenem, Tertullianum, Cyprianum, Clementem Alexandrinum, aliosq; probatæ fidei patres in Historia sua sequitur Eusebius, Historicum agit fide dignum: sed simul atque ad traditiones, & non ad scripta, sed audita provocat, fabulosa multa miscet.* Ita Scultetus. Reverà *Pontificii* sæpius *Eusebium* acerbiùs perstringunt, & in eum acriter incurrunt; maximè *Cardinalis Baronius* (uti notat idem *Scultetus*) suũ in *Eusebium* prodit odium, non aliunde natum, quam quòd *Historicus, qui laudes & donationes Constantini Ecclesiasticas fusè persecutus, donationis Romanæ non modò mentionem

Medulla Tom. 3. p. 6.

Ib. p. 2.

nem facit nullam, ſed eam etiam fictam eſſe innuit; dum Conſtantinum non à Papa Romano Romæ, ſed Nicomediæ baptizatum eſſe ſcribit. Aſt *Arriana hæreſi* eum laboraſſe ajunt, & Arrianorum partibus ſemper faviſſe; ideoq; ſubleſtæ fidei nonnunquam accuſatur. Reverà *ante Synodum Nicænam ea labe infectum* fuiſſe, nimis liquidò liquet; ſanctorum verò *deinde patrum auctoritatem libenter ſecutum*, ſanctiſſimè atque piè in orthodoxia vixiſſe, nonnulli ſcribunt. Immò fertur apud Græcos (teſtante *Georgio Trapezuntio) ab eo, juſſu patrum*, ſacroſanctæ illius *Synodi ſymbolum ſcriptum* fuiſſe; quod ita compoſuit, ut ad dejiciendam absque controverſia pernicioſam hæreticorum opinionem, *filium Dei genitum, non factum, conſubſtantialemq́; patri* conſcripſerit, ac patribus tradiderit. Certè quæ in eo conventu acta eſſent, fideliſſimè ac planiſſimè per lite-

Præfat. ad Nicolaum V. Hiſtor. Eccleſ. Socr. l. 1. cap. 5. Caßiod. Hiſtor. Trip. l. 2, c. 11.

literas, quæ etiam nunc extant, omnia suis civibus indicavit, uti scribit *Donatus Veronensis*. Sed ut procedamus, *Eusebii* Historia nos ad Annum Chr. 325. deducet; inde *Ruffinus Aquileiensis* Presbyter, *Divi Hieronymi* æmulus, *Eusebii* Historiam è *Græco* in *Latinum* sermonem transferens, *duos* de proprio *addidit libros*; Historiamq; ad *Theodosii* Imperatoris mortem usque, & Annum Chr. 400. propagavit. Verùm & *in transferendo nimia usus est libertate*, & in opere proprio *Eusebium* plurimùm *exscripsit*; unde *futilissimum Auctorem* eum vocat *Josephus Scaliger*, in *Appendice* operis incomparabilis de *Emendatione Temporum*. Nec erit fortasse piaculum, si noster Historiarum studiosus insuper eum habendo prætereat; nam eorundem temporum Historiam uberiùs multò & accuratiùs *Socrates*, *Theodoretus* & *Sozomenus* composuerunt. Hosce tres

Præf. ad Paul. f.

Voss. l. 2. de Hist. Lat. cap. 11.

Epiphanius Scholasticus Latinè transtulit, *Magno Aurelio Caſſiodoro* id poſtulante; qui *ex tribus* iſtis *unum* corpus confecit, ediditq;, unde *tripartitam Hiſtoriam* appellatam, ex ipſo conſtat. Hîc verò *David Chytræus*, vir clariſſimus, & de utraque Hiſtoria optimè meritus, ſtudioſos monet hortaturq;, ut non modò fragmenta illa à *Caſſiodoro* conſuta, ſed Scriptores integros, qui *Græcè* & *Latinè* impreſſi extant, diligenter legant; & *Euſebii* panegyricum de vita *Conſtantini* præmittant, *ex quibus & triginta annorum* (inquit) *Hiſtoriam integram, & edicta præcipuè, ac leges Conſtantini de religione Chriſtiana, libris 2. 3. & 4. expoſitas, diligenter conſiderent; fontemq;, ipſum, ex quo plurima Socrates, Theodoretus & Sozomenus, initio ſuarum Hiſtoriarum hauſerunt, cognoſcant.*

Caſſiod. de Divin. lect. cap. 17.

SECT.

Sect. XXXV.

Socrates *quo tempore vixerit, unde & quousq; Historiam perduxerit? item* Theodoretus *quid quoq; libro complexus sit?* Photii *de eo censura.* Sozomenus Salaminius *novem libris Historiam continuat ad Ann. Chr. 423.* D. Gregorii *locus adversus* Sozomenum *expenditur, eiq; respondetur.* Sozomeni *candor, de eo* Evagrii *testimonium.* Tripartitam *Historiam sequitur* Evagrius, *eamq;* continuat *ad Ann. 597.* Theophylactus Simocattus *inde ad An. 601.*

SUb *Arcadii* filio, juniore *Theodosio*, floruit *Socrates*, natione *Byzantium*, à fine *Eusebii* & victoria *Constantini* adversus *Maxentium* Ann. Chr. 313; vel potius ab ipso Anno, quo Imperator in *Britannia* palàm declaratus est, videlicet Ann. Chr. 309. *Historiam* exorsus, eam usque ad decimum septimum prædicti

dicti *Theodosii* Junioris consulatum produxit, h. e. ad Ann. Chr. 441. *Libros septem* Scripsit, *stylo non* admodum *splendido*; quorum primus *Constantini Cæsaris* tempora continet: Secundus *Constantii*: Tertius *Juliani* & *Joviani*: Quartus *Valentiniani* & *Valentis*: Quintus *Gratiani* & *Theodosii* primi: Sextus *Arcadii* tempora: Septimus *Theodosii* Junioris Annos 32. complectitur. Tota *Historia* Annorum 140. spatium continet. Sicuti ipse *capite ultimo lib. 7.* verbis expressis nos docet; ita enim loquitur: *Hic septimus liber spatium triginta duorum Annorum continet: tota autem Historia, in septem libros partita, Annos 140. complectitur; quæ orditur à primo Anno ducentesimæ septuagesimæ primæ Olympiadis; in qua Constantinus Imperator declaratus fuit: desinitq́, secundo Anno trecentesimæ quintæ Olympiadis, ad XVII. consulatum Imperatoris Theodosii.* Novati

vati partibus eum favisse, pluribus è locis manifestum est: Nam (quod observavit doctissimus *Jac. Billius*) nihil libentiùs fecit, quàm ut non modò oblata, sed etiam interdum quæsita occasione in *Novatianorum laudem* multa commemoret. Et si quis pio zelo incensus *Novatianos* acriùs insectetur, hujus nomen existimationemq; perstringere ac labefactare studuit. Sed ita obliquè, ut minùs perspicaci Lectori non tam dolori suo atque iræ obsequi, quàm veritatis rationem habere videatur. Hæc (inquam) *Jacobi Billii*, viri admodum docti censura est de *Socrate*, Historiæ Ecclesiasticæ Scriptore; quam ideò adponendam duxi, ut majorem inter legendum cautelam φιλοίστωρ noster adhiberet.

Observat. Sacrar. l. 1. cap. 26.

Theodoretus eisdem temporibus vixit, *Cyri*, *Mesopotamiæ* vel *Syriæ urbis* Episcopus. Historiam *Ecclesiasticam* scripsit à fine *Eusebii*; & ab

acta, circa An. Chr. 431. qua *Synodo* damnatus est *Nestorius.* Eam autem continuat usque ad Annum duodecimnm Imperatoris *Mauritii*; *Christi* verò Annum 597. Sub eo autem Imperatore, ejusq; decessore *Tiberio secundo*, maximè floruit. Historia verò *Evagrii sex libris* constat, quorum *primo* Theodosii Junioris tempora complexus est: *Secundo* Martiani & Leonis, quem Thracem cognomento indigetârunt: *Tertio* Zenonis & Anastasii. *Quarto* Justini & Justiniani: *Quinto* Justini posterioris & Tiberii secundi: *Sexto* deniq; pergit ad Annum usque duodecimum regni Imperatoris *Mauritii*, qui *Tiberii II.* gener fuit, & à nonnullis *Cappadox* cognomento vocatur: is autem fuit Annus à Christo nato 597. In eadem tempora, de quibus scripsit *Evagrius*, concurrunt etiam Historiæ *Procopii*, *Agathiæ*, & *Jornandis de rebus Geticis*; item *Historia Miscella Diaconi*, à libro 12. ad libr. 18.

Denique *Caroli Sigonii de Occidentis Imperio* Historiæ pars magna; quod ideò monendum putavi, ut sciat Lector, unde auctiorem & locupletiorem eorum temporum Historiam reddere possit.

Vos.l.2. de Scr. Gr.c.23. *Heraclii* tempore circa Annum Christi 612. claruit *Theophylactus Simocattus*, inter recentiores *Græcos* Scriptor eximius; is *octo libros*, de rebus à *Mauritio* gestis, exaravit; quos (*Evagrio* expedito) adhibeat Lector, neque eum suæ opellæ, legendo insumptæ, pœnitebit: quippe ad Ann. à Christo nato 601. Et ad ipsius *Mauritii* cædem Historiam perducit; idq; non perfunctoriè, sed accuratissimè, & elaboratissimè; ex quo, tanquam flumine, *In ep. ad Lect.* alii suos rivos deduxerunt; uti *Pontanus Jesuita*, ingenium ejus mite, inprimis, & φιλόκαλον; ut etiam doctrinam non vulgarem scripta ipsa testantur ac produnt.

Et nunc si placeat (Auditores) paulùlum respiciamus, lustremusq;

itine-

itineris affectati, quantum confecerimus, quousq;, & quibus mediis progreſſi ſimus, & ad finem ſexti à *Chriſto* ſeculi pervenerimus. *Trecentos* & aliquot ſupra *annos* Hiſtoria ſua complexus eſt *Euſebius*. *Socrates*, *Theodoretus* & *Sozomenus* *centum* ferè & *quadraginta* plures addiderunt: deinde ulteriùs producitur *Hiſtoria* ab *Evagrio* per annos quaſi *centum* & *quadraginta*: *Simocattus* denique reliquos perſequitur ad Annum (uti dixi) *ſexcenteſimum primum*; quo anno *Mauritius* cum uxore liberisq; ſuis omnibus interfectus eſt à *Phoca*, qui ei in Imperio ſucceſſit.

Sect. XXXVI.

Seculo ſeptimo, *& duobus vel tribus id* ſequentibus, *qui Hiſtoriam Eccleſiæ pro dignitate tractaverint*, rariſſimi. *Sanctorum* Legendæ. *Miraculorum & mirabiliorum Oceanus*. *Portentiloquiorum &* ignorantiæ tempora.

AD *septimum* à Christi nativitate *seculum* Auctores suprà recensiti nos perduxerunt; quod quidem, unà cum duobus vel etiam tribus sequentibus, si quis diligenter perscrutetur, haud unum credo reperiet Auctorem, qui *Ecclesiæ Catholicæ* Historiam pro rei dignitate tractaverit. *Sanctorum* quorundam vitas & Legendas, *Martyrum* actus & passiones, erant, qui iis temporibus literis consignârunt. Sed fabulis plerunq; scatent, & incredibiles miraculorum series credulis ac superstitiosis hominibus obtruserunt. Et quemadmodum ipse *Bellarminus* de *Simeone Metaphraste* (qui circa An. 859. floruit) multa ex propriis addunt ingeniis; *non ut res gestæ fuerunt, sed ut geri potuerunt*. Per *Damasceni* ætatem, & *Germani Constantinopolitani*, apud *Græcos* (inquit Rever. Antistes) *per tempora Gregorii Dialogistæ, & alterius Gregorii Turonensis; per nostratis Bedæ Venerabi-*

Lib. de Script. Eccl. 850.

Cicester. in præf. ad Ap. n. 26. & 27.

floruit; cui Hiſtoriam ſuam dedicavit. Eam à Conſulatu *Criſpi* & *Conſtantini* auſpicatus eſt, Ann. Chr. CCCXXIII. continuatq; ad *Honorii* usque mortem, videlicet ad An. Ch. 423. Quod temporis intervallum *libris novem* complexus eſt quorum *duo* primores *Conſtantini M.* tempora repetunt; *tertius* & *quartus* res ſub tribus *Conſtantini filiis* geſtas continent. *Quintus* & *ſextus* tempora *Juliani*, *Valentini* & *Valentis* comprehendunt; *ſeptimus* verò *Gratiani* & *Theodoſii* primi, *octavus* dein *Arcadii*, *nonus* tandem *Theodoſii* ſecundi, usque ad mortem *Honorii* tempora procurrit. Sed ipſam *Sozomeni* Hiſtoriam *ſedes Apoſtolica* ſuſcipere recuſat (Magni *Gregorii* verba ſunt) quia multa mentitur; & *Theodorum Mopſueſtiæ* nimiùm laudat, atq; usq; ad diem obitus ſui magnum doctorem Eccleſiæ fuiſſe perhibet. De hoc loco quidem me monuit nu- *Lib. 6. ep. 31.*

 perri-

perrimè vir ab eruditione multifaria, ac singulari tum pietate tum prudentia clarus, *Georg. Hackvvillus*, S. Theologiæ Professor; verùm à *Melchiore Cano* jamdudum responsum nihil tale apud *Sozomenum* reperiri de *Theodoro Mopsuestiæ*: Et *Gregorium* memoria lapsum, dum pro *Theodoreto Sozomenum* scriberet; nam *Theodoreti* verba sunt illa, quæ *Gregorius* retulit. *Cardinalis Baronius* etiam responsum suppeditat, dicendo nimirum, ab *Ecclesia R. Sozomenum Theodorum Mopsuestiæ laudatorem non recipi: in reliquis, quæ vera dixit, quomodo potuit ab Ecclesia non recipi?* Præterea à Gelasio Papa (cui nemo ob auctoritatem atque doctrinam refragari potest juxta ipsum *Cardinalem*) constat, *Sozomenum* non rejici, sed majoris fidei haberi quàm *Ensebium Cæsariensem*; ejusq; Historiam majoris æstimationis apud *Photium*, quàm *Socratis*, fuisse. Denique

Lib. 11. p. 544. ek.

Lib. 5. cap. 27. & c. 40.

Tom. 4. ad An. 439.

nique reſpondet *Canus, in concilio Florentino, cui interfuit Imperator Palæologus, teſtimonium Sozomeni non ſolum uſurpatum, ſed etiam probatum.* Utcunq; nobis de eo candidè liceat ſentire, tum propter candorem & veritatis amorem, quem præ ſe fert ipſe primo capite; & porrò ſpondet: nimirum, ubi orthodoxorum hominum contentiones, jurgia, perfidiam multorum, & alios defœtos nævos narraturus, ἐθελοκάκου περιαιρέσεως opinionem deprecatur; uti doctiſſimus etiam obſervat *Caſaubonus:* non enim illa ſe ſcribere dicit, quòd voluptatem ex talibus caperet; ſed volentem nolentem, quoniam infecta reddere, quæ facta eſſent, non poſſet; quæ geſta autem eſſent, ſilere; hoc verò eſſet veritatem prodere, & Hiſtoriæ legitimæ jura corrumpere: Μάλιστα (inquit) τῆς ἀληθείας ἐπιμελεῖσθαι χρεὼν, διὰ τὸ τῆς ἱστορίας ἀκίβδηλον. Et iterum: Πάντως δεύ-

Lib. 1. Hiſtor. Eccl. c. 1.

In præfat. ad Polyb.

In Hiſt. nihil ponendũ, quod non ſit maximè ſincerũ.

rabilis ſeculum, in Eccleſiam inundabat miraculorum & mirabiliorum Oceanus: per omnes omninò angiportus, noſocomia, cœmitera, xenodochia: per templorum tholos, cryptas, ſphæriſteria edebantur. Idem ferè clariſſimus *Caſaubonus*: In *Hiſtoricis*, inquit, *monumentis eorum temporum miracula ut plurimũ utramq; paginam conficiebant, vel à Sanctis, vel ab imaginibus, vel à reliquiis edita &c.* Unde & meritò dubitare ſe, ajebat vir doctiſſimus, deberetne illa ſecula καιροὺς τερατολογίας, an ἀγνοίας; tempora portentiloquiorum, an ignorantiæ nominare? Neque ſanè à vero quidquam aberrare (meo judicio) videbitur, quisquis de illis temporibus utrumq; affirmaverit; præſertim, ſi *Imperium Occidentale*, & ſub eo *Eccleſiam Latinam*, ejuſq; Scriptores reſpiciat. Nam poſt horrendas illas barbararum gentium excurſiones, ruente Imperio *Romano*, politioris literaturæ

In proleg. ad Exercit.

turæ omnis cognitio ruebat; stupenda planè barbaries & ignorantia sese infudit, ingeniorum & literarum cultus quasi peste contactus emarcuit, artes denique neglectæ spretaq; jacuerunt; in tantum, ut *quod spectat eruditionem* (doctissimi Cicestrensis verba agnoscite) *post Isidorum Hispalensem* (*is ad Annum Domini 636. aut circiter è vita excedebat*) *ad Bedam nostratem Venerabilem* (*is in vivis erat ad Ann. 731.*) *qui vel mediocriter in literis versati fuerint politioribus, vix erant numero totidem, quot Thebarum portæ, vel divitis ostia Nili.* Imò addo, nec multò plures per alios ferè *ducentos annos* proximè *sequentes*, inter *Latinos* reperiri possunt. At *Græcia* fortassis (inquies) nobis adhuc aliquos suppeditabit? Eos itaque videamus, atque ita tandem procedamus.

In præf. ad App. n. 31.

SECT.

Sect. XXXVII.

Nicephorus Constantinopolitanus *Simocattum sequi potest.* Nicephorus Callistus *erroribus plenus.* Georgius Cedrenus. *De eo* Scaligeri *&* Vossii *censura.*

Post *Simocattum* igitur accedat *Nicephorus*, *Patriarcha Constantinopolitanus*; qui tempore *Copronymi* circa Ann. 750. floruit; & Historiam σωύτομον scripsit, Breviarium scilicet de rebus gestis, à *Mauritii* cæde (in qua desiisse *Simocattum* diximus) ad Ann. Chr. 769. Eum Auctorem primus publicavit V. CL. *Dionysius Petavius*, suamq; tralationem addidit. Est quidem alius *Nicephorus*, cognomento *Callistus*, ætate *Constantinopolitano* longè inferior; siquidem mille trecentos annos post *Christum* natus est, floruitque sub *Andronico Majore*, ejusque nepote *Andronico Minore*. Is ab origine religionis *Christianæ* Histo- *Voss. l. 2. de Scr. Gr. c. 24*

Historiam orditur, eamq; ad *Phocæ* (qui *Mauritio* successit) interitum continuavit; nempe ad Ann. 625. Sed errores *Græcorum* proprii (*Bellarmini* verba sunt) in hoc Auctore inveniuntur, etiam in rebus Historicis. Eumq; Reverendissimus *Cicestrensis* inter illos Auctores numerat, qui per *anilem quandam superstitionem ad prodigiosas interdum & putidas fabellas, credendas, edendas, obtrudendas projectissimi erant.* *Callisto* paullò antiquior erat *Georgius Cedrenus*, Monachus; scripsit is compendium Historiarum ab initio mundi usque ad *Isacium Comnenum*, Ann. videlicet à *Christo* nato 1057. quo tempore etiam floruisse videtur. Verùm & iste Scriptor notæ non usquequaque optimæ perhibetur. Quid de eo censuit magnus *Scaliger*, ex hisce verbis ejus liquet: *Totum Cedreni opus est stabulum quisquiliarum, & cento ex multis pannis, sordidis, purpureis,*

De Scr. Eccles. Ann. 1305.

Præfat. ad App. n. 31.

reis, malis, bonis, integris, laceris consutus. Mitiùs aliquanto doctissimi *Vossii* de eo judicium, aut certè verbis mitioribus expressum; sic enim ille: *In rebus Byzantinis Zonara paullò diligentior est; in iis autem, quæ Cæsares Constantinopolitanos præcedunt, cedit Zonaræ, à quo & stylo vincitur; uti etiam à Niceta, & Gregora & aliis. Interim in centone hoc, ac penè dixerim quisquiliis istis, aliquos purpuræ pannos reperire est.* Ita *Vossius:* Denique *Georgium Syncellum*, & *Theophanem*, qui *Syncellum* continuavit, à *Cedreno* ad verbum exscriptum affirmat uterque *Scaliger* & *Vossius.* Postremò, Historiam *Cedreni* à morte *Nicephori* Imperatoris, cognomento *Botoniatis*, usque ad imperium *Isaaci Comneni*, sub nomine cujusdam *Johannis Curopalatæ* (paucis exceptis) totam legi, monuit *Gesnerus*; quod à doctissimo *Casaubono* confirmatur: *Not. ad Strab. l. 17. p. 267* Ita,

Ita, ut alter eorum plagii reus ſit, neceſſe eſt.

SECT. XXXVIII.

Zonaræ *tertius Tomus lectori commendatur, Hiſtoriam ad Ann. 1118. continuavit.* Annæ Comnenæ Alexiada. *Egregiæ illius Heroinæ laudes.*

QUinquaginta & ampliùs annis poſt *Cedrenum* floruit *Johannes Zonaras*, nimirum circa Ann. 1120. Is (uti civiles inter Hiſtoricos jam notatum eſt) univerſalem ſcripſit Hiſtoriam, quam in *tres Tomos* partivit; quorum hoc in loco tertium præſertim Lectori noſtro commendare placet. Siquidem eo Tomo, quæ in *Oriente* à *Conſtantino Magno*, ejuſq; in regno ſucceſſoribus, usque ad ſua tempora geſta fuerint, exactiùs deſcribere laboravit, utpote paucis aliis tentata. Singulis Tomis rerum aliis indictarum ſæpè fit mentio (inquit vir quidam doctus) *tertia* verò Hiſtoriæ ſuæ

iæ *parte*; ea pleraque tradit de re-
us *Byzantinis*, quæ præter ipſum
emo alius; & ſine quibus, nos bo-
am partem eorum, quæ à poſteri-
ribus Imperatoribus *Orientis* ge-
ta ſunt, ignoraremus. *Eccleſiæ* qui-
em ſolius *Conſtantinopolitanæ*, &
ontroverſiarum Religionis, in *O-
rientalibus Eccleſiis* motarum, Hi-
oriam intexit; & ad ſui ævi Impe-
atoris, *Alexii Comneni*, obitum *An. D.* *1118.*
am continuavit. Sed illud maximè
bſervandum, quòd (opinione do-
tiſſimi *Voſſii*) in ſui temporis rebus *Lib. 2.*
leraque perfunctoriè dixerit; & *de Hiſt.*
dmodum paucis *Alexii Comneni* *Gr. c. 27.*
ta perſtrinxerit. Hunc tamen de-
ectum ſupplevit *Alexii* ipſius Im-
eratoris filia, *Anna Comnena* di-
ta, quæ de rebus geſtis ſui patris
bros aliquam multos ſcripſit, & *videlicet*
Alexiada nuncupavit. Ejus erudi- *15.*
onem valdè prædicat ipſe *Zonaras*
Tomo *tertio* propè finem; ubi de
ryennii Cæſaris (ejus mariti) po-
tentia

tentia juxta & eruditione talibus loquitur verbis: *Erat autem & ipſe ſtudiis doctrinarum deditus, & uxor ejus in eisdem operam nihilò minorem, ac potiùs majorem ponebat; exquiſitè Atticiſſans, ingenioq; prædita acutiſſimo, ad abſtruſiſſimas quasq; contemplationes.* Neque hîc ſiſtit Hiſtoricus, ſed pergit & oſtendit, quomodo ad tantam eruditionis excellentiam adſpiraverit? *Eam facultatem partim naturæ bonitate, partim induſtria, conſecuta eſt: affixa erat libris, & eruditorum conſuetudine haud obiter utebatur.* Verùm hæc ipſa prænobilis fœmina ad miraculum docta, in hac ſua Hiſtoria, ne amori erga ſuum parentem nimiùm aliquando indulſerit, nonnulli haud leviter ſuſpicantur.

SECT. XXXIX.

Nicetas Acominatus *Zonaram immediatè ſequitur. Nicetam* Gregoras. *In hoc cenſu quare ponantur?*

tur? Lipsii *de eorum utroq; judicium.* Gregoræ fides *in dubium vocatur.* Johannes Cantacuzenus *hoc loco à doctissimo* Vossio *lectoribus commendatur. Superioribus subsequatur* Laonicus Calcochondylas.

Z*Onaram Nicetas Acominatus*, sive *Choniates*, ordine sequi-ir, eique suam immediatè subjicit Historiam. Namque ubi desinit *Zonaras*, ibi incipit *Nicetas*, & o-*oginta quinque annorum* res gestas usiùs ac liberiore nonnihil oratio-is ductu prosequitur, usque ad ur-em Constantini captam à *Balduino Flandro*, & Ann. 1203. Ex Cho-is Phrygiæ oppido oriundus erat, que inde cognominatus. *Georgii ogotheta Chronicon* hîc locum ha-ere potest, *captæ Constantinopoleos Historiam* complectitur, annorum erè *sexaginta*, nempe à *Balduino Flandro* ad *Balduinum* ultimum Im-

tentia juxta & eruditione talibus loquitur verbis: *Erat autem & ipse studiis doctrinarum deditus, & uxor ejus in eisdem operam nihilò minorem, ac potiùs majorem ponebat; exquisitè Atticissans, ingenioq; prædita acutissimo, ad abstrusissimas quasq; contemplationes.* Neque hîc sistit Historicus, sed pergit & ostendit, quomodo ad tantam eruditionis excellentiam adspiraverit? *Eam facultatem partim naturæ bonitate, partim industria, consecuta est: affixa erat libris, & eruditorum consuetudine haud obiter utebatur.* Verùm hæc ipsa prænobilis fœmina ad miraculum docta, in hac sua Historia, ne amori erga suum parentem nimiùm aliquando indulserit, nonnulli haud leviter suspicantur.

SECT. XXXIX.

Nicetas Acominatus *Zonaram immediatè sequitur. Nicetam* Gregoras. *In hoc censu quare ponantur?*

tur? Lipſii *de eorum utroq; judicium.* Gregoræ fides *in dubium vocatur.* Johannes Cantacuzenus *hoc loco à doctiſſimo* Voſſio *lectoribus commendatur. Superioribus ſubſequatur* Laonicus Calcochondylas.

Z*Onaram Nicetas Acominatus*, ſive *Choniates*, ordine ſequitur, eique ſuam immediatè ſubjicit Hiſtoriam. Namque ubi deſinit *Zonaras*, ibi incipit *Nicetas*, & *octoginta quinque annorum* res geſtas fuſiùs ac liberiore nonnihil orationis ductu proſequitur, usque ad urbem Conſtantini captam à *Balduino Flandro*, & Ann. 1203. Ex Chonis Phrygiæ oppido oriundus erat, atque inde cognominatus. *Georgii Logotheta Chronicon* hîc locum habere poteſt, *capta Conſtantinopoleos Hiſtoriam* complectitur, annorum ferè *ſexaginta*, nempe à *Balduino Flandro* ad *Balduinum* ultimum Im-

perat. Utrique isti Auctores proximè nominati, *Zonaras* & *Choniates*, maximos in Imperio *Constantinopolitano* honores gessêre; quò magis idoneos ad Historias scribendas putemus. Prior ille Magnus *Drungarius*, & * *Proto-Secretarius* fuit: hic autem posterior *Logotheta* ** Magnus (præter alia) & *Sacri Cubiculi* Præfectus. *Nicetam* similiter excipit *Nicephorus Gregoras*, qui *centum quadraginta quinque* annorum consequentium Historiam literis consignavit; nempe à *Theodoro Lascare* priore usq; ad suã ætatem, sive ad obitum *Andronici Palæologi* posterioris; qui incidit in Ann. Chr. 1341. Fatendum quidem est, duos hosce postremos non tam *Ecclesiæ* quàm *Imperii Græcanici* rebus describendis operam impendisse; quum tamen Ecclesiastica quædam nonnunqnam interponant, ac carptim pro occasione libent, nec non inter *Scriptores Ecclesiasti-*

* *Iuxta nonnullos Vigilũ præfectus, juxta alios millenariæ cohorti præfectus.*

** *Summus Cancellariꝰ, ita Salmasius.*

siasticos numerentur; quumque Zonaræ suam attexat narrationem *Choniates*, & ea, quæ *Choniates* reliquerat, *Nicephorus* impleat, quasi ex proposito Historiæ corpus quoddam absolvere conarentur; eos prætermittere non potui, & præsertim quòd inter recentiores Græcos melioris notæ Auctores habeantur. Quæ postrema ratio, ut Historiarum amatoribus magis elucescat, & ad horum quoq; Auctorum lectionem eos faciliùs inducat, *Justi Lipsii* de iis judicium huc adpingere lubet: *Nicetas* (inquit ille) *parùm adhuc vulgò notus, fateor, sed dignissimus notitia: purum rectumq; ingenium, si aliud illo ævo. Stylus ejus operosus, Poëtas & Homerum sæpè resipiens; at res & narratio ipsa distincta, composita, sine vanitate, sine ineptiis, brevis, quod satis est, & fida: & crebra apud eum & opportuna monita: judicia non libera solùm, sed sana; ad summam legite vos politici.*

Bellarm. de script. Eccles.

In not. ad lib. 1. Pol. c. 9.

tici, gratiam mihi aliquis pro indicio habebit: certè debebit. Tantum de *Choniate.* De *Gregora* sic pronunciat: *Nicephorus Gregoras Nicetæ Historiam, & filum narrationis excepit; at non laudem. Scripsit enim ab urbe capta res, ad Andronici Palæologi posterioris mortem; sed nequaquam pari castigatione aut industria, & vitia plura traxit sui avi. Superfluit aut evagatur, & res orationesq; proprias miscet indecorè, imò ineptè. Judicia tamen ejus crebra, & plerunq; recta: causa eventuum curiosè posita; pietas inculcata, & multa opportunè ad primam illam causam relegata, id est, ad Deum. Sanè providentiam & fatum non alius Scriptor asseruit magis. Legendus cùm hoc nomine, tum etiam illo, quod pleraq; ejus Historia ab avo nostro non dissidet, imò lites dissensusq; in sacris reperies haud dissimiles hodiernis.* Ita *Justus Lipsius.* Cæterum de fide hujus etiam *Nicephori,* à vi-

à viris in Historia doctissimis non-nihil dubitatur; in rebus præsertim *Andronici Palæologi* illius, cujus in morte eum desinere suprà diximus. *Voss. l. 2. de Hist. Gr. c. 28.* Ibi igitur, si placeat Historiarum studioso, legendus insuper erit *Johannes Cantacuzenus*, qui ex *Imperatore Monachus* factus, luculentam condidit Historiam, sub nomine *Christoduli*, de Imperio *Andronici* illius *Junioris*, & suo. Hunc multis nominibus Historiarum studiosis commendat doctissimus *Vossius*, utpote *cujus Historia eò majoris fieri debeat, quia scripta est ab illo, non qui umbraticam semper vitam egisset; sed qui primùm Magnus fuerit Domesticus; ac post obitum Andronici Junioris, liberorum ejus tutelam obtinuerit: & mox (ita volente Senatu, & Imperii rebus exigentibus) Imperator creatus sit, atque in ea dignitate prudenter ac fortiter se gesserit. His illud accedit, quòd non de rebus scripsit, parùm sibi perspe-*

ſtis; ſed quibus ipſe interfuit, atque adeò præfuit. Sanè inter recentiores Græcos non ei quenquam puto præferri oportere. Ita doctiſſimus *Voſſius.* Denique ne ſubſiſtat noſter Hiſtoriarum ſtudioſus, aut lectionis ſuæ interrumpat curſum, donec ultimam *Orientalis* Imperii viderit periodum, & miſeram *Eccleſiæ* inibi conditionem; *Laonici Chalcocondylæ Athenienſis* Hiſtoriam ſuperioribus adjungat. Is enim, quid porrò factum ſit, & quomodo tandem Auguſta illa urbs, non contenta in Orbe ſecundas ferre, ſed *Romæ* ipſi rerum dominæ vehementer æmula, in potentiſſimi *Turcici Tyranni*, ac fidei noſtræ ſacroſanctæq; crucis hoſtis acerrimi, poteſtatem pervenerit, haud negligenter oſtendit. Quin & ejuſdem Tyranni, gentiſq; ſuæ originem auctum, progreſſumq; luculenter deſcribit. Ab *Ottomanno* igitur, *Orthogulis* filio, qui regnare cœpit circa Annum

MCCC.

MCCC. orditur Historiam, quam *decem libris* exequitur, atq; iis *Ecclesiæ Imperiiq; Orientalis* res, usque ad captam à *Mahomete Constantinopolim* circa Annum Chr. 1453. complexus est.

Sect. XL.

Blondus Forolivienſis *Orientalium Scriptorum defectum in Historia Ecclesiæ supplere potest, unà cum aliis.* Sigebertus Gemblacenſis. *De eo sententia* Card. Bellarmini. *Sigebertum continuat* Robertus Abbas *ad Ann. 1210,* Chronicon Hirshavenſe *ad Ann. 1370. Et Paraleipomena ei Chronico adjuncta ad seculum proximè elapsum.* Gobelini Perſonæ Coſmodromium. *Ubi, & quando legendum? Ejus laus. Loco Cosmodromii legi potest* Alberti Crantzii Metropolis, *in quam* multa è Gobelino *congesta; & Historia à Caroli M. temporibus ad Ann. 1504. perdu-*

cta. Poteſt etiam Nauclerus *horum vicem ſupplere. Et ut repetitiones vitet Lector, incipiat à mediis generationibus Tomi ſecundi.* Joh. Sleidanus *Commentarios Eccleſiaſticos ſcripſit ab Ann. 1517. ad Ann. 1556. quos continuavit* Caſpar Lundorpius *ad Ann. 1609.*

VErùm enim verò, Auctores, quos poſtremò recenſuimus, de rebus *Orientalibus* omninò ſcripſerunt, *Occidentalis Eccleſiæ* ſtatum, vix quidem obiter atttigerunt. Hunc itaque defectum *Blondus Forjulienſis* (qui integram & continuam rerum ſeriem poſt inclinationem Imperii factum in *Decadibus* ſuis complexus eſt, ab An. Chr. 407. usq; ad 1400. quemadmodum ſuprà quoque notavimus) loco multorum præſtabit, vel ſequentes Auctores facilè ſupplebunt. Nimirum primò *Sigebertus*, *Monachus Gemblacenſis*, in *Brabantia*; ab An. Chr.

Buchol-cer. An. 379.

Chr. 381. (hoc eſt paullò ante finem *Tripartitæ Hiſtoriæ*) exorſus ad Annum usq; M. C. XIII. ſuum *Chronicon* perduxit. Iniquiorem quidem fuiſſe eum *Gregorio VII.* Pontifici Maximo, affirmat *Bellarminus*; ob ſtudium videlicet erga Imperatorem *Henricum quartum*, cujus partibus etiam fortaſſe favebat; immò mendacii eum poſtulat idem *Bellarminus*, circa ipſius *Gregorii* obitum; verùm quàm verè, ipſe viderit. *Sigebertum* autem continuavit *Robertus Abbas de Monte*, usq; ad Ann. M.CCX. Deinde *Chronicon Hirshavenſe Trithemii*, usque ad Ann. 1370. *Chronico* denique *Abbatis Urſpergenſis* addita *paraleipomena* Hiſtoriam ad noſtra ferè tempora perduxerunt. Vel, ſi iſti minùs placeant, alios habemus, nihilò ſuperioribus lectu minùs dignos. In hoc cenſu primus eſt *Gobelinus* quidam *Perſona*, Auctor non contemnendus, doctorum judicio; qui *Chronicon*

De Scr. Eccleſ. Ann. 1101.

nicon universale instituit, quod *Cosmodromium* inscripsit; quo res Ecclesiæ juxta & Reipub. complectitur, ab orbe condito usque ad Ann. Chr. 1418. quo tempore imperavit *Sigismundus Caroli IV.* filius. *Gobelinus* iste opus suum in *sex Ætates* distinxit, per quas omnes apparet, eum pro captu seculi, in quo vixit, non vulgari, & eruditione & diligentia atque studio indagandarum rerum, ad Historiam pertinentium, fuisse. Jam verò, si quis fortè existimaverit, rerum ante Christum natum repetitiones Lectori tædium allaturas, cùm ad hunc Auctorem accesserit; incipiat ab *Ætate sexta*, quæ à Nativitate domini auspicatur. Vel, si id etiam minùs gratum fuerit, post hunc *Albertus Crantzius Metropolim* scripsit, sive Historiam *Ecclesiasticam*, de *Ecclesiis*, *Caroli M.* ætate constitutis, vel instauratis. In qua contexenda, *Metropoli Gobelini Cosmo-*

Albin. Histor. Sax. p. 246.

Coſmodromio plurimùm eſt uſus, *integrasque ex eo paginas deſcripſit*; quod fecerunt etiam alii poſt eum, *teſtante* doctiſſimo *Voſſio*. Orditur à *Caroli Magni* temporibus, ac progreditur usque ad Ann. 1504. Denique *Johannes Nauclerus*, Nobilis Suevus, *Chronicon* ſcripſit ab initio Mundi, usque ad Ann. M. D. *duobus voluminibus* diſtinctum. *Primum* volumen *Generationes* (uti vocat) *ſexaginta três* continet, videlicet Generationes *Veteris Teſtamenti*. Volumen *ſecundum* cum Appendicibus *Generationes Teſtamenti Novi, quinquaginta & duas* complectitur. Iſtud autem opus priusquam ederetur, *Philippus Melanchthon* partim diſponendo, partim augendo, partim etiam retexendo, id præſtitit, ut lectio libri iſtius à plurimis expeteretur; & fructu voluptateque non careret. Poteſt verò Lector à *ſecundo volumine*, vel à mediis ejusdem voluminis genera-

Voſſ. de Hiſtor. Lat. l. 3. c. 9. p. 372.

Voſſ. l. 3. c. 10. de Hiſtor. Lat. p. 511.

tionibus, Historiæ continuationem petere; si fortè earum rerum, quas in aliis Auctoribus jam legerit, repetitiones vitare cupiat. Postremò *Johannes Sleidanus* patrum nostrorum memoria, *commentarios* scripsit *de statu Religionis*, ab Anno M.D. XVII. ad Ann. M.D. LVI. ejus autem Historiæ continuationes adjecit *Caspar Lundorpius* tribus voluminibus usque ad Ann. M. DC. IX.

SECT. XLI.

Venerabilis Beda & Usuardus *minimè prætereundi, neq; Pontificum Rom. vitarum Scriptores.* Anastasius Biblioth. Bartholomæus Platina; *eorum insignia elogia.* Platinam *recensuit* Onuphrius, & *continuavit ad Ann. 1566.* Sigonius *quoq; suis Historiis res Ecclesiæ intertexuit, & in hoc censu numerari meretur.* Sigonii & Onuphrii *elogia.*

EXtant præterea Auctores alii non pauci, nec minoris æstimandi, quàm pleriq; superiorum. Inter quos primo loco *venerabilis Beda*, nostras, occurrit; qui *Annales* scripsit à *Mundi* initio, ad Imperatorem *Leonem Iconomachum* dictum; cujus ætate floruit Ann.730. Cùm ad sua tempora devenit, latiùs res explicavit, diligens & pius scriptor. Circa Ann. 812. floruit *Usuardus*, *Monachus Fuldensis*, natione *Gallus*, sed *Alcuini* nostratis discipulus. Is *Caroli Magni* jussu *Martyrologium* edidit; in quo *Confessorum*, aliorumque *Sanctorum* Vitas paucis inseruit: id hodieq; extat, non exiguo Historiæ *Ecclesiasticæ* bono, ut viri doctissimi verbis utar. Præ reliquis, qui de rebus *Ecclesiæ Occidentalis* scripsêre, haudquaquam negligendos, immò potius cum primis legendos existimo, *Vitarum Pontificum Romanorum* Scriptores; præsertim *Anastasium Biblio-*

Car. Sigon. in Indic. de Histor.

Bellar. de Script. Eccles. An. 812.

bliothecarium, & *Baptistam*, sive *Bartholomæum Platinam*. In illo quidem (dicit, nescio, quis *Moguntinus*, haud indoctus) habemus sincerè & fideliter, excluso omni verborum fuco, descriptas *centum & novem Romanorum Pontificum* Vitas; hoc est, quotquot à Beato *Petro Apostolo*, usque ad An. Dom. ferè *septuagesimum supra octingentesimum* Romanam Cathedram obtinuerunt: videlicet à Beato *Petro* usque ad *Nicolaum primum*, qui Anno 867. è vivis excessit. Scriptoris hujus egregium habemus elogium apud magnum *Annalistam*, *Cardinalem*; sic enim loquitur: *Anastasius Bibliothecarius, etsi rudi stylo, fidelissimè tamen rerum gestarum Historiam enarravit; immò in rerum sui temporis narratione nullum fideliorem & meliorem Scriptorem habemus, apud quem magis cum simplicitate veritas, quàm cum fuco mendacia valuerunt.* Et de eodem cla-

Tom. 9. ad An. 752. & 799.

clarissimus Historicus (*Carolus Sigonius* : *Nobis valdè charus*, inquit, *esse debet hic Scriptor, quòd ea, quæ nec meliores, nec pejores habent, literarum monumentis tradiderit.*

Bartholomæus Platina (id enim prænomen ei indit *Volaterranus*, & argumentis satis liquidis probat doctissimus *Vossius*, licet à plerisq; aliis vocetur *Baptista*) de Vitis *Pontificum* usque ad *Paulum II.* scripsit, *labore quidem ingenuo, & incorrupta veritate, Pontificii Principatus actiones in lucem proferens.* Ita de eo *P. Jovius.* Cui etiam concinit *Volaterrani* de eodem judicium; nempe *virum fuisse gravem affirmat, & procul mendacio, eoq; admiratione digniorem, quòd jam provecta ætate, ac posito tyrocinio (quod totum militiæ prius tradiderat) literas didicit.* Vixit tempore *Sixti Papæ, quarti* ejus nominis; cui & opus suum dedicavit, & à quo *Bibliothecæ Vaticanæ* præfectus erat. Huic libro notas

Lib. de Histor. Lat. p. 534.

Elog. in Vir. Ill.

Volat. lib. 21. f. 246. b.

notas *Onuphrius Panvinius* addidit (ita *Bellarminus*) *non contemnendas*; & porrò à *Sixto quarto* incipiens, *Pontificum quatuordecim* Historiam, usq; ad *Pium quintum*, & ad Annum M. D. LXVI. eam propagavit. Quorum Vitis describendis *Onuphrius*, præter privatos publicosque annales, diaria & acta consistorialia, *Raphaëlem Volaterranum*, & *Paulum Jovium* præcipuè secutus est Auctores; & aliquot etiam à *Jovio*, sed brevissimè, mutuatus est. Denique (uti inter civiles Historicos suprà notavimus) res in *Occidentali Imperio*, tam ad *Ecclesiam* quàm ad *Remp.* pertinentes (quæ comperiri diligentia possent) singulari cura collegit eruditissimus *Sigonius*; easque quàm verissimè in maxima rerum obscuritate Scriptorum dissensione, & temporum vetustate potuissent, luculento stylo posteritati mandavit: à *Diocletiano* & *Maximiano* Augustis incipiens Anno

Bell. de Sc. Eccl. Ann. 1472.

Onuphr. in præf. ad Lect.

Anno 281. & in morte *Justiniani* desinens, qui obiit Anno Chr. 565. Hîc etiam adhiberi possunt ejusdem Auctoris Historiæ; *Bononiensis*, & de *Regno Italiæ*; idem, quod *Sigonius*, præstitit *Flavius Blondus Forojuliensis*, inferiùs paullò Historiam incipiens, sed longiùs continuans, nempe ab Anno Christi CCCCVII. usque ad Ann. 1440. Sed non pari accuratione, aut elegantia, cum Sigonio; usus est enim dictione non admodum culta (ut *Volaterranus* agnoscit) *de antiquitate* tamen *utçunque interdum aliquid humani patiatur, sanè pro ætate, qua vixit, optimè meretur.* Uti doctissimus *Vossius.* Floruit autem circa Ann. CIↃCCCCXL. *Eugenii IV.* pluriumq; *Pontificum Romanorum* Secretarius. *Lib. 3. de Hist. Lat. p. 531.*

Sect. XLII.

Centuriatores Magdeburgici *opus in hoc genere* perquam utile *ediderunt.*

derunt. Rev. Episcopi Cicestrensis *de eo* judicium. *Quid in eo laudabile contineatur? Fundamentum ejus probè locatum. Materies adstructuram unde collecta?* Defectuum excusatio.

QUòd si tot juges pervolvere Auctores, Historiarum studioso, res nimii laboris, hîc quoq; videatur; atque uni alicui aut alteri (ubi instar omnium aliorum possit invenire) potiùs insistere desideret; *Centurias* habemus *Magdeburgicas*, à viris quibusdam doctis, in eum finem maximè contextas; ut, quæ fuerit *Ecclesiæ fides* per singula secula, quæ *disciplinæ forma* exterior, quæ *mutationes* illi acciderint, ob oculos hominibus ponerent; quod luculenter præstiterunt, atque opus certè perquam laudabile, *Ecclesiæq;* nostris præsertim temporibus (quibus tot ac tantæ circa fidem ac disciplinam moventur con-

controversiæ) si *cautè* interdum & *circumspectè* legatur, apprimè utile ediderunt. De quo liceat mihi Reverendiss. *Cicestrensis Episcopi* judicium suis ipsius verbis hîc proferre; quibus quid de superioribus omnibus præ hoc uno opere censendum sit, quidq; in hoc opere maximè observandum intelligetis. Sic enim eruditissimus Antistes: *Post tabulas quasdam & delineationes chronologicas seculorum, ab Apostolis decurrentium, in quibus leviori opera, sed non inutili lineamentorum quadam adumbratio, non τὸ σῶμα vel τὸ συνόλον repræsentabatur: post nonnullas hinc inde, prout tulerat occasio, per partes decerptas Historiæ Ecclesiasticæ racemationes, inventi tandem sunt, qui seriò rem aggressi, plenissimam nobis vindemiam expresserunt:* Centuriatores *nimirum, qui dicuntur* Magdeburgici: *facinus aggressi pulcherrimum, opus arduum, Herculeam molitionem: qui de disjectis* Præfat. in App. n. 47.

hinc

hinc inde, & vagè variéq; dispersis ruderibus antiquitatis, collisæ plerunq; dissipata, & disjecta, ædificium quoddam insigne, ac usu eximium, orbi Christiano construxerunt. In quo multa sunt, quæ laudes, & admireris: nec pauciora, quæ nequeas comprobare. Pergit autem Reverendus idem *Antistes* particulatiùs narrare (& ut Lector noster, quem instituimus, diligenter observet, suadeo) pergit, inquã, narrare, quæ probanda laudandaq; æstimaret: *Certè quidem rerum ordo ille splendidus; series & methodus singularis, rerum & temporum dispositio enucleata; quam per singulas annorum Centurias observant & proponunt, ita ut sigillatim exhibeantur Fidei ἔκθεσις, disciplinæ πρᾶξις, mores hominum, virtutum progressus & incrementa; labes iterum atque nævi, hæreses, errores, aberrationes à vera & sincera pietate, schismata ex ambitione, & factiones concitatæ; viri celebres per ætates*

Idem ib. n. 48.

tes singulas, eruditionis fama & sanctitatis commendatione. Hæc, inquam, & similia Centuriarum ornamenta, quæ negari nec possunt, nec debent, mentes movent, jucunda luce perfundunt; non ipsas solummodo res enarrandas, sed vitam quoque Historiæ veritatem commendant, & ad se legentium oculos animosq; blandissimè alliciunt insinuando. Quod nobis ædificium Historicum dum construunt, fundamentum ejus inprimis statuunt εὖ καὶ καλῶς super lapidem illum pretiosum angularem: à Deo structorum omnium ἀρχιτεκτονικωτάτῳ excisum de monte, dedolatum, exasciatum, positum & fundatum in scripturis sacrosanctis, quatuor sanctissimorum Evangelistarum: ab Apostolis, & illorum demum ministerio, excultum dein, & perpolitum: quem & scripta epistolæ ad Ecclesias, & actus contexti de Ecclesiis, ad æternitatem propagârunt. Hinc jam provecti ulteriùs in apertum & immen-

sum

ſum pelagus, diſciplinæ formam exteriorem: Fidei Eccleſiaſticæ normam & tenorem: mutationes in moribus & converſatione: Hæreticorum fraudes, impoſturas, impietates, adverſariorum ἐναντιώσεις: *Militum, Ducum & Pancratiaſtarum Jeſu Chr. colluctationes & agoniſmata, per partes illius operis luculentiſſimi, cum multiplici aliarum rerum veritate, exhibent & exponunt, indagatores certè ſolertiſſimi, enarratores expediti.* Ulteriùs adhuc progreditur doctiſſimus *Præſul*, indicatq;, unde gentium tot ac tanta, naviſſimi maximeq; induſtrii centuriatores, coëgiſſent in unum & comportâſſent:
Idem ib. n. 49. *Iſta quidem omnia* (inquit) *ſic corraſa undecunq; convaſata, in unum velut acervum contulerunt, de ſcriptis Patrum apologeticis & eriſticis, de ſcriptis diegematicis, commentariis & explicationibus credendorum: de ſermonibus panegyricis, & homiliis: de Actis inprimis ſynodalibus: de*

de epistolarum tabulis, ad diversos de diversis rebus: Historiis veterum ad extremum, quæ de clade temporum superiorum, nobis adhuc supersunt pauca, vel integræ vel redacta in epitomen, lautam sanè supellectilem, & quoad fieri potuit, instructissimam. Si quid operi instituto de perfectione defuit, vel debita vel destinata, ex æquo & bono, more majorum possit excusari; tum quòd principes rem aggressi, aliis intentatam illibatam: tum quòd secundas curas non adhibuerint, ut illa, quod fieri per ἐπανορθώσεως *solet, quæ minùs exactè vel enucleatè fuerant ab initio delineata vel delibata, limatiùs deinceps exaccurare, & majori cura atque diligentia possent perpolire.*

SECT. XLIII.

Centuriatores erroribus obnoxios *docet eruditissimus & Reverend.* Cicestrensis. Casaubonus *agnoscit.* Opus ipsum *tamen* valdè utile *esse ostendit idem Reverend. Antistes.*

Hæc

HÆc atq; alia plura, Reverendi *Antistites*, de *Magdeburgensibus*, unde, quid, & quanta præstiterint, facilè dignoscat Lector. Sed eorum etiam σφάλματα, errores, & vitiosos affectus nosse haud parùm intererit, neque id prætermisit eruditissimus idem *Præsul*; imò luculenter ostendit, in quibus peccârint, in quibus sese reprehensione dignos exhibuerint: uti legere potestis in eadem præfatione ad *Apparatum num. 50. 51. 52. & 53.* Quin & doctissimus *Isaacus Casaubonus* agnoscit, haud pauca esse, quæ desiderari possunt in aliquibus *operis* illius *luculentissimi* partibus. Et tamen reverà quanquam non pauca habeant *Centuriatores* isti, quæ nec ferri debeant, fortasse nec excusari; nihilominus eruditissimus idem *Præsul, numero* statim *54.* fatendum affirmat, *utilissimum Reipub. Christianæ extitisse, illud hominum laboriosissimorum ἐκπόνημα.*

Epistol. prælim. ad Exercit. cont. Baron.

Præf. ad Appar.

Opus omni laude & acceptatione dignum. Nec temerè id affirmat; rationes insuper multiplices subjungit, quarum nonnullas suis ipsius verbis longè disertissimis hîc referre nequaquam pigebit:

Quippe (inquit) *cùm veteris Reipub. Christianæ effigiem repræsentet, mores exprimat, fidem enunciet: tum successiones Apostolicas per Ecclesiam, doctrinæ progressum & diffusionem notet; defectus, nævos, παραδιορθώσεις ab Hæreticis invectas, & à sentina schismaticorum. Hæc & alia hujus generis scitu utilissima, cùm σποράδην κείμενα, velut magni ædificii quædam rudera, vel corporum disjunctorum ἀποσπάσματα, sub uno & eodem intuitu, in unum simul recollecta posuere; est hæc ipsorum opera cùm laude digna & acceptatione, tum vel maximè conjuncta cum communi utilitate. Ita enim quæ priùs per anfractus & ambitus, nescio quos, per infinitas circuitiones consectabamur;*

quæ raptim, carptim, sparsim, hîc, illîc, alibi, prout se occasio offerebat, magno labore & conatu nonnunquam irrito, erant indaganda, illa omnia jam disposita particulatim, locis suis certis, & determinatis, luce quadam ordinis & dispensatione commendatiora, cujuscunque vel mediocri industria perquiri possunt; ita ut statim obversentur oculis, non difficulter usibus inserviant, & in rem præsentem offerantur. Hæc de Centuriatoribus & eorum opere celeberrimo.

SECT. XLIV.

Baronii Annales *Centuriis pares. Opus planè stupendum.* Casauboni *de eo judicium, item Reverend.* Præsulis Ciceſtrienſis *Annales isti* cautè legendi *quare?* Spondanus *Jesuita eorum* Epitomator.

ÆQualis momenti atque existimationis, addo & utilitatis cum *Centuriis* habentur magni

Car-

Cardinalis Baronii Annales maximi, quos iſtis *Centuriis* haud ita dudum ſcripſit, ut opponeret: opus planè ſtupendum (confeſſione doctiſſimorum, & ipſius *Caſauboni*) utpote quò totius orbis *Chriſtiani* res geſtas, præſertim autem eas, quæ ad *Eccleſiam* pertinebant, in continuam ſeriem annorum ſic digeſſit Auctor, ut *ſi unius urbis Faſtos concinnaret*. Is etiam unus eſt, qui neſcio unde ex abdito, tam multa, planè priùs ignota, primus prompſit in lucem; qui antiquorum *Epiſcoporum* in magnis urbibus ſucceſſiones, veterum hæreſeon originem, progreſſum & finem, tempora *Eccleſiæ* ſive tranquilla, ſive turbulenta, tam accurata diligentia explicuit; qui denique (merita ſua in *Eccleſiam* ſi immoderato partium ſtudio non corrupiſſet) « *dignus erat ſine controverſia, cui omnes, & veteres & recentiores, qui illam eruditionis partem unquam attigerunt, adſurgerent,*

Reinold. de Idol. Rom l. 1, cap. 4.

In proleg. ad Exercit.

rent, & fasces submitterent. Sic de *Cardinale Baronio* clarissimus *Casaubonus.* Neque solitarius est in hac de viro magno sententia; suffragantur ei (uti dixi) doctissimorum plerique, qui recto freti judicio, alienarum vigiliarum *censores* esse merentur. Præ aliis auctoritatem apud nos eruditissimus *Antistes Cicestriensis* toties suprà advocatus, jure meritò vendicare potest, qui magnum illum *Cardinalem* laudat, ubi meretur; neque ei parcit, ubi vituperandum censet. Ipsissima ejus verba accipitote: *Nihil est pane* (inquit) *quod magnopere desideres in Baronio, si unum illud abfuisset, cui nimis incumbit semper, & indulget vehementiùs, partium studium & προσπάθεια. Negari haud quidem potest, quod in illo accusant doctissimi viri, adeò illum in defensione & laude illarum partium, quas probabat, quas propugnandas susceperat, totum esse occupatum; ut quicquid uspiam est,*

Præf. ad App. p. 63.

est, vel extabat olim, per Romanam Ecclesiam depravati moris, desertæ vel desolatæ fidei, nundinationum sacrarum rerum improbissimarum, sacrilegii execrandi: quicquid patratum audacius, quæ plurima erant, & insolentius in nominis Christiani præjudicium, Ecclesiæ dedecus, pietatis opprobrium, Jesu Christi contumeliam, per Pontifices quosdam improbissimos (quod non inficiantur vel Catholicissimi, hominum monstra agnoscentes, & humanitatis propudia) excuset, hoc parum est; quin laudet interdum, & exornet ab oratione. Non refingit mores urbicos ad antiquitatem, sed ipsam antiquissimam antiquitatem, invitam, reluctantem, obtorto collo trahit ad fidem urbicam tuendam; illam inprimis malè natam, malè fotam; de directa Pontificis omnipotentia, ad quam confirmandam, omnem suam applicat supellectilem, & ingenii nervos contendit. Ita doctissimus *Antistes.*

Adeò ut rectè concludere liceat, haud temerè dictum à clarissimo *Casaubono*, *ingentia Cardinalis merita, partium studio fuisse corrupta.* Hac propter (Auditores) sciat *Ecclesiasticæ Historiæ* studiosus, *Annales Baronianos* non sine cautione legendos; ubi verò, & quanta adhibenda sit, ex parte aliqua luculenter indicat eruditissimus *Casaubonus* in prolegomenis suis ad *Exercitationes Baronianas.* Sed & doctissimus *Antistes Cicestriensis* sicuti *Magdeburgensium* errores ac temerationes perstrinxit, ita etiam in quibus reprehensionem incurrat *Prælustris Annalista*, non uno in loco disertis verbis commonstrat. Voluminosum illud *Cardinalis* opus in *Epitomen* contraxit *Spondanus*, homo *Jesuita*, sed maledicus, & convitiator egregius; qui tamen diligentiæ suæ meritas fortasse posset reportare laudes, nisi *Baronianis* nimis superstitiosè insistens vestigiis, *Paparum*

omni-

omnipotentiam astrueret, Regum Principumque majestatem imminueret; & perniciosissimum *Hildebrandinæ* doctrinæ venenum lectoribus ebibendum, quasi aliud agens, propinaret.

Sect. XLV.

Priores Centurias Magdeburgicas octo compendifecit Lucas Osiander, *nec inutiliter.* Ab octava ad decimam sextam *transilit. Ejus res meritò fusiùs tractat. Ad hanc Centuriã pertinet* Historia Concilii Tridentini. *Istius operis atq; etiam Auctoris encomia.* Jac. August. Thuanus *accurata sua Historia res etiam Ecclesiasticas interseruit, ab Ann. 1546. ad Ann. 1608. inde continuatur Historia ad Ann. 1618.*

M*agdeburgensium* etiam *Centurias, octo* scilicet *priores*, in compendium reduxit *Lucas Osiander*, vir nequaquam postremi nominis;

minis; atque ita quidem reduxit, ut nihil fere rerum ſcitu admodum neceſſariarum omitteretur. Nam (præter ſingulorum annorum ſeriem) faciliori negotio conſpiciendum propoſuit, quis fuerit *Eccleſiæ* ſtatus, à Chriſti nativitate & deinceps? quomodo *Evangelii doctrina* in orbem terrarum ſparſa ſit? quæ hæreſes in *Eccleſia* fuerint exortæ, & quibus mediis oppreſſæ? quæ perſecutiones contra *Eccleſiam* motæ, & quomodo ſedatæ fuerint? quos Doctores *Eccleſiæ* ſingulis temporibus habuerint? inter quos & *Romanorum Epiſcoporum* vitæ recenſentur. Sed & *Romanorum Imperatorum* acta quoque deſcribuntur, atque hæc omnia compendio ſatis laudabili complexus eſt. *Ab octava* verò Centuria *ad decimam ſextam* tranſilit (quam quidem *Magdeburgenſes* non attigerunt, nam *in decimatertia deſierunt*) resq; in ea geſtas aliquantò fuſiùs tractat: ejusque

ejusque sui facti rationem ipse reddit, in Epistola sua præliminari, hisce verbis: *Ego verò* (inquit) *puto ab Apostolorum temporibus, jam olim elapsis, nullam esse Historiæ Ecclesiasticæ partem, quæ nostro seculo piis hominibus cognitu magis sit utilis, & necessaria, quàm hanc ipsam, quam nunc in lucem emitto: continet enim mutationes in religione, & in Repub. longè maximas; quales, & quantæ, & quot, in nulla unquam Centuria contigerunt.*

Ad hanc *Centuriam* pertinet *Historia Concilii Tridentini*, An. 1542. indicti, Anno 1545. inchoati, & in Annum 1563. producti. Historia mehercule auro (dicam?) immò gemmis pretiosissimis contra, non cara, & omni ære diutiùs perennatura; A P. M. *Paulo Veneto, Ordi-* " *nis Servorum* scripta: viro eruditi- " onis admirandæ, exquisitissimi judi- " cii, indefatigabilis industriæ, mode- " stiæ deniq; & integritatis vix æqui- "

hinc inde, & vagè variecq́; dispersis ruderibus antiquitatis, collisæ plerunq́; dissipatæ, & dissectæ, ædificium quoddam insigne, ac usu eximium, orbi Christiano construxerunt. In quo multa sunt, quæ laudes, & admireris: nec pauciora, quæ nequeas comprobare. Pergit autem Reverendus idem *Antistes* particulatiùs narrare (& ut Lector noster, quem instituimus, diligenter observet, suadeo) pergit, inquã, narrare, quæ probanda laudandaq́; æstimaret: *Certè quidem rerum ordo ille splendidus; series & methodus singularis, rerum & temporum dispositio enucleata; quam per singulas annorum Centurias observant & proponunt, ita ut sigillatim exhibeantur Fidei ἔκθεσις, disciplinæ πρᾶξις, mores hominum, virtutum progressus & incrementa; labes iterum atque nævi, hæreses, errores, aberrationes à vera & sincera pietate, schismata ex ambitione, & factiones concitatæ; viri celebres per ætates*

Idem ib. n. 48.

tes

tes singulas, eruditionis fama & sanctitatis commendatione. Hæc, inquam, & similia Centuriarum ornamenta, quæ negari nec possunt, nec debent, mentes movent, jucunda luce perfundunt; non ipsas solummodo res enarrandas, sed vitam quoque Historiæ veritatem commendant, & ad se legentium oculos animosq; blandissimè alliciunt insinuando. Quod nobis ædificium Historicum dum construunt, fundamentum ejus inprimis statuunt εὖ καὶ καλῶς super lapidem illum pretiosum angularem: à Deo structorum omnium ἀρχιτεκτονικωτάτῳ excisum de monte, dedolatum, exasciatum, positum & fundatum in scripturis sacrosanctis, quatuor sanctissimorum Evangelistarum: ab Apostolis, & illorum demum ministerio, excultum dein, & perpolitum: quem & scripta epistolæ ad Ecclesias, & actus contexti de Ecclesiis, ad æternitatem propagârunt. Hinc jam provecti ulteriùs in apertum & immensum

ſum pelagus, diſciplinæ formam exteriorem: Fidei Eccleſiaſticæ normam & tenorem: mutationes in moribus & converſatione: Hæreticorum fraudes, impoſturas, impietates, adverſariorum ἐναντιώσεις: *Militum, Ducum & Pancratiaſtarum Jeſu Chr. colluctationes & agoniſmata, per partes illius operis luculentiſſimi, cum multiplici aliarum rerum veritate, exhibent & exponunt, indagatores certè ſolertiſſimi, enarratores expediti.* Ulteriùs adhuc progreditur doctiſſimus *Præſul,* indicatq;, unde gentium tot ac tanta, naviſſimi maximeq; induſtrii centuriatores, coëgiſſent in unum & compottâſſent:

Idem ib. n. 49. *Iſta quidem omnia* (inquit) *ſic corraſa undecunq; convaſata, in unum velut acervum contulerunt, de ſcriptis Patrum apologeticis & eriſticis, de ſcriptis diegematicis, commentariis & explicationibus credendorum: de ſermonibus panegyricis, & homiliis: de Actis inprimis ſynodalibus:*

de

de epistolarum tabulis, ad diversos de diversis rebus: Historiis veterum ad extremum, quæ de clade temporum superiorum, nobis adhuc supersunt pauca, vel integræ vel redactæ in epitomen, lautam sanè supellectilem, & quoad fieri potuit, instructissimam. Si quid operi instituto de perfectione defuit, vel debita vel destinata, ex æquo & bono, more majorum possit excusari; tum quòd principes rem aggressi, aliis intentatam illibatam: tum quòd secundas curas non adhibuerint, ut illa, quod fieri per ἐπανορθώσεις *solet, quæ minùs exactè vel enucleatè fuerant ab initio delineata vel delibata, limatiùs deinceps exaccurare, & majori cura atque diligentia possent perpolire.*

SECT. XLIII.

Centuriatores erroribus obnoxios *docet eruditissimus & Reverend.* Cicestrensis. Casaubonus *agnoscit.* Opus ipsum *tamen* valdè utile *esse ostendit idem Reverend. Antistes.* Hæc

HÆc atq; alia plura, Reverendi *Antistites*, de *Magdeburgensibus*, unde, quid, & quanta præstiterint, facilè dignoscat Lector. Sed eorum etiam σφάλματα, errores, & vitiosos affectus nosse haud parùm intererit, neque id prætermisit eruditissimus idem *Præsul*; imò luculenter ostendit, in quibus peccârint, in quibus sese reprehensione dignos exhibuerint: uti legere potestis in eadem præfatione ad *Apparatum num. 50. 51. 52. & 53.* Quin & doctissimus *Isaacus Casaubonus* agnoscit, haud pauca esse, quæ desiderari possunt in aliquibus *operis* illius *luculentissimi* partibus. Et tamen reverà quanquam non pauca habeant *Centuriatores* isti, quæ nec ferri debeant, fortasse nec excusari; nihilominus eruditissimus idem *Præsul, numero* statim *54.* fatendum affirmat, *utilissimum Reipub. Christianæ extitisse, illud hominum laboriosissimorum ἐπιτήγμα. Opus*

Epistol. prælim. ad Exercit. cont. Baron.

Præf. ad Appar.

Opus omni laude & acceptatione dignum. Nec temerè id affirmat; rationes insuper multiplices subjungit, quarum nonnullas suis ipsius verbis longè disertissimis hîc referre nequaquam pigebit:

Quippe (inquit) *cùm veteris Reipub. Christianæ effigiem repræsentet, mores exprimat, fidem enunciet: tum successiones Apostolicas per Ecclesiam, doctrinæ progressum & diffusionem notet; defectus, nævos, παραδιορθώσεις ab Hæreticis invectas, & à sentina schismaticorum. Hæc & alia hujus generis scitu utilissima, cùm σποράδην κείμενα, velut magni ædificii quædam rudera, vel corporum disjunctorum ἀποσπάσματα, sub uno & eodem intuitu, in unum simul recollecta posuere; est hæc ipsorum operæ cùm laude digna & acceptatione, tum vel maximè conjuncta cum communi utilitate. Ita enim quæ priùs per anfractus & ambitus, nescio quos, per infinitas circuitiones consectabamur;*

quæ raptim, carptim, sparsim, hîc, illîc, alibi, prout se occasio offerebat, magno labore & conatu nonnunquam irrito, erant indaganda, illa omnia jam disposita particulatim, locis suis certis, & determinatis, luce quadam ordinis & dispensatione commendatiora, cujuscunque vel mediocri industria perquiri possunt; ita ut statim obversentur oculis, non difficulter usibus inserviant, & in rem præsentem offerantur. Hæc de Centuriatoribus & eorum opere celeberrimo.

Sect. XLIV.

Baronii Annales *Centuriis pares. Opus planè stupendum.* Casauboni *de eo judicium, item Reverend.* Præsulis Cicestriensis *Annales isti* cautè legendi *quare?* Spondanus *Jesuita eorum* Epitomator.

Æqualis momenti atque existimationis, addo & utilitatis cum *Centuriis* habentur magni

Car-

Cardinalis Baronii Annales maximi, quos iſtis *Centuriis* haud ita dudum ſcripſit, ut opponeret: opus planè ſtupendum (confeſſione doctiſſimorum, & ipſius *Caſauboni*) utpote quò totius orbis *Chriſtiani* res geſtas, præſertim autem eas, quæ ad *Eccleſiam* pertinebant, in continuam ſeriem annorum ſic digeſſit Auctor, ut *ſi unius urbis Faſtos concinnaret.* Is etiam unus eſt, qui neſcio unde ex abdito, tam multa, planè priùs ignota, primus prompſit in lucem; qui antiquorum *Epiſcoporum* in magnis urbibus ſucceſſiones, veterum hæreſeon originem, progreſſum & finem, tempora *Eccleſiæ* ſive tranquilla, ſive turbulenta, tam accurata diligentia explicuit; qui denique (merita ſua in *Eccleſiam* ſi immoderato partium ſtudio non corrupiſſet) *dignus erat ſine controverſia, cui omnes, & veteres & recentiores, qui illam eruditionis partem unquam attigerunt, adſurgerent,*

Reinold. de Idol. Rom l. 1, cap. 4.

In prol. ad Exercit.

rent, & fasces submitterent. Sic de *Cardinale Baronio* clarissimus *Casaubonus.* Neque solitarius est in hac de viro magno sententia; suffragantur ei (uti dixi) doctissimorum plerique, qui rectò freti judicio, alienarum vigiliarum *censores* esse merentur. Præ aliis auctoritatem apud nos eruditissimus *Antistes Cicestriensis* toties suprà advocatus, jure meritò vendicare potest, qui magnum illum *Cardinalem* laudat, ubi meretur; neque ei parcit, ubi vituperandum censet. Ipsissima ejus

Praef. ad App. p. 63. verba accipitote: *Nihil est pane (inquit) quod magnopere desideres in Baronio, si unum illud abfuisset, cui nimis incumbit semper, & indulget vehementiùs, partium studium & προσπάθεια. Negari haud quidem potest, quod in illo accusant doctissimi viri, adeò illum in defensione & laude illarum partium, quas probabat, quas propugnandas susceperat, totum esse occupatum; ut quicquid uspiam est,*

est, vel extabat olim, per Romanam Ecclesiam depravati moris, desertæ vel desolatæ fidei, nundinationum sacrarum rerum improbissimarum, sacrilegii execrandi: quicquid patratum audacius, quæ plurima erant, & insolentius in nominis Christiani præjudicium, Ecclesiæ dedecus, pietatis opprobrium, Jesu Christi contumeliam, per Pontifices quosdam improbissimos (quod non inficiantur vel Catholicissimi, hominum monstra agnoscentes, & humanitatis propudia) excuset, hoc parum est; quin laudet interdum, & exornet ab oratione. Non refingit mores urbicos ad antiquitatem, sed ipsam antiquissimam antiquitatem, invitam, reluctantem, obtorto collo trahit ad fidem urbicam tuendam; illam inprimis malè natam, malè fotam; de directa Pontificis omnipotentia, ad quam confirmandam, omnem suam applicat supellectilem, & ingenii nervos contendit. Ita doctissimus *Antistes.*

Adeò ut rectè concludere liceat, haud temerè dictum à clarissimo *Casaubono*, *ingentia Cardinalis merita, partium studio fuisse corrupta.* Hac propter (Auditores) sciat *Ecclesiastica Historia* studiosus, *Annales Baronianos* non sine cautione legendos; ubi verò, & quanta adhibenda sit, ex parte aliqua luculenter indicat eruditissimus *Casaubonus* in prolegomenis suis ad *Exercitationes Baronianas.* Sed & doctissimus *Antistes Cicestriensis* sicuti *Magdeburgensium* errores ac temerationes perstrinxit, ita etiam in quibus reprehensionem incurrat *Præluſtris Annalista,* non uno in loco disertis verbis commonstrat. Voluminosum illud *Cardinalis* opus in *Epitomen* contraxit *Spondanus*, homo *Jesuita*, sed maledicus, & convitiator egregius; qui tamen diligentiæ suæ meritas fortasse posset reportare laudes, nisi *Baronianis* nimis superstitiosè insistens vestigiis, *Paparum* *omni-*

omnipotentiam astrueret, Regum Principumque majestatem imminueret; & perniciosissimum *Hildebrandinæ* doctrinæ venenum lectoribus ebibendum, quasi aliud agens, propinaret.

Sect. XLV.

Priores Centurias Magdeburgicas octo compendifecit Lucas Osiander, *nec inutiliter.* Ab octava ad decimam sextam *transilit. Ejus res meritò fusiùs tractat. Ad hanc Centuriã pertinet* Historia Concilii Tridentini. *Istius operis atq; etiam Auctoris encomia.* Jac. August. Thuanus *accurata sua Historia res etiam Ecclesiasticas interseruit, ab Ann. 1546. ad Ann. 1608. inde continuatur Historia ad Ann. 1618.*

M*Agdeburgensium* etiam *Centurias, octo* scilicet *priores*, in compendium reduxit *Lucas Osiander*, vir nequaquam postremi nominis;

minis; atque ita quidem reduxit, ut nihil fere rerum ſcitu admodum neceſſariarum omitteretur. Nam (præter ſingulorum annorum ſeriem) faciliori negotio conſpiciendum propoſuit, quis fuerit *Eccleſiæ* ſtatus, à Chriſti nativitate & deinceps? quomodo *Evangelii doctrina* in orbem terrarum ſparſa ſit? quæ hæreſes in *Eccleſia* fuerint exortæ, & quibus mediis oppreſſæ? quæ perſecutiones contra *Eccleſiam* motæ, & quomodo ſedatæ fuerint? quos Doctores *Eccleſiæ* ſingulis temporibus habuerint? inter quos & *Romanorum Epiſcoporum* vitæ recenſentur. Sed & *Romanorum Imperatorum* acta quoque deſcribuntur, atque hæc omnia compendio ſatis laudabili complexus eſt. *Ab octava* verò Centuria *ad decimam ſextam* tranſilit (quam quidem *Magdeburgenſes* non attigerunt, nam *in decimatertia deſierunt*) resq; in ea geſtas aliquanto fuſiùs tractat:

ejusque sui facti rationem ipse reddit, in Epistola sua præliminari, hisce verbis: *Ego verò* (inquit) *puto ab Apostolorum temporibus, jam olim elapsis, nullam esse Historiæ Ecclesiasticæ partem, quæ nostro seculo piis hominibus cognitu magis sit utilis, & necessaria, quàm hanc ipsam, quam nunc in lucem emitto: continet enim mutationes in religione, & in Repub. longè maximas; quales, & quantæ, & quot, in nulla unquam Centuria contigerunt.*

Ad hanc *Centuriam* pertinet *Historia Concilii Tridentini*, An. 1542. indicti, Anno 1545. inchoati, & in Annum 1563. producti. Historia mehercule auro (dicam?) immò gemmis pretiosissimis contra, non cara, & omni ære diutiùs perennatura; A P. M. *Paulo Veneto, Ordinis Servorum* scripta: viro eruditionis admirandæ, exquisitissimi judicii, indefatigabilis industriæ, modestiæ deniq; & integritatis vix æqui-

» parandæ. Quod quidem elogium, vir & dignitate, pariter & eruditione perillustris, fidissimus ejus interpres Anglicus (qui princeps illud pretiosissimum κειμήλιον maximo Ecclesiæ bono, in oras hasce occiduas protulit, & publica luce donavit) ei in præliminari sua epistola meritissimò tribuit; idq; non temerè: utpote qui literata ejus consuetudine, ac propiori familiaritate aliquandiu fretus, penitius eum noverat. Sed & opus ipsum tantundem luculenter præstat, ex libellis memorialibus, commentariisq; legatorum; ex Principum & Rerumpublicarum epistolis, aliisq; scriptis; à Præsulibus, Theologis, Legatisq; ipsis, qui eidem conventui interfuere, diligenter adservatis, concinnatum; tanto labore, tanta accuratione, studio & fide (sicuti doctissimus idem & clarissimus Eques ibidem observavit) ut omnes in eo genere Historias, sive veteres

D. Nath Brent, Eq. Auratus, Colleg. Merton. Præfectus.

sive

ſive recentiores, facilè provocare poſſit. Neque ſolitarium hoc, aut unius tantum viri teſtimonium exiſtimatote (Auditores) vel de Scriptore, vel de opere ipſo: accipite huic geminum germanum de utroque, ab interprete Latino, ejusdem ordinis Equeſtris viro, & ob elegans ingenium juxta & eruditionem non vulgarem, clari nominis. De Scriptore ſic ille: *Neque verò meo is præconio indiget, quem opus ipſum loquitur, ingenii felicem, magni rectiq; judicii virum, omni genere doctrinæ liberaliter eruditum, atque ad maximam probitatem, animiq; manſuetudinem utraq; prudentia, divina & humana, ac iſta, tam morali quàm civili, cumulatiſſimè excultum.* De opere vero ipſo ſic: *Quod Hiſtoriæ iſtius exædificationem attinet* (diſertiſſimi viri verba ſequor) *ſive res, ſive verba ſpectes; & in rebus, ſi temporum ordinem, ſi conſilia, acta, eventus: & in rebus*

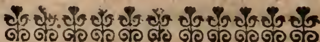
D. Adamus Nevvtonus, Eques Auratus.

gestis, si declarari non solùm desideras, quid actum aut dictum sit; sed etiam pro modo: & cùm de eventu dicitur, ut causæ explicentur omnes: vel casus, vel sapientiæ, vel temeritatis. Hæc, & alia ejusmodi, quæ dicendi, scribendiq́ magistri requirunt in Historiarum Scriptore, ille adeò plenè accurateq́ exequitur, ut in unius Concilii coagmentatione omnes Historiæ conscribendæ numeros implesse, atque hoc nomine majorum gentium Historicis accensendus meritissimò credatur.

Hujus ejusdem *Centuriæ* res etiam tam *Ecclesiasticas* quàm *Civiles*, ab Anno 1546. ad Annum 1608. luculenter descripsit *Jacobus Augustus Thuanus*, vir genere, doctrina, dignitate maximus, & inter hujus ævi Historicos principe loco dignus; uti suprà etiam à nobis observatum est. Eam *Historiam* pronuper etiam continuatam habemus

mus usque ad Annum 1618. præter hosce suprà recensitos in utraque *Historia* Scriptores, eximii & longè doctissimi viri, *Gerardi Johannis Vossii* de *Historicis Græcis* libri, & de *Latinis*, ingentem numerum suppeditare possunt; ex quibus (si cui fortè delectus noster non arriserit) alium pro libitu suo facere licet. Ego sic censeo: & de parte prima Methodi nostræ satis dictum opinor.

DE RATIONE ET METHODO LEGENDI *Historias*

PARS SECUNDA

De idoneo Lectore.

Sect. I.

Juvenis uti moralis Philosophiæ *auditor, ita &* Historiarum *Lector minùs idoneus putandus. Quæ requirantur ad utrumq́? Finis &* scopus lectionis. *Doctissimi* Vossii *&* Keckermanni *circa hanc quæstionem sententiæ discrepantes.*

PArtem primam expedivimus, in quâ utriusq; *Historiæ* Auctores recensuimus, eorumq; delectum fecimus; nec non, quo ordine sint legendi, commonstravimus. Jam verò secundo loco, quis sit *Lector idoneus*, disquirendum.

dum. Et hoc quidem, qua possimus brevitate, faciemus. *Aristoteles Ethicorum lib. 1. cap. 3.* de idoneo *moralis Philosophiæ* auditore disputans, hoc habet pronunciatum: Διὸ τῆς πολιτικῆς οὐκ ἔστιν οἰκεῖος ἀκροατὴς ὁ νέος. &c. *Juvenis ad civilem scientiam non est accommodatus auditor; est enim actionum, quæ in hac vita versantur, imperitus.* Nimirum juventus ignara judicandi in fraudem facilè inducitur, & spretis melioribus, vana amplectitur. Quod si rectè hac ex parte pronunciaverit *Magister* noster, quid prohibet, quò minùs nos etiam de habili & *idoneo Historiarum Lectore* idem sciscamus scitum? quandoquidem, *Historiam* nihil aliud esse quàm *Philosophiam* exemplis utentem, sapientes statuerunt. Auditori *Ethico* sive *Politico* requiritur primò *judicium*, διάγνωσις; ut rerum agendarum præcepta internoscat. Deinde *animus* sit ei *probè* affe-

affectus, ut præcepta rectè tradita, in usum dextrè transferre cupiat. Simili planè modo *Historiarum Lectori facultas* adsit *discernendi* exempla, quæcunque legerit, & de iis rectè judicandi; tum adsit lubido & *animi propensio*, ea, quæ proba fuerint, imitandi; quæ secùs autem, fugiendi: omnia denique in usum suum convertendi. Finis enim principalis τῆς παρούσης πραγματείας ἐστὶν οὐ γνῶσις, ἀλλὰ πρᾶξις. Præsentis negotii, sive considerationis *scopus, non cognitio* & contemplatio; *sed usus & actio*. Atque ideò discendum, non ut sciamus tantùm, sed benè etiam agamus; & honestè vivamus. Unde nec desunt viri impensè docti, qui haud ullum esse studii genus asserunt, in quo plus solertiæ, plus judicii, usus, & prudentiæ, postulari videatur; quàm in *Historia, vitæ civilioris magistra*, legenda requiritur. Quo magis mirari soleo, *Gerardum Johannem Vossium*, inter erudito-

ditorum hujus ævi principes, meritissimò numerandum, in libello suo eleganti, de *Arte Historica*, firmiter tenere, hoc studium primæ etiam convenire ætati. *Bartholomæi Keckermanni*, aliorumque contra sentientium opinionem rejicere, argumenta elevare, refellere. Ipsos audite (si placeat) & primò *Keckermannum*, deinde clarissimũ *Vossium*. *Keck. de Natura Histor. Part. 1. c. 1. p. 10*

Cùm nihil aliud contineant (inquit *Keckermannus*) *Historiæ, quàm exempla præceptorum, habent autem præcepta methodum; exempla verò non habent methodum, nisi eam, quæ est in præceptis, error est vulgatus, & valdè damnosus juventuti, quæ voluptate & jucunditate studii Historici ducta, Historias* ex professo *incipit legere, plerumq; antequam disciplinas, & præcepta ea cognoverit,* " *quibus methodus inest; & loci com-* " *munes illi, ad quos Historiæ reduci* " *debent: quod quidem valdè est præ-* " *posterum, & facilè intelligi potest, ex com-*

comparatione aliarum disciplinarũ: exempli gratia, Grammaticæ, Logicæ &c. Sicut enim absurdus fuerit, qui exempla Grammatica, Logica, Rhetorica, velit cognoscere & notare, antequam dedicerit præcepta: ita absurdissimus haberi debet, qui Historias, idest, exempla Ethica, Oeconomica, Politica, seriò & ex professo *velit legere, & notare; antequam habeat perspectam Methodum præceptorum Ethicorum, Oeconomicorum, Politicorum &c.* ita *Keckermannus.*

Jam si placeat, audite doctissimum *Vossium: Nihil* (inquit) *absurdi habet (uti vult Keckermannus) si exempla ante præcepta addiscamus; linguas enim optimè absq; præceptis addisci posse, notum est.* Deinde; *non parvum eos* (qui cum *Keckermanno* sentiunt) *errorem committere* dicit, *cùm non satis distinguant, inter lectionem Historiæ alicujus, ac Historiam scribendi munus; ad quod nemo*

Art. Histor. c.5. p 31.

nemo Philosophiæ civilis ignarus applicare animum debet. Denique *confundere eos* (ait) *nudam & simplicem rerum omnium Historiam, cum ἱστορικῇ πραγματείᾳ, quæ accuratè in circumstantias & eventuum causas inquirit.* Postremò, suam confirmat opinionem auctoritate. *Quintiliani (optimi instituendæ pueritiæ artificis)* qui ab *Rhetore* jubet *Oratores* atque *Historicos* incipientibus prælegi; inque Historicis minimè dubitat *Livium præponere Sallustio, non tantùm quia candidior sit, ac Ciceroni similior; sed etiam quia majoris sit Historiæ Auctor: quomodo* (inquit) *neutiquam loqueretur, nisi ita credidisset pueritiæ convenire. Historias magis universales.* Hæc eruditissimus *Gerardus Johannes Vossius.*

SECT. II.

Keckermanni *sententia defenditur.*

Linguæ *absq; præceptis* haud optimè

mè *discuntur. Linguarum atque actionum longè diversa ratio.* Philosophia practica *tam* legenti *Historias quàm* scribenti *requiritur.* Ubertus Folietta, Sebastianus Foxius, Viperanus *ab hac parte stare videntur. Etiam doctissimus* Vossius *argumenta subministrat non infirma.*

SEd liceat hîc nobis pace tanti viri (cujus aliàs summa apud nos auctoritas est, quemq; præcipuè in hoc genere Historico suspicimus, & veneramur) paululum dissentire; & *Keckermanni* utcunque partes aliquatenus defendere. Responderi itaque posse videtur pro Keckermanno: *Primò* haud diffitendum, linguas posse disci absq; præceptis, sed optimè posse disci pernegandum. Voces articulare, verba formare, etiam componere ac proferre; auditione, usu, colloquio absque præceptis regulisve discere solemus.

mus. Sermonem verò aptè concinnare, orationem ſcienter inſtituere, vix ac ne vix quidem datur; niſi regularum & præceptorum ductu. *Præterea*, quamvis loqui addiſcat quis (quacunq; fuerit lingua) absq; præceptis; eloqui tamen haud poterit, multò minùs de loquelæ ſive congruitate, ſive proprietate dijudicare, & rationem reddere, niſi per præcepta. *Porrò* ea optimè addiſcuntur, quorum perfecta habetur cognitio, quorum rationem reddere quis poteſt; ſicuti nos docet magiſter noſter, Ariſtoteles. *Ariſt. Eth. lib. 1.* *Adhæc*, alia eſt linguarum ratio habenda, alia actionum; ſive eas imitemur, ſeu mente noſtra contemplando arbitremur: uſus illas dirigit & corrigit: has præcepta & norma vivendi. Illas conſuetudo civitatis *(quæ nunquam in eodem ſtatu ſtetit)* *Senec. Ep. 114.* verſat: Has turpis & honeſti reſpectu temperandas, & juxta legum præcepta diſcutiendas novimus.

Secun-

Secundò, neque in eo videtur doctissimi Vossii sententia usquequaque comprobanda; quòd *Philosophiam practicam* concedat necessariam, *scribenti* Historiam, *legenti* verò nequaquam. Quid enim? Annon utrique finem, quasi eundem propositum, omnes affirmamus? Uni, ut vivendi rationem ab exemplis discat? Alteri, ut ex eisdem exemplis eandem pariter doceat? Annon illi scopus, ut prudentiam mortalibus, alienos describendo casus insinuet? Huic ut sibi ipsi, eosdem casus legendo & observando, prudentiam comparet? Mihi quidem sic omninò videtur. Nec mihi soli, sed plurimis aliis, nec indoctis. Audiamus, si placet, unum atque alterum: *Duæ sunt facultates* (inquit Ubertus Folietta) *quæ commune bonum & utilitatem publicam spectat, quæq; hominibus ad beatam vitam iter expediunt; illosq; ad civilem societatem tuendam & ornandam*

De Scr. Histor. penult. p. 954.

dam

dam instituunt: Moralis Philosophia, & Historia. Ita hæ duæ facultates partitæ sunt inter se munera, ut illa disputationibus & præceptis animos ac mores hominum informet, hæc utilibus exemplis, salubribusq; documentis, quid sequendum in vita, quid fugiendum sit, doceat moneatque: ad quorum similitudinem actiones & consilia sua homines dirigant & conforment; casusq; atque exitus, qui bona consilia, & prava consequi soleant, ante oculos hominum ponat; quorum cognitione illi vel ad virtutem inflammentur, vel à sceleribus revocentur. Dissentit manifestè à clarissimi *Vossii* mente, vir doctrina, judicio, eloquentia, suo tempore non incelebris, *Sebastianus Foxius.* Is enim libro de *Institutione Historiæ* sic scribit: *Quo pacto ipsius non modò Historiæ, sed nec omninò alicujus rei benè scriptæ artificium, & elegantiam dignoscere aut dijudicare possis, si nec, quid artificium, aut quale sit,* Ib.p.110.

rectè

rectè cognôris? Isthæc, quæ tu poscis, non nisi à doctis & benè institutis intelliguntur. Nam qui accuratè debeat Historiam legere, quomodo sit eadem scribenda, noscat, necesse est. &c. Mox etiam rationem reddit; quòd nimirum artifices & eruditi artificiosa & erudita tantùm noscant, non rudes & imperiti. Deniq; sic concludit: *Ergo lectioni accedit judicium, non tam natura, quàm arte usq; comparatum; tum doctrina non vulgaris aut mediocris, &c.* Nec à *Foxio* dissentit *Johannes Viperanus* (vir etiam literaturæ haud contemnendæ) sicuti planè evincunt hæc verba: *Et magni quoque viri est* (inquit) *veros fructus ex Historiarum lectione colligere: qui videlicet rationes rerum divinas humanasq; percipiat; qui seligat morum optima documenta, qui eadem, qua vitam suam, honestatis norma ac regula aliorum facta metiatur; in quo multa locorum cognitio, mira virtutum vitio-*

Lib. de Script. Histor. cap. 17.

tiorumq; scientia, singularis magnarum rerum doctrina, & eruditio insit, &c. Et paullò post: *Qui ad Philosophiæ præcepta exempla adjunget, is magnos fructus ex Historia capiet, ac perfectam & absolutam sapientiam consequetur.*

Quin & ipsius doctissimi *Vossii* conclusio (eodem capite 5.) circa præcipuum *Historiæ fructum*, ad confirmandam nostram sententiam plurimum valere videtur. Ita enim scribit: *Sic igitur statuendum, vel præcipuum esse hunc Historiæ fructum, quòd ex similibus vel contrariis colligamus, quid privatim aut publicè expediat: nam prudens qui esse volet, debet observandi esse studiosus, sive ut Græci dicunt, ἐπιστατικός.* Quod cum pueri & artium ignari assequi nequeant, præcipuo lectionis Historicæ fructu privari, necesse habent: unde eos minùs idoneos Historiarum lectores esse, plusquam probabiliter adstrui posse, *Art. Hist. c. 5. p. 28.*

 nobis

nobis videtur. Secundæ quidem notæ fructus, sive effectus secundarios, non inficias ibimus, quin pueri & illiterati, ex Historiarum lectione vel auditione, indipisci & deportare possint; voluptatem scilicet, & oblectationem quandam, immò fortassè (modò sint melioris indolis, ingeniique præstantioris & narratiunculas quasdam non inficetas, aptè ac decorè in medium proferre nôrint; quod tamen in ætate tenera atque immatura vix reperitur) gratiam & æstimationem aliquam apud audientes obtinebunt. Sed ridiculi planè sunt habendi (ipsius doctissimi *Vossii* opinione) qui non alio fine Historias legunt, quàm ut animum oblectent, & *habeant, quod in conviviis & circulis narrent.* Apage taleis istos (cum *Justo Lipsio* loquar) & ad *Amadæum* suum, ad *Hugonem Burdigalensem*; aut si altiùs adsurgere velint, ad *Heliodorum*, aut ad nobilissi-

Art. Hist. c. 5. p. 30.

cent. 3. ep. 61.

bilissimi Sydnæi nostratis *Arcadiam*, ac *Barclai Argenidem* eant.

SECT. III.

Tertium doctiss. Vossii *argumentum contra* Keckermannum *haud satis firmum videtur.* Nuda rei gestæ cognitio *Lectori cordato* non sufficit. *Id ex* Ludov. Vive, Dion. Halicarnasseo *& ipso* Vossio *probatur. Puerorum & virorum, in artibus versatorum, lectio Historiarum valdè diversa.*

HInc jam, tertio loco, mihi videtur doctissimus *Vossius* frustrà esse; ubi nos simplicem rerum omnium Historiam confundere, affirmat, cum ἱστορικῇ πραγματείᾳ. Quia nos nudam rerum commemorationem, & magnorum facinorum, sed & locorum etiam, memoriam haud difficulter concedimus vel ipsis pueris, & ætatis teneræ juventuti convenire, sicuti jam diximus. Sed meminisse oportet, anti-

quitatem ea non multò meliori loco duxisse, *quam fabulas* (ipsissimis doctissimi *Vossii* utor verbis) *nempe quia ex iis, haud aliter atque ex fabulis, voluptas magis percipitur, quàm fructus.* Verùm Lector ille, quem nos formare cupimus, ulteriùs spectare debet: non ad delectationem, sed ad utilitatem, ad finem ultimum Historiæ; ut probis ad benè beateq; vivendum exemplis instruatur. Valdè appositè pro nobis & ad hanc nostram mentem loquitur eruditissimus ille *Ludovicus Vives*: *Historia* (inquit) *cognita est jam nobis quadantenus, in puerili institutione; sed illa modò ad rationem temporum, & nomina præclarorum virorum noscenda: nunc verò exactiùs est & pleniùs versanda, quoniam meliùs ab adultis jam, confirmatisq; post rerum usum aliquem intelligitur; ut in vita emolumenta convertatur, judicio adhibito: tanquam succus naturali calore diffusus* per

Pag. 7.

Lib. 5. de Trad. Disc. p. 352.

per corpus, unde alatur homo, & vita producatur. Dicimus igitur, lectori nostro non sufficere nudam ac simplicem omnium rerum Historiam, sed quod inquit *Dion. Halicarnasseus*, ἀπαιτεῖ καὶ ἕκαστος καὶ τὰς αἰτίας ἱστορεῖσθαι τῶν γινομένων, καὶ τοὺς τρόπους τῆς πράξεως, καὶ τὰς διανοίας τῶν πραξάντων: *Unusquisq; vult ipsas etiam causas quærere, & modos, quibus res peracta sit, & consilium eorum, qui negotia sunt aggressi.* Hæc ipsa verba, atque alia ad hanc sententiam, ex *Halicarnassei* 7. prolixiùs citat ipse πολυμαθέστατος, *Vossius*, ubi etiam probat, quòd non in *Philosopho* solùm, sed etiam *Historiæ* scriptore lectoreq; locum habeat Poëtæ illud *Georg.* 2: *Felix, qui potuit rerum cognoscere causas.* Ac tandem propè finem ejusdem capitis sic concludit: *Et sanè si causæ, consilia, modus prætereantur, pueris quidem fabulæ narrentur, non Historiæ scribantur, ut apud Agellium*

Lib. 5. *Ant. Roman.*

Art. Histor. c. 15. *p.* 80. *&* 81.

dicit Sempronius Asellio. Jam verò
Lib. 5. cap. 18. dicat mihi clarissimus *Vossius*, num-
quid isthæc pueri satagant? Num-
quid illiterati & artium rudes viri
hæc perquirant? Aut cui bono, si
de causis, consiliis, circumstantiisve
nesciant judicare? Vel in utilitatem
suam convertere? Eleganter, nescio
„ quis: Quemadmodum puellæ flo-
„ res excerpunt ad oculos suos, & sen-
„ sus corporis tantùm exhilarandos;
„ pharmacopolæ verò universa her-
„ barum folia, flores singulos, minu-
„ tissimas plantarum fibras, & radices
„ ad medelam, & hominum sanita-
„ tem referunt: sic pueri libris Histo-
„ ricis, quasi trocho & astragalis ad
„ ludendum utuntur; auditâque vel
„ inspecta rerum gestarum magnitu-
„ dine, aut novitate, lætitia incredi-
„ bili gestiunt, aut pavore exaniman-
„ tur; qui autem artibus mediocriter
„ versati sunt, experientiaq; aliquali,
„ ac judicio exornantur, hos legendo
„ Historias pauca effugiunt. Hi so-
lùm

lùm divina instituta animadvertunt, jura humana observant; consilia universi perpendunt, varia rerum eventa notant, domestica, politica, bellica, pacifica; omnia, magno cum fructu & voluptate, ad civilis societatis & prudentiæ usum referre solent. Atque hoc est apud *Keckermanum*, Historias legere; hunc talem requirit *Lectorem*: nimirum (ut ipsius utar verbis) *qui exempla Ethica, Oeconomica, & Politica seriò & ex professo legere & notare velit.* Illud autem quisquis aggrediatur, nisi perspectam habeat *methodum* præceptorum *Ethicorum, Oeconomicorum, Politicorum, &c. absurdissimus* (inquit) *haberi debet.*

SECT. IV.

Argumentum à Quintiliano *mutuatum expenditur, eiq; respondetur.*

POstremò, mihi quidem locus è Quintiliano citatus videtur nihil quicquam facere, adversus istam

Keckermanni ſententiam. Conſtat enim ibidem *Fabium* docere, ex quibus Auctoribus puerorum *ſtylus* ſit formandus; idque *Rhetorum* ipſorum, ſive præceptorum ductu atq; adminiculatione potiùs, quàm ſuapte ac priva lectione. Siquidem

Lib. 2. Inſtit. Orat. cap. 5. *profuturum ſanè diſcipulis plurimum* (ait) ſi *Rhetor* eos *Hiſtoriæ, atque etiam magis orationum* lectione inſtruxerit. Ibiq; mox, quid ſit *Rhetoris* officium, hac ex parte luculenter oſtendit. Capite verò ſexto à doctiſſimo *Voſſio* citato, quem velit Auctorum delectum haberi, pleniùs indicat; nam *ſine delectu periculoſum* eſſe ait, quemvis in manum aſſumere; *optimos quosq;, & candidiſſimos, ſuavi copia & perſpicuitate amabiles, quales Cicero & Livius eligendos cenſet.* Inde quos fugiendos exiſtimat, oſtendit; quos tamen *firmatis & maturis* ingeniis etiam permittit. Reſpondemus igitur, aliud eſſe *ſtylum*, ac ſermonem

for-

formare, sive (ut ipse *Fabius* loquitur) φράσιν facere; aliud exempla *Ethica, Oeconomica, Politica*, atque alia, *seriò* & ex *professo* colligere, notare, recondere; ut inde discat quis, prudenter se gerere, & vitam ad virtutis normam instituere: illud autem *Quintiliani* propositum omnino fuisse videtur, hoc nequaquam intendit. Ideoq; magis etiam *Orationum* lectionem *Rhetorum* discipulis commendat; fortasse etiam *Historicorum conciones* potiùs, quàm narrationes: quippe in iis quidem *T. Livium* vel maximè præcellere affirmat. Eum enim, cùm *in narrando miræ jucunditatis, clarissimiq; candoris* esse dicit; tum in *concionibus, suprà quàm dici potest, eloquentem*. Sin autem quis aliter adhuc sentiat: Et *Quintilianum* velle *Rhetorum* discipulos, rerum ipsarum contemplatione exerceri, opinetur; nec non exemplis (*quæ sunt in omni genere causarum poten-*

Lib. 1. cap. 1.

Quintil. l. 10. c. 5.

tissima) jam tum insitui, quibus, ubi res poscere videatur, utantur? *secundò* respondemus, hoc *Quintilianum* velle à juventute fieri, ductu, præmonstratione, atq; indicio *magistrorum Rhetorumq;* primò, quorum erat *indicare*, atq; *ostendere virtutes juxta & vitia*; non sermonis & loquelæ tantùm, sed etiam dictorum factorumq;, sicuti *cap. 5. lib. 2.* legere potestis. Jam verò præeunte, illustrante, exponente præceptore, quis neget Historicos vel primæ ætati convenire posse? Et sic tamen, juxta *Quintilianum*, *candidissimum quemq;, eorum, & maximè expositum*; qualis *Tit. Livius* reputatur: ad quem tamen intelligendum, jam *profectu opus esse*, inquit, idem *Quintilianus* capite sexto.

Lib. 2. cap. 4.

SECT. V.

Simonis Grynæi *sententia hac ex parte probatur. Quis sit idoneus*

Le-

Lector, fusius ostenditur. Philosophiæ practicæ gustum *saltem habeat, requiritur. Item* Chronologiæ, & Geographiæ, *Historiæ oculorum.* Artium *denique* aliarum cognitio aliqualis *necessaria.*

QUapropter, *Simonem Grynæum* ego potiùs audiverim, & cum eo censuerim, qui lectores Historiarum adhortando, hunc in modum adloquitur: *Tantò*, inquit, *instructiores accedere decet, quantò fructibus uberioribus gravior Historia est, & fæcundior. Cumque difficultas sit eadem & de sua & de aliorum vita rectè judicandi; nec alienam quisquam (quantumvis perspicaces hic simus) intueri rectè possit, qui non potest suam; utrumque intelligitur, & summam hîc difficultatem versari, & multa, antequam huc accedamus, requiri; non solùm prudentia quadam civili tinctos, sed vitæ totius certo proposito firmatos non esse oportere;* *Admon. de util. leg. Hist. pen. p. 1133.*

ne fluctuare animis, & misere spectris vitæ inanibus circumduci perpetuò velimus.

Nos itaq; (ut hoc caput concludamus) dicimus *primò*: Lectorem studiosum ac diligentem, serium & attentum, constantem ac stabilem, omnino requiri. Studiosum ac diligentem; quia profectus diligentia præcipuè constat. Unde Lib. 10. cap. 1. *Quintilianus: Diu, non nisi optimus quisq;, & qui credentem sibi minimè fallat, legendus est; sed diligenter, ac pænè ad scribendi sollicitudinem: nec per partes modò scrutanda omnia, sed perfectus liber utiq; ex integro resumendus, &c.* Serium & attentum; nam *sive legis ipse quid, sive audis, attentus id fac* (monuit olim quispiam) *ne vagetur mens tua; sed coge illam ibi esse, & agere, quod adest, non alia: scito te tempus & operam perdere, si, quæ legis vel audis, non attendas.* Deniq; constantem ac stabilem; certa enim & constans lé-

ctio

ctio prodeſt: Deſultoria illa & transcurrens lectio parum habet utilitatis. Senecam audiamus: *Certis ingeniis immorari & innutriri oportet* (inquit ille) *ſi velis aliquid trahere, quod in animo fideliter ſedeat.* Atque hinc præcepit admodum appoſitè Stephanus Prætorius: *Meminerint adoleſcentes, non eſſe priùs deſerendam inchoatam alicujus libri lectionem, quàm ad finem deducta, & integrè percepta fuerit. Multi enim adeò delicatè & faſtidiosè in legendis Auctoribus verſantur, ut cùm aliquem privatim legendum in manus ſumpſerint; tamen vix duabus aut tribus pagellis perlectis, mox eundem deponant, & alium librum legere incipiant, nec quicquam ad finem perducant. Hæc faſtidioſa legendi ratio quantumvis magna aſſiduitate præſtetur, ad veram & ſolidam eruditionem comparandam prorſus inutilis eſt.*

Lib. 1. ep. 2.

Tractat. de form. ſtudiis p. 31.

Deinde Lectorem noſtrum ſic

probamus, si *Philosophiæ practicæ* præcepta degustaverit; cujus conditionis necessitas ex supra dictis satis æstimari potest. Tum si *Chronologiæ* notitiam, hoc est, temporum atq; ætatum cognitionem, aliquam saltem, imbiberit; ut eorum seriem & ordinem teneat, ac velut terminis quibusdam, imperia, bella, eventus finire possit. Hanc *animam Historiæ*, sine qua non spirat, vir summus ille *Josephus Scaliger* indigetat; ab aliis *oculus Historiæ dexter* vocatur; ab aliis *Cynosura*, quæ *Lectorem* in *Historiæ* pelago versantem regit, & adjuvat, expeditiùs ac certiùs, nec non cum majori suavitate ac fructu, ad portum lectionis optatum perveniat. Qui enim sine ratione temporum *Historias* intelligere sese posse putant, perinde falluntur, ac si labyrinthi errores evadere sine duce aut filo velint. Sed & *oculum sinistrum* quoq; tribuimus *Historiæ*, nimirum *Geographiæ* sive *Topographiæ* scientiam;

tiam; qua nisi Historiarum studiosus fuerit saltem leviter instructus, de jucunditate, immò de utilitate lectionis, plurimum deperdat necesse est; adeoq; rei gestæ perfectam intelligentiam assequi haudquaquam valebit. In *Historia* enim quis est qui non sentiat, quantum lucis ex loci (quo quæq; res gesta sit) circũstantia accedat legenti? Communem igitur terrarum orbis divisionem teneat, & sciat Mundi partes situsq; distinguere; provincias & in iis flumina, montes, oppida, clariora præsertim internoscat: Nam quod ad exactam illam omnium partium notitiam, haudquaquam ex necessitate requisitam *Lectori* nostro arbitramur. Denique si aliarum artium cognitione mediocri, rerumq; experientia nonnulla fuerit ornatus, hunc *idoneum & habilem Historiarum Lectorem tandem censemus.* Atq; hæc satis sint dicta de parte secunda nostræ methodi.

DE

DE RATIONE ET METHODO LEGENDI *Historias*

PARS TERTIA

videlicet,

De modo fructus colligendi,

sive,

De usu Historicæ lectionis.

SECT. I.

Caput ultimum tractandum proponitur. Consilium Lud. Vivis *circa ea, quæ sunt in Historiarum lectione notanda. Augusti* Cæsaris mos *in legendis Historiis. Quæ reperiantur* apud Historicos observanda, *& ad quid* conducant?

SUperest jam caput tertium, de quo postremo loco dicendum sub initio statuimus; nimirum quænam

quænam inter legendum sint eligenda, & quo modo? Paucis hoc possem conficere, si *Ludovici Vivis* tantùm præcepta observanda proponerem. Is enim, quæ sint in Historiis legendis notanda, hisce verbis docet: *Tenenda sunt* (inquit) *ex Historia primùm ratio temporum, hinc facta & dicta, quæ exemplum possint aliquod adferre, sive ut bonum imitemur, sive ut malum devitemus. Bella & prælia non accuratè persequenda, quæ tantùm instruunt animos ad nocendum, & vias ostendunt, queis invicem possimus lædere. Notanda sunt & leviter, qui arma ceperint; qui utrinq; duces; ubi congressum, qui victi, quid illis actum? Nec aliter dicenda vel legenda hæc, quàm latrocinia; cujusmodi reverà sunt pleraq; horum omnia, nisi quæ fortè adversus latrones sunt suscepta; quod inter Christianos, utinam non tam rarò usu eveniret. Satiùs igitur & fructuosiùs fuerit, dare operam togatis* De Trad. Disc. l. 5. p. 352.

rebus,

rebus, quæ in virtute præclare ac sapienter sunt acta; quæ in sceleribus atrociter, fœde; quis exitus, quam læti benefactorum, quàm tristes atque infelices malorum facinorum: tum dicta & responsa hominum præditorum ingenio, sapientia, usu rerum; ea potissimum, quæ Græco verbo ἀποφθέγματα dicuntur. Consilia etiam, cur quicquid sit susceptum, factum, dictum; eorum potissimum, qui probitate, sapientiâ, studiis bonarum artium reliquis antecelluerunt; quales sunt Philosophi, & præstantissimi omnium, Divi nostræ pietatis: ut non solùm, quæ ab animi incitatis motibus sint edita, cognoscamus, sed quæ à vi mentis & judicii: indignum profectò est, affectionum nostrarum opera mandari memoriæ, non item consilii ac rationis. Hæc ab eruditissimo illo *Hispano* præscripta sunt. Brevioris adhuc negotii res esset, si tantum ad *Augusti Imperatoris* exemplum imitandum, meum vocarem

Histo-

Historiarum Lectorem; de eo *Suetonius* sic scribit: *In evolvendis utriusque linguæ Auctoribus nihil æque sectabatur, quam præcepta & exempla, & publicè & privatim salubria; eaq́; ad verbum excerpta, aut ad domesticos, aut ad exercituum provinciarumq́; Rectores, aut ad urbis magistratus plerunq́; mittebat; prout quiq́; monitione indigerent.* Sed nos latiùs paullò extendemus Historiarum usum, neque prolixi nimis erimus tamen. Namque Historiam supra multigenûm rerum bonarum *Thesaurum* diximus; & verè; apud Historicos enim alia sunt, quæ ad doctrinam faciunt magis; alia, quæ ad prudentiam: alia observare est, quæ linguam formant, quæ dicendi facultatem perficiunt; alia, quæ rerum antiquarum notitiam conferunt: alia denique, quæ ad vitam potiùs instituendam, & ad mores effingendos conducunt.

Suet. l. 2. cap. 89.

SECT.

SECT. II.

Duo excerpendorum *genera*: Philologica, Philosophica: *sub utriusque species quænam contineantur?* quomodo *singulæ sint* disponendæ, *&* quis *inde* fructus, *ostenditur*. Locorum Communium formulas *multi scripserunt*.

NOs itaque duo excerpendorum genera, Lectori nostro præcipuè observanda, in universum statuimus: *Philologica*, & *Philosophica*. Sub *Philologicis* non ea solùm, quæ ad sermonis elegantiam, linguæ politiem, phrasin, aut verborum proprietatem spectant; sed omnes etiam veterum consuetudines, omnes ritus, ceremonias, solennia cujuscunque generis; sive verba, sive facta, sive loca, sacra & profana comprehendimus. Præterea *Monarchiarum* & præcipuorum in Mundo Regnorum series; Gentium, Familiarumque origines, & migra-

grationes; initia religionum & depravationes: Urbium conditus, Colonarium deductus; tum opera quævis magnifica; ingentes opes, potentiam ultra modum immensam; ſtupenda prodigia: denique quicquid cum admiratione legendum, immò & quodcunque meritò dicatur ἀξιομνημόνευτον, memorabile ſeu recordatu dignum, huc referimus. Sub *Philoſophicis* autem (ut compendio dicamus) ea omnia complectimur, ſive Dicta, ſive Facta, ſive Conſilia; ſive denique rerum eventa, quæ ſuis cultoribus affatim miniſtrat *Hiſtoria*; ut documenta ſint ad inſtitutionem vitæ humanæ, publicæ vel privatæ, toga vel ſago. Quibus obſervandis *perſonarum imagines* haudquaquam ſunt inſuper habendæ; nam ſicut luculenta eventorum & conſiliorum expoſitio *politicam* auget *prudentiam*, eamq; confirmat; ita illuſtres *perſonarum deſcriptiones*, monſtri-

ces sunt, ut nimis crebrò recurrit; quorum similes, quorum dissimiles esse velimus. Hæc (inquam) inter legendum sunt observanda; hæc sunt excerpenda; & in locos quosdam Communes ordine disponenda; quorum titulis sicut imaginibus cereis (uti loquitur eruditus quidam Scriptor) torpentes & languentes memorias adjuvare, excitare, irritare possimus. Unde salutaribus consiliis, infinitis similium aut dissimilium, parium aut imparium exemplis abundemus; agenda fugiendaque, dicenda ac tacenda percalleamus, varia rerum eventa præsentiamus, causas rerum teneamus, & malis imminentibus præteritorum recordatione occurramus. Nimius forem, si *Locorum Communiũ* formulam hîc, & methodum instituere; aut plenam materiarum, quæ in Historia continentur, indicem construere molirer. Id jamdudum à multis factum, à *Bodino*, *Beurero*,

Glasero, atque aliis; sed multa cum accuratione à *Bartholomæo Keckermanno*, in *Apparatu* suo ad *Philosophiam practicam*.

SECT. III.

Modus excerpendi, *& in usum transferendi varius indicatur, ex* Annæo Seneca.

MOdus tamen excerpendi, & in usum transferendi ea, quæ notatu sunt digniora, aliquibus fortasse in gravi dono erit, à me si breviter hîc proponatur; neque tamen à me erit, sed ab ipso *Seneca*; quanto viro? *Non est* (inquit ille) *quòd mireris ex eadem materia suis quemq; studiis apta colligere: in eodem prato bos herbam quærit, canis leporem, ciconia lacertum. Cùm Ciceronis libros prehendit, hinc Philologus aliquis, hinc Grammaticus, hinc Philosophiæ deditus, alius alio curam mittit. Philosophus admiratur* *Senec. ep. 108.*

tur contra justitiam dici tam multa *potuisse. Cùm ad hanc eandem lectionem Philologus accessit, hic subnotat* duos Romanos Reges *esse, quorum alter* patrem non habet, *alter* matrem. *Nam de* Servii matre *dubitatur*; Anci pater *nullus*, Numæ nepos *dicitur: mox æquè notat*, Romulus *periisse* Solis defectione; provocationem ad populum à Regibus *fuisse. Eosdem libros cùm Grammaticus explicuit, primum* reapse *dici ab Cicerone, id est*, reipsa, *in commentarium refert: nec minùs* sepse, *id est*, seipse: *deinde transit ad ea, quæ consuetudo seculi mutavit: tanquam, quod ait Cicero, quoniam sumus ab ipsa calce ejus interpellatione revocati: hanc, quam nunc* in circo metam *vocamus*, calcem *antiqui dicebant.* Hæc *Seneca*, atque alia plura; quibus nihil luculentiùs, nihil disertiùs, aut ad nostrum propositum magis appositè dici potuit.

Cretam *legit* Muretus, *& ita legendum probat*.

SECT.

Sect. IV.

Modus excerpendi exemplis illustratur. *Primò Philologicis ex* Vell. Paterculo. *Magnorum virorum* ortus & obitus notandi. *Majoris* Catonis *triplex elogium. Ejus obitus. Circa ætatem ejus dissensio.* Odium *ejus adversus* Carthaginem. *Urbis* Corinthi *conditus, duratio:* Ævum fatale urbibus *evertendis.* Cognominum ratio *antiqua.* Civium *Romanorum* discrimen. *Observationes* Criticæ *sub Philologicis.* Scipio *non* fautor *tantùm, sed &* auctor *(contra Lips.)* omnis doctrinæ *non ineptè dici potuit. Ejus præconia.* Otium *duplex.* Dispungere *quid, & unde dictum?* Expuncta *etiam quæ dicantur? Exemplum ex Tacito.* Primores *Civitatis.* Optimates, *nobilium optimi*, Principes *qui dicti?* Consules, Exconsules, Exprætores *&c.* Senatorum distin-

ctio. Patricii, Conscripti, Pedarii *unde dicti?*

ADdam tamen ex meo ipsius penu & propria observatione unum atque alterum exemplum, ut quid Auditores meos facere velim, ipse faciendo demonstrem; atque ita *Præceptorum meorum praxin* aliqualem subjiciam. Primo loco igitur exempla in *Philologicis* exhibebo, quarum observationum subjectum à *Vellejo Paterculo* mutuabor; idque satis fœcundum. *Vellejus lib. 1. cap. 13.* sic scribit: *Ante triennium, quàm Carthago deleretur, M. Cato perpetuus diruendæ ejus auctor, Lucio Censorino, Marco Manlio Coss. mortem obiit. Eodem anno, quo Carthago concidit (à Scipione sublata) Lucius Mummius Corinthum, post annos nongentos quinquaginta duos, quam ab Alete, Hippotis filio, erat condita, funditus eruit. Uterq; Imperator, devictæ à se gentis nomine*

nomine honoratus, alter Africanus, alter appellatus est Achaicus, nec quisquam ex novis hominibus prior Mummio cognomen virtute partum vindicavit. Diversi Imperatoribus mores, diversa fuere studia. Quippe Scipio tam elegans liberalium studiorum, omnisq; doctrinæ & auctor & admirator fuit; ut Polybium Panætiumq; præcellentes ingenio viros, domi militiæq; secum habuerit: neque enim quisquam hoc Scipione elegantiùs intervalla negotiorum otio dispunxit: semperq; aut belli aut pacis serviit artibus: semper inter arma ac studia versatus, aut corpus periculis, aut animum disciplinis exercuit. Mummius tam rudis fuit, ut capta Corintho, cùm maximorum artificum perfectas manibus tabulas ac statuas in Italiam portandas locaret, juberet prædici conducentibus; si eas perdidissent, novas eos reddituros. Non tamen puto, dubites, Vinici, quin magis pro Repub. fuerit, manere ad-

hac rudem Corinthiorum intellectum, quam in tantum ea intelligi; & quin hac prudentia, illa imprudentia decori publico fuerit convenientior. Ita se habet *Velleji cap. 13. lib. 1.* in quo multa à Philologo observanda occurrunt. Primò *tempus,* quo inter mortaleis esse desiit celeberrimus ille *Censor*: Magnorum enim virorum & ortus & obitus, cognitione nostra non indignos esse arbitramur. *Cato* autem quantus fuerit, ex *triplici* illo *eulogio*, quod *Plinius* ei tributum meminit, dignosci potest. Sic enim scribit:

Lib. 7. cap. 27. *Cato primus Portiæ gentis, tres summas in homine res præstitisse existimatur: ut esset optimus Orator, optimus Imperator, optimus Senator.* Amplissimum ejus præconium habetur apud *T. Livium l. 39. cap. 40.* quem videte. Annus autem ejus mortis designatur, nimirum V. C. 604. quo anno Consules fuere *L. Marcius Censorinus* & *M. Manlius,*

tres

tres annos ante excidium *Carthagi-nis*; quod ipse adeò vehementer appetivit: & quod incidit in Ann. 3. Olymp. 158. si veritatem & *Eusebium* sequamur. h. e. juxta *Scalig.* A. M. 3804. Circa ætatem *Catonis* non convenit inter *Ciceronem*, & *T. Livium*; hic enim ad Annum *nonagesimum* eum pervenisse, ille Annum *octuagesimum quintum* non superasse, videtur affirmare. Cic. in Cat. Maj. Liv. lib. 39. c. 40.

Præterea non est, tanquam res nihili, prætereundum, quòd *perpetuus diruendæ Carthaginis auctor* dicatur à *Vellejo*; cui suffragatur *Florus* noster: *Cato inexpiabili odio delendam esse Carthaginem, etiam cùm de alio consuleretur, pronunciabat: Scipio Nasica servandam.* Verùm hæc consideratio est *Philosophica* potiùs, sive *Politica*, & ad alium locum pertinet; ubi causa hujus utriusq; consilii exquirenda, & quis eorum in hac re prudentior. Secundò igitur ætatem ac *durationem* hujus urbis Lib. 2. c. 15. Vide Cic. in Cat. Majore.

Corinthi notabit *Philologus*, juxta & tempus, quo fuerit condita: *duravit* (inquit) annos 952. *deleta est eodem* Anno cum *Carthagine*, h. e. A. V. C. 607. A. M. 3804. Ergo condita est A. M 2852. trecentos supra Annos ante *Olympiades*; quo tempore *Samuel Propheta*, & *Judex Israelitidum* florebat. Tertiò non solum quando, sed *quis* hujus *urbis conditor* fuerit, observabit. *Vellejus Aletem*, *Hippotis filium* perhibet. *Josephus Scaliger* inter Animadversiones *Eusebianas*, *Vellejum* hîc nugari ait; siquidem *Apollodorus Ephyran* primò dictam scribit, & à *Sisypho* conditam. *Sisyphus* verò *Trojana* tempora, circa Annos 60. aut 70. (inquit) anteceßit, atq; sic longè antiquior erat hujus verbis conditus. Sed à *Corintho*, *Jovis filio*, transnominatam refert *Pausanias*. Post aliquot verò generationes *Aletes* iste, abnepos *Herculis*, *Doriensium* exercitum contra *Corinthios*

Pag. 30.

In Corinthiacis.

rinthios duxit & regnum obtinuit; quod ab ejus posteritate per ætates quinq; occupatum dicit idem *Pausanias*. Quartò observabit hîc *Philologus*, hoc *ævum* quasi *fatale* fuisse urbibus evertendis. Nam ut nihil de *Sagunto*, *Syracusis*, *Numantia*, atque aliis dicamus; præter *duos* illos *oræ maritimæ oculos* (ita appellat *Cicero*) uno eodemque anno effossos, *Carthaginem & Corinthum*, De Nat. Deor. l. 3. *Thebæ Bœotiorum* & *Chalcis Eubœorum* capta, à *Romanis* oppressa, eversa, deleta sunt. Unde *Philosophus* urbium etiam rerumq; publicarum *periodos* esse, multò magis hominum concludit. Sed hæc quoque consideratio *Philosophica* est, quemadmodum & ista, quam hic locus porrò suggerit; nimirum *septingentorum Annorum periodos mutationes* regnis & rebuspub. *attulisse insignes*: de qua observatione videndus *Joh. Bodinus lib. 4. de Repub.* & *Peucerus de Divinatione l. 6.* Vide Senec. Ep. 92. Cap. 1. &

Quinto loco quod ſcribit, hosce duos Imperatores, *Mummium* & *Scipionem*, devictæ à ſe gentis nomine honoratos, hunc *Africanum*, illum *Achaicum*: hinc, inquam, obſervandus eſt *mos* antiquus *cognominandi*, ejusque rationem tam apud *Græcos*, quàm *Latinos*; à rebus enim geſtis, à forma corporis, à virtute aliqua ſingulari, aut vitio; à caſu notabili, aut fortuna, plerunq; cognomenta ſunt indita. Ita *Tarquinius* ultimus, à faſtu & aliorum contemptu, *Superbus* eſt cognominatus. *C. Marius*, à captis *Coriolis*, *Coriolanus*; *Manlius*, *Torquatus* dictus, quòd *Gallum* provocatorem in duello occiderit, & *torquem* ei detractum cervici ſuæ induerit. Ita *Soteres*, *Callinici*, *Grypi* cognomenta ſignificant *Servatorem* fuiſſe primum, ſecundum *egregia victoria potitum*; tertium *adunco naſo præditum*. De his videndus *Appian. Alexandrinus* in præfat. *Plutarchus*

in

in *Coriolano. Alex ab Alexand. l. 1. cap. 9.* Et hinc etiam observationes *Politicæ* possunt deduci, quas mitto notare.

Sextò *Philologus* ex eo, quòd *Mummius* ex *novis hominibus* dicitur primus, qui *cognomentum Cives Rom.* in *triplici* fuisse discrimine, *Nobiles, Novos, Ignobiles:* nam qui majorum suorum habuerunt imagines, hi *Nobiles:* qui suas tantùm, ii *Novi:* qui nec majorum nec suas, illi demum *Ignobiles* sunt appellati. Jam reliqua hujus capitis parte continetur *Scipionis* & *Mummii* comparatio, qua utriusque mores, ingenium ac vitæ ratio, innuuntur; quæ omnia, unà cum observationibus inde emergentibus, ad *Philosophica* referri debent; ideoque hîc prætermittenda. Non ita tamen *observationes Criticæ*, si quæ occurrant; has enim juxta & *Grammaticas, Rhetoricas*, aliasq; omnes, quæ ad *Philosophiam practicam* non spectant, sub

Philologicis comprehendi volo: ideoque non possum abstinere, quin ostendam, me à *Justo Lipsio*, *Criticorum Coryphæo*, prorsus dissentire; qui non vult, ut *Scipio* dicatur hîc [*omnis doctrinæ auctor*] scilicet *nimia* (inquit) *pro Scipione laus*; *scribo igitur* [fautor] *& id Principi, ac militari viro convenit.* Immò (inquam *Juste Lipsi*) mutatione nihil est opus; neque immerenter dicetur *auctor*, quia primus ipse & pauci præterea, doctrinas in urbem *Romam* induxisse feruntur. Quid si *Polybium* suam *Historiam*; *Panætium* suos *de officiis* libros, *Scipionis* impulsu scripsisse, aut edidisse, autumemus? Ecquis absurdam dixerit conjecturam, quum eos perpetuos sibi comites habuisse scripserit ipse *Vellejus*? Quid? quòd *Terentii* scripta ad *Scipionem* (teste *Fabio*) referuntur? Et *Donatus*, non obscuram esse famam, *Terentium à Lælio* & *Scipione* adjutum fuisse, dicit?

cit? Huc accedat id, quod apud *Vellejum* sequitur [*quoties ab armis & reipub. negotiis vacare licuit, animum disciplinis exercuit*] namq; vel hinc etiam laus illa *Scipionis* magis videtur probabilis; neque omninò (sicuti putat *Lipsius*) nimia existimanda. Sed neque *Principi*, aut *militari viro* nimia. Videte enim, quid de *Annibale Cornelius Nepos*, sive sit *Æmilius Probus*: *Hic tantus vir* (inquit) *tantisq; bellis districtus, nonnihil temporis tribuit literis; namq; aliquot ejus libri sunt Graco sermone confecti: in his ad Rhodios, de Cn. Manlii Vulsonis in Asia rebus gestis &c.* Ultimo loco notabit *Philologus* verborum *elegantias* ac *proprietates*, *allusiones* ingeniosas, *translationes* aptas & illustres. Sicuti hisce verbis: *Neque enim quisquam hoc Scipione elegantiùs intervalla negotiorum otio dispunxit.* Sive enim ad illud *Catonis* in *Originum* principio alludat, ubi *clarorum virorum*

atque magnorum, non minùs otii quàm negotii rationem extare debere, pronunciat: sive magnificam illam *Scipionis* ipsius vocem respiciat, qua se *nunquam minùs otiosum esse, quàm cùm otiosus; neque minùs solum, quàm cùm solus esset*, affirmavit. Utrumque hoc elogio videtur mihi *Vellejus* oppidò eleganter expressisse. Quod ut liquidiùs appareat, notabit Philologus, *otium* negotio & labori oppositum; idq; esse *duplex*: Nam aliud est *iners* & sine opere, aliud verò *actuosum*. Quod quidem postremum tantùm Scipioni competere, locus indicat; qui in otio nequicquam cessaret, aut à publicis occupationibus liber, inertiæ se dederet; sed vel de negotiis cogitaret, vel studiis literarum & sapientum colloquiis intenderet. Hoc enim erat [*intervalla negotiorum otio dispungere*] quod etiam vocabulum à *nummulariis*, iisque, qui à *rationibus inserviunt*, mutuatum

Cic. Offic. l. 3.

agno-

agnoſcet *Philologus*. Et ſignificat, accepta & data conferre: ita *Ulpianus*. Vel (ut loqui ſolet vulgus) computum examinare. *Percontandas* (inquit idem *Ulpianus*) *atque examinandas rationes, & diſpungendas atque diſcutiendas*. Quare ſic (ut mihi videtur) intelligendus *Vellejus*; ac ſi dixiſſet: *Nemo publica negotia ſtudiis ſubſecivis (velut accepti ei dati rationibus ex omni parte ſubductis) pulchrius compenſavit*. Nam ſciendum eſt, quòd, quæ in rationibus probabantur ultrò citroque; quæ in ſuffragiis, quæ in recenſionibus militum, officiorumve, ea ſolebant *notari punctis*, ut ad discutienda cætera veniretur; & *diſpuncta* vocabantur: ut contrà *expuncta*, quæ ex rationibus velut improba, vel præterita eximebant. Ita quoque *milites* exauctorati, *expuncti* dicebantur. Breviter, Auctoris mens planè talis eſſe mihi videtur, ac ſi dixiſſet: *Nemo luculentius oc-*

L. 56. D. de V. S.

L. 6. D. de Stat.

Iun. ad Tert. adv. Iud. c. 9.

cupationes suas juxta & vacationes perinde utiles atq; salutares unquam præstitit. Atque hæc dicta sunto ad *Velleji c. 13. lib. 1.*

Promisi alterum exemplum in *Philologicis*, nec mutabo: Sed tantò brevior, quantò in superiori fuerim prolixior, esse statui. *Cornelius Tacitus Annal. lib. 3. c. 65.* suggeret nobis argumentum, ubi sic temporum sub *Tiberio* corruptionem describens, narrat:

Cæterùm tempora illa adeò infecta, & adulatione sordida fuere, ut non modò Primores civitatis (quibus claritudo sua, obsequiis protegenda erat) sed omnes Consulares, magna pars eorum, qui Pratura functi; multiq; etiam Pedarii Senatores certatim exurgerent, fœdaq; & nimia censerent. Hæc *Tacitus* Unde *Grammaticorum* & *Philologorum* filii observent, *Primores civitatis* hìc vocatos, quos *Optimates*, *Capitolinus*. *Aurel. Victor*, *Nobilium Optimos*. Et

Et ipse *Tacitus* non rarò *Proceres* nuncupat. Aliquibus etiam *principes civitatis*, πρωτοπολίται sunt dicti. Deinde, *Consulares* esse, quos ex-*Consulibus* viros, sive viros *ex Consules* dicimus; qui *Consulatu* jam functi essent. Eosdemq; juxta & ex *Prætores*, sive viros *Prætorios* (hoc est, quicunque *Præturam* explevissent) cæterosq; omnes, qui *Magistratus Curules* gessissent, veniendi in *Senatum*, ac sententiam dicendi jus habuisse. Ultimò *Senatorum* distinctionem ex hoc loco observabit *Philologus*; nempè eorum alios *Patricios* fuisse; *Conscriptos*, sive *Adlectos* alios; alios denique *Pedarios* dictos. Illos à *centum patribus*, quos *urbis* parens & *conditor Romulus* elegit oriundos: istos *Regum*, *Consulum*, *Censorumve* decreto lectos: hos, quod ubi reliqui sella *Curuli* in *Senatum* veherentur, hi *pedibus itarent*, & sic in *Curiam* venirent (ut nonnulli censent) vel A. Gell. l. 3. c. 18.

quòd

quòd *pedibus irent in sententiam aliorum*; sententia nimirum, haud verbis, sed transitione professa, vel *discessione*, (ut alii) sic olim dictos. Et huic opinioni favere videtur Cicero ad *Att*: *Cùm est actum, neque animadversum est, ad quos pertineret, raptim in eam sententiam Pedarii concurrerunt.* Confirmat etiam hic ipse *Taciti* locus: *Pedarii Senatores certatim exurgerent.* Est apud *Vopiscum* locus præclarus, ex quo *triplicem modum* probandi sententiam *in Senatu* elicimus: *Deinde aliis, manibus porrigentibus, aliis pedibus in sententiam euntibus, plerisque verbis consentientibus conditum est Senatus Consultum.* Atque hæc de *Philologicis* observationibus sufficiant.

Lib. 1. ep. ult.

In Aurelia.

SECT. V.

In Philosophicis *quæ ratio tenenda? Exemplo* Herodoti, Polybii *&* *aliorum Historicorum. Duplex*

usus

usus exemplorum. J. Lipsius, Jo. à Chokier, & R. Dallingtonus *nostras. Historiarum & exemplorum usum luculenter indicarunt. Specimen unum atq; alterum à nobis subjicitur. Ex* L. Floro, Justino, Herodoto, Romuli & Remi *Historiam veram supponit* Augustinus. *Quis inde usus?* Camilli & Fabricii *fides, atq; inde axiomata.* Xerxis *ingens* apparatus *bellicus, ejusq;* expeditionis successus *quid nos doceant? Confirmatur* Darii *ultimi exemplo.* Caligulæ, Neronis, *ac* Valentiniani *exemplis ostenditur* malignitas philautiæ, invidiæ *ac* livoris. *Polybius* frequens in *Historiarum* usibus.

JAm verò in *Philosophicis* colligendis hanc normam sequatur Lector. Omnia exempla, sive *Ethica*, sive *Politica*, sive *Oeconomica*, seu denique *Bellica*, tam virtutum quàm

quàm vitiorum, ex *Historiis*, non observet modo, deducat, & undiq; colligat; sed ad *leges* etiam & *regulas* vitæ, artisque *principia* prudenter accommodet; juxta illud *Plutarchi*: Πρὸς σταθμὴν πέτρον τίθεσθαι, μὴ πρὸς πέτρῳ σταθμήν. *Applicandus lapis ad amussim, non ad lapidem amussis est.* Auctores ipsi non rarò faciunt. *Herodotus* totam belli *Trojani Historiam* ad communem justitiam regulam refert, dicendo: Ὡς τῶν μεγάλων ἀδικημάτων, μεγάλαι εἰσὶ καὶ αἱ τιμωρίαι παρὰ τοῦ Θεοῦ. *Magnarum injuriarum, magnas à Deo ultiones esse.* Ita etiam *Polybius*, exemplo *M. Attilii* docet, τὸ δεῖν ἀπιστεῖν τῇ τύχῃ, καὶ μάλιστα κατὰ τὰς εὐπραγίας. *Fortunæ non fidendum, præsertim in rebus lætis*; eò, quòd *Attilius Regulus*, qui paullò antè nullum misericordiæ locum dabat, neque ullam afflictis *Carthaginiensibus* veniam concedebat; mox ductus ipse est, iisdem pro salute sua

Plut. de prof. virt.

Polyb. lib. 1.

ſua ſupplicaturus. Eodem in loco oſtendit, verificatum *Euripidis* dictum: Ὡς ἓν σοφὸν βούλευμα τὰς πολλὰς χεῖρας νικᾷ. *Unicum rectum conſilium magnam militum manum vincit.* Idq́; pronunciat inſigniter probatum, exemplo *Xantippi Lacedæmonii*; qui unus unica ſententia *Legiones Rom.* (antea invictas atq; inſuperabiles habitas) vicit ac ſuperavit; *urbemq́;* profligatam, & collapſos tot virorum animos inſtauravit, atque erexit.

Hoc igitur ut exactiùs perficere cognoſcat *Lector* noſter, cujuslibet facti, atque etiam conſilii cauſas inquirat, circumſtantias appellet, ſucceſſum ponderet; ac ſingulatim, in quo quid benè aut prudenter, quid malè aut imprudenter geſtum ſit, ſpectet: inde autem *præceptum*, *monitum* ſive *regulam* univerſalem ipſe eliciat; eamque ſententiis pluribus comprobet, exemplisque illuſtret. Eſt enim *duplex*

uſus

usus exemplorum: *unus*, ut ea imitemur, quæ à bonis viris gesta sunt, fugiamus autem ea, quæ à malis perpetrantur. *Alter*, ut ex rebus (quæ sigillatim narrantur) generatim ac in universum, *θετικῶς*, aliquam utilem sententiam (*θέσιν ἢ ἀφορισμὸν*) extrahamus & deducamus. Hanc rationem transferendi Historias in usum nostrum, exemplis copiosis luculenter indicavit *Justus Lipsius*, libello quodam suo, *Monita politica & Exempla* complectente. Item *Johannes à Chokier*, *Lipsii* discipulus, magistrum imitatus, *Thesaurum* edidit *Aphorismorum Politicorum*, satis locupletem. Quin & ante annos viginti & amplius prænobilis *R. Dallingtonus* nostras, vir ab eruditione, prudentia, & pietate celebrati nominis, in *Civilibus* illis *Militaribusq́*, *Aphorismis* suis (quos lingua vernacula publicavit) egregia cum laude in hoc genere versatus est. Liceat tamen etiam nobis

hîc

hîc quoque ſpecimen aliquod exhibere, quod pro exemplari ſibi novitius *Lector* noſter proponat; &, ſi viſum fuerit, imitetur.

Quum apud Auctorem noſtrum *L. Ann. Florum*, juxta & *T. Livium*, aliosque legimus, urbis Imperiique conditorem *Romulum*, incerto patre natum, *Æmulii* imperio in profluentem abjectum cum *Remo* fratre, non potuiſſe extingui: *Siquidem* (inquit Florus) *& Tiberinus amnem repreſſit, & relictis catulis, lupa vagitum ſecuta, ubera admovit infantibus, matremq; ſe geſſit; atq; ſic repertos apud arborem Regis paſtor tulit in caſam, atq; educavit.* *T. Liv. l. 1. c. 4.* *Flor. l. 1. cap. 1.*

Hinc nos *divinæ providentiæ vim* planè admirandam obſervare debemus; numinisque divini *ſummam benignitatem*, quæ eos, quorum manibus *ad ſumma quædam ſuo tempore exequenda*, uti conſtituit, miris modis conſervare novit. Hinc etiam hoc exurgit axioma:

Magno-

Magnorum Imperiorum fundamenta atque incunabula, nonnunquam ex parvis & quidem pudendis initiis, sed extraordinariis & miraculosis modis, jaciuntur ac conservantur.

Vel sic: *Magnorum Imperiorum initia, quanquam sæpe fuerint exigua, atque hominum judicio ipsa ex sese contemptibilia, semper tamen aliquam extraordinariam & peculiarem Dei providentiam ostendunt, & certissima utriusq; testimonia continent.*

Iust. l. 1. Herod. lib. 1. Notissima est Historia *Cyri*, principis *Monarchæ Medo-Persici*, qui jussu *Astyagis* avi sui, à feris devorandus expositus, miraculosa *canis fœminæ* tutela & *lactatione* salvus evasit. Æquè mirabilis & planè stupenda *Gallecia* Regis cujusdam, nomine *Habidis* Historia legitur apud Iustin. lib. 44. *Justinum*; quem videat, quisquis ejus scire casus, & pericula desiderat, Alia etiam exempla, horum similia,

milia, legat apud *Ælianum*, inter varias Hiſtorias. Ego feſtino. Nec regerat quis *Mythiſtorias* eſſe, cùm quod de *Romulo* & *Remo* Divus *Auguſtinus* verum ſupponit, de cæteris concipi non improbabiliter queat: *Quid mirum* (inquit *Auguſtinus*) *ſi ad arguendum hominem regem, qui eos in aquam projici rudeliter juſſerat, eis infantibus, per quos tanta civitas condenda fuerat, de aqua divinitùs liberatis per lactentem feram Deus voluit ſubvenire.* *Lib. 12. cap. 42. Et Alex. ab Alex. l. 2. c. 31.* *Aug. de Civ Dei l. 18. c. 21.*

Liceat mihi aliud, ex Auctore noſtro, *L. Anneo Floro*, paradigma deducere in Philoſophicis: Is *Romanorum* victoriam adverſus *Faliſcos*, pauciſſimis quidem verbis, at ſenſibus plenis eleganter ſic narrat: *Faliſci quum obſiderentur à Camillo, mira viſa eſt fides Imperatoris; nec immeritò: quòd Ludimagiſtrum urbis proditorem, cum iis, quos adduxerat, pueris, vinctum ſibi ultrò remiſiſſet. Quid fit? Se ſponte Faliſci dedi-* *Flor. l. 1. cap. 12.*

rimum humanitatis habuerit. Accipe eandem regulam aliis verbis expressam: *Vera si quis grassari via ad compendiosam victoriam cupiat, noverit erga ipsos hostes prompta uti clementia.* Namq; superioribus exemplis, aliisque id genus infinitis docemur, viros prudentes, & sapientiæ plenos moderatione plura quàm vi componere. Imò res consilio peragi & moderatione, de quibus vis desperaverat; juxta illud Claudiani, Poëtæ:

- - peragit tranquilla potestas,
Quod violenta nequit. - -

Iterum, cùm apud *Justinum*, *Trogi* Abbreviatorem, *Xerxis apparatum* bellicum *quinquennalem* adversus *Græciam* contemplamur: cùm numerosissimum ejus exercitum putamus, 700 millia de regno, 300 millia de auxiliis armata; ut non immeritò proditum sit *flumina ab exercitu siccata, Græciamq; omnem vix eum capere potuisse: naves quoq;*

decies centum millia habuisse. Denique cùm triduo, à quatuor millibus contra hanc ingentem multitudinem, non sine dolore & indignatione *Persarum*, ad angustias *Thermopylarum* dimicatum animadvertimus, & tandem à *trecentis Spartanis* stragem infinitam factam consideramus: postremò, cùm turpissimam, ac fœdissimam *Xerxis* in scapha piscatoria *fugam*, attentiori cogitatione perpendimus; præter usum illum, quem statim post narrationem subjungit ipse *Justinus*. Videlicet: *Rem fuisse spectaculo dignam, & æstimatione sortis humanæ, rerum varietate miranda, in exiguo latentem videre navigio, quem paullò ante vix æquor omne capiebat. Eumq; carente omni servorum ministerio, cujus exercitus propter multitudinem, terris graves erant.*

Lib. 2. §. 13.

Præter hunc (inquam) usum occurrit memoriæ *Demarati Lacedæmonii* oraculum, quod (testante *Seneca*)

Sen. de Ben. l. 9. cap. 31.

neca) apud ipſum *Xerxem* effatus eſt. Nempe, *multitudinem indigeſtam & gravem metuendam eſſe ducenti; non enim vires habere, ſed pondus.* Sed & veriverbii, à *Lucano* prolati, non poſſumus hîc non meminiſſe: *In ſe magna ruunt, lætis hunc numina rebus Creſcendi poſuere modum.* Subit etiam mentem prudens illud *Artabani* monitum: *Vides, ut prægrandia animalia fulmine Deus ferit, nec ſinit inſoleſcere.* Φιλεῖ ὁ Θεὸς, τὰ ὑπερέχοντα πάντα κολούειν. *Gaudet Deus, eminentiſſima quæque deprimere.* Quæ omnia nobis perſpicuè probant, Regis *Darii* legatum, valdè appoſitè, nec minùs experienter apud *Alexandrum M.* Philoſophum egiſſe hiſce verbis: *Periculoſum eſt prægrave imperium: difficile eſt continere, quod capere non poſſis. Videsne navigia, quæ modum excedunt, regi nequeunt? neſcio, an Darius ideò tam multa a-*

Luc. l. 1. v. 81.

Herod. in Polym.

Q. Curt. lib. 4.

miserit, quia nimiæ opes magnæ jacturæ locum faciunt.

Sueton. Calig. c. 34. Denique apud *Suetonium* cùm lego, *Caligulam* non minore livore, ac malignitate, quàm superbia sævitiaque adversus omnis ævi pænè homines grassatum fuisse; *statuas* virorum *illustrium* ita subvertisse, atque disjecisse; ut restitui salvis titulis non valuerint: vetuisseq; posthac viventium cuiquam, usquam statuam aut imaginem, nisi consulto se & auctore poni: Cùm Sueton. Ner. c. 53. de *Nerone* scriptum invenio, quòd populariter fuerit elatus maximè; omnium æmulus, qui quoquo modo animum vulgi moverent. De Am. Marc. l. 30. c. 29. *Valentiniano*, quòd benè vestitos odio haberet, & eruditos & opulentos, & nobiles; quòdq; fortibus detrahere soleret, ut solus videretur bonis artibus eminere; hinc concludere promptum videtur:

Nonnulla reperiri ingenia, idq; non raro, quæ adeò philautia (dicam?)

an

an livore & malignitate laborant, ut soli omnia esse velint; neque ferant alios excellere in re ulla. Hinc quoq; *Marcellinus* ipse verè philosophatur, *livorem virtutum, rectæ potestatis invidiam esse sociam: quoq; dignitatum apices majores, eò (licere sibi cuncta existimantes) & ad suggillandum contrarios, exturbandosq; meliores, pronius sunt inclinati.*

Frequens in hisce usibus est *Polybius* (uti antea monuimus) & lectorem suum plerunq; labore aliquo levat; neq; enim docet solùm, quàm uberes fructus ad rationes vitæ, gesta majorum sint allatura; sed etiam, quo pacto percipere quis queat, semper ferè demonstret.

SECT. VI.

Christiani Ethnicorum exemplis *utiliter instrui possunt; & non* in virtute morali *tantùm, sed in* actibus *etiam* pietatis *ac* vitæ Christianæ *promoveri. Id docetur ex*

 D.Au-

D. Augustino, D. Hieronymo *& aliis. Talia imitationum præcepta ab Ethnicis quoq; nonnullis adimpleta. Quos deniq; eleganter expressit* D. Ambrosius.

SEd nec in vita tantùm *civili, Historias* profanas usui esse posse putandum est; verùm in vita *Christiana* vel maximè: id nos abundè docent *Sancti Patres Ecclesiæ*, & pluribus instantiis probant. Videte mihi *D. Augustinum, lib. 5. de Civ. Dei.* Ubi postquam ostendisset, *Brutos* & *Scævolas*, & *Curtios*, & *Decios*, aliosque (quos Θεοεικέλους *Heroas* eleganter appellat doctissimus *Casaubonus* ex *Dionys. Halic.*) *tot egregia facinora, virtutumq; monstra* (uti loquitur *Florus* noster) *ideò tantùm, ut patriæ libertatem, urbi imperium, sibimet ipsis gloriam compararent, edidisse; suumq; finem obtinuisse, & mercedem desideratam percepisse.* Tandem concludit: *Proinde,*

inde, non solùm ut talis merces tali- Cap. 16.
bus hominibus redderetur, Romanum Imperium ad humanam gloriam dilatatum est; verùm etiam ut cives, æternæ illius civitatis, quamdiu hîc peregrinantur, diligenter & sobriè illa intueantur exempla; & videant, quanta dilectio debeatur supernæ patriæ, propter vitam æternam; si tantùm à suis civibus terrena dilecta est propter hominum gloriam. Similiter *cap. 18.* & alibi argumenta ducit à profanis exemplis ad *Christianam* constantiam. Sicuti *lib. 1. c. 24.* de *M. Attilio Regulo* loquens: *Si fortissimi & præclarissimi viri, terrenæ patriæ defensores, Deorumq; licet falsorum, non tamen fallaces cultores, sed veracissimi etiam juratores, qui hostes victos, more ac jure belli ferire potuerunt, hi ab hostibus victi seipsos ferire noluerunt: & cùm mortem minimè formidarent, victores tamen dominos ferre, quàm eam sibi inferre maluerunt:*

quantò magis Christiani verum Deum colentes, & supernæ patriæ suspirantes, ab hoc facinore temperabunt; si eos divina dispositio, vel probandos, vel emendandos, ad tempus hostibus subjugaverit? Ad eundem modum *D. Hieronymus*, in consolatione ad *Julianum*, perquam eleganter hortatur: *Contemnis aurum?* (inquit) *contempserunt & multi Philosophi. Unus multarum possessionum pretium, projecit in pelagus, abite* (inquiens) *in profundum malæ cupiditates; ego vos mergam, ne ipse mergar à vobis. Philosophus gloriæ animal, & popularis auræ vile mancipium, totam simul sarcinam deposuit, & tu te putas in virtutis culmine constitutum, si partem ex toto offeras? Teipsum vult Dominus hostiam vivam, placentem Deo; te, inquam, non tua.* Iterum ad *Heliodorum*: *Prætermitto Maximos, Catônes, Gallos, Pisones, Brutos, Scævolas, &c. quorum non minor in luctu, quàm in*

Lib. 1. ep. 21.

Ibid. ep. 22.

bellis virtus fuit, &c. Ne videar potiùs aliena, quàm nostra quæsisse: quanquam & hæc in suggillationem nostri breviter dicta sint, si non præstet fides, quod exhibuit infidelitas. Sed ut rem in compendium conferam, hanc normam quomodo nos Christiani sequamur, in observandis, applicandisq; in usum nostrum exemplis, optimè nos docet, carmine non ineleganti, magnus ille *David Chytræus*, de re *Historica* optimè meritus, in præfatione sua ad *Cornel. Nepotem*, sive *Æmilium Probum:*

Christiades simul Historias ac perlegit, ardens
Ruminat hæc animo secum, si Phocio nummos
Respuit oblatos dono: si Scipio sponsam
Noluit alterius contingere; maluit exul
Attilius si sponte mori, quàm fœda probando

Et laudi patriæ, & Latiæ nocuisse juventæ
Consilio exemploq́; suo: mihi quid faciendum,
A Christo nomen qui habeo? num sordidus auri
Servus ero? Faciamve, jubet quæcunque libido?
Num vitam pluris faciam, quàm nomen Alethes
Invictum? Num postponam mandata Jehovæ
Insanis hominum placitis, jussisq́; cruentis?
Sic sanè Historiæ laudanda exempla vetustæ
Cum fructu, quàm quis credat, majore leguntur.

Hæc eadem imitationum præcepta inter *Ethnicos* etiam reperiuntur, qui opere & factis adimplerunt; nec dedignati sunt majorum mores & affectus intuendo ac pertendendo vel suos reformare; vel alienos instruere ac moderari. *Cato* ille (de quo

quo suprà nonnihil jam dictum est) *Censorius* appellatus, ad tugurium *M. Curii* (quod à prædiis suis haud procul aberat) frequenter accedere, lociq; ipsius angustiam & habitationis vilitatem contemplatus, de viro isto cogitare solebat, quod *Romanorum maximus, subactis gentibus bellicosissimis, ejectoq; Italia Pyrrho, ipse post tres triumphos, eum agrum propriis manibus fodisset; idq; ipsum tugurium inhabitasset: ibiq; eidem Curio ad focum sedenti, & ligneo catillo rapa cœnanti, Samnitum legati cùm advenissent, aurumq; multum obtulissent; brevi admodum cum responso eos dimisisset, nimirum; auro nihil opus esse ei, qui hac cœna esset contentus: seq; aurum habentes vincere, quàm possidere aurum malle. His ita secum consideratis, Cato abibat; ac proinde in suam domum, prædia, famulos, & victus rationem inspiciens, laborem sibi intendebat; luxumq; omnem porrò amputabat.* Plutar. in Cat. Maj.

R 6 Egre.

Egregium etiam in hoc genere præbet nobis exemplum *Servius Sulpitius*, qui ut *M. Ciceronem*, filiæ suæ mortem graviter dolentem, consolaretur, meditationem quandam (vel Christiano dignam) quam secum ipse quondam habuerat, super exitio florentissimarum urbium (quæ perpetuò mansuræ videbantur) repetit: atq; ita unum (inter alia plura) consolandi argumentum, valdè appositum & efficax à propria deducit experientia, in hunc modum: *Quæ res mihi non mediocrem consolationem attulit, volo tibi commemorare, si fortè eadem res tibi minuere dolorem possit. Ex Asia rediens, cùm ab Ægina Megaram versus navigarem, cœpi regiones circumcirca prospicere. Post me erat Ægina, ante Megara, dextra Piræus, sinistra Corinthus; quæ oppida quodam tempore florentissima fuerunt; nunc prostrata & diruta ante oculos jacent: cœpi ego sic mecum cogitare: hem! nos*

Cic. ep. fam. l. 4. ep. 5.

nos homunculi indignamur, si quis nostrum interiit, aut occisus est, quorum vita brevior esse debet; cùm uno loco tot oppidûm cadavera projecta jaceant. Vis ne tu te, Servi, cohibere, & meminisse, hominem te esse natum? Crede mihi, cogitatione ea non mediocriter sum confirmatus; hoc idem si tibi videtur, fac, ante oculos tibi proponas, &c. In eandem planè sententiam eleganter philosophatur *Philosophus* ille *Romanus*, & iisdem ferè cum Sulpitio utitur argumentis; ut *Liberali* suo ob incendium, quo *Lugdunensis Colonia* exusta erat, admodum tristi, leniret dolorem: *Tota* (inquit) *ante oculos sortis humanæ conditio ponatur: nec quantum frequenter evenit, sed quantum plûrimùm potest evenire, præsumamus animo, si nolimus opprimi; nec ullis inusitatis, velut novis, obstupefieri: in plenum cogitanda fortuna est, quoties Asiæ, quoties Achaiæ urbes uno tremore ceciderunt?* *Senec. ep. 91.*

Quot oppida in Syria, quot in Macedonia devorata sunt? Cyprum quoties vastavit hæc clades? Quoties in se Paphus corruit? &c. Et postea: *Non tantùm manufacta labuntur, non tantùm humana arte atque industria posita vertit dies. Juga montium diffluunt, totæ desidêre regiones. Operta sunt fluctibus, quæ procul à conspectu maris stabant: Vastavit ignis colles, per quos elucebat; erosit & quondam altissimos vertices, solatia navigantium, ac speculas ad humilem arenam deduxit. Ipsius naturæ opera vexantur: & ideò æquo animo ferre debemus urbium excidia, casura omnia extant.* &c. Hinc denique sic infert: *Itaque formetur animus ad intellectum, patientiamq; sortis suæ; & sciat, nihil inausum esse Fortunæ. Adversus Imperia illam idem habere juris, quod adversus imperantes: adversus urbes idem posse, quod adversus homines: nihil horum indignandum est; in eum intravimus mun-*

mundum, in quo his legibus vivitur. &c. Nimius hîc fortaſſe videbor, non poſſum tamen abſtinere manum, quin *Divi Ambroſii* quoque huc exemplum adjiciam; is enim in epiſtola quadam, qua *Fauſtinum*, propter obitum germanæ ſuæ acerbo dolore mœrentem conſolatur, *Servium Sulpitium Senecamq;* diſertim & eleganter imitando expreſſit; eandemque ſolaminis rationem uſurpavit: *Sed doles*, inquit, *quòd dudum floreutiſſima repentè occiderit.* Ambr. l. 2. ep. 8. *Verùm hoc nobis commune, non ſolùm cum hominibus, ſed etiam cum civitatibus, terriſq; ipſis: nempè de Bononienſi veniens urbe, à tergo Claternam, ipſam Bononiam, Mutinam, Rhegium derelinquebas: in dextra erat Brixillum, à fronte occurrebat Placentia, veterem nobilitatem, ipſo adhuc nomine ſonans; ad lævam Apennini inculta miſeratus, & florentiſſimorum quondam populorum caſtella conſiderabas, atque affectu rele-*

gabas

gabas dolenti: tot igitur semirutarum urbium cadavera, terrarumq; sub eodem conspectu exposita funera, non te admonent unius (sanctæ licet & admirabilis) fœminæ decessionem consolabiliorem habendam? Præsertim cùm illa in perpetuum prostrata ac diruta sunt: hæc autem ad tempus quidem erepta, nobis meliorem illic vitam exigat. &c. Hæc ipsa, atque hisce simillima exempla, copiosè nobis suppeditant auctores, quæ si noster Historiarum studiosus diligenter observaverit, nec non ad hunc modum, imitando, applicandoq; repræsentare conatus fuerit; largos indubiè & diuturnos laboris sui fructus secum reportabit.

SECT. VII.

Fructus *uberiores atq; etiam præstantiores* ab Ecclesiæ Historiâ. *Ethnicorum* bona opera, splendida peccata. *Ethnica Historia* secundam *tantùm* Decalogi ta-

bulam

bulam *illustrat* : *Ecclesiastica* totam Legem. *In illa* virtutum simulachra : *in hac veræ virtutes leguntur. In illa* jucunda *quidem cognitu & utilia* : *in hac etiam* necessaria *memorantur. Inde hortatione ad sedulam Ecclesiasticæ Historiæ lectionem dissertatio concluditur.*

ATq; hactenus de modo colligendi fructus ab *Historiarum* lectione, quos si adeò uberes, adeoque suaves, nobis exhibeat *Civilis* & *Ethnicorum Historia* ; quantos, qualesque, nobis *Historia Sacra & Ecclesiastica* haurire concessum putemus ? quæ & argumento, & certitudine, & perfectione *Civilem* atque *Ethnicam* longissimè prævertit ? Non possumus diffiteri, quin exempla satis crebra, & satis clara, justitiæ, prudentiæ, fortitudinis, temperantiæ, omnisq; adeò virtutis, nobis proponant *Histo-*

ria Ethnicorum : ea tamen si penitiùs examinentur, si juxta veritatis trutinam perpendantur, manca, imperfecta, polluta reperientur; neqùe rectè ad Dei vel iram vel misericordiam relata. Quod quidem in causa erat, cur *Divus Augustinus* præclara illa *Gentilium* opera *splendida* vocaverit *peccata*: eorumque virtutes, quum ad Deum non referantur, etiam vitia potiùs, quàm virtutes esse affirmaverit. Huc accedit, quòd *secundam* tantùm *decalogi tabulam* spectent; regulasq; morum solummodo in civili conversatione confirment. *Ecclesiæ* verò *Historia* ea, quæ *totius legis* sunt propria, certioribus multò; & luculentioribus illustrat exemplis: religionisque partes omnes, quarum cognitio summoperè necessaria est, haud obscurè demonstrat, aut leviter probat. Quid de Deo rectè usquam narrat

Aug. de C. D. l. 19. c. 25.

narrat aut novit *Ethnicorum Historia?* quid certi, quid explicati de mundi origine, temporibusve illis antiquissimis continet? primorum hominum *Historiam* neutiquam attingit: patefactiones de Deo, aut promissiones de *Messia*, nullas omninò habet: gubernationem *Ecclesiæ*, ejusque conservationem planè nescit. Hæc & hujusmodi alia quamplurima ab *Historia sacra & Ecclesiastica* solummodò sunt petenda. Quid tu, Marce Tulli, Historiam *vetustatis nuntiam* venditas, nec maximè vetustam, & aliquando fucatam? *Testem temporum* prædicas, minùs locupletem, nonnunquam intestabilem? Sacra Historia sola est, quæ remotissimæ antiquitatis arcana pandit, nec unquam mentitur: *Sacra Historia* sola, quæ ab ipso rerum omnium primordio fidele temporum exhibet testimonium; nec usquam vacillat.

Hæc

Hæc ſola veritatis æternæ lux ſplendidiſſima. Hæc denique vitæ magiſtra ſola eſt optima, & undequaque perfecta. Etenim dic mihi, quisquis Hiſtoriarum lector es, vel auditor, ſinceræ ac ſolidæ virtutis indubitata quæris documenta? Fruſtrà eris, ſi aliam, quàm *Sacram* aut *Eccleſiæ* perquiras *Hiſtoriam*: veræ pietatis germana deſideras exempla? *Sacras* & *Eccleſiæ* ſcruteris *Hiſtorias*, ibi affatim invenies, non alibi. Ibi agnitionis Dei, invocationis, fidei, pœnitentiæ, conſtantiæ, patientiæ, pulchra ſervantur monumenta. Ibi, nec alibi fortitudinis perfectæ, puræ obedientiæ, caſtitatis illibatæ, promptæ beneficentiæ, ſpecimina miranda paſſim occurrunt. *In aliis Hiſtoriis ſi quod facinus narretur memorabile* (Euſebiani Interpretis verba ſunt) *illud* *aut gloriæ cauſa, quæ umbratilis eſt,* *ſuſceptum; aut ulciſcendæ injuriæ,*

Chriſtophor. in proœm.

quæ

quæ condonari debuisset, aut patriæ (quæ aliquando plus habet momenti) defendenda; in hac non res gestæ dicuntur popularis famæ venandæ gratia, sed veræ gloriæ conciliandæ, non vindictæ studio, sed Christi amore: non patriæ hujus caducæ defensione, sed cœlestis Hierusalem adeptione. Breviter, quæ & quanta *Ecclesiæ* complectatur *Historia*, legentibusque seriò contemplanda proponat, verba Reverendissimi longeq; doctissimi Præsulis suprà citata abundè docent. Recolite (si placeat Auditores) videbitis non utilia tantùm, aut jucunda, aut scitu memoratuque digna ibi contineri; sed gravissima etiam, imò necessaria; & quæ homini *Christiano*, præsertim erudito, ignorare minimè permissum est. Quare, ut concludamus, *Lectorem* nostrum *Philo-Historicum*, hanc quoque ut pervolutet *Historiam* impensiùs, suademus;

Suprà parte 2, sect. 42. & 43.

eoque

eoque magis, si *Theologia* studiis sit addictus, sacrisque initiari & divinis inservire ministeriis cogitaverit; tunc enim potissimum, ejus maximè intererit, *Historiam Ecclesiasticam*

Nocturnâ versare manu, versare diurnâ.

FINIS.

